B. PROJE TABANLI ÖĞRETİM YAKLAŞIMI (JOHN DEWEY, KİLPATRİCK VE BRUNER)

- Öğrenci merkezlidir, öğretmen rehber rolündedir.
- Projenin hazırlanması için öğrencilere yeterli zaman verilmelidir.
- Yaparak yaşayarak öğrenmeyi ve bilimsel süreç becerilerini kullanmayı sağlar.
- Öğrencilerin girişimci olmalarına ve düşüncelerini bir ürün olarak ortaya koymalarına fırsat verir.
- Öğrenciler bilgiyi keşfeder, araştırma yapar ve bilgileri kendileri oluşturur.
- Proje, hem belirlenen konuyla hem de konunun ilişkilendirildiği kavramlarla ilgili bilgileri içermelidir.
- Öğrencilerin eski bilgileriyle yeni bilgileri arasında bağ kurmalarına ve bilgileri farklı durumlarda kullanmalarına fırsat verir.
- Okul ve toplumsal yaşam arasında yakın ilişki kurulmasını sağlar. Böylece öğrenciye gerçek yaşam durumlarını test etme olanağı da sağlanmış olur.
- Öğretmen ve öğrenciler birlikte araştırır ve öğrenir.
- Genel bir konudan çok somut bir konu üzerinde çalışma imkânı sağlar.
- İlgi çekici ve motivasyonu arttırıcı bir sınıf ortamı oluşturur.
- Yaratıcılık, hayal gücü ve problem çözme gibi üst düzey zihinsel beceriler kullanılabilir.
- Farklı zekâ alanlarına ve farklı öğrenme stillerine hitap eder.
- Üretici ve orijinal fikirlerin etkileşimi sonucunda bir ürün oluşturulur. Süreç ve ürün birlikte değerlendirilir.
- Öğrencilerin bireysel olarak ya da işbirliğine dayalı gruplarda çalışmalarına olanak sağlar.
- Sentez düzeyinde davranışlar kazandırılır. Disiplinler arası yaklaşım kullanılır.
- Hem bireysel olarak hem de küçük gruplar halinde uygulanabilir.

Proje Tabanlı Öğrenmede Değerlendirme

- Değerlendirme yapılırken süreç ve ürün birlikte ele alınır.
- Hem öğretmenin hem de öğrencinin kendini değerlendirmesi söz konusudur.
- Tümel değerlendirme sistemi kullanılır.
- Proje tabanlı öğretim yöntemi sonucunda mutlaka bir iş, ürün, performans (proje) ortaya konmalıdır.

Proje Tasarımlarında Bulunması Gerek Esaslar

- Birden çok çözüm yolu (hipotez, denence) barındırma
- Üst düzey zihinsel becerileri (yaratıcı, yansıtıcı düşünme vb.) geliştirmeye yönelik olma
- Bilimsel yöntemi (araştırma sistematiğini) kullanabilme
- Birden fazla dersi (disiplini) ilişkilendirme, farklı kaynaklardan araştırma yapmaya yönelme
- Günlük yaşamla ilişkili olma
- Bireysel ve grupla çalışmaya uygun olma
- Yaparak ve yaşayarak öğrenme söz konusudur.
- Öğrenci kendi artı ve eksilerinden sorumludur.
- Proje tasarısı, planlama, araştırma, değerlendirme faaliyetleri öğretmen ve öğrenci tarafından birlikte yapılır.

Proje Tabanlı Öğretim Yaklaşımının Sınırlılıkları

- Zaman sınırın iyi çizilmesi gerekir. Ona göre hedef belirlenir. Yoksa hedeften sapma meydana gelir. Her zaman orijinal ürün ortaya çıkmayabilir.

C. PROBLEME DAYALI ÖĞRENME (JOHN DEWEY)

- Problem çözme bilimsel bir araştırma sürecidir.
- Problemi sistematik bir yaklaşımla ele alan bu süreci John Dewey öğretime uyarlamıştır.
- Bu yaklaşım doğrultusunda, öğrenciler gerçek bir problem durumuyla karşı karşıya getirilmektedir.
- Onlardan beklenen, probleme ilişkin doğru tanı koymak ve problemin çözümüne yönelik önerilerde bulunmaktır.
- Öğrenciler bu amaçla, her türlü kaynaktan yararlanarak probleme ilişkin verileri toplamaya ve düzenlemeye koyulurlar.
- Gereksinim duymaları halinde, konu uzmanlarıyla görüş alışverişinde de bulunurlar.

Problem Çözme Aşamaları

- Problemin farkına varma (hissetme)
- Problemi tanımlama ve sınırlandırma
- Problemle ilgili kaynakları tarama ve bilgi toplama
- Olası çözüm yolları önerme (Denence/ hipotez kurmak)
- Denenceleri test etme
- Çözüme ulaşma - değerlendirme yapma

Problem Senaryolarının Genel Özellikleri

- Uygulanabilir olmalı ve birden çok çözüm yolu barındırmalıdır.
- Seçilen problem, öğrencinin ilgisini çekmeli ve onu harekete geçirmelidir. Bu sebeple problemin gerçek hayatla bağlantılı olması gerekir.
- Öğrencilerin her aşamada kendi fikirlerini belirtmelerine elverişli olmalıdır.
- Problem işbirliğine uygun olmalıdır.
- Problem, öğrenciler tarafından alt problemlere indirgenebilir bir özellik taşımalıdır.
- Öğrencinin önceki bilgileriyle bağlantılı ve onları destekler nitelikte olmalıdır.
- Problem, değişik bakış açılarını ortaya çıkarmalıdır.
- Öğrenilecek konularla veya bilgilerle bağlantı kurmak için köprü vazifesi görmelidir.

Probleme Dayalı Öğrenmenin Yararları

- Öğrencilerde problem çözme, karar verme, sorgulama, eleştirel düşünme, yaratıcı ve yansıtıcı düşünme becerilerini geliştirir.
- Bireylere bilimsel tutum kazandırır.
- Öğrenci merkezlidir.
- Yaparak yaşayarak öğrenme temellidir.
- Bilgilerin kalıcılığı fazladır.
- Öğrenciler bilgiye ulaşmanın yollarını öğrenirler.

Probleme Dayalı Öğrenmenin Sınırlılıkları

- Zaman alıcıdır.
- Öğrencinin sürekli aktif olması, yorgunluk ve bıkkınlığa sebep olabilir.
- Kalabalık gruplarda uygulanması zordur.
- Hazırbulunuşluğu iyi olmayan öğrenciler sonuca ulaşamayabilirler.

Problem Çözme Yönteminde Kullanılan Zihinsel Beceriler

Tümdengelim

Genelden özele, bütünden parçaya doğru akıl yürütmedir. Örneğin bütün madenler sıcakta genleşir. telefon kablosu bir madendir. telefon kablosu sıcakta genleşir.

Tümevarım

Özelden genele, parçadan bütüne doğru akıl yürütmedir. Örneğin Ahmet oksijen alarak yaşar. Ahmet bir insandır . Bütün insanlar oksijen alarak yaşar.

Analoji

Bir olayı başka bir olaya benzeterek yapılan öğrenme yoludur. Kısaca benzetim yaparak düşünmedir. Örneğin insan vücudundaki kan dolaşımını bir şehrin trafik akışına benzetmek.

Analiz (Çözümleme)

Karmaşık ve bütün halinde bulunan bir durumun parçalara ayrılması, bu parçaların incelenerek bütünün tanınması yoludur. Örneğin bir cümleyi doğru olarak öğelerine ayıra bilme.

Sentez

Ögeleri belli ilişki ve kurallara göre birleştirip bir bütün oluşturmaktır. Örneğin bir öğrencinin turizm konusunda özgün bir kompozisyon yazması.

D. BEYİN TEMELLİ ÖĞRENME (HEBB, CAİNE CAİNE)

- Her beyin kendine özgüdür.
- Öğrenme hem odaklanmış dikkati hem de çevresel algılamayı içerir.
- Beyin paralel bir işlemcidir.
- Öğrenme bilinçli ve bilinçsiz süreçlerden oluşur.
- Öğrenme fizyolojik bir olaydır.
- İki tip hafıza vardır. (uzamsal, ezberleyerek)
- Öğrenciler çoklu bir ortamda yaparak yaşayarak öğrenmelidirler.
- Olgu ve beceriler uzamsal bellekte depolandığında daha iyi öğrenilir.
- Duygular öğrenmede önemli bir yer tutar.
- Öğrenme tehditle azalır, teşvikle artar.
- Beyin, parçaları ve bütünü aynı anda algılar. Anlam arayışı doğuştan gelen bir özelliktir.

E. HARMANLANMIŞ ÖĞRENME

- Öğrenciler, her biri belirli bir öğrenme stiline uyacak şekilde tasarlanmış çeşitli farklı içerik ortamları aracılığıyla çevrim içi pratik yaparak çevrim dışı dersleri pekiştirir.
- Öğrenciler, etkileşim kurmak istedikleri içerik türünü seçebilir; öğrendiklerini uygulayabilir, eğitmenler ve diğer öğrencilerle istedikleri zaman ve herhangi bir cihazda iletişim kurabilirler.
- Topluluk deneyimi, öğrencilerin katılımını sağlar ve öğretmenleri ilerlemeleri ve daha fazla dikkat gerektiren alanlar hakkında bilgilendirir.
- Harmanlanmış öğrenme başka bir ifadeyle web destekli öğrenme ile sınıftaki öğrenmenin avantajlı ve güçlü birkaç yönlerinin birleştirilmesidir.

- Harmanlanmış öğrenme; doğru becerilerin, doğru kişiye, doğru zamanda kazandırılması için doğru kişisel öğrenme şekliyle, doğru öğrenme teknolojilerinin eşleştirilmesiyle ve öğrenme amaçlarının uygulanmasıyla en yüksek başarıyı sağlamaya odaklanır.

Harmanlanmış Öğrenme Tanımında Gizlenmiş Prensipler

- Burada paylaşma metodundan çok öğrenme amaçlarına odaklanılır.
- Birçok kişisel öğrenme stilleri, geniş kitlelere ulaşmak için desteğe ihtiyaç duyar.
- Her birey öğrenme olayına farklı bilgilerle katılır.
- Birçok durumda, en etkili öğrenme stratejisi "sadece o an ihtiyaç duyulan şeydir.

Harmanlanmış Öğrenme Bileşenleri

Eş Zamanlı (Synchronous) Fiziksel Biçim

- Öğretmen liderliğinde sınıflar ve öğretmen
- Katılımlı laboratuvar çalışmaları ve çalıştaylar
- Alan gezileri

Eş Zamanlı (Synchronous) Çevrim İçi Biçimler (Canlı E-Öğrenme)

- e-görüşmeler/toplantılar
- Sanal sınıflar
- Web seminerleri
- Radyo veya TV yayını
- Koçluk (coaching)
- Mesajla anında görüşme

Kişisel Hızda Farklı Zamanlı (Asynhronous) Biçimler

- Doküman ve web sayfaları
- Web/bilgisayar destekli eğitim modülleri
- Değerlendirme/test ve anketler
- Benzetişimler
- Mesleki yardım ve elektronik performans destek sistemleri
- Canlı olay kaydı
- Çevrim içi öğrenme toplulukları ve tartışma forumları

F. YAŞAM BOYU ÖĞRENME

Yaşam boyu öğrenme bireyin her alanda ve hayat boyu (evde, okulda, iş yerinde) gelişimini ifade eder.

Yaşam Boyu Öğrenmenin Temel Özellikleri

- Yaşam boyu öğrenme hayat boyu devam eder. Yaşam boyu öğrenmede toplumun bütün üyeleri eğitim olanağına sahiptir.
- Yaşam boyu öğrenme bireyin öğrenmeyi öğrenmesini amaçlamaktadır. Yaşam boyu öğrenmede öğrenme zamanı, öğrenme yöntemleri ve öğrenme konularında çeşitlilik söz konusudur.
- Yaşam boyu öğrenme tesadüfi olarak gerçekleşmez.
- Yaşam boyu öğrenmeyle bilgi dünyasındaki değişmeye ayak uydurulur.

Yaşam Boyu Öğrenmeye İlişkin Yanlış Anlayışlar

- Yaşam boyu öğrenme sadece yetişkinleri kapsamaz. Yaşamın tüm dönemlerinde gerçekleşir.
- Yaşam boyu öğrenme sadece meslek, beceri kazandırmaz. Bireysel, sosyal, mesleki vb. her alanı kapsar.
- Yaşam boyu öğrenme tesadüfi oluşmaz. Birey isteyerek, bilinçli, amaçlı öğrenir.

Yaşam Boyu Öğrenme Programları

- Comenius Programı → Okul eğitimi
- Erasmus Programı → Yükseköğretim
- Leonardo da Vinci Programı → Mesleki eğitim
- Grundtvig Programı → Yetişkin eğitimi

G. İŞBİRLİKLİ (KOOPERATİF)/ KUBAŞIK ÖĞRENME

- Başlıca savunucuları; Slavin, Vygotsky, Bandura, Piaget ve J. Dewey'dir. İşbirlikli öğrenme; öğrencilerin ortak bir amaç doğrultusunda grup içerisinde gerçekleştirdiği öğrenme - öğretme etkinliğidir.

İşbirlikli Öğrenmenin İlkeleri ve Özellikleri

- Öğrencilerin ortak bir amaç doğrultusunda çalışması olumlu bağlılığı geliştirir. (Grubun başarısı bireyi, bireyin başarısı grubu başarılı kılar.)
- İşbirlikli öğretimde kişisel sorumluluğun anlamı; grup üyelerinden birinin hazırladığı malzemenin, tüm grubun başarısı için olduğunu bilmesidir.
- Bireysel çalışma değil, grup çalışması söz konusudur.
- Heterojen olması gereken gruplarda en az 2, en çok 6 kişi olmalıdır.
- Öğretmen rehberdir, gruptaki üye sayısına ve kimin hangi grupta olacağına karar verir.
- Öğrencilerin psiko - sosyal ve duyuşsal (empati, paylaşma, yardımlaşma, olumlu bağlılık) gelişimlerine katkıda bulunur.
- Öğrenciler arasında işbirliğini ve etkileşimi sağlamak için planlı çalışmak gerekir.
- Öğrencinin hoşgörülü olmasını, konuları tartışmasını, fikirlere saygılı olmasını ve demokratik yaşam alışkanlıklarının gelişmesini sağlar.
- Öğrencilerin öğrenmeye güdülenmelerini ve dikkatlerini sürdürmelerini sağlar.
- Düşük yetenekli ve öğrenme güçlüğü olan öğrencileri öğrenme sürecine katar ve daha üst düzey öğrenme becerilerini kazandırır.
- Sınıfta, yarışmayı ortadan kaldırdığı için başarı ve başarısızlık grubun tüm üyelerince paylaşılır.
- Sınıfın fiziksel özelliği (oturma düzeni) öğrenciler arasındaki işbirliğini geliştirme amacıyla küme oturma düzenine dönüştürülür.
- Grup içerisinde işbirliği, sorumluluk, paylaşma gibi değerleri geliştirir.
- İşbirlikli öğrenmede öğrencilerin yetenek, cinsiyet, başarı ve kişisel özellikler bakımından heterojen (farklı özellikte) gruplar belirlenmelidir.
- Öğrencilere empati yapabilme olanağı sağlar.

İşbirlikli Öğrenme Sonucunda Ortaya Çıkan Duygular ya da Beceriler

Olumlu amaç bağlılığı: Grup üyeleri ortak bir amaç doğrultusunda birleşir ve grubun birlikte olması için somut bir neden vardır. Grup üyelerinden birinin başarısı tüm grubu olumlu etkilerken bir kişinin başarısızlığı tüm grubu olumsuz etkiler.

Olumlu ödül bağlılığı: Grup amaca ulaştığında her bir grup üyesi aynı ödülü alır. Amaç bağlılığını sağlamak için öğretmen tüm gruba ortak bir ödül verir.

Olumlu kaynak bağlılığı: Bütün grup üyeleri görevi tamamlamak için gerekli kaynakların, bilgilerin, materyallerin bir bölümüne sahiptir. Grup üyelerinin ortak amaçlarını gerçekleştirebilmeleri için kaynaklarını birleştirmeleri gerekir.

Olumlu rol bağlılığı: Her bir grup üyesine tamamlayıcı ve birbirleriyle ilişkili roller verilir. Bu durum grubun ortak rolleri tamamlayabilmesi için gereken ortak sorumluluğu ortaya koyar.

Bireysel sorumluluk/değerlendirilebilirlik: Grup üyelerinin her biri kendisine düşen görevi en iyi şekilde yerine getirmek zorundadır. Her üye, gruba potansiyeli ölçüsünde en yüksek katkıyı sağlamakla sorumludur.

Yüz yüze etkileşim: Öğrencilerin birbirlerin çalışmalarını desteklemeleri, birbirlerine yardım etmeleridir.

Kişisel sorumluluk (ve bireysel değerlendirilebilirlik): Grubun her üyesi kendine düşen görevi en iyi şekilde yerine getirmek zorundadır. Grup üyelerinin her biri önce kendi sorumluluklarını yerine getirmek, sonra da ihtiyaç duyan arkadaşına yardım etmekle yükümlüdür.

Sosyal beceriler: Grubun başarılı olabilmesi için kişiler arası iletişim becerilerinin yanında diğer sosyal becerilerin de kullanılması gerekir (liderlik, iletişim, karar verme, karşılıklı güven, uzlaşma vb.).

Grup sürecinin değerlendirilmesi: Bireyin ve grubun etkinlikleri değerlendirilir ve eksiler, artılar ortaya çıkarılır. Grup çalışmalarına yön verilir.

Eşit başarı ilkesi: Her üyenin gruba katkısı kendi yetenek düzeyine göre değerlendirilmelidir. Her öğrenci eşit fırsatlara, imkânlara sahip olmalıdır.

İş Birliğine Dayalı Öğretimin Uygulanması

- **Takımların Oluşturulması**
  - 2-6 kişiden oluşan heterojen gruplar oluşturulur.
- **Isınma Teknikleri**
  - Oyun ve etkinliklerle grup üyeleri arasında kaynaşma sağlanır.
- **Takımda Konu Ve Görev Dağılımı Yapılması**
  - Grup içerisinde görev dağılımı yapılır (lider, raportör, yazıcı) ve konu alt dallara ayrılarak her öğrenciye bir konu verilir. Paylaşılmış liderlik vardır.
- **Takım içi etkinlikler**
  - Takım içerisinde başarı birbirine endeksli olduğundan, performansı düşük öğrenciler için çalışmak, anlaşılmayan yerleri daha yaratıcı yollarla anlatmaya çalışmak gerekir.
- **Değerlendirme**
  - Her grup üyesi birbirinin öğrenmesinden sorumlu şekilde değerlendirilir. Bireyin başarısı, grubun başarısına dönüştürülür ve değerlendirme ölçütlere göre öğretmen ve grupça birlikte yapılır.

İşbirlikli Öğrenmenin Sınırlılıkları

- Başarılı ve bireysel çalışmayı seven öğrencilerin başarısını düşürebilir.
- Değerlendirme aşaması zordur. Grup içerisinde bireyleri ayrı ayrı değerlendirmek güçtür.
- Çalışmalar bir kişi üzerinde kalabilir.

ÖĞRETİM İLKELERİ

Eğitim - öğretim hizmetlerinin rastlantısal olması düşünülemez. Bu hizmetlerin yürütülmesinde, öğretim sürecinin planlanması ve uygulanmasında birtakım ilkelere uyulması gerekir. Bu ilkeler öğretim sürecini rastgele olmaktan çıkarır ve öğrenmenin niteliğini artırır.

HEDEFE (AMACA) DÖNÜKLÜK İLKESİ

Bu ilkede her konuya ait amaçlar saptanmalı, bu amaçlar doğrultusunda eğitim ortamı düzenlenmeli ve öğrencinin bu amaçlara ne derece ulaştığı tespit edilmelidir. Bu ilkeye göre öğretme - öğrenme sürecinde yer alan model, strateji, yöntem ve teknikler hedeflere uygun olmalıdır.

Örnek: Öğrencilerine yaratıcılık, bilimsel çalışma, inceleme ve araştırma yapma alışkanlığı kazandırmayı hedefleyen bir öğretmenin proje tekniğini kullanması

ÖĞRENCİYE GÖRELİK (DÜZEYE UYGUNLUK) İLKESİ

Ders programının hazırlanmasında veya dersin işlenmesinde öğrencinin fizyolojik ve psikolojik özelliklerinin, bireysel farklılıklarının esas alınmasıdır.

Örnek: İlköğretim öğrencilerinin bulunduğu bir sınıfta eğitsel oyun, drama türü tekniklerin kullanılması

BİLİNENDEN BİLİNMEYENE İLKESİ

Öğrenme öğretme süreci düzenlenirken öğrencinin daha önceki bilgi ve tecrübeleri dikkate alınmalıdır. Yeni bilgi ve öğrenmelerin, daha önceki bilgi ve öğrenmeler üzerine kurulması öğrenmeyi kolaylaştıracak ve anlamlı hale getirecektir.

Örnek: Bir öğretmenin çokgenlerde açı konusuna geçmeden önce öğrencilerin bildiği bir konu olan üçgende açı ile ilgili özellikleri hatırlatması ve yeni konuyu üçgende açı konusuyla ilişkilendirerek anlatması

SOMUTTAN SOYUTA İLKESİ

Öğrenci ders konusu olan eşya ve nesnelerle doğrudan karşı karşıya getirilmeli, bu mümkün değilse o nesne ya da eşyanın modeli, fotoğrafı, simgesi gösterilerek araç gereçlerden etkili bir şekilde yararlanılmalıdır.

Örnek: İlköğretimin birinci kademesinde yer alan öğrencilere sayılar ve dört işlem becerisi öğretilirken abaküs veya sayı çubuklarının kullanılması

YAKINDAN UZAĞA İLKESİ

Öğrenme sürecinde bilgiler düzenlenirken ve örnekler verilirken hem doğal hem de sosyal olarak öğrencilerin en yakın çevresinden hareket edilmelidir. Bu yakınlık hem yer hem de zaman olarak dikkate alınmalıdır. Öğrencilerin yakınındaki konu veya örnekler onların dikkatini daha çok çeker ve öğrenme güdüsünü artırır.

Örnek: Bir öğretmenin "Çevremiz" konusunu işlerken önce içinde bulundukları köyü, sonra ilçeyi, sonra ili, daha sonra bölgeyi, en sonda da ülkeyi anlatması

EKONOMİKLİK İLKESİ

Her türlü eğitim - öğretim faaliyeti en az zaman, emek ve enerji sarf edilerek en yüksek verim elde edilecek şekilde düzenlenmelidir. Bunun için de öğretim baştan sona her yönden plânlanmalıdır. Plânsız ve yöntemsiz olarak yapılan dersler, çok sınırlı olan öğretim zaman ve imkânlarını israf edeceği gibi istenilen düzeyde bir öğrenmenin gerçekleşmesine de engel olacaktır.

AÇIKLIK (AYANİLİK) İLKESİ

Öğrenme ve öğretme etkinliklerinde öğretilecek konunun, hedeflerin, soruların açık olmasını ve öğrencinin eşya ve varlıklarla doğrudan doğruya karşı karşıya gelmesini öngörmektedir. Bu bakımdan açıklık ilkesinin birbirini tamamlayan iki anlamı bulunmaktadır.

Birinci anlam: Derste konuşulan bütün terim ve kelimelerin öğrenciler tarafından kolayca anlaşılacak şekilde açık olmasıdır.

İkinci anlam: Öğrenmeyi kolaylaştırmak için materyaller kullanmak, deneyler ve etkinlikler yapmaktır.

AKTİVİTE (İŞ - ETKİN KATILIM) İLKESİ

Öğrenci hayatta karşılaşacağı, kullanacağı bilgi ve becerileri yaparak yaşayarak öğrenmelidir. Öğretim sürecine öğrencinin daha fazla duyu organıyla etkin katılımı esastır. Bu ilke sadece bedensel aktiviteyi değil aynı zamanda tüm zihinsel ve duygusal etkinlikleri de kapsar.

Örnek: Bir coğrafya öğretmeninin yeryüzü şekilleri ünitesini işlerken üçer kişilik gruplara ayırdığı öğrencilerinden yeryüzü şekillerini gösteren basit maketler yapmalarını istemesi

GÜNCELLİK (AKTÜALİTE) İLKESİ

Öğrenciye, yaşadığı hayatın gerçekleriyle karşı karşıya gelmesi için bilgi ve becerilerin güncel olay ve sorunlarla ilişkilendirilerek öğretilmesidir.

Örnek: Bitki ve hayvan türleri konusunu işleyen bir öğretmenin dünya genelinde en son bulunan bitki ve hayvan türleri ile ilgili bir gazete haberini okuyarak derse başlaması

YAŞAMA YAKINLIK (HAYATİLİK) İLKESİ

Okul ve öğretim ortamı hayattan kopuk, yapay bir ortam olmamalıdır. Öğrencilere; hayata yakın, oradaki gerçeklikten uzak olmayan, öğrencinin hayatla bağlantısını koparmayan bir yaşantı sunmalıdır.

Örnek: Okulda matematik dersinde dört işlem becerisi kazanan Ali'nin bildiklerini market alışverişi yaparken de kullanması.

KOLAYDAN ZORA (BASİTTEN KARMAŞIĞA) İLKESİ

Basit ve kolay anlaşılan olay, olgu ve kavramlardan başlayarak daha karmaşık ve geniş kapsamlı olay ve kavramlara doğru gidilmelidir.

Örnek: Öğrencilere çıkarma işlemini öğretmek isteyen bir öğretmenin önce tek, sonra çift basamaklı sayılarla yapılan çıkarma işlemini öğretmesi ve daha sonra eldeli çıkarmaya geçmesi

TRANSFER EDİLEBİLME (AKTARIM SAĞLAMA) İLKESİ

Transfer; başlangıçta kazanılan bilginin çok çeşitli, benzer ve yeni durumlara uygulanmasıdır. Öğrenci öğrendiği bilgiler arasında ilişki kurarak daha etkili öğrenmeler gerçekleştirdiği gibi öğrendiği bir bilgiyi farklı bir durumda da kullanabilir.

Örnek: Öğrencinin matematik dersinde öğrendiği bazı kuralları kimya dersinde de kullanması

Not: Yaşamdakini sınıfa aktarıyorsak: hayatilik, sınıftakini yaşama aktarıyorsak: transfer

BÜTÜNLÜK İLKESİ

Bu ilkeye göre birey bedensel, zihinsel, sosyal ve duygusal yönleriyle bir bütün olarak ele alınmalı ve öğretim etkinlikleri de bu bütünlük göz önünde bulundurularak planlanmalıdır.

Örnek: İlköğretim programındaki tarih, coğrafya ve vatandaşlık derslerinin sosyal bilgiler adı altında birleştirilmesi ve öğretimin bu şekilde yapılandırılması

TÜMDENGELİM İLKESİ

Öğrenme konuları bütünden parçaya, genelden özele doğru düzenlenmelidir. Yani bütün - parça - bütün ilkesine uygun olmalıdır.

Örnek: Bir öğretmenin öğrencilerine öncelikle öğrenme modelleri hakkında genel bir bilgi vermesi daha sonra da farklı öğrenme modellerini anlatması

SOSYALLİK İLKESİ

Eğitimin en önemli görevlerinden biri, bireyleri dengeli olarak sosyalleştirmektir. Bu süreçte çocuk; anne - babayı, öğretmenleri, yasaları, toplumun manevî otoriteleri olan din, ahlâk, gelenek, töre gibi güçleri tanımalı ve bunlara saygı göstermelidir. Çünkü bu güçler toplumsal yapının direkleridir ve çocuk da daha sonra yetişkin olduğunda bu rolleri üstlenecek, bu güçlerin temsilcisi olacaktır.

BİLGİ VE BECERİNİN GÜVENCE ALTINA ALINMASI İLKESİ

Öğretimin amacı bireylere ve gruplara, seçilmiş birtakım bilgi ve becerilerin öğretilmesini, benimsetilmesini sağlamaktır. Yani öğretimde toplumun çıkarları, kişinin zekâ, yetenek ve ilgilerine özen gösterildiği kadar bilgi ve becerilerin tam ve doğru öğretilmesine de önem verilmelidir.

ÖĞRENME VE ÖĞRETME SÜREÇLERİ BİRBİRİYLE KARIŞTIRILAN KAVRAMLAR

Kavram Adı	Refleks	İçgüdü
Kavramın Tanımı	Doğuştan getirilen, basit yapılı, ani uyarıcı karşısında bilinen belli bir sonucu olan davranışlardır.	Bir türün gelişimsel veya çevresel koşullarda belli uyarıcılar karşısında belli bir davranış yapısı sergilemeye yönelik tek biçimli, kalıtsal otomatik eğilimidir.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Türe özgü değildir. ⊙ Uyaranı belirgindir. ⊙ Basit yapılı bir davranıştır. ⊙ Kısmen ertelenebilir.	⊙ Belli bir türe özgüdür. ⊙ Belirgin bir uyaranı yoktur. ⊙ Karmaşık yapılı bir davranıştır. ⊙ Ertelenemez.
Kavram Adı	**Güdü**	**Dürtü**
Kavramın Tanımı	Organizmayı belirli bir nesneye veya duruma ulaşma yönünde eyleme sürükleyen itici güç, ruhsal veya fiziksel etkinliği başlatan, sürdüren ve yönlendiren süreçtir.	Açlık, susuzluk, cinsellik, uyku gibi fizyolojik kökenli güdülerdir.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Hem fizyolojik hem de psikolojik ihtiyaçlar için kullanılan genel bir kavramdır.	⊙ Sadece fizyolojik ihtiyaçlar için kullanılan bir kavramdır.

Kavram Adı	Aktarma (Transfer)	Ket Vurma
Kavramın Tanımı	Eski bilgilerin yeni bilgilerin öğrenilmesini kolaylaştırması (olumlu) ya da zorlaştırmasıdır (olumsuz).	Öğrenilmiş bir bilginin hatırlanma sürecinde meydana getirdiği bozucu etkidir. Önceki bilgiler öğrenilmiş yeni bilgilerin unutulmasına neden oluyorsa ya da hatırlanmasını zorlaştırıyorsa ileriye ket vurma, öğrenilmiş yeni bilgiler önceki bilgilerin unutulmasına neden oluyorsa ya da hatırlanmasını zorlaştırıyorsa geriye ket vurma söz konusudur.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Daha çok psikomotor davranışlar ile ilgilidir. ⊙ Öğrenme süreci devam etmektedir. ⊙ Olumlu da olabilir olumsuz da olabilir.	⊙ Daha çok zihin (hatırlama) ile ilgilidir. ⊙ Öğrenme süreci tamamlanmıştır. ⊙ Her zaman olumsuz bir durumdur.
Kavram Adı	Üst Düzey Koşullanma	Garcia Etkisi
Kavramın Tanımı	Organizmada koşullu tepki yerleştikten sonra aynı sistem içinde yapılan çalışmalarla başka bir koşullu uyarıcıya karşıda koşullanmanın oluşmasıdır.	Bir olayla ilgili olumluluğun ya da olumsuzluğun diğer ögelere de yansımasıdır.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Birden fazla koşullu uyaranın haber verici nitelikte olmasıdır. ⊙ Tepkiler bilinçsizcedir.	⊙ Uyaranların birbirleri ile ilgili olmasıdır. ⊙ Tepkiler bilinçlicedir.
Kavram Adı	Sönme	Alışma
Kavramın Tanımı	Pekiştirecin kullanılmaması sonucu organizmanın uyarıcıya karşı başlangıçta gösterdiği tepkinin ortadan kalkmasıdır.	Organizmanın sürekli olarak aynı uyarıcıyla karşı karşıya gelmesi sonucu, ortaya konan davranışın yapılma sıklığındaki azalma durumudur.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Ortamda davranışa neden olan uyarıcı bulunmaz. ⊙ Pekiştireç ortamda yoktur.	⊙ Ortamda davranışa neden olan uyarıcının varlığı devam etmektedir. ⊙ Pekiştireç ortamda vardır.

Kavram Adı	Uyarıcı Genellemesi	Tepki Genellemesi
Kavramın Tanımı	Organizmanın benzer uyarıcılara aynı tepkiyi vermesidir. Parkta gördüğü köpeğe kuçu kuçu demeyi öğrenen Can'ın, bir gün bahçelerine giren kuzuya da kuçu kuçu demesi.	Organizmanın aynı uyarıcılara benzer tepkiler vermesidir. Alfabedeki harfleri eksiksiz okuyabildiği için öğretmeninden övgü alan bir öğrenci daha sonraki derslerde öğretmenine sayıları da sırasıyla sayabildiğini gösterir.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Uyarıcı genellemesinde birden fazla uyarıcı ve tek tepki vardır. Yani birden fazla uyarıcıya aynı tepki verilir.	⊙ Tepki genellemesinde birden fazla tepki varken tek uyarıcı vardır. Yani uyarıcıya birden fazla tepki verilir.
Kavram Adı	**Karşıt Koşullanma**	**Zıt Tepki**
Kavramın Tanımı	İstenmeyen bir davranışı ortaya çıkaran uyarıcıları bu davranışla uyuşmayan davranışlara koşullayarak koşullu tepkinin tersi olan davranışın ortaya çıkmasıdır.	Bireye yapmaktan kaçındığı ve hoşlanmadığı davranış, hoşlandığı ve yapmak istediği bir davranış ile birlikte yaptırılır.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Karşıt koşullanma gerçekleştikten sonra yeni öğrenilen koşullu tepki ilk öğrenilen koşullu tepkinin yerini alır. ⊙ Öğretmeninin okulun ilk günü kendisine kızmasından dolayı o derse olumsuz tutum geliştiren öğrencinin daha sonra öğretmenin sevecen tavırları sayesinde dersi sevmesi.	⊙ Zıt tepkide iki uyarıcı aynı anda ortama verilerek istenmeyen davranış ortadan kaldırılır. ⊙ Yalnız uyumaktan korkan bir çocuğa uyumadan önce en sevdiği oyuncağın verilmesi ve bu sayede çocuğun uyuması
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Organizmada var olan davranış ondan uzaklaştırılır, ortadan kaldırılır.	⊙ Organizmada var olmayan davranış ona aşama aşama kazandırılır.

Kavram Adı	Olumsuz Pekiştirme	Ceza
Kavramın Tanımı	İstenilen davranışın devamı için organizmanın hoşuna gitmeyen uyarıcının ortamdan alınması işlemidir.	Bir davranışın yapılma sıklığını azaltmak ya da davranışı ortadan kaldırmak için ortama ya istenilmeyen bir uyarıcının verilmesi ya da ortamdan istenilen bir uyarıcının çekilmesi şeklinde görülür.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Davranışın yapılma sıklığını artırır. ⊙ Olumsuz pekiştirme sonucunda organizmanın hoşuna giden bir durum ortaya çıkar.	⊙ Davranışın yapılma sıklığını azaltır. ⊙ Ceza sonucunda organizmanın hoşuna gitmeyen bir durum ortaya çıkar.
Kavram Adı	Tam Öğrenme	Programlı Öğrenme
Kavramın Tanımı	Bir sınıfta öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeyine uygun, nitelikli öğretim hizmeti sağlanır ve öğrencilere ihtiyaçları olan zaman tanınırsa her öğrenci başarılı olabilir.	Bilginin, küçük bilgi bölümlerine ayrılarak her aşamanın pekiştirildiği ve anında dönüt düzeltmenin kullanıldığı öğretim modelidir.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Bloom tarafından geliştirilmiştir. ⊙ Bilişseldir. ⊙ Grupla öğretim vardır. ⊙ En önemli ögesi dönüt - düzeltmedir.	⊙ Skinner tarafından geliştirilmiştir. ⊙ Davranışçıdır. ⊙ Bireysel öğretim vardır. ⊙ En önemli ögesi pekiştirmedir.
Kavram Adı	Analoji Tekniği	Benzetim Tekniği
Kavramın Tanımı	Bilinmeyen bir olayı bilinen bir olayın özelliklerinden hareketle anlama sürecidir.	Olay, durum, nesne veya aktivitelerin yapay olarak öğretim ortamında tasarlanmasıyla yapılan öğretim etkinliğidir.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Birbirine benzetilecek iki olgudan biri mutlaka bilinmelidir.	⊙ Yapay bir ortam oluşturulur ve bu ortamın gerçek ortama olabildiğince benzetilmesi gerekir.

Kavram Adı	Gezi Tekniği	Gözlem Tekniği
Kavramın Tanımı	Sınıf içi çalışmaları tamamlamak ve daha etkili kılmak için uygulanan planlı ziyaretlerdir.	Belli eğitsel amaçları gerçekleştirmek için herhangi bir olayı, önceden hazırlanmış bir plan çerçevesinde incelemektir.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Hedef için yapılan planlı seyahatlerdir. ⊙ Sınıf dışında yapılır.	⊙ Hedef için yapılan, sınıf içi ve sınıf dışı araştırma ve inceleme uygulamalarıdır. ⊙ Sınıf içinde de yapılabilir.
Kavram Adı	**Kavram Haritası**	**Zihinsel Haritalar**
Kavramın Tanımı	Öğrenme ve hatırlamayı kolaylaştırmak için yapılan görsel ve örgütsel düzenlemelerdir.	Beyni bütün kapasitesiyle kullanmayı hedefleyen güçlü grafik tekniğidir.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Kavramlar arasında hiyerarşi vardır. Oluşturma esnasında istenilen yere istenilen kavram koyulmaz.	⊙ Hiyerarşik bir sıra yoktur.
Kavram Adı	**Probleme Dayalı Öğrenme**	**Proje Tabanlı Öğrenme**
Kavramın Tanımı	Öğrencilerin gerçek hayat problemlerini çözmek için bilimsel yöntemin ilkelerini kullanarak çalışmaları ve kendi öğrenmelerini gerçekleştirmeleridir.	Öğrencilerin bireysel ya da grup olarak, yaşamlarında karşılaşabilecekleri ve farklı disiplinlerle bağlantılı bir problem üzerinde çalıştıkları bir öğrenme yaklaşımıdır.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Öğrencilerin çözmeleri veya daha fazla öğrenmeleri gereken bir problem durumuyla başlar.	⊙ Normal olarak amacı olan bir ürün veya öğrencilerin zihinlerinde yapılandırdıkları bir şeyle başlar.

Kavram Adı	Formel Eğitim	İnformel Eğitim
Kavramın Tanımı	Kontrollü, planlı, amaçlı ve düzenli bir şekilde gerçekleşen eğitimdir.	Gelişigüzel bir şekilde gerçekleşen eğitimdir.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Planlıdır. ⊙ Öğretim yoluyla gerçekleşir. ⊙ Amaç olumlu davranışlar kazandırmaktır.	⊙ Planlı değildir. ⊙ Bulunan ortama göre şekillenir. ⊙ İstenmeyen davranışlar da oluşur.
Kavram Adı	Örgün Eğitim	Yaygın Eğitim
Kavramın Tanımı	Millî eğitimin amaçlarına göre hazırlanmış, belli bir yaş grubuna yönelik eğitimdir.	Örgün eğitime destek olan veya örgün eğitim dışında düzenlenen formel eğitim faaliyetlerinin tümüdür.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Uzun sürelidir. ⊙ Geneldir. ⊙ Akademiktir.	⊙ Kısa sürelidir. ⊙ Özeldir. ⊙ Uygulamalıdır.
Kavram Adı	Genellik ve Eşitlik	Fırsat ve İmkân Eşitliği
Kavramın Tanımı	Eğitim kurumlarının dil, ırk, cinsiyet ve din ayrımı gözetilmeksizin herkese açık olmasıdır.	Eğitimde kadın, erkek, yoksul herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanmasıdır.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Ayrım yapılmaması	⊙ İhtiyacı olana ayrıcalık yapma (Burs, yatılılık...)
Kavram Adı	Eğitim Programı	Öğretim Programı
Kavramın Tanımı	Okul içinde ve dışında planlanmış öğrenme yaşantıları düzeneğidir.	Eğitim programının hedeflerini okulda gerçekleştirmek için düzenlenen programdır.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Öğrenme için her türlü etkinliği içerir. ⊙ "Ne" sorusuna yanıt arar.	⊙ Öğretim programı okulda öğretilecekleri içerir. ⊙ "Nasıl" sorusuna yanıt arar.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

2. MODÜL

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMENİN TEMEL KAVRAMLARI

EĞİTİM SİSTEMİNDE ÖLÇME VE DEĞERLENDİRMENİN YERİ

Sistem, en az bir hedefi gerçekleştirmek üzere uygun ve değişik ögelerden oluşan dirik bir örüntüdür. Bir bütüne sistem diyebilmek için girdi, süreç ve çıktı ögelerinin olması gerekir. Eğitim de bir sistemdir çünkü birincisi gerçekleştirmek istediği hedefler bulunmaktadır.

Uzak Hedefler	Genel Hedefler	Özel Hedefler
Ülkenin eğitim politikası ve felsefesi doğrultusunda hazırlanan en kapsamlı hedeflerdir. Eğitime kılavuzluk yapar ve yol gösterir. Örnek: Türkiye'nin Avrupa birliğine girmesi çalışmaları, ülkenin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşması uzak hedeflerdir.	Uzak hedefin yorumu ve somutlaştırılarak kurum (okul) düzeyinde yazılmış ifadeleridir. Milli eğitim ve okulun varmak istediği uzun dönemli hedeflerdir. Örnek: İlköğretimin hedefleri, ortaöğretimin hedefleri.	Bir disiplin ya da çalışma alanında öğrenciye kazandırılması uygun bulunan bilgi, beceri, ilgi, tutum, alışkanlık gibi özelliklerdir. Öğretim programlarında bulunan hedefler özel hedeflerdir. Özel hedefler ders çıktısı ve kısa süreli hedefler olup sistem ve okuldan çok öğretmen sorumluluğunu vurgular. Örnek: Matematik dersinin hedefleri, ünite hedefleri, konunun hedefleri.

EĞİTİMİN SİSTEMİNİN ÖĞELERİ

Girdi	Süreç	Çıktı
Sistemin hedefini gerçekleştirmek üzere dışarıdan alınan her türlü unsuru kapsar. Örnek: Öğretmen, öğrenci, program, araç - gereç vb.	Girdilerin hedefler doğrultusunda işlendiği, istendik duruma getirildiği, biçimlendirildiği aşamadır. Örnek: Pekiştireç, ipucu, yöntem ve teknikler, öğrenme ortamının fiziksel özellikleri vb.	İşlem sonucunda ortaya çıkan üründür. Eğitim bağlamında çıktı; değişikliğe uğramış bilgi, duygu ve becerileri kapsar. Örnek: Öğrencinin bilişsel, duyuşsal ve zihinsel açıdan ulaştığı seviye, yeni insan, yeni yaşantılar kazanma vb.

Eğitimde kontrol (denetleme) ölçme ve değerlendirme ile mümkündür. Gözlenmeyen süreçler ve ürün değerlendirilemez. Diğer taraftan içinde bulunduğumuz yüzyıl ile birlikte eğitimde ve dolayısıyla ölçme ve değerlendirmede bir paradigma değişimi söz konusudur.

YİRMİ BİRİNCİ YÜZYIL DEĞİŞEN EĞİTİM PARADİGMASI

Paradigma, bilim insanlarının dünyaya bakış açısını şekillendirmek amacıyla kullanılmakta olan görüş demektir. Geçtiğimiz yüzyılın özellikle son çeyreğinde bilgi ve iletişim teknolojisinin öneminin artması toplumlarda, üretimde ve eğitimde bir paradigma değişimine yol açtı. Artık sanayi toplumlarından bilgi toplumlarına hızlı bir dönüşüm baş gösterdi.

Değişen Tanımlamalar ve Kavramlar

Sanayi Paradigması	Bilgi ve İletişim Teknolojisi Paradigması
Enerji yoğun	Bilgi yoğun
Çizim bürolarında yapılan tasarım ve mühendislik	Bilgisayar destekli tasarım
Ardışık tasarım ve üretim	Eş zamanlı mühendislik
Standart tasarım	Sipariş üzerine tasarım
Tahsis edilmiş tesis donanım	Esnek üretim sistemleri
Otomasyon	Sistemasyon
Tek firma	Ağ yapı
Hiyerarşik yapılar	Düz yapılar
Bölünmüş	Bütünleşik
Servisi olan üretim	Ürünleri olan servis
Merkezî yapı	Dağılmış yapı
Özgün beceri	Çoklu beceri
Hükumet kontrolü	Hükumetin bilgi, eş güdüm ve üretimi yönlendirmesi
Planlama	Vizyon

Üretimde yaşanan bu değişim eğitim-öğretim ortamlarına da yansımaya başladı.

Değişen Tanımlamalar ve Kavramlar

Sanayi Paradigması	Bilgi ve İletişim Teknolojisi Paradigması
Sınıflarda eğitim	Bireysel araştırma
Pasif öğrenme	Yaparak-yaşayarak öğrenme
Bireysel çalışma	Grupla çalışma
Her şeyi bilen öğretmen	Rehberlik eden öğretmen
Sabit içerik	Esnek içerik
Homojen	Heterojen

20. yüzyılın son çeyreğinde ve özellikle 21. yüzyılda ekonomi çevreleri ve ekonomistler eğitime yoğun bir ilgi göstermeye başladı. Araştırmalar, paradigma değişimine uygun insan gücü kaynağının ancak nitelikli eğitimle gerçekleşebileceğini ortaya koymakta. Niteliğin ölçülmesi çok zor ancak nicel veriler açısından değerlendirdiğimizde bir ülkede ortalama eğitim bir birim arttığında, ekonomik büyüme %0,7 artmakta. Bu büyümenin yarısı doğrudan eğitimin katkısı iken diğer yarısı eğitim ve ekonomi arasındaki etkileşimden kaynaklanmakta. Dikkat edilirse PISA, TIMSS ve PIRLS gibi dünyanın en geniş çaplı uluslararası eğitim araştırmalarını yapan örgütler ya doğrudan ekonomi ya da yine siyasi-ekonomik politikaların üretildiği örgütler.

Dünya Ekonomik Forumuna Göre 2025 Yılında Çalışanların Sahip Olması Gereken 10 Temel Beceri

- Analitik düşünme ve yenilik/yaratıcılık
- Etkin öğrenme ve öğrenme stratejileri
- Karmaşık problem çözme
- Eleştirel düşünme ve analiz

- Yaratıcılık, orijinallik
- Liderlik ve sosyal etki
- Teknoloji kullanımı

Eğitimde denetleme (kontrol) ölçme ve değerlendirme ile olanaklıdır ancak değişen hedeflerde bireylere kazandırılacak olan yeni davranışların ölçülmesi ve değerlendirilmesinde de doğal olarak bir paradigma değişimi söz konusu. Geleneksel ölçme anlayışının ne yazık ki bu paradigma değişimine pek uygun olmadığı söylenebilir.

ÖLÇME, ÖLÇÜT VE DEĞERLENDİRMENİN KAVRAMSAL TEMELLERİ

Ölçme

Bir özelliğin veya değişkenin gözlenerek gözlem sonuçlarının sayı ya da sembolle ifade edilmesine ölçme denir. Ölçme işleminin temelinde fark vardır. Bütün insanlar eşit seviyede zeki olsalardı "zekâ" kavramı olmazdı; hava hep aynı sıcaklıkta kalsaydı "sıcaklık" kavramı olmazdı. Örnek: Ece coğrafya dersinde 80 puan aldı. Doruk'un boyu 150 cm'dir.

Ölçüt

Ölçme sonuçlarıyla karşılaştırılan ve değerlendirmeye dayanak oluşturan değere ölçüt denir. Ölçüt, ölçme sonuçlarından hareket edilerek ölçümlerin yeterliliği hakkında bir karara varmak için kullanılır. Örnek: Şehir içi trafiğinde hız sınırı 80 km/h'dir.

Değerlendirme

Ölçme sonuçlarını bir ölçüt ya da ölçütler takımı ile karşılaştırarak bir karara veya yargıya varma işine değerlendirme denir. Değerlendirmenin yapılabilmesi için mutlaka bir ölçme işleminin yapılması ve elde edilen ölçümlerin de bir ölçütle kıyaslanması gerekir. Örnek: Yeşim 3. sınıfa geçti. Ahmet Edirne'ye atandı.

Ölçme sonuçları tek başına sadece fark belirtir, daha fazla bir anlam ifade etmez. Ölçme sonuçlarından bir anlam çıkarabilmek için ölçme sonuçlarının bir ölçütle karşılaştırılıp yorumlanmasına ihtiyaç vardır. İşte bu durum değerlendirme kavramına vurgu yapmaktadır.

ÖLÇME TÜRLERİ

Ölçme Türleri

Doğrudan Ölçme (Temel / Mutlak)

Ölçülen özellik ile ölçmede kullanılan aracın niteliği aynı ise bu tür ölçmeler doğrudan ölçmedir. Bu ölçme türünde ölçülecek değişkenin değerleri doğrudan doğruya gözlenebilmelidir. Örnek: Fiziksel özellikler, somut özellikler ve psikomotor özellikler (performans) doğrudan ölçülebilen özelliklerdendir.

Dolaylı Ölçme (Göstergeyle / Bağıl)

Doğrudan gözlem yapılarak ölçülemeyen bir değişkenin onunla ilgili olduğu bilinen başka bir değişken gözlenerek ölçülmesine dolaylı ölçme denir. Bu ölçme türünde ölçülen değişkenin değeri doğrudan doğruya gözlenemez yani soyuttur. Örnek: Zekâ, kişilik özellikleri, hava sıcaklığı gibi özellikler doğrudan ölçülemeyen özelliklerdir.

Türetilmiş Ölçme

İki ya da daha fazla farklı değişken arasındaki ilişkiye dayalı olarak yapılan ölçmelerdir. Örnek: Yoğunluk değişkeni kütle/hacim; hız değişkeni yol/zaman; nüfus yoğunluğu kişi sayısı/alan şeklinde iki değişken ve bu değişkenler arasındaki aritmetik işlemlerle tanımlanmıştır.

ÖLÇÜT TÜRLERİ

Ölçüt Türleri

Mutlak Ölçüt

Ölçme işleminin yapılacağı grup için kesin, net ve standart olarak belirlenmiş kritere mutlak ölçüt denir. Örnek: Ders geçme notunun 10 sorudan 7'sini doğru yanıtlama olması.

Bağıl Ölçüt

Ölçme sonuçlarına ve ölçme işleminin yapıldığı gruba bağlı olarak belirlenen ölçüte bağıl ölçüt denir. Örnek: Aritmetik ortalama üstünde not alanların dersi geçmesi.

AMACA GÖRE DEĞERLENDİRME TÜRLERİ

1. Tanıma ve Yerleştirmeye Yönelik (Diagnostik) Değerlendirme

Öğretim sürecinin başında öğrencilerin güçlü ve zayıf yönlerini belirlemek amacıyla yapılan değerlendirmedir. Bu değerlendirmenin yapılmasında öğrencileri çeşitli özellikleri açısından tanımak, öğretim etkinliklerini öğrencilerin özelliklerine göre planlamak ve öğrencileri özelliklerine uygun bölüm ya da işe yerleştirmek amaçlanır. Not verme amacı yoktur. Yordama geçerliliği yüksek olmalıdır. Örnek: Özel ve genel yetenek sınavları, ÖSYM, KPSS, ALES vs.

2. Biçimlendirmeye ve Yetiştirmeye Yönelik Değerlendirme

Öğrenim süreci devam ederken öğrenme eksiklerini ve yanlışlıklarını belirlemek ve gidermek için bir ünite ya da konu bittikten sonra yapılan değerlendirmedir.

Anlatılan ünitenin önemli ögelerini kapsayacak şekilde testlerin hazırlanması gerekir. Öğrencinin ilgili ünite ile ne kadar gelişim gösterdiğini ve bireysel öğrenme farklılıklarını görmeyi sağlar. Ancak kesinlikle bireysel karşılaştırma amaçlı değildir. Başarı notu verme amacı güdülmez, değerlendirmede not kullanılmaz. Örnek: Yaprak testler, İzleme testleri

3. Düzey (Seviye) Belirlemeye Yönelik (Summatif) Değerlendirme

Birkaç ünite bittikten sonra ya da dönem sonunda yapılan değerlendirmelerdir. Bu şekilde yapılan değerlendirmelerde öğrenciler hakkında geçti - kaldı, başarılı - başarısız şeklinde kararlar alınır ve öğrencilere not verilir. Düzey belirlemeye yönelik yapılan değerlendirme hedef davranışlara ulaşılma düzeyini de ortaya koyar. Örnek: Başarı testleri, vizeler, finaller

4. Rehberlik Amaçlı Değerlendirme

Rehberlik amaçlı değerlendirme kabaca iki bağlamda ele alınabilir. Bunlar özel eğitim ve mesleki rehberlik hizmetleridir.

Özel eğitim: Belirli alanlarda özel gereksinimi olan çocuklara uygun eğitim ortamları ve/veya programı uygulamak amacıyla ölçme ve değerlendirme süreçleri işe koşulmaktadır.

Mesleki rehberlik: Öğrencilerin alan seçmelerinde ve özellikle bir üst öğretim kurumuna yönlendirilmesinde, özelliklerine uygun alan / meslek seçmeleri hem öğrenci hem de ülkenin insan gücü kaynağının doğru planlanması açısından çok önemlidir.

5. Program Değerlendirme

Eğitim programları bileşenlerinin yapısı ve niteliğine ilişkin olarak sistematik bilgi toplama ve değerlendirme sürecidir. Program değerlendirme eğitim programlarının planlanması, mevcut programlar ve/veya ürünlerin etkililiğinin değerlendirilmesi ve eğitim programlarının ve/veya ürünlerin geliştirilmesi amacıyla yapılır.

BİR ÖLÇME ARACINDA BULUNMASI GEREKEN PSİKOMETRİK NİTELİKLER

Güvenirlik

Bir ölçme aracının, ölçme sonuçlarına hata karıştırmadan ölçme yapabilmesi güvenirlikle ilgilidir. Güvenirlik, hatasızlık miktarını gösterir. Bir ölçme işleminin güvenirliğinin yüksek olması ölçümlerdeki hataların az olduğu ve ölçümlerin gerçeği yansıttığı anlamına gelir. Bir ölçme sonucu tesadüfî hataların azlığı oranında güvenilir sayılır.

Geçerlik

Bir ölçme aracının amaca hizmet etme derecesine geçerlik denir. Bir başka tanımla geçerlik; ölçme aracının ölçmeyi amaçladığı özelliği, başka herhangi bir özellikle karıştırmadan doğru olarak ölçebilme derecesidir. Geçerliğin iki temel ögesi vardır. Bunlar;

- Ölçme aracı ölçtüğü özelliğe uygun olmalıdır.
- Ölçme aracı güvenilir ölçme yapmalıdır.

Kullanışlılık

Ölçme aracının kullanışlılığı; testin geliştirilmesinin, çoğaltılmasının, uygulanmasının ve puanlanmasının kolay, pratik ve ekonomik olması anlamına gelir. Öğretmenler çoğu kez kullanışlılığı ilk planda düşünüp geçerliği ve güvenirliği göz önüne almazlar. Bir testin geçerlik ve güvenirliği daima ön planda tutulmalıdır.

HATA

Ölçmede hata ölçme işlemi sonunda elde edilen değer ile ölçülen özelliğin gerçek değeri arasındaki farktır. Ölçme sonuçlarına çeşitli yollardan hata karışır. En duyarlı araçlarla ve en doğru sanılan yöntemlerle yapılan ölçmelerde bile bir miktar hata payı vardır, önemli olan hata oranını minimum düzeye indirmektir.

Başlıca Hata Kaynakları

Ölçmeciden Kaynaklanan Hatalar	Ölçmecinin taraflı ya da dikkatsiz davranması gibi test uygulandıktan sonra ortaya çıkan hatadır.
Ölçme Aracından Kaynaklanan Hatalar	Soruların anlaşılamaması, baskı hatası, sorunun okunaksız olması ölçme aracından kaynaklanan hatadır.
Ölçme Yönteminden Kaynaklanan Hatalar	Ölçülen özellik ile ölçme aracının tutarlı olmamasıdır. Yazılı sınav yapmak gerekirken sözlü sınav yapmak, sıcaklığı metre ile ölçmeye çalışmak bu hatalardandır.
Ölçülen Kişiden Kaynaklanan Hatalar	Öğrencinin derse tutumu, kişiliği, yorgunluğu, hastalığı, soruyu yanlış okuması, kaydırma yapması bu hatalardandır.

Hata Türleri

Sabit Hatalar

Ölçmeden ölçmeye, ölçmeciden ölçmeciye miktarı değişmeyen, bütün ölçme sonuçlarına aynı miktarda ve aynı yönde karışan hatalardır. Sabit hataların yönü, miktarı ve kaynağı bellidir; dolayısıyla ölçme işlemi bu hatalardan arındırılabilir. Örnek: Bir sınıfta her öğrenciye 5 puan fazla verilmesi.

Sistematik Hatalar

Ölçme sonuçlarına belirli bir kurala göre karışan, miktarı ve yönü tespit edilebilen, kaynağı belli hatalara sistematik hata denir. Sistematik hata türünde hata oranı ölçmeden ölçmeye belli bir oranda artar ya da azalır. Örnek: Öğrencilerin aldıkları puanların %10'u kadar puanlarına ekleme yapmak.

Tesadüfi (Rastgele - Random) Hatalar

Ölçme sonuçlarına nerede, ne zaman, nasıl ve ne kadar karıştığını tespit edemediğimiz hatalar tesadüfi hatalardır. Tesadüfi hataların kaynağı bilinemez. Dolayısıyla bu hataların etkisi tamamen ortadan kaldırılamaz. Örnek: Öğretmenin sınav kağıtlarını dikkatsizce okumasına bağlı olarak bazı öğrencilere 5, bazılarına 3 puan fazladan vermesi.

GEÇERLİLİK, GÜVENİLİRLİK VE HATA İLİŞKİSİ

- Geçerlilik tüm hata kaynaklarından etkilenirken güvenilirlik yalnızca tesadüfi hatalardan etkilenir. Güvenilirlik, geçerlilik için bir ön şart ancak yeterli şart değildir. Diğer bir ifade ile bir testin güvenilir olması onun geçerli olacağı anlamına gelmez ancak bir test geçerli ise büyük olasılıkla güvenilirdir.
- Geçerlilik ve güvenilirlik bir varlık-yokluk sorunu değil, derece sorunudur. Bu nedenle bir testten elde edilen puanlar yüksek düzeyde geçerli, orta düzeyde geçerli, düşük düzeyde geçerli; yüksek düzeyde güvenilir, orta düzeyde güvenilir, düşük düzeyde güvenilir biçiminde nitelendirilir.
- Ölçme araçlarının psikometrik nitelikleri şu durumlara göre değişebilir:
  - Ölçme amacının değişmesi
  - Uygulama grubunun değişmesi
  - Dilin eskimesi / değişmesi
  - Maddelerde ve/veya alt ölçeklerde yapılan değişiklikler
  - Farklı kültürler
  - Kuramsal bilgi birikiminde değişiklikler

KORELASYON

Değişkenler arası ilişkinin miktarı olarak bilinen korelasyon, iki ya da daha fazla değişken arasındaki ilişkiyi gösterir. Korelasyonda ilişkinin miktarı sayı olarak belirtilir. Bu sayıya korelasyon katsayısı ya da ilişki katsayısı denir. Bu sayının miktarı -1 ile +1 arasında değerler alır.

Pozitif Korelasyon

Korelasyon katsayısı +1'e yakınsa pozitif korelasyon vardır. Yani pozitif korelasyonda değişken değerlerinden biri artarken diğeri de artar. Biri azalırken diğeri de azalır. Örneğin; çok çalışma ile başarı arasında pozitif korelasyon vardır.

Negatif Korelasyon

Korelasyon değeri -1'e yaklaşıyorsa negatif korelasyon vardır. Negatif korelasyonun söz konusu olduğu durumlarda değişkenlerden biri artarken diğeri azalır. Örneğin; gürültülü bir sınıf ortamında öğrencinin motivasyonu düşecektir.

Nötr Korelasyon

Korelasyon değeri 0'a (sıfıra) yakınsa iki değişken arasında ilişki olmadığı söylenir. Bu nötr (ilişkisizlik) korelasyondur. Örneğin; çok yemek yemek ile çok gülmek arasında nötr korelasyon vardır. Çünkü bu iki durum birbiriyle ilişkisizdir.

GEÇERLİLİK SORGULAMA YÖNTEMLERİ

Kapsam Geçerliği

Testin ölçülmek istenen hedefleri ve içeriği eksiksiz ve dengeli bir şekilde örneklemesine kapsam geçerliği denir. Sınav soruları ölçme işleminin yapıldığı alanı kapsamalıdır. Çünkü ölçme aracı, ölçme kapsamında yer alan hedefleri ve bu hedeflerle ilgili davranışları örneklendirebildiği ölçüde geçerli sonuçlar verebilir.

Okullarda ölçme aracı hazırlanırken dersin tüm konuları ve kazandırılmak istenen davranışların tümü dikkate alınmalıdır. Her maddeye: "Bu madde ölçülmek isteneni gerçekten ölçüyor mu?" sorusunu sormak gerekir.

Ölçüt Geçerliği

Bireylerin bir testten aldıkları puanlarla, aynı özelliğe yönelik geçerliği ve güvenirliği belirlenmiş farklı bir testten aldıkları puanlar arasındaki korelasyona bakılarak hesaplanan geçerlik türüne ölçüt geçerliği denir. Burada geçerliği ve güvenirliği belirlenmiş, karşılaştırma amaçlı kullanılan test puanlarına ölçüt puanları adı verilmektedir. Test puanları ile ölçüt puanlar arasındaki korelasyonun +1,00'e yakın olması geçerliğin yüksek olduğunu, 0,00'a yakın olması geçerliğin düşük olduğunu ve negatif olması ise iki testin ters yönde bir özelliği ölçtüğünü göstermektedir.

Yordama Geçerliği

Ölçme aracının geçerli olup olmadığını anlamak için seçilen ölçüt, ölçme işleminden sonra ortaya çıkar. Burada amaç bilimsel yöntemlerle gelecekte oluşacak durumları öngörebilmektir. Diğer bir deyişle yordama, eldeki bu nitelikteki veriden yola çıkarak geleceğe, henüz gerçekleşmemiş bir olguya ilişkin yapılan tahmindir. Yordama geçerliği seçme amaçlı testlerde öncelikli geçerlik türüdür.

Uygunluk (Zamandaş) Geçerliği

Bu geçerlik türü uyum, mevcut hal, halihazır, benzer ölçek, eş zaman geçerliği adlarıyla da anılır. Burada ölçme aracının geçerli olup olmadığını anlamak için elde edilen ölçümlerin halihazırda varolan benzer ölçme sonuçlarıyla uyumuna bakılır. Ölçüt olarak kabul edilen ölçme sonuçları önceden geliştirilmiş ve amacına hizmet eden bir ölçme aracından elde edilmek zorundadır.

Örneğin artık materyallerden kum saati yapmak isteyen bir öğrenci kol saatini kullanarak kumun akma süresini belirlemiştir. Yani yeni ölçme aracını mevcut durumdaki geçerli bir ölçme aracına göre belirlemiştir. Bu iki ölçme aracı arasındaki uyum, yeni ölçme aracı için uygunluk geçerliğinin kanıtı olur.

Yapı Geçerliği

Yapı geçerliği testin ölçmek istediği bir niteliği bütün ögeleriyle doğru bir biçimde ölçebilmesidir.

Eğitimde kullanılan bir ölçme aracının her bir maddesi testin yapısını oluşturur. Bu nedenle bir testte yer alacak sorular birbiriyle bağlantılı olmalı ve hedef davranışları doğru olarak ölçebilmelidir.

Yapı geçerliği bir anlamda kapsam geçerliğine benzer özellik taşır. Özellikle ilgi, tutum, kişilik, yetenek, sevgi, zekâ gibi doğrudan ölçülemeyen özellikler için hazırlanan testlerde yapı geçerliğine bakılır. Bu özellikler doğrudan gözlenemezler ancak ilişki içerisinde olduğu kabul edilen davranışlar aracılığı ile tanımlanırlar. İşte doğrudan gözlenemeyen bu teorik yapıların ilişki içinde olduğu varsayılan davranışlar arasındaki korelasyon değeri yapı geçerliğini verir.

GÜVENİLİRLİK

Bir ölçme aracının, ölçme sonuçlarına hata karıştırmadan ölçme yapabilmesi güvenirlikle ilgilidir. Güvenirlik, hatasızlık miktarını gösterir. Bir ölçme işleminin güvenirliğinin yüksek olması ölçümlerdeki hataların az olduğu ve ölçümlerin gerçeği yansıttığı anlamına gelir. Bir ölçme sonucu tesadüfî hataların azlığı oranında güvenilir sayılır. Güvenirlik; duyarlılık, tutarlılık, kararlılık ve objektiflikle yakından ilgilidir.

Duyarlılık: Ölçme aracındaki birimlerin hassasiyeti / küçüklüğü ile ilgilidir. Birimler küçüldükçe duyarlılık artar. Duyarlılık ne kadar fazla olursa hata oranı o kadar az olur. Örnek: 10 soruluk bir yazılı yoklamaya göre 40 soruluk bir çoktan seçmeli test daha duyarlıdır.

Tutarlılık: Bir testi oluşturan birimlerin birbirine benzerliğidir. Ölçme aracındaki maddelerin birbiriyle uyumlu olması güvenirliği arttırır. Örnek: Matematik dersinin köklü sayılar ünitesi ile ilgili bir testte kimya ya da fizik dersinin kazanımlarını ölçen soruların yer almaması testin tutarlı dolayısıyla da güvenilir olduğunu gösterir.

Kararlılık: Aynı testin, aynı gruba farklı zamanlarda uygulandığında benzer sonuçlar vermesidir. Yani test sonuçları bir ölçmeden diğerine süreklilik gösterdiği oranda güvenilirdir. Örnek: Aynı testi iki hafta arayla öğrencilerine uygulayan Leyla Hanım birinci uygulamayla ikinci uygulamanın sonuçlarının birbirine çok yakın olduğunu görmüş ve testin güvenilir olduğu yorumunu yapmıştır.

Objektiflik: Ölçme işleminin nesnel yapılmasını ifade eder. Ölçmede objektiflik üç şekilde sağlanır. Bunlar;

- Aynı özelliği birden fazla kişi ölçer ve elde edilen sonuçların ortalaması alınır.
- Aynı özellik aynı kişi tarafından birkaç kez ölçülür ve ölçümlerin ortalaması alınır.
- Cevap anahtarı kullanarak puanlama yapılır.

$$X = T + E$$

- X = Bireylerin ölçme aracından elde ettiği gözlenen puanı
- T = Bireylerin gözlenemeyen gerçek puanı
- E = Ölçmeye karışan hata miktarı

- Varsayımsal olarak bir ölçme işleminde hata miktarı sıfır ise eşitlik X = T + 0 ve dolayısıyla X = T olmuş olur. Diğer bir ifade ile gözlenen puan, gerçek puana eşit olmuş olur. Ölçme işleminde hata miktarı arttıkça gözlenen puanın gerçek puana olan farkı artmaya başlar. Ölçmenin standart hatası $S_h = s\sqrt{1-r_x}$ formülü ile bulunur.
  - Sh= Ölçmenin standart hatası
  - s= Standart sapma
  - rx= Güvenilirlik katsayısı
- Bir ölçme işleminde standart hatanın düşük olması, formülden de anlaşılacağı üzere, güvenilirlik katsayısının yüksek, standart sapmanın görece düşük olmasına bağlıdır.
- Gerçek puanın tahmin edilmesinde genellikle üç olasılık değeri kullanılır. Bunlar yaklaşık %68, %95 ve %99'dur. %68 olasılık için bireyin puanından bir standart hata çıkarılır ve puanına eklenirken %95 olasılık için bireyin puanından iki standart hata çıkarılır ve puanına eklenir, son olarak %99 olasılık için bireyin puanından üç standart hata çıkarılır ve puanına eklenir.
- Ölçmenin standart hatası yükseldikçe ölçme işlemi bireylere rastgele puan vermekten farklı olmayacaktır. Bu nedenle ölçme işlemlerinde güvenilirliğin kestirilmesi çok önemlidir.

- Güvenilirlik katsayısı 0 ile 1 arasında değişir. Güvenilirlik katsayısı için alanyazında genellikle 0.70 ve üstü ölçütü kabul edilir. Ancak bu değerin de çok yüksek bir değer olmadığı, 0.70-0.80 arası güvenilirliğin ancak ön bilgi elde etmek amacıyla kullanılabileceği ifade edilir. Genel yetenek gibi bilişsel özellikleri ölçen testlerde güvenilirlik katsayısının 0.90 ve üzerinde olması arzu edilir.

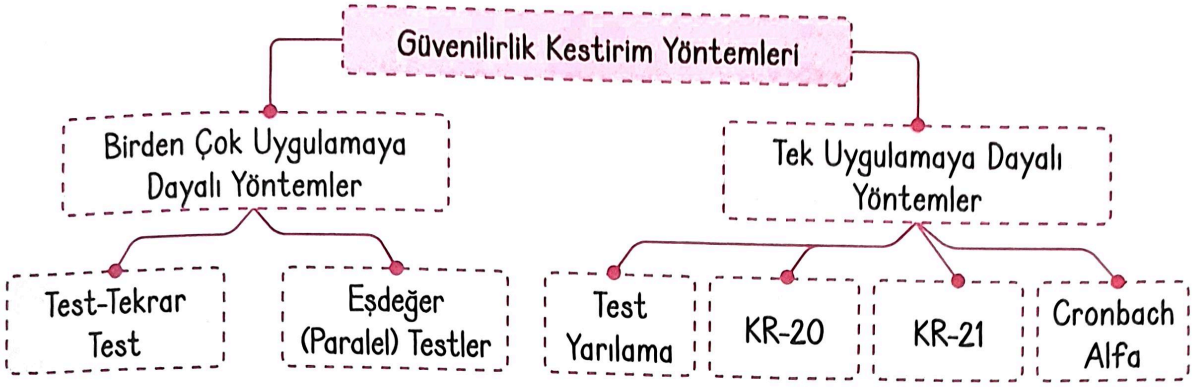

Birden Çok Uygulamaya Dayalı Yöntemler

Test - Tekrar Test

- Geliştirilen bir ölçme aracı seçilen bir gruba uygulandıktan bir süre sonra, aynı test aynı gruba ikinci kez uygulanır.
- Güvenirlik katsayısını belirlemek için bu iki uygulama arasındaki korelasyona bakılır. Test-tekrar test güvenirliği ne kadar yüksekse, test dış etkenlere o kadar az duyarlıdır. Test-tekrar test yöntemi ile elde edilen güvenirlik katsayısı kararlılık anlamında hakkında bilgi verir.

Paralel (Eşdeğer) Testler

- Bu yöntemde benzer hedefleri ölçen eşit güçlükte ve aynı sayıda soru içeren iki ayrı test kullanılır. Testlerden birinin uzman yapımı olması sağlanarak diğer testin tutarlığı incelenir. İki test arası ilişkiyi gösteren güvenirlik katsayısı öğrencilerin başarı sırasına bakılarak ortaya konur. Güvenirlik katsayısını hesaplamak için iki uygulama sonuçları arasındaki korelasyona bakılır. Bu yöntemde elde edilen güvenirlik katsayısı tutarlılık anlamında güvenirlik hakkında bilgi verir.
- Testler farklı zaman dilimlerinde uygulandığında tutarlılık anlamıyla birlikte kararlılık anlamı da olacaktır.

Birden Çok Uygulamaya Dayalı Yöntemler

Testler Yarılama

- Bu yöntemde geliştirilmiş bir test tek oturumda uygulanır. Uygulamanın ardından test iki eşit yarıya bölünerek bir öğrenciye ait iki sonuç elde edilir. Testin iki yarısından öğrencilerin elde etmiş olduğu sonuçlar arasındaki korelasyon Pearson Momentler Çarpımı yöntemiyle hesaplanarak, yarılara ait güvenirlik katsayısı hesaplanmış olur.

Kuder-Rıchardson 20 ve 21 Yöntemleri

- Kuder-Richarson 20 ve 21 ya da kısaca KR-20 ve KR-21, testin kendi içinde tutarlı bir bütün oluşturup oluşturmadığı ile ilgili bilgi verir. Bu nedenle her iki yöntemle de testin iç tutarlılığı değerlendirildiğinden bu yöntemlerden elde edilen katsayıya iç tutarlılık katsayısı adı verilir.
- KR-20 ve KR-21 ile güvenilirlik kestirimi, puanlamanın kategorik olduğu ölçme araçları için uygundur. Puanlamanın kategorik olması, doğru yanıtlara 1 puan, yanlış ve boş bırakılan maddelere 0 puan vererek puanlamanın yapıldığı ya da maddenin yanıtının iki seçenekli verildiği durumlardır. Eğer testteki maddeler farklı ağırlıklarla puanlanmışsa ya da test puanları şans başarısı için düzeltilmişse bu formüller kullanılmaz.

Cronbach Alfa Yöntemi

- Eğer ölçme aracının puanlaması çok kategorili ise KR-20 ile aynı mantık üzerine kurulu Cronbach alfa hesaplanır. Elde edilen katsayının ismi yine iç tutarlılık katsayısıdır. Derecelendirme ölçekleri puanlamanın çok kategorili olduğu araçlara örnek verilebilir.

GÜVENİLİRLİĞİ VE GEÇERLİLİĞİ ARTIRMA YOLLARI

Geçerliliği Artırma Yolları

- Her soru ölçmek istediğimiz davranışlardan en az birini ortaya çıkarıcı ve ölçücü olacak biçimde hazırlanmalıdır.
- Her soru ölçtüğümüz davranışa sahip olanlarla olmayanları ayırıcı biçimde hazırlanmalıdır.
- Güvenirliği olmayan testin geçerliği olmayacağından test güvenilir olmalıdır.
- Test hem kapsayıcı hem de dengeli bir biçimde temsil edici olmalıdır.
- Testin güçlüğü ile testten elde edilen puanları kullanılış amacı arasında ilişki kurulmalıdır.
- Test ortaya konulan yapıya uygun biçimde hazırlanmalı, uzmanlarca incelenmeli, eleştiriye açık olmalıdır.
- Bazı yetenek testlerinde cevaplayıcıların kültürel farklılıkları göz önünde bulundurulmalıdır.
- Puanlamada sistematik bir hataya düşmemeye dikkat edilmelidir (Erdoğan, Ural ve Ural, 1993).

Güvenilirliği Artırma Yolları

- İçeriğe uygun olarak testteki soru sayısı artırılmalıdır.
- Sorular öğrencilerin seviyelerine uygun hazırlanmadır.
- Sınav süresi gereğinden uzun ve gereğinden kısa verilmemelidir.
- Test sonuçları duyarlı bir şekilde kaydedilmelidir.
- Sorular öğrenciler açısından açık ve anlaşılır olmalı ve her bir sorunun tek ve kesin bir doğru cevabı olmalıdır.
- Öğrenciler test sorularını hızlı ve dikkatli bir şekilde okumaya teşvik edilmelidir.
- Kopya yapılması önlenmelidir.
- Sınav ortamı ışık, ses, ısı, havalandırma, gürültü gibi değişkenler açısından uygun hale getirilmelidir.
- Puanlamada cevap anahtarı kullanılarak, objektif puanlama yapılmalıdır.
- Sorular, öğrencilerin yaklaşık yarısı tarafından cevaplanabilir olmalıdır.

TEST GELİŞTİRME VE MADDE / SORU TÜRLERİ

TEST TÜRLERİ

Testi Alan Kişi Sayısına Göre	Testin Uygulanış Süresine Göre	Testin Ölçtüğü Niteliğe Göre	Değerlendirme Yaklaşımına Göre	Hazırlanış Biçimine Göre	Veri Toplama Tekniğine Göre
Bireysel	Süreli	Hız testleri	Objektif	Standart	Performans
Grup	Süresiz	Güç testleri	Subjektif	Öğretmen yapımı	Kâğıt-Kalem

TEST GELİŞTİRME

Test geliştirmede farklı yaklaşımlar olmakla birlikte burada, alanda yaygın kabul gören işlem basamakları üzerinde durulacaktır.

1. Sınavın amacının belirlenmesi (puanların hangi amaçlarla kullanılacağı)
2. Sınavda yoklanacak davranışların belirlenmesi
3. Sınavın kapsayacağı konuların listelenmesi
4. Okulun takviminin ve sınav sonuçlarının kullanılacağı zamanın dikkate alındığı bir sınav gününün belirlenmesi
5. Bir ders saatine uygulanabilecek uzunlukta bir sınav süresinin belirlenmesi,
6. Belirtke tablosunun hazırlanması
7. Soru/madde türlerinin belirlenmesi [Soru/madde türleri sınavda kullanılacak davranışlara göre belirlenir. Bir sınavda tek bir soru/madde türü kullanılabileceği gibi birden fazla da kullanılabilir (soru/madde çeşitlemesi).]
8. Soru/madde sayısının belirlenmesi
9. Sınav süresinin belirlenmesi
10. Sınavda kullanılacak soruların/maddelerin "ortalama güçlüğünün" ve "güçlük dağılımının" belirlenmesi
11. Soruların/maddelerin yazımında, redaksiyonunda ve teste alınacak soruların/maddelerin seçiminde izlenecek yolun belirlenmesi
12. Cevap anahtarının ve puanlama yönteminin belirlenmesi
13. Ölçme aracını yazma ve çoğaltma yönteminin belirlenmesi
14. Sınavın uygulanma kurallarının belirlenmesi (yönerge yazılması)
15. Sınavın uygulanması
16. Test ve madde istatistiklerinin hesaplanması

BAŞARININ ÖLÇÜLMESİNDE YÖNTEMLER

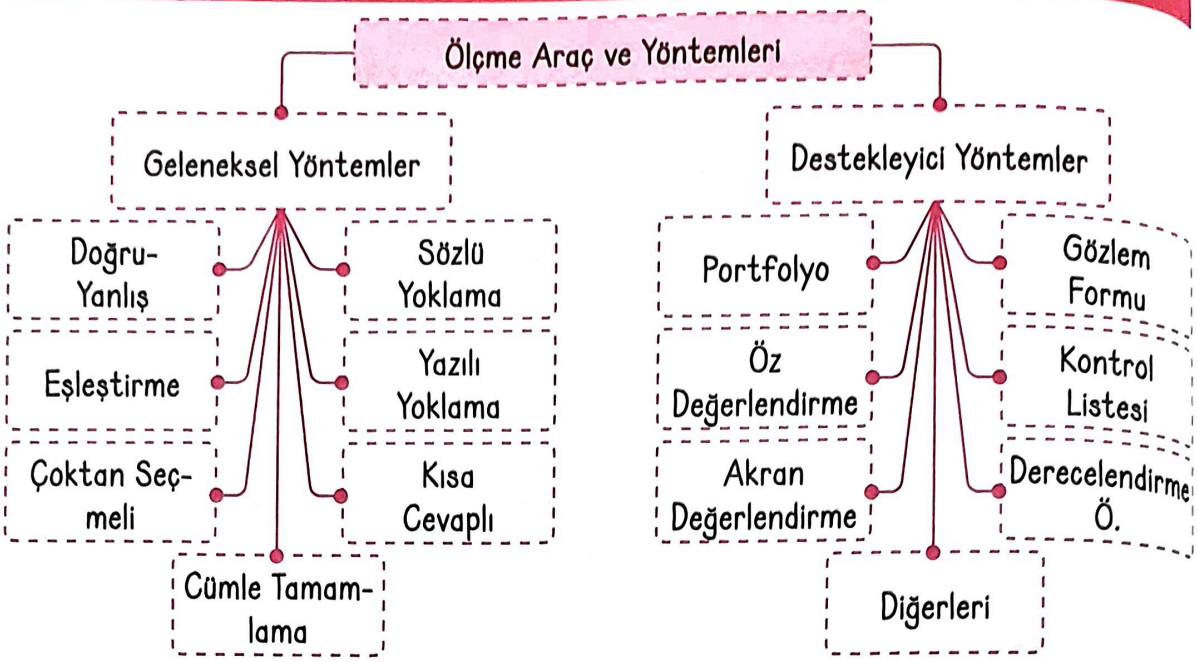

A. GELENEKSEL ÖLÇME YÖNTEMLERİ

1. Doğru-Yanlış Maddeleri

- Cevabın doğru - yanlış, evet - hayır şeklinde iki seçenekli olduğu testlerdir.
- Test maddelerinden bazıları doğru bazıları da yanlış önermelerden oluşur.
- Öğrencilerden bu maddelerin doğru olup olmadığını anlayıp işaretleme yapmaları istenir.
- Doğru - yanlış testlerindeki önermeler bilgi ve kavrama düzeyinde davranışları ölçer.
- Hazırlanması, uygulanması ve puanlaması kolay, yani kullanışlı ölçme araçlarıdır.
- Önermeler kısa ve cevaplanması kolay olduğu için çok soru sorulabilir.
- Çok soru sorulabildiği için duyarlık anlamında güvenirlik ve kapsam geçerliği yüksektir.
- Eğitim öğretimin her seviyesi için kullanılması uygundur.
- Önermelere verilebilecek doğru/yanlış, evet/hayır gibi iki seçenek olduğu için şans başarısı riski yüksektir. Her maddede %50 şans başarısı olasılığı vardır. Bu, düzeltme formülü kullanılarak engellenmelidir.

Dikkat Edilmesi Gerekenler

- Bir soru yalnızca bir hedef davranışı ölçmelidir.
- Önermeler ya kesin doğru ya kesin yanlış olmalıdır.
- Önermeler açık ve net bir dille ifade edilmeli, yoruma ya da farklı çağrışımlara izin vermemelidir.
- Maddelerin ifadesinde çift değilleme yapılmamalıdır.
- Önermeler öğrencilerin bildiği kaynaklardan aynen alınmamalıdır.
- Maddeler birbiri için ipucu olmamalıdır.
- Şans başarısını önlemek için önlemler alınmalıdır.
- Madde uzunlukları birbirine yakın olmalıdır.
- Sınav süresi, işaretleme biçimi, her sorunun kaç puan olduğu vb. bilgiler bir yönerge ile açıklanmalıdır.

2. Eşleştirme Maddeleri

- Eşleştirmeli testler farklı iki sütunda birbirini tamamlayan ögelerin olduğu ve öğrencilerin bu öğeleri eşleştirmesine dayanan ölçme araçlarıdır. Bu sütunda asıl soruların olduğu madde kökleri diğer sütunda da cevapların olduğu seçenekler vardır.
- Bilgi ve kavrama düzeyinde davranışların ölçülmesini sağlar.
- Hazırlanması, puanlanması ve uygulanması kolaydır.
- Eşleştirmeli testlerde madde kökleri ve seçeneklerin benzeşik olması gerektiğinden soru sayısı en fazla 15 olabilir.
- Soru sayısının sınırlandırılması duyarlılık ve kapsam geçerliğini düşürür.

Dikkat Edilmesi Gerekenler

- Eşleştirmeli testlerde madde kökleri ve seçeneklerin olduğu sütunlar aynı sayfada olmalıdır.
- Madde köklerinin uzunlukları birbirine yakın ve seçeneklerden uzun olmalıdır.
- Hem madde kökleri hem seçenekler benzeşik olmalıdır.
- Seçenek sayısı madde sayısından en az 1 fazla olmalıdır.
- Madde kökleri numaralandırılmalı ve numaraların önünde eşleştirilen seçeneğin belirtileceği boşluk bırakılmalıdır.
- Seçenekler büyük harflerle maddelenmelidir. Öğrencilerin oklarla eşleştirme yapmasına izin verilmemelidir.
- Öğrencilerin cevabı seçeneklerin arasından bulması gerekliliği dolayısıyla düşük de olsa şans başarısı olasılığı olduğu için, şans başarısı riskine karşı önlemler alınmalıdır.
- Madde kökleri ve seçenekler açık ve net bir dille ifade edilmelidir.
- Öğrencilerin uygulama sırasında dikkat etmesi gerekenler ve uyması gereken kurallar bir yönergeyle belirtilmelidir.

3. Çoktan Seçmeli Maddeler

Çoktan Seçmeli Testler

1. Kökü Soru Tipinde Olan Maddeler: Adından da anlaşıldığı gibi, bu tür sorularda madde kökü bir soru cümlesidir. Madde kökü, olumlu ya da olumsuz ifadeyle biten cümleden meydana gelebilir.

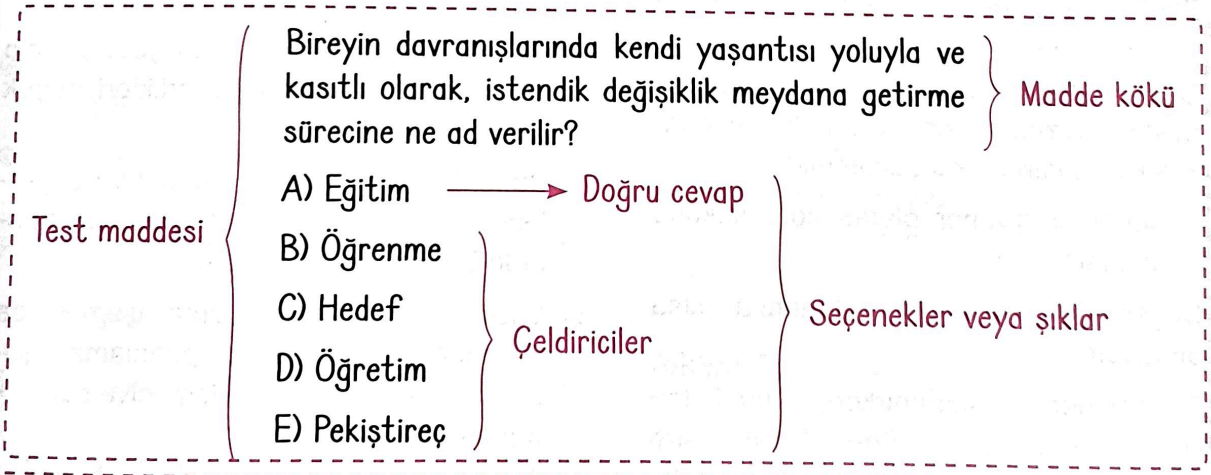

- Çoktan seçmeli testler sorunun cevabının birçok seçenek arasından seçilip işaretlenmesini gerektiren, cevabın sorunun içinde verildiği, objektif testlerdir.
- Çoktan seçmeli testler hazırlanma aşamasında uzmanlık isteyen fakat uygulama ve puanlama aşamasında kullanışlı olan objektif testlerdir.

- Çok soru sorulabildiği için kapsam geçerliği ve duyarlıkları yüksektir.
- Çoktan seçmeli testlerde, şans başarısı olasılığı seçenek sayısıyla ters orantılı olmakla birlikte mevcuttur.
- Eğitim öğretimin her aşamasında, seçenek sayısı değiştirilerek, kullanılabilir.
- Çoğu zaman bilgi, kavrama ve uygulama düzeyindeki hedef davranışları ölçer. Fakat iyi yapılandırılmış bir çoktan seçmeli test maddesi daha üst düzeye de çıkabilir.
- Çoktan seçmeli testler çok çeşitli madde türlerinde hazırlanabilir.

Dikkat Edilmesi Gerekenler

- Çoktan seçmeli test maddelerinde de diğer test türlerde olduğu gibi sorular açık ve anlaşılır bir dille ifade edilmelidir.
- Soru kökünde öğrencilerde kafa karışıklığına neden olacak, algılarını yanıltacak, çözümle ilgisi olmayan bilgilere ve ifadelere yer verilmemelidir.
- Soruların ifadesinde çift değilleme kullanmaktan kaçınılmalıdır.
- Sorular yalnızca bir hedef davranışı yoklamaya yönelik hazırlanmalıdır.
- Bir testi oluşturan çoktan seçmeli test maddeleri birbiri için ipucu niteliğinde olmamalıdır.
- Çoktan seçmeli bir test maddesinin seçenekleri hazırlanırken, seçeneklerin benzeşik olmasına dikkat edilmelidir.
- Seçenekler gramer olarak soru kökünü tamamlamalıdır.
- Seçenekler mümkün olduğunca kısa olmalıdır.
- Seçenekler hazırlanırken, büyükten küçüğe, küçükten büyüğe, alfabetik sıra ya da kronolojik sıra vb. gibi bir mantık sırası oluşturmasına dikkat edilmelidir.
- Çeldiriciler öğrencileri yanıltmak amacıyla değil, kavram yanılgılarını belirlemek amacıyla hazırlanmalıdır.
- Seçeneklerde aynı sözcüğün tekrarından kaçınılmalıdır.
- Çeldiriciler sınavın amacına, güçlüğüne, öğrencilerin yaşına ve düzeyine göre zor ya da kolay seçilmelidir.
- Doğru ya da yanlış olduğu tüm öğrenciler tarafından bilinen ifadeler seçeneklere konmamalıdır.
- Seçenekler birbirini kapsayacak şekilde olmamalıdır.

Açık Uçlu Sorular

- Açık uçlu sorular ölçme / psikometri alan yazınında genellikle uzun yanıt gerektiren maddeler ve yanıtı sınırlı maddeler olarak ikiye ayrılır. Ancak bu testler sahada genellikle essay (yazılı yoklama), kısa yanıtlı, boşluk doldurma (cümle tamamlama) ve sözlü yoklama olarak geçmekte.

4. Essay (Yazılı Yoklama)

- Yazılı yoklamalar cevabın öğrenciler tarafından birkaç cümle, birkaç paragraf ve hatta birkaç sayfa olarak yazılabildiği soru türleridir.
- Yazılı yoklamalarda cevap öğrenciler tarafından yazıldığı için, yazılı yoklamalar objektif test sayılamaz.
- Ayrıca çok soru sorulamayacağı için duyarlılık ve kapsam geçerlikleri düşük olur.
- Bununla birlikte analiz, sentez ve değerlendirme gibi üst düzey bilişsel davranışların ölçülmesine elverişlidir.
- Yazılı yoklamalar hazırlama aşamasında kullanışlı, uygulama ve puanlama aşamalarında ölçülene ve ölçmeciye çok yük düşüren testlerdir.
- Yazılı yoklamalarda puanlama sırasında öğrencinin ifade biçimi, yazısının güzelliği, kağıt düzeni vb. konular öğretmeni olumsuz etkileyebileceği için puanlaması subjektiftir.

- Ayrıca puanlama aşamasında çok zaman harcandığı için puanlama açısından ekonomik değildir.
- Yazılı yoklamalar öğrencilerin kendini ifade becerisini en çok geliştiren testlerdir.
- Yazılı yoklamalarda öğrenci cevaplarının bir kısmının doğru bir kısmının yanlış olduğu durumlarda kısmi puanlama yapılabilir.
- Bununla birlikte öğrenci cevapları üzerine madde istatistikleri ile ilgili analizler yapılamadığı için, istenilen özelliklerde madde hazırlamak zordur.

Dikkat Edilmesi Gerekenler

- Yazılı yoklamalarda öğrenciye ipucu olacak seçenekler bulunmadığı için soruların açık ve anlaşılır ifade edilmesi son derece önemlidir.
- Öğretmenin cevaplara yönelik ayrıntılı bir puanlama anahtarı oluşturması gerekir.
- Öğretmenin sınavdan önce soruları kendisinin cevaplaması ve sınav süresini ona göre belirlemesi gerekir.
- Çok uzun cevaplı birkaç soru yerine, kısa cevaplı daha çok soru sorulmalıdır.

5. Kısa Cevaplı Sorular

- Kısa cevaplı testler cevabın öğrenciler tarafından bir sözcük, bir sayı veya bir cümle olarak yazıldığı soru tipleridir.
- Cevaplar öğrenciler tarafından yazıldığı için şans başarısı yoktur.
- Fakat puanlama aşamasında çoktan seçmeli testler kadar objektif değildir.
- Kısa cevaplı testler hazırlama, uygulama ve puanlama aşamalarında kullanışlı ölçme araçlarıdır.
- Daha çok bilişsel alanın bilgi düzeyindeki davranışları ölçer.
- Boşluk doldurma türündeki sorular kısa cevaplı testlerin bir uygulamasıdır.
- Kısa cevaplı testlerde çok soru sorulabildiğinden duyarlılık ve kapsam geçerliği yüksektir.

Dikkat Edilmesi Gerekenler

- Kısa cevaplı testlerde de her maddenin yalnızca bir hedef davranışı yoklamasına dikkat edilmelidir.
- Sorular açık ve anlaşılır bir dille ifade edilmeli, öğrencilerin erişebileceği kaynaklardan aynen alınmamalıdır.
- Boşluk doldurma şeklindeki sorularda boşluk bırakılan yer hedefler doğrultusunda seçilmeli ve öğrencilerin yorum yapabileceği bir bilgi olmamalıdır.
- Bir cümle içinde en fazla iki boşluk olabileceği unutulmamalıdır.

6. Cümle Tamamlama Soruları

- Bir kelime, bir rakam, bir cümle ya da kısa bir liste ile yanıtlandırılabilecek sorulardan oluşan, yanıtlayıcının yanıtı düşünüp hatırlayarak yazılı olarak sunduğu ölçme araçları kısa cevaplı testlerdir.
- Öğrencileri daha çok ezbere yönelten bir sınav türüdür. Bu nedenle üst düzey davranışları ölçmede etkisizdir. Daha çok bilgi düzeyindeki davranışları ölçer.
- Verilecek cevaplar kısa olduğu için bu tür sınavlarda çok sayıda soru yer alır. Bu şekilde geçerlik ve güvenirlik artar.
- Daha çok ilköğretimin ilk kademesindeki öğrencilere uygulanmakla birlikte diğer eğitim düzeylerindeki öğrencilere de uygulanabilir.
- Kısa cevaplı maddeler özellikle olgusal bilgilerin (kim, nerede, ne zaman gibi) ölçülmesinde geçerlidir.

Dikkat Edilmesi Gerekenler

- Her kısa cevap maddesi, yalnızca tek bir doğru cevabı olacak biçimde yapılandırılmalıdır. Tartışma götürecek, yoruma açık durumların soru yapılmasından kaçınılması ve sorunun ifadesinin açık, net ve anlaşılır olması gerekir.

- Bir maddenin ifadesinde, o maddenin cevabının bulunmasında işe yarayacak ipuçları vermekten kaçınılmalıdır. Doğru cevabın verilmesinde kullanılabilecek ipucu, maddede verilen gereksiz bir bilgi ya da cümlenin gramer yapısı olabilir.
- Cümlenin gramer yapısı bağlamında ipucu genellikle eklerle verilmektedir.
- Maddenin cevabında birden çok ayrıntı varsa o ayrıntıların her birine ayrı puan vermek gerekir.
- İlköğretimde cevapların ayrı bir cevap kâğıdına işaretletilmesi uygun görülmemektedir ancak ortaöğretimde bunun pek bir sakıncası bulunmamaktadır.
- Bir cümlede çok sayıda boşluk bırakılmamalı ve cümlelerden sadece anahtar niteliğindeki anlamlı ve önemli sözcükler çıkarılmalıdır. Eksik cümle istenileni anlatacak biçimde yapılanmış olmalıdır.

7. Sözlü Yoklama

- Soruların sözlü olarak sorulduğu ve cevapların da yine sözlü olarak verildiği sınavlardır. Öğrencilerin sözlü anlatım ve ifade becerilerini ölçmede, yabancı dil, iletişim becerilerini geliştirmede kullanılır.
- Sözlü sınavlar konu işlenirken öğrenme eksikliklerini tespit etmek ve gidermek, öğrencilerin hazırbulunuşluk düzeylerini tespit etmek için kullanılır.
- Sözlü sınavların bir defalık değil, yıl içerisinde değişik zaman dilimlerinde çok kez yapılması tavsiye edilmektedir.

Sözlü Yoklama Uygulama Kuralları

- Sözlü sınavların yapılacağı gün ve saat, yazılı sınavlarda olduğu gibi ilan edilmelidir.
- Sorular önceden hazırlanmalıdır. Soruların seçiminde amaca uygunluğa ve her öğrenciye benzer güçlükte soru belirlenmesine dikkat edilmelidir.
- Cevap anahtarı hazırlanmalıdır.
- Sınavın yapılması aşamasında öğrencilerin kaygısını artıracak davranışlardan kaçınılmalıdır.
- Hazırbulunuşluluk artırılmalıdır.
- Basit olan sorudan başlanmalıdır.
- Kayıt altına alın(a)mıyorsa puanlama hemen yapılmalıdır.
- Puana ilişkin dönüt hemen verilmelidir.
- Puanlamada sistematik hata kaynaklarına karşı dikkatli olunmalıdır.

B. DESTEKLEYİCİ DEĞERLENDİRME YAKLAŞIMLARI

1. Portfolyo

- Portfolyo (bireysel gelişim dosyası); öğrencilerin herhangi bir konu, tema, ünite ya da ünitelere yönelik olarak hazırladıkları çalışmaların konulduğu dosyalardır.
- Portfolyolar öğrencinin yaptığı çalışmaların bir araya getirildiği herhangi bir çalışma dosyası değildir.
- Öğrenciyi başarılı / başarısız olarak sınıflandırmayı sağlayan bir araç değildir.
- Öğrencilerin özelliklerini birbirleri ile karşılaştırmak amacıyla oluşturulmuş araçlar değildir.

Öğrenci Portfolyosunun Türüleri

Süreci yansıtan portfolyolar: Öğrencinin öğrenme ve gelişim sürecini yansıtır. Başlangıç çalışmalarını, süreçteki çalışmalarını, karşılaşılan güçlükleri ve öğrenme ürünlerini içerir.

Ürünü yansıtan portfolyolar: Öğrenme sürecinden çok bitmiş görevleri içerir. Öğrencinin en iyi olduğunu düşündüğü çalışmaları içerir.

Portfolyo Nelerden Oluşur?

- Öğretmen kayıtları (gözlemler, anektod kayıtları)
- Öğrencinin çalışmaları
- Öğrencinin sözel ve psikomotor becerilerini gösteren teyp ve video kayıtları
- Öğrencinin kendi çalışmaları hakkındaki düşünceleri, günlükler
- Öğrenciye yazılan mektuplar
- Öğrencinin yazdığı mektuplar
- Öğretmenin aileye ve diğer öğretmenlere yazdığı mektuplar

Portfolyo Oluşturma Süreci

Toplama

- Hangi çalışmaların toplanacağına ve hangi özelliklerin gözleneceğine karar verilmesi
- Öğrencilere çalışmalarının bir dosyada toplanacağının açıklanması ve çalışmalarını saklama konusunda öğrencilerin teşvik edilmesi
- Her öğrenci için sınıfta çalışmalarının toplanacağı ayrı bir kutu, dosya vb. oluşturulması
- Her bir çalışmanın ve öğretmen kaydının üzerine tarih yazılması

Seçme

- Öğrenci seçimini kendi başına veya öğretmenin rehberliğinde yapabilir.
- Portfolyonun türüne ve öğretmenin koyduğu koşullara bağlıdır.

Yansıtma

- Portfolyosuna seçtiği her bir çalışmayı niçin seçtiğini açıklar.
- Çalışmalarını yaparken geçirdiği süreci ve bu süreçte öğrendiklerini anlatır.
- Kendi başarısını görür, bunu ifade eder ve değerlendirme sürecine katılır.

Sonuç

- Bu aşamada öğrenci "Bu çalışmayı niçin yaptık?" sorusunu yanıtlar.
- Okulda yaptığı çalışmalarla öğrendikleri arasında somut bağlar kurar.
- Tamamlanan portfolyo çalışmalarının öğrenci tarafından sınıf arkadaşları, öğretmeni ve ailesinden oluşan bir gruba sunumu yapılmalıdır.
- Portfolyonun sunumu, öğrencinin çalışmalarına önem vermesini sağlar ve kendine olan güvenini artırır.

2. Öz Değerlendirme (Kendini Değerlendirme)

- Öğrencilerin belli bir konuda kendileriyle ilgili bilgi ve davranışları yorumlamalarına öz değerlendirme denir.
- Bu değerlendirme yaklaşımında amaç öğrencinin katılımının, sürecin ve ortaya koyduğu ürünlerin öğrencinin kendisi tarafından değerlendirilmesini sağlamaktır.

3. Akran Değerlendirme

- Öğrencinin gelişim sürecinin arkadaşları tarafından takip edilmesi ve öğrenciye dönüt verilmesi amacıyla belirli formların doldurulması şeklinde yapılan değerlendirmedir.
- Bir başka tanımla akran değerlendirme gruptaki öğrencilerin belli ölçütler çerçevesinde birbirlerini değerlendirme sürecidir.
- Akran değerlendirme; yaşam boyu öğrenmenin önemi, biliş bilgisi, öğrenmede öğrenci sorumluluğu üzerine odaklanır.
- Bu değerlendirme türü öğrencilerin birbirlerinden bilgi alışverişi yapmalarına olanak sağlar.

4. Rubrik (Dereceli Puanlama Anahtarı)

- Performansın hangi düzeyine kaç puanın verileceğini önceden belirleyen puanlama rehberine rubrik denir.
- Rubrik; bir ölçme işleminin veya etkinliğin tamamının ya da bölümlerinin nasıl puanlanacağını ana hatlarıyla gösterir.
- Öğrenci merkezli öğretim uygulamalarında kullanılan rubrik, öğrenme standartlarını yüksek tutmak için öğretmenin değerlendirmede kullanacağı ölçütleri geliştirerek öğrenciye verdiği yapılandırılmış yönergedir. Bu yönerge öğretim çalışmaları başlamadan önce öğrencilere verilerek beklentiler netleştirilir ve öğrencinin çalışma süreci boyunca kendisini yönlendirmesi sağlanır.

5. Gözlem Formları

- Öğrenme çıktılarının somut olarak gözlenebildiği bazı alanlarda bu yöntem oldukça kullanışlıdır.
- Gözlemler öğrenciler hakkında doğru ve hızlı bilgi elde edilmesini sağlar.
- Gözlem formları yarı yapılandırılmış biçimde olabileceği gibi tam yapılandırılmış bir formatta da olabilir.

6. Kontrol Listeleri

- Sürece ve ürüne (sonuca) yönelik önemli performans göstergelerinin sıralandığı listelere kontrol listesi denir.
- Kontrol listelerinde "var" veya "yok", "+" veya "–" gibi kelime veya işaretlerle puanlanan bir dizi davranış ve özellik bulunur.
- Bunların hangisinin yapılıp hangisinin yapılmadığı kontrol edilir.
- Kontrol listeleri bir işin yapılması sırasında nelerin hangi sırada ve nasıl yapılacağını göstermesi nedeniyle öğretim amacıyla da kullanılabilir.

7. Dereceleme Ölçekleri

- Dereceleme ölçekleri, bir işin yapılabilme derecesini ölçmek amacıyla hazırlanan listelerdir.
- Bu ölçekler, ölçülen özelliğe ilişkin performansı çeşitli düzeyleriyle tanımlayabilir ve ölçütlerin ne dereceye kadar karşılandığını görmeye olanak sağlar.
- Kontrol listesi ile sadece davranışın varlığını - yokluğunu tespit edebilirken dereceleme ölçeği ile davranışın hangi düzeyde gerçekleştiğini (iyi-orta- zayıf gibi) tespit edebiliriz.

TEST VE MADDE İSTATİSTİKLERİNE GENEL BİR BAKIŞ

A. TEST İSTATİSTİKLERİ

Eğitimde en sık kullanılan istatistikler merkezî eğilim ölçüleri, değişkenlik ölçüleri, dağılım özellikleri, standart puanlar vb.dir.

Merkezî Eğilim Ölçüleri: aritmetik ortalama, medyan (ortanca) ve moddur. Diğer taraftan değişkenlik ölçüleri ranj (dizi genişliği), varyans, standart sapma ve çeyrek sapmadır.

Normal (Simetrik) Dağılım: Her iki tarafı da birbirine eşit dağılımlardır. Bu dağılımlarda aritmetik ortalama, mod ve medyan birbirine eşittir. Normal dağılımlardan; öğrencilerin yarısının ortalamanın altında diğer yarısının ise ortalamanın üstünde puanlar aldığı, başarı düzeyinin normal olduğu ve testin orta güçlükte olduğu yorumları yapılabilir.

Sivri Dağılım: Standart sapmanın küçük ve puanların birbirine yakın olduğu dağılımlardır. Puanların dağılımı dar bir aralığı kapsar. Sivri dağılımlarda grubun ölçülen özellikler bakımından homojen olduğu yorumu yapılabilir.

Basık Dağılım: Standart sapmanın büyük ve grubun puanlarının birbirine uzak olduğu dağılımlardır. Puanların dağılımı geniş bir aralığı kapsar. Basık dağılımlarda grubun ölçülen özellikler bakımından heterojen olduğu yorumu yapılabilir.

B. MADDE İSTATİSTİKLERİ

Madde Güçlük İndeksi (Pj)

- Madde güçlük indeksi, testin uygulandığı grupta o maddeye doğru cevap veren öğrencilerin yüzdesidir.
- Maddenin kolay ya da zor olduğunu ortaya koyar.
- Madde güçlük indeksi, maddeye doğru cevap verenlerin sayısının gruptaki toplam öğrenci sayısına oranlanmasıyla tespit edilir.
- Madde güçlük indeksi 0 ile +1 arasında değerler alır. Bu değerin 1'e yaklaşması maddenin kolay olduğunu ve maddeyi doğru cevaplayanların sayısının fazla olduğunu, 0'a yaklaşması maddenin zor olduğunu ve maddeyi doğru cevaplayanların sayısının az olduğunu gösterir.
- Bir testte yer alan madde güçlük indekslerinin toplamı aritmetik ortalamayı verir.

Madde Ayırt Edicilik İndeksi (rjx)

- Maddenin bilenle bilmeyeni ayırt etme derecesidir.
- Testte yer alan her bir maddenin olabildiğince yüksek bir ayırt ediciliğe sahip olması beklenir.
- Madde ayırt edicilik indeksi sorunun kalitesi hakkında bilgi verir.
- Ayırt edicilik indeksi -1,00 ile +1,00 arasında bir değer alır. +1'e yaklaştıkça ayırt edicilik yükselir, -1'e yaklaştıkça düşer.

EĞİTİM İZLEME ARAŞTIRMALARI: TARİHİ, ÖNEMİ VE TÜRKİYE'DEN SONUÇLAR

KAVRAMLAR

İlk kısımda genel olarak kavramların nasıl ele alındığı ve bu kavramlar hakkındaki farklı görüşleri ele alarak başlamak faydalı olacaktır.

Başarı	Beceri	Okuryazarlık
Başarı ya da bazı kaynaklarda erişi olarak ifade edilen başarı kavramı aslında günlük hayatımızda da çok yoğun kullandığımız, farklı anlamlar atfettiğimiz ve genellikle olumlu bir özellik olarak değerlendirilmektedir.	Beceri; bilgilerin bir araya toplanıp, doğru bilgilerin seçilip ardından seçilen bilgilerin doğru şekilde kullanılması, gerçek ya da tasarlanan bir durumda kullanılabilme yetisini ifade etmektedir.	Okuryazarlık, beceriyle çok ilişkilendirilen ve birçok kaynakta bir beceri türü olarak ifade edilen bir yapıdır. Uluslararası Öğrenci Değerlendirme Programında (PISA) ölçülen özellikler "okuryazarlık" olarak tanımlanmaktadır.

ULUSLARARASI İZLEME ÇALIŞMALARI

Ulusal izleme araştırmasına temel teşkil eden ilk çalışamalardan biri 1964 yılında gerçekleştirilen uluslararası matematik izleme çalışmasıdır. TIMSS'in de geliştiricisi olan kurum (IEA) tarafından gerçekleştirilen bu çalışma 1960'larda matematik üzerinde başlamıştır.

1960'lı yıllarda matematik alanı ile başlayan çalışmaların bugün kapsamı büyük ölçüde genişlemiştir. Örneğin PISA ile beraber değerlendirilen alanlar artmış; matematik, fen ve okuma becerileri üç ana alan olarak belirlenmiştir. Uluslararası Matematik ve Fen Eğilimleri Araştırmasında (TIMSS) matematik ve fen, Uluslararası Okuma Becerilerinde Gelişim Araştırmasında (PIRLS) ise okuma becerileri değerlendirilmektedir.

GÜNÜMÜZDE EN YOĞUN KATILIM GÖSTERİLEN ÇALIŞMALAR

- PISA, Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (OECD) tarafından geliştirilen ve üç yıllık periyotlarla uygulanan izleme çalışmasıdır.
- OECD, Türkiye'nin kurucu üyesi olduğu bir örgüt olup temel amacı tüm üye ülkeler arasındaki ekonomik iş birliklerini ve kalkınmayı destekleyecek programlar oluşturarak birlikte kalkınmayı sağlamaktır. Bu bağlamda OECD, eğitimi, ekonomik kalkınmaya katkı sunan ve çağdaş vatandaşlık becerilerine sahip insan kaynağının geliştirilmesinde en önemli araç olarak görmektedir.
- Bir diğer izleme çalışması olan TIMSS ise Uluslararası Eğitim Başarılarını Değerlendirme Kuruluşu (IEA) tarafından geliştirilmekte ve dört yıllık periyotlarla uygulanmaktadır.
- Türkiye uzun süredir hem PISA'ya hem de TIMSS'e katılım göstermektedir. Son olarak PIRLS de yine IEA tarafından beş yıllık periyotlarla gerçekleştirilen bir izleme çalışmasıdır.
- Türkiye uzun bir aradan sonra 2021'de tekrar PIRLS'e katılmış ancak bu uygulamanın sonuçları 2022 yılının sonunda açıklanacaktır.

PISA KAPSAMI VE SONUÇLARI

- Eğitimin ekonomik kalkınma üzerindeki belirleyici rolü dolayısıyla eğitim niteliğini detaylı olarak ele alan ve üç yıllık periyotlarla uygulanan PISA çalışmasını gerçekleştirmektedir.
- En güncel PISA uygulaması olan 2018 döngüsüne 79 ülke/ekonomi katılım göstermiştir. Dünyanın dört bir yanından farklı coğrafyalardan, farklı kültürlerden, farklı dinamiklere sahip eğitim sistemleri olan ülkeler yaygın bir şekilde PISA'ya katılım göstermektedir.
- PISA, 15 yaş grubunu hedef grup olarak almaktadır. Bunun nedeni birçok Avrupa ve OECD ülkesinde 15 yaşa tekabül eden dönemin yaklaşık olarak ortaokulun sonuna denk gelmesi ve bu dönemde zorunlu eğitimin tamamlanmasıdır.
- PISA, zorunlu eğitim dönemini bitiren öğrencilerin henüz iş gücü piyasasına katılmadan ya da eğitimlerine devam etmeden matematik, fen ve okuma becerileri alanlarında hangi yeterliklere sahip olduğuna dair bilgi vermektedir.
- PISA, 2000 yılından bu yana uygulanmakta ve her üç yıllık döngüde bir alana ağırlık verilmektedir. 2000 yılında ağırlıklı alan okuma becerileri iken 2003 yılında matematik 107 okuryazarlığı ve 2006 yılında fen okuryazarlığı, 2018 yılında tekrar okuma becerileri olacak şekilde çapraz bir modelleme kullanılmaktadır.
- PISA 2018 uygulamsına ait Türkiye örneklemi incelendiğinde, 15 yaş grubunda kısmen 8. sınıfta bulunan ortaokul son sınıf öğrencilerimiz bulunmakta ama yoğun olarak 9 ve 10. sınıf öğrencilerimizin olduğu görülmektedir.

- Örneklem seçimi yedi coğrafi bölgeye göre değil, Türkiye'nin sosyoekonomik farklılıklarını da dikkate alan 12 bölgeden oluşan İBBS Düzey-1 istatistiksel örnekleme sistemine göre yapılmaktadır.
- Türkiye, PISA 2003 yılından bu yana katılım göstermekte olup 2003 senesinde 441 olan okuma puanı genel bir artış eğilimi göstererek 466 puana ulaşmıştır. 2003'ten 2012'ye kadar kesintisiz bir artış, 2015 döngüsünde bir düşüş ve söz konusu 2018 döngüsünde tekrar artış vardır. PISA'nın en önemli çıktılarından bir tanesi öğrencilerin hangi yeterlik düzeyinde olduğuna dair veriler sunmasıdır.
- Okul türlerinin okuma becerisi puan ortalamalarının nasıl farklılıklar gösterdiği incelendiğinde en başarılı okul türünün olan fen lisesi 583 puan ile OECD genel ortalamasının da oldukça üzerindedir.
- 2015'ten 2018'e performans artışı ve yeterlik düzeylerindeki iyileşme sosyal bilimler liseleri dışında tüm okul türlerimizde gözlenmiştir.
- Matematik okuryazarlığına geldiğimizde 2003 yılında 423 puanla başlayan Türkiye'nin ortalama matematik okuryazarlık puanının on beş yıllık aradan sonra 454 puana çıktığı görülmektedir.
- Fen okuryazarlığı alanında 2006'da Türkiye 424 puanla başladığı süreçteki performansını 2012'ye kadar önemli ölçüde artırmış, 2018'de de artırmaya devam ederek en üst düzeye ulaştırmıştır.

TIMMS KAPSAMI VE SONUÇLARI

- TIMSS, IEA tarafından dörder yıllık döngüler şeklinde gerçekleştirilmektedir.
- TIMSS'te 4 ve 8. sınıf düzeyindeki öğrencilerin ilgili dönemin eğitim programlarından beklenen özelliklere hangi düzeyde sahip olduklarına dair matematik ve fen alanlarında ayrı ayrı uygulanmalar yapılmakta ve ilgili eğitim programlarında öğrencilerin okul başarısına dair daha doğrudan çıktılar elde edilmektedir.
- TIMSS, ilk defa 1995 yılında uygulanmaya başlanmış olup 2019'da araştırmanın yedinci döngüsü tamamlanmıştır. Türkiye TIMMS'e 1999 yılında ilk defa 8. sınıf düzeyinde katılım gösterirken 2011 yılından bu yana son üç döngüye hem 8. sınıf hem de 4. sınıf düzeyinde katılmıştır.
- Millî Eğitim Bakanlığının 2017 yılında aldığı kararla Türkiye 2019 yılında ilk defa 4. sınıf düzeyindeki uygulamaya 5. sınıf örneklemi ile katılmıştır.
- 4. sınıf düzeyinde matematik alanında Türkiye 2011 yılında 469 puan olan ortalamasını 2015'te 483 puana ve son döngüde 523 puana çıkarmıştır. Türkiye 4. sınıf seviyesinde uygulamaya ilk defa 2011'de katılmaya başladığı için daha önceki döngülere dair bir sonuç bulunmamaktadır. 8. sınıf seviyesinde matematikte 429 puanla başlayan süreç, 496 puana kadar çıkmıştır. TIMSS'te 500 puan önemli bir ölçütü temsil etmekte olup bir uygulamadan diğerine aynı beceriyi ifade etmektedir. Türkiye ilk defa 4. sınıf seviyesinde 500 puanı aşmıştır.
- Matematik yeterlik düzeyleri 4. sınıflar için incelendiğinde 2011 yılında öğrencilerimizin %4'ü, 2015'te %5'i ileri düzey yeterliğe sahipken son uygulamada bu oran %15'e çıkmıştır.
- Fen bilimlerinde 2019'da 4. sınıfta 463 puandan 526 puana ulaştığını ve puan artışının özellikle 2019 uygulamasında ivme kazandığı görülmektedir. 1999'da 433 ile başlayan ortalama puan, bugün 500 ortalama ölçek noktasını da geçip 515 puana ulaşmıştır.
- PISA'da önemli ölçüde puanlarımız artmış olmakla birlikte OECD ortalamasına henüz ulaşamasak da TIMSS'in eğitim programıyla daha ilişkili olması sebebiyle müfredata dayalı değerlendirmelerde öğrencilerimiz daha yüksek performans göstermektedir.

PIRLS

- PIRLS de IEA tarafından uygulanmakta olup okuma boyutunu içermesi sebebiyle TIMSS'i tamamlar nitelikte bir çalışmadır.
- PIRLS, öğrencilerimizin okuma becerilerine ve okuma düzeylerine dair önemli çıktılar sağlamaktadır.
- Türkiye PIRLS'e ilk defa 2001 yılında katılmış, 20 yıllık bir aradan sonra alınan kararla 2021 yılında tekrar dâhil olmuştur.
- Bu uygulamaya ilişkin sonuçlar 2022 yılının sonunda açıklanacaktır.
- Türkiye'nin PIRLS'e katılmasının bir diğer avantajı her iki çalışmaya katılan ülkelerin sonuçlarının (PIRLS ve TIMSS'ten elde edilen sonuçlar) ilişkilendirilebilmesidir.

OECD SOSYAL VE DUYGUSAL BECERİLER ARAŞTIRMASI

- Sosyal duygusal beceriler, "duyguları anlayıp yönetmek, olumlu hedefler belirleyerek bu hedeflere ulaşmak, başkaları için empati duymak ve göstermek, pozitif ilişkiler kurarak bu ilişkileri sürdürmek ve sorumlu kararlar vermek için gerekli olan bilgi, tutum ve beceriler" olarak tanımlanıyor
- Yapılan eğitim izleme araştırmaları bağlamsal birçok bilgiye veri sunmaktadır. Sadece ülkelerin akademik performansını değil, aynı zamanda her bir ülkedeki öğrenci başarısıyla ilişkili birçok faktör hakkında bilgi sağlamaktadır.
- Öğrencilerin iyilik hâlleri, yaşam doyumu ya da çeşitli duyuşsal özellikleriyle diğer bir ifadeyle sosyal ve duygusal becerileriyle ilgili de birçok bilgi elde edilmektedir ama bu özellikler bu çalışmaların yalnızca bir boyutunu oluşturmaktadır.
- Tüm dünyada sosyal ve duygusal becerilerin önemi ile birlikte eğitim sistemlerindeki ağırlığının artmasıyla beraber 2017 yılında OECD tamamen sosyal ve duygusal beceriler odaklı yeni bir araştırma başlatmıştır. Türkiye de İstanbul'la bu çalışmaya katılmıştır.
- Tümüyle sosyal ve duygusal beceriler dikkate alınıyor ki bu diğer tüm izleme araştırmalarından en önemli farkıdır. İkincisi 10 ve 15 yaş grupları ayrı ayrı ele alınmaktadır ki duyuşsal özellikler, sosyal ve duygusal özellikler yaşa bağlı olarak, özellikle de ergenlik dönemine bağlı olarak önemli değişimler gösterebilmektedir.

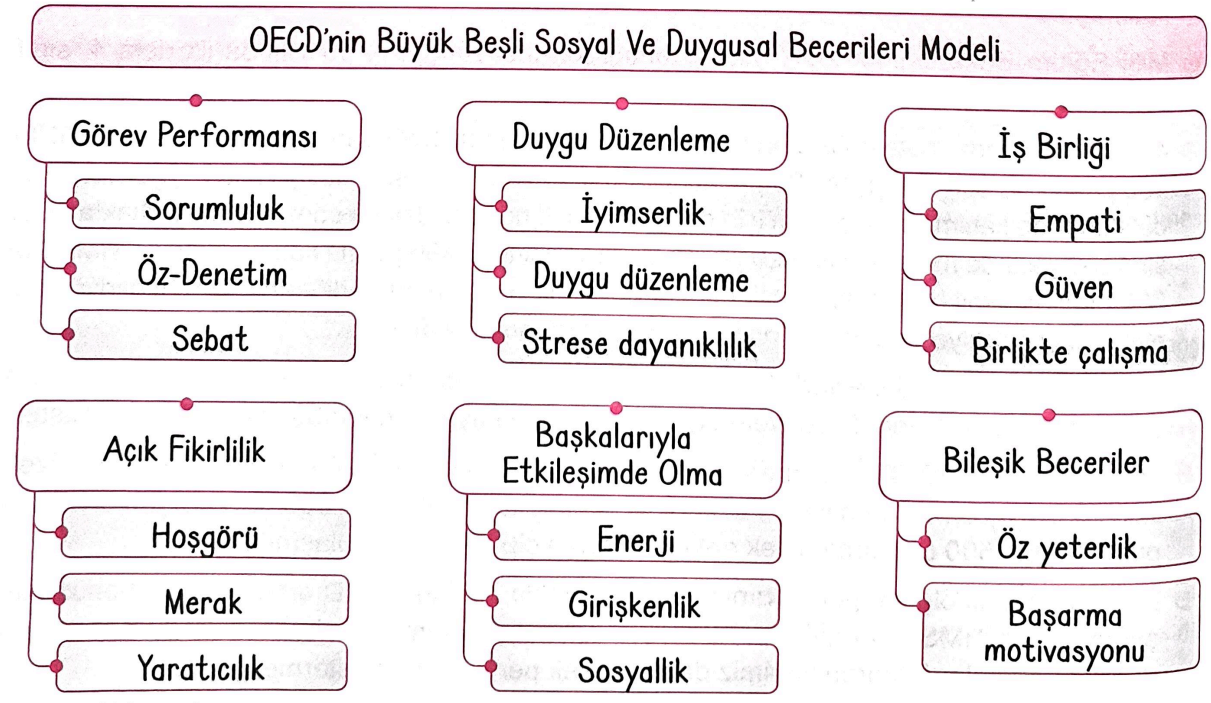

ÖZEL EĞİTİM VE REHBERLİK

3. MODÜL

REHBERLİK

DEĞİŞEN EĞİTİM ANLAYIŞI

Tarihte Yaygın Olan Eğitim Anlayışı

- Eğitim ve okullar, yazının bulunması ile önemli kurumlar hâline gelmişlerdir. Yazı da Sümerler (M.Ö. 3500 – M.Ö. 2000) tarafından bulunduğu için okulu da Sümerlerden başlatmak mümkündür.
- Sümerlerdeki eğitim konunun öğretimi esastır ancak biraz da fiziksel cezaya başvuruluyordu ve ezbere dayalı bir anlayışla eğitim verilmekte idi.
- Eğitim kurumu kavramı ortaya çıktığı andan itibaren, eğitim hep öğretim ağırlıklı olmuştur. Yani eğitimi verilecek bir konu, eğitimi veren bir öğretmen ve eğitimi alan bir öğrenci vardır. Burada öğrencilerinin özelliklerinin yeterliklerinin bir önemi yoktur, önemli olan o kitabın ya da malzemenin öğrenilmesidir ve eğitim uzun yıllar konu merkezli olarak devam etmiştir.

Eğitim Kurumunun Ortaya Çıkışı

- Eğitim önemli ölçüde okulda yapılmaktadır. Okul, insanların birlikte ya da birbirinden öğrenmek için bir araya geldiği insan topluluğudur. Hayatta öğrendiğimiz şeylerin çoğunu diğer insanlardan ve onlarla öğreniriz. Öğrenme bireysel bir süreç olduğu kadar sosyal bir süreçtir.

Konu Merkezli Eğitim

- Her ne kadar eğitim, öğretimi aşan anlamlara sahip ise de tarihteki anlamı öğretime yakın olmuş ve bu yüzden sık sık eğitim ile öğretimin karşılaştırması yapılmış ve hangisinin daha tercih edilir olduğu tartışılmıştır. Süregelen bu tartışmalarla birlikte eğitim sistemlerine getirilen öncelikli eleştiri de onun öğretime ağırlık verdiği ve eğitimi ihmal ettiği yönünde olmuştur.

Jean Jacques Rousseau

- Rousseau, çocuğun fizyolojik ve psikolojik tabiatının tanınarak eğitimin ona uygun biçimde düzenlenmesi gerektiğini savunmuştur ve konu merkezli eğitim anlayışı yerine öğrenci merkezli bir eğitim anlayışının kullanılması gerektiğini öne sürmüştür. "Öğretmenler, önce çocuğu tanımakla işe başlayın!" diyerek eğitim anlayışındaki devrimi dile getirmiştir.

Hümanizm

- Genel anlamıyla hümanizm insan aklını, adalet ve etik kavramları temel almış bir anlayış biçimidir.
- Hümanizm, eğitimi etkileyen diğer bir düşünce akımıdır. Hümanist yaklaşımın eğitime katkıları olarak herkese eğitim anlayışı, eğitimin yaygınlaştırılması, eğitimde fırsat eşitliği, eğitimde evrensel değerlerin öğretilmesi sayılabilir.

Günümüz Eğitim Anlayışı

- Günümüzdeki eğitim anlayışı, hümanizmanın sunduğu anlayıştaki ilkeleri içselleştirmiştir.
- Günümüzde eğitim uygulamaları öğrenciye daha çok yer vermeye çalışmıştır.
- Eğitimde artık bireysel farklılıklara saygının çok önemli olduğu fikrini aşarak artık sadece saygı değil, bireysel farklılıkların geliştirilmesi ve dikkate alınması gerektiğine dair anlayışlar gelişmeye başlamıştır.
- Eğitim sürecindeki bu gelişmeler okul örgütünü de etkilemiştir. Bu anlamda bir kurum olarak okul, çeşitli görevleri yapan kişileri barındırıyor.

Okul Örgütündeki Yapılar

- Okuldaki birinci grup öğretim kadrosu öğretmenlerdir. Bu gruptaki personel öğrencilere bilgi, tutum ve anlayış oluşturmakla yükümlüdür.
- İkinci değişken yönetim hizmetleridir ve yönetim hizmetleri okuldaki öğretim ve öğrenci kişilik hizmetlerini yapan kişilerin işlerini kolaylaştırmakla yükümlüdürler.
- Okul örgütündeki diğer yapı öğrenci kişilik hizmetleridir.

Rehberlik Ve Eğitim

- Psikolojik danışma ve rehberlik ile eğitim arasındaki ilişki, eğitim sürecini oluşturan üç boyut bakımından daha belirgin olarak ortaya konabilir.

Eğitim Sürecinde Üç Ana Alan

Öğretim

Öğretim, okul örgütünün en geniş boyutudur. Akademik öğrenme ile ilgili tüm bilgi ve becerilerin kazandırılması bu alan içine girer. Öğretim alanının en sorumlu personeli öğretmendir.

Yönetim

Yönetim alanı, eğitim surecinin fonksiyonlarını yerine getirebilmesi ve öğrenci kişilik hizmetlerinin sunulması için gerekli olan liderliğin alınması, yetki ve sorumlulukların kullanılması ile ilgilidir.

Öğrenci Kişilik Hizmetleri

Öğretmenler büyük ölçüde öğrencilere öngörülen bilgi ve becerileri kazandırmaya çalışmaktadırlar. Bu bilgi ve becerilerin genellikle öğrencilerin gelişimlerini sağlamaya yönelik olduğu düşünülür. Ancak öğrencilerin öğretmenler tarafından ele alınmayan veya genellikle ikinci sıraya itilen ihtiyaçları vardır.

Öğrenci Kişilik Hizmetinin Türleri

Sağlık Hizmetleri: Sağlıkla ilgili önlemler alma, sağlık eğitimi verme, sağlık kontrolleri ve taramaları yapma, bulaşıcı hastalıklar ve bu hastalıklardan korunma yollarıyla ilgili bilgi verme, tehlikeli durumlarda önlemler alma gibi faaliyetleri kapsar. Burada amaç öğrencilerin sağlığını korumak ve olası sağlık sorunlarının önüne geçmektir.

Sosyal Yardım Hizmetleri: Bireyin eğitim sürecinde istenen becerileri kazanması temel fizyolojik ihtiyaçlarının karşılanmasıyla ilgilidir. Bu bakımdan sosyal yardım hizmetleri; parasal yardım (burs/kredi), ek görev veya iş bulma, barınma (yurt/pansiyon), beslenme (yemekhane/kantin) ve ulaşım gibi hizmetleri kapsar.

Özel Eğitim ve Yetiştirme Hizmetleri: Özel eğitim ve yetiştirme hizmetleri kapsamında yer alan uygulamalar şunlardır.

- Başarısızlığı giderici yetiştirme çalışmaları
- Öğrencileri yetenek ve ilgilerine uygun alanlara yönlendirme
- İhtiyaca göre gerekli hazırlık kursları açma
- Özel eğitime muhtaç (zihinsel engelliler, ağır öğrenenler, işitme engelliler, öğrenme güçlüğü olanlar, konuşma engelliler, uyumsuz çocuklar, bedensel engelliler, görme engelliler, üstün zekâlılar ve üstün yetenekliler) çocuklara yönelik hizmetler sunma

Sosyal ve Kültürel Hizmetler: Sosyal ve kültürel hizmetler kapsamında da boş zamanları etkili kullanmak için eğitimler verme, ilgilere göre çeşitli etkinlikleri planlama ve yürütme, spor - adaptasyon ve sosyalleşme faaliyetleri sunma gösterilebilir.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri: Öğrencinin kendisini gerçekleştirmesine yönelik sunulan bütün hizmetler bu kapsamda yer alır. Rehberlik ve psikolojik danışma kapsamında sunulan hizmetler arasında bireyi tanıma, bilgi toplama ve yayma, yöneltme ve yerleştirme, oryantasyon, psikolojik danışma, sevk, izleme, müşavirlik, araştırma-değerlendirme, plan program hazırlama ve veli ile ilişkiler sayılabilir.

Rehberliğin Eğitim İçindeki Yeri

- Rehberlik hizmetleri, öğretmenin eğitim-öğretim çalışmalarını çeşitli yönlerden destekleyerek, kolaylaştırarak ve daha etkili hale getirerek öğretmelere de yardımcı olur.

Rehberliğin Ortaya Çıkmasını Gerektiren Koşullar

- Meslek seçiminin zorlaşması
- Bireysel farkların eğitimde dikkate alınma zorunluluğu
- İlerlemeci eğitim anlayışının benimsenmesi
- Demokratik toplumlarda bireylere tanınan seçme özgürlüğü
- Demokratik yasamın karar verme gücüne sahip bireyler gerektirmesi
- Eğitimde bireyin duygusal yönlerine verilen önemin giderek artması
- Psikometride gelişmeler
- Akıl sağlığına verilen önemin artması Kuzgun (2000)

REHBERLİĞİN TARİHİ, İLKELERİ VE İŞLEVLERİ

- Bir meslek olarak okul danışmanlığı, ilk olarak 1800'lerin sonlarında Sanayi Devrimi ile birlikte ortaya çıkan mesleki rehberlik hareketi olarak başlamıştır. 1907'de ABD'de Boston'da kurulan Meslek Bürosunun amacı iş arayan gençlere meslekî yardım verebilmek ve öğretmenleri meslekî rehberlik alanında yetiştirmektir.
- Rehberlik çalışmaları başlangıçtan günümüze bakıldığında 1900-1920 yıllar arası "meslek seçimi ve işe yerleştirme" ağırlıklı; 1930-1960 yılları arasında "okula uyum" ağırlıklı ve 1960'dan günümüze ise "kişisel gelişim" ağırlıklı olarak yürütüldüğü görülür. Bugün hâlihazırda tüm dünyada rehberlik hizmetlerinin nasıl olması gerektiği ile ilgili farklı yaklaşım ve modeller vardır.
- Kısacası rehberlik faaliyetleri:
  - 1900 – 1920: Meslek seçimi ve işe yerleştirme olarak yürütülmüştür.
  - 1930 – 1960: Okula uyum olarak yürütülmüştür.
  - 1960'dan günümüze: Kişisel gelişim ağırlıklı olarak yürütülmektedir.

Rehberlik Modelleri

Rehberlik Modelleri

Parsons Modeli

1908 yılında Frank Parsons ilk meslek bürosunu açarak kendisine işe yerleşme isteğiyle başvuranlara yardımcı olmuştur. Parsons'un amacı, endüstri bölgelerinde iş aramakta olan birçok vasıfsız göçmenin, kısa bir eğitim programından geçtikten sonra uygun bir işe yerleşmesini sağlamaktır.

Karar Vermeye Yardımcı Model

Katz, Tiedeman, Jones ve Tyler bu modelin başlıca temsilcileridir. Bu kişiler rehberliği, "bireyin karar verme sürecine yardım" olarak tanımlamışlardır. Bu modele göre rehberlik hizmetlerinin amacı; bireylerin iş ve meslek seçimi kararları sırasında ihtiyaç duydukları olgusal bilgiyi sağlamaktır.

Klinik Yaklaşım Modeli (Özellik-Faktör Kuramı)

Williamson'un geliştirdiği klinik yaklaşım modeli Parsons modeline benzemektedir. Klinik model, bireysel farklılıkların belirlenerek eğitimin bireyselleştirilmesi üzerine odaklanır. Yani eğitimin bireyin ilgilerine, yeteneklerine ve ihtiyaçlarına göre uyarlanması gerektiğini savunur.

Rehberliği Eğitim Süreci ile Kaynaştıran Model

Brewer'in geliştirdiği rehberlik modelidir. Bu model, rehberliği eğitim ile özdeş, bireyin ileride toplum yaşamına uyum sağlamasında gerekli olan bilgi ve becerileri kazandırma süreci olarak ele almaktadır. Aynı zamanda bu modelde rehberlik programı ile akademik programın (takvimin) birlikte, kaynaşmış bir şeklide yürütülmesi gerektiği savunulmuştur.

Gelişimsel Rehberlik Modeli

Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin program ya da meslek seçimi ile sınırlandırılmasına bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Gelişimsel rehberlik; bireyin sürekli gelişim halinde olduğu, bir gelişim basamağını başarı ile geçirenlerin daha sonraki gelişim basamağının görevlerini daha iyi başaracağı gerçeğine dayanmaktadır.

Türkiye'de Rehberlik Hizmetlerinin Başlangıcı ve Gelişimi

- Rehberlik hizmetlerinin Türkiye'ye girişi 1950'li yıllara denk gelmektedir.
- 1953-54 yılları arasında Gazi Eğitim Enstitüsünde bağımsız olarak rehberlik dersinin okutulmasıyla ülkemizde eğitim alanında rehberlik hizmeti verilmeye başlanmıştır.
- 1955'te Ankara Demirlibahçe İlkokulunda ilk rehberlik merkezi açılmıştır.
- 1970-71 öğretim yılında 24 okulda rehberlik uygulamaları resmen başlatılmıştır.
- 9. Milli Eğitim Şurasında alınan kararlar sonucunda 1974-75 öğretim yılında bütün orta dereceli okullarda yaygın olarak rehberlik çalışmaları başlatılmıştır.

REHBERLİĞİN ANLAMI, AMACI VE İLKELERİ

Rehberlik Nedir?

Rehberlik; bireyin en verimli bir şekilde gelişmesi ve doyum verici uyumlar sağlamasında gerekli olan tercihleri, yorumları, planları yapmasına ve kararları vermesine yarayacak bilgi ve becerileri kazanması ve bu tercih ve kararları yürütmesi için bireye yapılan sistemli ve profesyonel bir yardımdır.

- Rehberlik yardımı bireye dönüktür. Yani rehberliğin merkezinde birey vardır.
- Rehberlik, bir süreçtir. Çeşitli aşamalar içeren ve süreklilik gösteren bir hizmettir.
- Rehberlik, bireyi tanıma ve bireyi kendisine tanıtma işidir.
- Rehberlik hizmetleri çağdaş eğitimin ayrılmaz bir parçasıdır.
- Rehberlik hizmetleri sistematik ve profesyonel bir yardım sürecidir.
- Rehberliğin esası, bireyin kendini gerçekleştirmesine yardım etmektir.

Rehberlik Ne Değildir?

- Rehberlik hizmeti sadece sorunlu öğrencilere verilen bir hizmet değildir.
- Rehberlik öğrencilere test uygulamak, anket yapmak, fiş doldurmak, dosya tutmak gibi rutin işler değildir.
- Rehberlik yardımı, bireye tek yönlü ve doğrudan doğruya yapılan bir yardım değildir. Ancak karşılıklı bir etkileşim sonucu gerçekleştirilebilir.
- Rehberlik ve psikolojik danışma bu yardımı alan birey açısından akademik bir ders ya da öğrenme konusu değildir. Yani rehberlik hizmetleri yalnızca derslerde verilecek bir hizmet değildir.
- Rehberliğin temelinde bireye acımak ve kol kanat germek yoktur.
- Rehberlik bir disiplin görevi değildir; rehberlik yargılamaz, ceza vermez.
- Rehberlik bireyin sadece duygusal yanıyla ilgilenmez. Rehberlik bireyi bir bütün olarak ele alır.
- Rehberlik ve psikolojik danışma bireyi disipline etme (kontrol) görevi üstlenmez.
- Rehberlik hizmetleri bireye öğüt ve nasihat verme işi değildir.
- Rehberlik öğrenci adına problem çözme işi değildir.

Rehberliğin Temel İşlevleri

- Bireyin kendini anlaması, tanıması ve kendini kabul etmesine yardımcı olmak
- Bireyin çevresindeki imkanları tanımasına yardımcı olmak
- Bireyin sahip olduğu potansiyelini, uygun çevresel koşullarda kullanmasını sağlamak

Rehberliğin Amacı

- Rehberliğin nihai (sonal) amacı; bireyin kendisinde var olan gizli potansiyeli açığa çıkarmasına ve bireyin kendini gerçekleştirmesine yardım etmektir.
  - Kendini Tanıma, Anlama ve Kabul Etme
  - Uyum Sağlama
  - Gizil Güçleri Geliştirebilme
  - Bulunduğu Çevreyi Tanıma

Rehberliğin İlkeleri

- Rehberliğin temelinde, demokratik ve insancıl bir anlayış vardır.
- Rehberlik hizmetleri tüm bireylere açık bir hizmettir.
- Rehberlik uygulamalarında öğrenciyle ilgili herkesin ortak anlayış ve işbirliği içinde olması gerekir.
- Rehberlik uygulamaları her okulun amaç ve ihtiyaçlarına göre değişir.
- Rehberlik programı dinamik yapıya sahip olmalıdır.
- Rehberlik, eğitimin ayrılmaz ve tamamlayıcı bir parçasıdır.
- Rehberlik hizmetleri planlı, programlı, örgütlenmiş bir biçimde ve profesyonel bir düzeyde sunulmalıdır.
- Rehberlik hizmetlerinde "süreklilik" esastır.
- Rehberlik hizmetlerinde "gönüllülük" esastır.
- Rehberlik hizmetlerinde gizlilik esastır.
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri hem bireye hem de topluma karşı sorumludur.
- Rehberlik hizmetleri karar verici değil karar vermeye yardımcıdır.

REHBERLİK HİZMETLERİ/İŞLEVLERİ

Bireyi Tanıma Hizmetleri

- Öğrencilerin gelişim alanlarındaki bireysel farklılıklarını ortaya çıkarıp bir bütün halinde gelişmelerini sağlamak amacıyla öğrenciyi tanıma çalışmalarına ihtiyaç vardır. Bireyi tanıma hizmetindeki temel amaç; bireyin kendini tanımasına, kendi özellikleri hakkında bilinçlenmesine, elde edilen bilgiler ışığında gerçekçi seçimlere ulaşabilmesine ve kararlar alabilmesine yardımcı olmaktır.

Oryantasyon (Duruma Alıştırma)

Okula yeni başlayan öğrencilere, eğitim yılının başında yeni girdikleri ortama kısa sürede alışmalarına yardımcı olmak üzere yapılan çalışmaları kapsayan hizmettir. Bu amaçla öğrencilere okulun kendisi, kuralları ve işleyişi, okulda ve okul çevresinde ihtiyaçlarını nasıl karşılayacakları hakkında bilgi verilir. Örnek: Okula yeni gelen bir öğrenciye okul içi ve okul çevresinin tanıtılması

Bilgi Toplama ve Yayma Hizmetleri

- Öğrencilerin eğitsel, mesleki veya kişisel-sosyal konularda ihtiyaç duyabileceği her türlü bilgiyi toplayarak bunları öğrencilerle paylaşma adına yapılan çalışmalar bu hizmetler kapsamındadır.

Yöneltme ve Yerleştirme Hizmetleri

- Öğrencilerin kendi ilgi, yetenek ve ihtiyaçları doğrultusunda çeşitli okullara, programlara, alanlara, seçmeli derslere, kültürel ve eğitsel etkinliklere, iş ve meslek alanlarına yönelmeleri ve yerleşmeleri amacıyla yapılabilecek yardım hizmetlerini kapsar. Bu hizmetteki amaç öğrenci adına karar vermek ya da öğrenciyi belirli bir seçime zorlamak değil, onun kendisi için daha doğru seçimler yapmasını sağlamaktır.

Müşavirlik (Konsültasyon) Hizmeti

- Müşavirlik hizmeti; okuldaki rehberlik uzmanının, okulda "ortak rehberlik anlayışı" oluşturmak amacıyla yönetici, öğretmen ve ailelere rehberlikle ilgili konularda bilgi vermesidir. Başka bir deyişle, psikolojik danışma ve rehberlik anlayışının tüm okul personeli ve velilerce de benimsenmesini sağlayarak öğrencilerin gelişimine katkıda bulunmayı amaçlayan etkinliklerdir. Bu anlamda müşavirlik hizmeti doğrudan doğruya öğrenciye dönük olmayan, fakat öğrencilere verilen psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin etkililiğini artırmaya yardım eden hizmetlerdir.

İzleme Hizmetleri

- İzleme hizmeti, daha önceden yapılan rehberlik hizmetlerinin bir devamı niteliğindedir. Rehberlik hizmetleri verildikten sonra bu hizmetlerin etkililik derecesini takip etmek ve hizmetlerin yerindeliği hakkında dönüt almak izleme hizmetleri kapsamındaki faaliyetlerdendir. Bu nedenle izleme hizmetleri, rehberlik çalışmaları için bir geri bildirim niteliği taşır.

Refere (Sevk) Hizmetleri

- Sevk hizmeti; öğretmen ya da psikolojik danışmanların kendi bilgi ve becerilerini, yeterliliklerini aşan problem durumlarıyla karşılaştıklarında öğrenciyi gerekli kişi veya kurumlara yardım almak üzere yönlendirmeleri hizmetidir. Sevk hizmeti mutlaka aile ile iş birliği içinde verilmelidir.

Çevre ve Veli İlişkileri

- Okul, içinde bulunduğu çevreyi etkileyen ve çevreden de etkilenen bir kurumdur. Bu nedenle okul yöneticisi, psikolojik danışman ve okulda görevli diğer öğretmenlerce okulun çevresel özelliklerinin bilinmesi ve çevreyle ilişkilerin uyum içinde sürdürülmesi gerekir. Ayrıca öğrencilerin eğitiminde ve okula uyumunda okul ve ev yaşantısı arasında paralellik sağlandığı ölçüde olumlu sonuçlar alınabilir.

Araştırma ve Değerlendirme Hizmetleri

- Okullardaki PDR programlarının her yıl geliştirilip yenilenmesi (güncellenmesi) gerekir. Bu ise ancak araştırma ve değerlendirme çalışmalarıyla sağlanabilir. Psikolojik danışma ve rehberlik hizmetlerinin gerçekçi ve etkili olup olmadığı, rehberlik hizmetlerini sunmaya nereden ve nasıl başlanacağı araştırma ve incelemelere dayalı veriler kullanılarak değerlendirilebilir.

OKUL REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA PROGRAMI

Okul PDR Hizmetlerinin Nasıl Örgütleneceği Konusunda Çeşitli Modeller

Hizmetler Modeli

Bu model 1920'li yıllarda ortaya çıkmıştır ve modelde psikolojik danışmanların etkinlikleri oryantasyon, bireyi tanıma, bilgi verme, psikolojik danışma, yerleştirme ve izleme biçiminde altı kategoride ele alınmıştır.

Süreç Modeli

Bu model de 1920 li yıllarda uygulanmaya başlanmıştır. Psikoljik danışma hizmetinin klinik ve trapötik yönü vurgulanmış, psikolojik danışmanlar psikolojik danışma, müşavirlik ve koordinasyon rollerini üstlenmişlerdir.

Görevler Modeli

Bu modelde psikolojik danışmanların görevleri basitçe listelenmiştir. Bu görevler fazla sayıdadır ve son görev genellikle "Zaman zaman kendisine verilen diğer görevleri yerine getirir." biçiminde ifade edilir. Bu durum da psikoljik danışmanların rollerinde bazen belirsizliklere neden olmuştur.

Kapsamlı Psikoljik Danışma ve Rehberlik Programları Modeli

PDR hizmetlerini meslek ya da program seçimi ve kriz durumlarına müdahale ile sınırlayan geleneksel modellere bir tepki olarak bu model kurumsal temelini gelişimsel rehberlik yaklaşımından almıştır. (Erkan, 2004)

Kapsamlı Psikolojik Danışma Ve Rehberlik Programının Süreçsel Ögeleri

Bireysel Planlama: Öğrencilerin kişisel ve mesleki gelişimlerinin yanı sıra kendi öğrenimlerini de planlamaları ve yönetmelerine yardımcı olacak etkinlikler içerir.

Müdahale Hizmetleri: Bu hizmetler çerçevesinde öğrencilerin psikoljik danışma, müşavirlik, sevk ya da sadece bilgi vermeyi gerektiren acil sorunlarına ve ihtiyaçlarına yönelik etkinlikler sunulur.

Sistem Desteği: Sistem desteği, PDR programının oluşturulması, sürdürülmesi ve geliştirilmesini sağlayacak yönetimsel ve eğitsel etkinliklerden oluşur.

Rehberlik Müfredatı: Rehberlik müfredatının amacı, her düzeyden tüm öğrencilere, normal büyüme ve gelişim bilgisi sağlamak ve yaşam becerilerini kazanma ve kullanmalarına yardımcı olmaktır.

Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma (RPD) Hizmetleri Programı

Bu hizmet; planlı, programlı, sistemli, örgütlü ve profesyonel düzeyde yürütülen rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin bütünüdür. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il yürütme komisyonu, biri eylül ayında, diğeri haziran ayında olmak üzere yılda en az iki kez toplanır. Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yürütme Komisyonu ders yılında birinci ve ikinci dönemin başladığı ilk ay ile ders yılının tamamlandığı son ay içerisinde olmak üzere, yılda en az üç defa toplanır.

Rehberlik Hizmetleri Yürütme Komisyonu Üyeleri

- Müdür (veya görevlendireceği yardımcısı)
- Psikoljik danışman,
- Her sınıf düzeyinden birer sınıf rehber öğretmeni
- Ödül ve disiplin kurulu temsilcisi,
- Okul aile birliği başkanı ve öğrenci temsilcisi,
- Eğer okulda psikoljik danışman yoksa RAM'dan müşavirlik hizmeti alınır.

Okul Psikososyal Destek Ekipleri

- Millî Eğitim Bakanlığı rehberlik hizmetleri kapsamında, doğal afet, terör, göç, intihar, ölümyas, cinsel istismar gibi travmatik ve zorlu olaylar karşısında psikososyal koruma, önleme ve krize müdahale hizmetleri yürütülmektedir.
- Okul müdürü veya okul müdürü tarafından görevlendirilmiş bir müdür yardımcısı başkanlığında, varsa rehber öğretmenler/psikolojik danışmanlar ve rehberlik hizmetleri yürütme komisyonu üyesi her sınıf düzeyinden en az bir sınıf rehber öğretmeninden oluşur.

Bildirim Yükümlülüğü

- Tehdit, şantaj, cinsel içerikli bir istismar, suça veya uyuşturucu kullanımına teşvik durumu varsa tüm okul personelinin bildirim yükümlülüğü bulunmaktadır.
- İhmal ve istismar şüphesi bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmesi için yeterlidir.
- Gizlilik ilkesine dikkat edilerek vaka ile ilgili birimler olaydan haberdar edilmelidir.
- İhmal ve istismar vakası şüphesinde başvurulacak yerler;
  - İl/İlçe Emniyet Müdürlüğü Çocuk Büro Amirliği
  - Emniyet Genel Müdürlüğü 155 İhbar Hattı
  - İl/İlçe Sosyal Hizmetler Merkezi Müdürlüğü
  - Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı 183 İhbar Hattı

Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programı

Kapsamlı Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programının Genel Özellikleri

- Sonuç temellidir.
- Standart temellidir.
- Veri tabanlıdır.
- Gelişimseldir ve kapsamlıdır.
- Takım çalışmasını gerektirir.

Okul Rehberlik ve Danışma Hizmetleri Programı Hazırlanma Süreci

⊙ Okullarda verilecek RPD hizmetleri önceden hazırlanmış bir programa dayalı olarak yürütülmektedir. Bu programın esas olarak 3 hedef doğrultusunda hazırlanır. Bunlar genel hedef, yerel hedef ve özel hedeftir.

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI REHBERLİK VE PSİKOLOJİK DANIŞMA HİZMETLERİ YÖNETMELİĞİ

Gelişim Alanlarına Göre Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri

Sosyal Duygusal Gelişim Alanı	Akademik Gelişim Alanı	Kariyer Gelişim Alanı
Bireyin kendini tanıması, var olan yönleriyle kendini kabul etmesi ve geliştirmesi, duygularını fark etmesi, düzenlemesi ve yönetebilmesi, başkalarını anlaması ve kabul etmesini içeren gelişim alanıdır.	Bireyin öğrenim gördüğü okula ve çevresine uyum sağlaması, okul kurallarını benimsemesi, okula aidiyet duygusu geliştirmesi, akademik çalışmalarında devamlılık, kararlılık ve çaba göstermesini içeren gelişim alanıdır.	Bireyin ilgi, yetenek, değer ve kişilik özelliklerini tanıması, mesleki seçenekleri fark etmesi, mesleklerin gerektirdiği nitelikler ile kişisel özellikleri arasında bağ kurmasını içeren gelişim alanıdır.

Öğretim Kademelerine Göre Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri

Okul Öncesi Dönemde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri: Çocuğun kendini tanıması, sosyalleşmesi, özgüven geliştirmesi, sınırlarını keşfetmesi, okula uyum sağlaması, okula ve öğrenmeye yönelik olumlu tutum geliştirmesi, yetenek ve ilgi alanları hakkında farkındalık kazanması amacıyla yürütülür.

İlkokul Kademesinde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri: Öğrencinin okula uyum sağlaması, eğitim ortamlarına ve öğrenmeye yönelik olumlu tutum geliştirmesi, öğrenmeyi öğrenme ve öğrendiklerini aktarmaya yönelik bilişsel beceriler kazanması, kendini tanıması, özgüven geliştirmesi, duyguları tanıma ve ifade etme, arkadaş edinme, problem çözme gibi becerileri kazanması amacıyla yürütülür.

Ortaokul Kademesinde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri: Öğrencinin arkadaşlık ilişkisi kurma ve geliştirme, karar verme, sorumluluk alma ve çatışma çözme gibi yaşam becerileri kazanması, ergenlik dönemindeki değişimlere uyum sağlaması, kendine uygun öğrenme yöntemleri doğrultusunda çalışma becerileri geliştirmesi, ilgi, yetenek ve kişilik özellikleri ile güçlü ve zayıf yönlerini fark ederek kariyer hedefleri doğrultusunda üst öğrenim kurumlarına yönelmesi amacıyla yürütülür.

Ortaöğretim Kademesinde Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri: öğrencinin bireysel özelliklerini değerlendirip sağlıklı bir kimlik oluşturması, ergenlik dönemindeki değişimlere uyum sağlaması, değerlerini fark etmesi ve kendi değerleri ile toplumsal değerler arasında bağ kurabilmesi, verimli, sistemli ve planlı çalışma alışkanlığı kazanması, kariyer hedefleri doğrultusunda üst öğrenim, meslek ve iş alanlarına yönelmesi amacıyla yürütülür.

Hayat Boyu Öğrenme Kurumlarında Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri: Bireyin meslek öncesi eğitim alması, iş yaşamına hazırlanması, yeni bir meslek edinmesi, aktarılabilir becerilerin iş ve meslek yaşamındaki önemini fark etmesi amacıyla gelişim dönemi özellikleri, ihtiyaçları, beklentileri, çevre koşulları, sosyoekonomik ve kültürel özellikleri dikkate alınarak yürütülür.

Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programı

İhtiyaç Analizi

- Programın tasarlanması sürecinde her eğitim öğretim yılı mayıs ayında test ve test dışı teknikler kullanılarak öğrencilerin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin ihtiyaçları belirlenir.

Markaj Yayınları

Hedeflerin Belirlenmesi

- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri kapsamında genel hedefler Bakanlıkça, yerel hedefler rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il yürütme komisyonlarınca, özel hedefler eğitim kurumlarınca belirlenir.

Okul Rehberlik ve Psikolojik Danışma Programının Hazırlanması

- Okul rehberlik ve psikolojik danışma programında;
  - Genel, yerel ve özel hedeflere,
  - Gelişimsel ve önleyici hizmetler, iyileştirici hizmetler ve destek hizmetlere,
  - Okuldaki tüm öğrencileri kapsayacak faaliyetlere,
  - Değerlendirme süreçlerine yer verilir.

Uygulama ve Değerlendirme

- Eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri; gelişimsel ve önleyici hizmetler, iyileştirici hizmetler ve destek hizmetler esas alınarak sunulur.
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri; bireysel ve grupla psikolojik danışma ve rehberlik, psikoeğitim programı uygulama, akran temelli çalışmalar, bireyi tanıma tekniklerini uygulama, seminer, panel, konferans, kurs ve gezi düzenleme, sınıf rehberliği çalışmaları ile yayın hazırlama gibi faaliyetlerle yürütülür. İhtiyaç halinde bu hizmetler çevrimiçi bilgi teknolojileri kullanılarak uzaktan verilebilir.
- Okul rehberlik ve psikolojik danışma programı; ders yılı boyunca rehber öğretmen/psikolojik danışman, sınıf rehber öğretmenleri, öğretmenler ve eğitim kurumu yöneticileri ile iş birliği içerisinde uygulanır ve programın etkililiği ders yılı sonunda kanıta dayalı olarak değerlendirilir.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri İl Yürütme Komisyonunun Kuruluşu

- İl millî eğitim müdürlüklerinde, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin il düzeyinde planlanması ve kurumlar arası iş birliğinin sağlanması amacıyla rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il yürütme komisyonu oluşturulur. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il yürütme komisyonu, biri eylül ayında, diğeri haziran ayında olmak üzere yılda en az iki kez toplanır.
- Bu komisyonun sekretarya hizmetleri il millî eğitim müdürlüğündeki özel eğitim ve rehberlik hizmetleri birimi tarafından yürütülür.
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri il yürütme komisyonu, il millî eğitim müdürü başkanlığında;
  - Özel eğitim ve rehberlik hizmetlerinden sorumlu il ve ilçe şube müdürlerinden,
  - Rehberlik ve araştırma merkezi müdürlerinden,
  - Rehberlik ve araştırma merkezlerinin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri bölüm başkanlarından,
  - Örgün eğitim ve hayat boyu öğrenme kurumlarının her tür ve kademesinden seçilen en az birer müdür ile bu tür ve kademedeki kurumlarda görev yapan en az birer rehber öğretmen/psikolojik danışmandan oluşur.
- Bu komisyona gerektiğinde; aile, çalışma ve sosyal hizmetler il müdürlüğü, il emniyet müdürlüğü, il sağlık müdürlüğü, yerel yönetimler, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları ve diğer ilgili kurum temsilcileri davet edilir.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri İl Yürütme Komisyonunun Görevleri

- Haziran ayında yapılan toplantıda iline ait rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ihtiyaç analizi sonuçları ile e-Rehberlik sisteminde yer alan ilgili eğitim öğretim yılına ait verileri inceler ve değerlendirir. Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin ihtiyaçlar doğrultusunda bir sonraki eğitim öğretim yılı için yerel hedefleri belirler.
- Belirlenen yerel hedeflerin eylül ayının ilk haftasında e-Rehberlik sistemine işlenmesini sağlar.
- Eğitim kurumlarının rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin talepleri ve ihtiyaçları doğrultusunda aile, öğrenci, öğretmen, yönetici ve diğer kamu personeline yönelik yürütülecek etkinlikleri planlar.
- Rehber öğretmen/psikolojik danışmanı olmayan eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesi için alınacak tedbirleri karara bağlar.
- Haziran ve eylül aylarında yapılan her iki toplantıda alınan kararların uygulanmasına yönelik gerekli tedbirleri alır. Tutanağın toplantıların yapıldığı ay içerisinde il millî eğitim müdürlüğünce Bakanlığa gönderilmesini sağlar.
- Açılmasına ihtiyaç duyulan rehberlik ve araştırma merkezleri ile ilgili değerlendirmede bulunur ve alınan kararlar doğrultusunda Bakanlığa gönderilmek üzere il millî eğitim müdürlüğüne teklifte bulunur.
- Rehberlik ve araştırma merkezlerinin sorumluluk bölgelerini kapasitelerine göre her yıl değerlendirir. Rehberlik ve araştırma merkezlerinde düzenlemeye ihtiyaç duyulacak hususlarda Bakanlığa gönderilmek üzere il millî eğitim müdürlüğüne teklifte bulunur. Yıl içerisinde ilin ihtiyacına yönelik düzenlenecek rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin mahalli hizmet içi eğitim ihtiyaçlarını belirler ve teklifi il millî eğitim müdürlüğüne gönderir.

Rehberlik ve Araştırma Merkezleri

- İl veya ilçelerdeki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri ile özel eğitim hizmetlerinin planlanması, sunulması, koordineli bir şekilde yürütülmesi, sunulan hizmetlerin izlenmesi ve değerlendirilmesinin sağlanması amacıyla rehberlik ve araştırma merkezleri kurulur.
- Rehberlik ve araştırma merkezleri faaliyetlerini Bakanlıkça hazırlanan yönerge doğrultusunda yürütür.

Eğitim Kurumlarında Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetlerinin Yürütülmesi

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Servisi

- Resmî ve özel, örgün eğitim ve hayat boyu öğrenme kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesi ve koordinasyonunun sağlanması amacıyla rehberlik ve psikolojik danışma servisi kurulur.
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkili bir şekilde yürütülebilmesi için rehberlik ve psikolojik danışma servisinin;
  - Uygun fiziki koşullara sahip olması,
  - Bilişim, iletişim araçları, gerekli büro malzemeleri, bireysel çalışmalar ve grup çalışmaları için gerekli araç ve gereçler ile donatılmış olması,
  - Öğrenci, veli, öğretmen ve diğer personelin kolaylıkla ulaşabileceği konumda olması,
  - Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri dışında başka bir amaç için kullanılmaması gerekir.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yürütme Komisyonu

- Eğitim kurumlarında rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin planlanması ve kurum içindeki iş birliğinin sağlanması amacıyla rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu oluşturulur.
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu eğitim kurumu müdürünün başkanlığında aşağıdaki üyelerden oluşur:
  - Eğitim kurumunda görevli müdür yardımcıları
  - Rehber öğretmen/psikolojik danışmanlar ve
  - Sınıf rehber öğretmenlerinden her sınıf düzeyinden seçilecek en az birer temsilci
  - Okul-aile birliğinden bir temsilci
  - Okul öncesi eğitim kurumlarında farklı yaş grubundaki çocukların eğitiminden sorumlu en az birer öğretmen.
  - Ortaöğretim kurumlarında disiplin kurulu ve onur kurulundan; ilköğretim kurumlarında ise öğrenci davranışları değerlendirme kurulundan birer temsilci
- Hayat boyu öğrenme kurumlarında yürütme komisyonu; müdürün başkanlığında bir müdür yardımcısı, rehber öğretmen/psikolojik danışman ile müdürün görevlendireceği bir öğretmenden oluşur.
- Rehber öğretmen/psikolojik danışmanı bulunmayan eğitim kurumlarında gerektiğinde rehberlik ve araştırma merkezinden bir rehber öğretmen/psikolojik danışmanın ya da rehberlik ve araştırma merkezinin sorumluluk bölgesindeki eğitim kurumlarında görev yapan bir rehber öğretmen/psikolojik danışmanın katılımının sağlanması için planlama yapılır.

- Eğitim kurumu müdürü, müdür yardımcıları ile rehber öğretmen/psikolojik danışman komisyonun sürekli üyesidir.
- Komisyonun diğer üyeleri her ders yılı başında öğretmenler kurulunda belirlenir.
- Komisyon; birinci dönem başında, ikinci dönem başında ve ders yılı sonunda olmak üzere en az üç defa toplanır.
- Gerektiğinde rehberlik ve psikolojik danışma servisinin önerisi ile de toplanabilir.
- Komisyonun ilk toplantısı, öğretmenler kurulu toplantısının yapıldığı tarihten itibaren en geç bir ay içerisinde yapılır.
- Komisyonun gündemi, rehberlik ve psikolojik danışma servisince hazırlanarak eğitim kurumu müdürüne sunulur; gündem ve toplantı tarihi eğitim kurumu müdürü tarafından bir hafta önce yazılı olarak ilgililere duyurulur.
- Komisyon toplantısında alınan kararlar tutanak hâline getirilir. Bu kararlar eğitim kurumu personeline yazılı olarak duyurulur.

Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Yürütme Komisyonunun Görevleri

- Eğitim kurumuna ait özel hedeflerin belirlenmesinde görüş bildirir.
- Rehberlik ve psikolojik danışma servisince hazırlanan okul rehberlik ve psikolojik danışma programını inceler ve görüşlerini bildirir. Programın uygulanması için gerekli önlemleri alarak yürütülecek çalışmaları karara bağlar.
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesi sırasında hizmetlere ilişkin çalışmaları inceler, değerlendirir; ortaya çıkan sorunların çözümüne yönelik önlemleri belirler.
- Eğitim ortamında; öğrenciler, aileler, idareciler ve öğretmenler arasında etkili iletişim kurulabilmesi için yapılacak çalışmaları belirler.
- Yapılacak çalışmalarda ilgili kurum ve kuruluşlar ile iş birliğinin sağlanması için gerekli faaliyetleri planlar.
- Öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimleri ile ilgili yapılacak çalışmalar için görüş bildirir.
- Okulda gerçekleştirilecek psikososyal destek hizmetlerinin okul rehberlik ve psikolojik danışma programına eklenmesi hususlarında görüş bildirir.
- İhtiyaç olması durumunda okulda gerçekleştirilecek psikososyal destek hizmetlerinde görev alır. Bu kapsamdaki faaliyetler Bakanlıkça hazırlanan yönerge doğrultusunda yürütülür.

Eğitim Kurumu Müdürünün Görev, Yetki ve Sorumlulukları

- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin yürütülmesinden birinci derecede sorumludur.
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin etkin şekilde yürütülebilmesi için hizmetin gerektirdiği fiziksel şartları ve uygun çalışma ortamını hazırlar, kullanılacak araç gereci sağlar. Kurumda birden fazla rehber öğretmen/psikolojik danışman olması durumunda fiziksel imkanlar dahilinde her bir rehber öğretmen/psikolojik danışman için ayrı oda tahsis eder.
- Eğitim kurumundaki rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin verimli bir şekilde yürütülmesi için rehber öğretmen/psikolojik danışman, sınıf rehber öğretmenleri, öğrenciler ve veliler arasında iş birliğini sağlar.
- Eğitim kurumunda birden fazla rehber öğretmen/psikolojik danışman bulunması halinde bir rehber öğretmen/psikolojik danışmanı koordinatör olarak görevlendirir ve gerekli gördüğü takdirde görev değişikliği yapar.

- Eğitim kurumunda birden fazla rehber öğretmen/psikolojik danışman bulunması hâlinde program, planlama, araştırma gibi ortak görevler dışında; hizmetlerin yürütülmesinde sınıf ve öğrenci sayıları gibi ölçütlere göre iş bölümü yapar.
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonuna başkanlık eder.
- Eğitim kurumunun özel hedeflerini e-Rehberlik sistemine işler.
- Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının hazırlanmasını sağlar.
- Rehberlik ve psikolojik danışma servisince hazırlanan okul rehberlik ve psikolojik danışma programını en geç ekim ayı ilk haftasında e-Rehberlik sistemi üzerinden onaylamak yoluyla eğitim kurumunun bağlı bulunduğu rehberlik ve araştırma merkezine ulaştırır.
- Okul rehberlik ve psikolojik danışma programı ile haftalık programın uygulanmasını e-Rehberlik sistemi üzerinden izler.
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin yürütülen çalışmaların düzenli olarak e-Rehberlik sistemine işlenmesini takip eder.
- Okul sene başı öğretmenler kurulunda her sınıf için belirlenen sınıf rehber öğretmenini zorunlu olmadıkça öğrencilerin mezuniyetine kadar değiştirmemeyi esas alarak görevlendirir.
- Sınıf rehber öğretmenleri tarafından hazırlanan sınıf rehberlik planlarını onaylar ve uygulanmasını izler.
- Haftalık ders çizelgesinde yer alan rehberlik uygulamalarına ayrılan saatlerde rehberlik hizmetlerinin sunulması için gerekli tedbirleri alır.
- İhtiyaçlar doğrultusunda öğrencilere, öğretmenlere, idarecilere ve ailelere yönelik gerçekleştirilecek eğitim etkinliklerinin düzenlenmesi için uygun ortamı ve gerekli desteği sağlar.
- Her yıl kasım ayı içerisinde sınıf rehber öğretmenlerinin iş birliğinde rehberlik ve psikolojik danışma servisince oluşturulan okul risk haritasını eğitim kurumunun bağlı bulunduğu rehberlik ve araştırma merkezine ulaştırır.
- Hakkında danışmanlık tedbir kararı verilmiş çocuklara ve ailelerine yönelik rehber öğretmen/psikolojik danışman tarafından sunulacak hizmetlerin yerine getirilmesini sağlar.

Müdür Yardımcılarının Görev, Yetki ve Sorumlulukları

- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu toplantılarına katılır.
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin nitelikli bir şekilde yürütülebilmesi için öğrencilerin devam durumu, başarı durumu, sosyal kulüp çalışmaları gibi bilgi ve belgeleri rehberlik ve psikolojik danışma servisi ile paylaşır.

Koordinatör Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışmanın Görev ve Sorumlulukları

- Rehberlik ve psikolojik danışma servisi ile eğitim kurumu yönetimi arasındaki koordinasyonu sağlar.
- Okul rehberlik ve psikolojik danışma programı doğrultusunda yapılan çalışmalarla ilgili öğretmenler kuruluna bilgi verir.
- Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetleri yürütme komisyonu toplantılarına ait gündemi ve toplantılarda alınan kararları yazılı hale getirir.
- Rehberlik ve psikolojik danışma servisi tarafından ortak olarak e-Rehberlik sistemi üzerinden hazırlanan okul rehberlik ve psikolojik danışma programını eğitim kurumu müdürüne onaylatır.

Rehber Öğretmen/Psikolojik Danışmanın Görevleri

- Eğitim kurumlarında rehber öğretmen/psikolojik danışman gelişimsel ve önleyici hizmetler, iyileştirici hizmetler ve destek hizmetlere ilişkin görevlerini yerine getirir.
- Sınıf rehberlik programı kapsamında rehberlik alanında özel bilgi ve beceri gerektiren etkinlikleri uygular.
- Bireyi tanıma çalışmaları kapsamında bireyi tanıma tekniklerini uygular, değerlendirmelerini raporlaştırarak öğrencilere geribildirimde bulunur ve ilgililerle paylaşır. Gerektiğinde bireyi tanıma tekniklerini geliştirme çalışmalarına katılır.
- Bilgi verme çalışmaları kapsamında öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişim alanlarında ihtiyaç duydukları bilgileri bireysel çalışmalar, grup çalışmaları veya yayın hazırlama yoluyla öğrencilerle paylaşır.
- Yöneltme ve izleme çalışmaları kapsamında bireyi tanıma ve bilgi verme hizmeti sunarak öğrenciyi kendine uygun olan eğitim kurumuna, alana, dala, staja, işe, mesleğe, okul içi ya da okul dışı sosyal ve kültürel etkinliklere yöneltir ve öğrencinin gelişimini izler.
- Merkezî sınavlara ait tercih dönemlerinde görev alır.
- Öğrencilerin sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimlerinin desteklenmesi, kendilerini keşfetmeleri, duygusal, düşünsel, davranışsal düzeyde kapasitelerinin güçlendirilmesi, iyileştirme ve geliştirme amacıyla formasyonu uygun olan rehber öğretmen/psikolojik danışman bireysel ve grupla psikolojik danışma yapar.
- Doğal afetler ile kaza, ihmal, istismar, intihar, şiddet, savaş, göç ve salgın hastalıklar gibi zorlu yaşam olaylarında öğrenci, aile ve öğretmenlere psikolojik ve sosyal destek sağlar.
- Hakkında danışmanlık tedbir kararı verilen çocuğa ve çocuğun bakımından sorumlu kişilere hizmet sunar.
- Eğitim kurumlarında rehber öğretmen/psikolojik danışman bulunmaması veya çocuğun herhangi bir eğitim kurumu ile ilişiğinin olmaması durumunda danışmanlık tedbiri uygulamaları il veya ilçe millî eğitim müdürlüklerinin görevlendireceği, çocuğun ikamet adresinin bulunduğu eğitim bölgesinde görevli rehber öğretmen/psikolojik danışman yerine getirir. Danışmanlık tedbir kararlarına ilişkin görevlendirmelerde rehber öğretmen/psikolojik danışmanların hâlihazırda yerine getirmekte oldukları danışmanlık tedbir kararları da gözetilerek dengeli bir dağılım sağlanır.
- Sevk çalışmaları kapsamında bireyin, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinin müdahale alanı ya da rehber öğretmen/psikolojik danışmanın mesleki yeterlikleri dışında kalan bir uzmanlık alanında yardıma ihtiyaç duyması durumunda, bireyi yardım alabileceği düşünülen daha yetkin uzman kişi, kurum veya kuruluşlara yönlendirir.
- Okul rehberlik ve psikolojik danışma programını rehberlik ve araştırma merkezine iletilmek üzere en geç ekim ayının ilk haftasında e-Rehberlik sistemi üzerinden hazırlar.
- Okul rehberlik ve psikolojik danışma programı doğrultusunda e-Rehberlik sistemi üzerinden kendi haftalık programını hazırlar.
- Her yıl kasım ayı içerisinde sınıf rehber öğretmenleri tarafından bir örneği rehberlik ve psikolojik danışma servisine iletilen risk altındaki öğrencilere ait verileri birleştirerek eğitim kurumuna ait risk haritasını oluşturur.
- Okul rehberlik ve psikolojik danışma programı kapsamında gerçekleştirilen çalışmaları e-Rehberlik sistemine işler. Danışma sürecinde danışan dosyası aracılığı ile gerekli kayıtları tutar.

Markaj Yayınları

- Elektronik ortama işlenmesi mümkün olmayan çalışmaları dosyalar ve usulüne uygun olarak saklar.
- Okul rehberlik ve psikolojik danışma programını ders yılı boyunca sınıf rehber öğretmenleri, öğretmenler ve eğitim kurumu yöneticileri ile iş birliği içerisinde uygular ve programın etkililiğini ders yılı sonunda değerlendirir.
- Araştırma ve proje çalışmaları kapsamında, sunduğu hizmetlerin etkililiğini ve verimliliğini artırmak amacıyla araştırma, izleme ve değerlendirme çalışmaları yapar.
- Gerektiğinde eğitim kurumunda yürütülen proje çalışmalarına katılır.
- İş birliği kapsamında, doğal üyesi olduğu kurul ve komisyonlara katılır, rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin görevlerini yerine getirir.
- Rehberlik ve araştırma merkezleri tarafından düzenlenen toplantı, eğitim etkinlikleri, proje ve ekip çalışmalarına katılır.
- Öğrencilerin gelişimsel ihtiyaç ya da sorunlarına yönelik olarak ortak bir amaç ve sorumluluk çerçevesinde veli, öğretmen, idareci, diğer kişi ve kurumlarla iş birliği yapar.
- Ders saatinde bireysel veya grupla yürütülen çalışmalarda öğrencinin devamsız görünmemesi için okul yönetimi ve ders öğretmeniyle iş birliği yaparak gerekli tedbirleri alır.
- Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının etkililiğini artırmak, mesleki bilgi ve becerileri geliştirmek, mesleğine ilişkin güncel gelişmeleri izleyerek daha nitelikli hizmet sunmak için bilimsel kongre, konferans, panel ve hizmet içi eğitimlere katılır, gerektiğinde hizmet içi eğitim verir.

Sınıf Rehber Öğretmeninin Görevleri

- Sınıf rehberlik planını okul rehberlik ve psikolojik danışma programı ile sınıf rehberlik programı çerçevesinde hazırlayarak en geç ekim ayının ikinci haftasında okul müdürüne onaylatır. Sınıf rehberlik planının bir örneğini rehberlik ve psikolojik danışma servisi ile paylaşır. Plan dâhilinde uygulamalarını gerçekleştirir.
- Sınıf rehberlik programı kapsamındaki etkinlikleri sınıfında uygular.
- Öğrencilerinin rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerine ilişkin ihtiyaçlarını belirleyerek okul rehberlik ve psikolojik danışma programına yansıtılmak üzere rehberlik ve psikolojik danışma servisine iletir.
- Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının hedeflerine ilişkin etkinliklerde rehberlik ve psikolojik danışma servisiyle iş birliği yapar.
- Her yıl kasım ayı içerisinde sınıfında bulunan risk altındaki öğrencilere ait verilerin bir örneğini rehberlik ve psikolojik danışma servisine iletir.
- Bireyi tanıma tekniklerinden uzmanlık bilgisi gerektirmeyenleri rehber öğretmen/psikolojik danışman ile iş birliği yaparak sınıfında uygular, sonuçlarını rehberlik ve psikolojik danışma servisi ile paylaşır.
- Sınıfa yeni gelen veya uyum güçlüğü yaşayan öğrencilerin okula uyum sürecinde rehber öğretmen/psikolojik danışman ile iş birliği içerisinde çalışır.
- Öğrencilerini rehber öğretmen/psikolojik danışman ile iş birliği yaparak ilgi, yetenek, değer, akademik başarı ve kişilik özelliklerine göre öğrenci kulüplerine, seçmeli derslere ve sosyal etkinliklere yöneltir.
- Risk altında olan öğrencileri fark ettiğinde, gerekli desteği almaları için rehberlik ve psikolojik danışma servisini bilgilendirir.
- Öğrencinin, öğrenme stilini fark etmesine, öğrenme becerilerini geliştirmesine, akademik performansını artırmasına yönelik çalışmalarında rehberlik ve psikolojik danışma servisiyle iş birliği yapar.

- Sınıfıyla ilgili yürüttüğü rehberlik çalışmalarına ilişkin raporu her dönem sonunda eğitim kurumu müdürüne sunar.
- Sınıfında sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimi açısından desteklenmeye ihtiyaç duyan öğrencileri rehberlik ve psikolojik danışma servisine yönlendirir, öğrencilerin gelişimini desteklemek amacıyla iş birliği yapar. Eğitim kurumunda rehber öğretmen/psikolojik danışmanın bulunmaması hâlinde öğrenciyi rehberlik ve araştırma merkezine yönlendirir.

Diğer Öğretmenler

- Sınıf rehber öğretmenliği görevi olmayan öğretmenler, gerektiğinde rehberlik ve psikolojik danışma servisinin planlaması doğrultusunda rehberlik çalışmalarına destek sağlar.
- Okul rehberlik ve psikolojik danışma programının hedeflerine ilişkin etkinliklerde rehberlik ve psikolojik danışma servisiyle iş birliği yapar.
- Sınıfında sosyal duygusal, akademik ve kariyer gelişimi açısından desteklenmeye ihtiyaç duyan öğrencileri sınıf rehber öğretmeni ile iş birliği içerisinde rehberlik ve psikolojik danışma servisine yönlendirir. Eğitim kurumunda rehber öğretmen/psikolojik danışmanın bulunmaması halinde öğrenciyi rehberlik ve araştırma merkezine yönlendirir.

SINIF REHBERLİK PROGRAMI

Sınıf Rehberlik Programının Amacı

- Öğrenme yaşantıları yoluyla kendini tanıyabilen, kendinin ve başkalarının duygularını bilen ve ifade edebilen, kişiler arası becerileri ve karakter güçleri gelişmiş, içinde bulunduğu çevre ve topluma uyum sağlayabilen, problem çözme ve karar verme becerilerine sahip, kendine uygun ders, dal/alan ve meslek seçebilen, akademik ve kariyer planlaması yapabilen, yaşam boyu öğrenmeyi alışkanlık haline getiren, çalışarak üretmenin önemini benimseyen ve iyi oluş düzeyleri yüksek bireyler yetiştirmeyi amaçlamaktadır.

Gelişim Alanları

Akademik Gelişim Alanı

- Akademik gelişim alanı kapsamında öğrencilerin;
  - Öğrenim gördükleri okula ve okulun çevresine uyum sağlamalarına, eğitsel amaçları çerçevesinde okul ve okulun çevresindeki imkânlardan yararlanmalarına, okul ve sınıf kurallarını benimsemelerine ve okula aidiyet duygusu geliştirmelerine katkı sağlayacak bilgi, beceri ve tutumu edinmeleri,
  - Akademik çalışmalarında devamlılık, kararlılık ve çaba gösterme, sorumluluk üstlenme, çalışmalarına değer verme ve hayat boyu öğrenme konularına yönelik uygun akademik anlayış ve sorumluluk bilinci geliştirmeleri,
  - Akademik gelişimleri ve başarıları için gereken bilgi, beceri ve tutumu kazanmaları, onları eğitsel başarıya götüren strateji, yöntem ve teknikleri edinmeleri amaçlanmaktadır.

Kariyer Gelişim Alanı

- Kariyer gelişim alanı kapsamında öğrencilerin;
  - Kariyer gelişimi sürecinde kariyer bilgisini kullanarak kariyer farkındalığı kazanmaları,
  - Eğitsel süreçleri kariyer amaçları ile ilişkilendirerek kariyer hazırlığı yapmaları,
  - Kariyer kararı vererek kariyer planını uygulamaya koymaları amaçlanmaktadır.

Sosyal Duygusal Gelişim Alanı

- Sosyal duygusal gelişim alanı kapsamında öğrencilerin;
  - Kendilerini tanımaları, duygularını anlamaları ve yönetmeleri, kişiler arası sağlıklı ilişkiler geliştirmeleri için gerekli bilgi, tutum ve davranışları edinmeleri,
  - Kararlar vermeleri, amaçlar oluşturmaları, amaçlara ulaşmak için gerekli önlemleri almaları ve bu yönde çaba göstermeleri,
  - Kişisel güvenliğini sağlamaları ve yaşam becerileri geliştirmeleri amaçlanmaktadır.

Sınıf Rehberlik Programı'nın Özellikleri

- Sınıf rehberlik programında gelişim alanlarına göre incelendiğinde sosyal duygusal gelişim alanında 163, akademik gelişim alanında 65, kariyer gelişim alanında 62 olmak üzere toplam 290 kazanım yer almaktadır. Söz konusu kazanımlar sınıf rehberlik etkinlikleri yoluyla öğrencilere kazandırılmaktadır sınıf rehber öğretmenleri ile okul rehber öğretmeni/psikolojik danışmanların iş birliği içerisinde gerçekleştirilmektedir.

Sınıf Rehberlik Programı'nın Temel İlkeleri

- Programda tek bir modele dayanmak yerine özellikle gelişimsel, güçler temelli, problem odaklı ve kültürel farklılıkları dikkate alan bir yaklaşım benimsenmiştir.
- Akademik, kariyer ve sosyal duygusal gelişim alanlarında bilişsel ve psikomotor (devinsel) davranışların kazandırılması amaçlanmış olsa da duyuşsal davranışların kazandırılmasına daha çok odaklanılmıştır.
- Program gelişimsel bir yaklaşımla geliştirilmiş olup her üç gelişim alanındaki kazanımlar birbirinin temeli ve birbirini tamamlayan bir yapı içermektedir.
- Programda tüm kazanımların oluşturulmasında bireysel farklılıklar dikkate alınmıştır.
- Bu program Millî Eğitim Bakanlığının tüm eğitim ve öğretim kurumlarındaki öğrencilere yöneliktir.
- Gelişim ihtiyaçları dikkate alınarak hazırlanmıştır.
- Programda dördüncü sanayi devriminin sonucu olarak bireyin göstermesi (sergilemesi) beklenen "21. Yüzyıl Becerileri" olarak adlandırılan yeni nesil becerilere odaklanılmıştır. Bu amaçla, akademik, kariyer ve sosyal duygusal gelişim alanlarına bu yeni nesil becerilerle ilgili yeni yeterlik alanları ve kazanımlar eklenmiştir.
- Program hazırlanırken hem bireye hem de topluma karşı sorumluluklar gözetilmiştir.
- Program öğrenci merkezli bir anlayışı temel almaktadır.
- Bu programda kazanımlar öğrenciyi aktif kılan ve yansıtıcı düşünme gerektiren niteliktedir.

Sınıf Rehberlik Programında Değerlendirme

- Sınıf rehberlik programında yer alan kazanımların değerlendirilmesi sürecinde çoklu değerlendirme yöntemlerinin kullanılması benimsenmiştir.
- Bu kapsamda; sürece, algıya ve sonuca dayalı değerlendirme yöntemleri bir arada kullanılmıştır. Sürece dayalı değerlendirmede programın uygulanmasına ilişkin kanıtlar toplanarak program kapsamında yürütülen uygulamaların kime, nasıl, ne zaman, nerede, ne sıklıkla, ne kadar süre ile yapıldığına ilişkin bilgiler edinilmektedir.

- Sınıf rehberlik programın değerlendirilmesinde; uygulama surecinde kazanım etkinlikleri ile ulaşılan öğrenci sayıları (süreç değerlendirmesi), etkinliklerde ve etkinlik sonrasında başta öğrenciler olmak üzere, öğretmen ve veliler gibi hedef kitleye uygulanacak olan ölçek, anket ve diğer ölçümlerle elde edilen veriler (algıya dayalı değerlendirme) ve öğrencilerin belirli aralıklarla başarı, okula devam, okul memnuniyeti, disiplin suç oranlarının incelenmesi ile elde edilen veriler (sonuç değerlendirmesi) kullanılmaktadır.

Sınıf Rehberlik Programı'nın Uygulanmasına İlişkin İlkeler

- Programın uygulanmasında bilimsellik esastır.
- Bu program bireysel farklılıkları temel alır.
- Program büyük ölçüde sınıf rehber öğretmenlerinin katılımıyla uygulanmakla birlikte bazı kazanımlar okul rehberlik öğretmenlerinin eş güdümüyle yürütülür.
- Program öğrenci, öğretmen, yönetici ve velilerin iş birliği ile yürütülür.
- Program öğrenci merkezli anlayışa sahiptir. Program uygulanırken kazanımlar haftalara dağıtılmış olsa da uygulayıcılar ihtiyaç duydukları takdirde kazanımların sırasını öğrenci, okul ve bölge özelliklerini dikkate alarak değiştirebilirler.

Sınıf Rehberlik Programı'nın Uygulanmasında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

- Türkiye'de okul öncesi eğitim almayan öğrencilerin de olduğu dikkate alınarak okul öncesi düzeyindeki çoğu kazanıma ilkokul birinci sınıf düzeyinde de yer verilmiştir.
- Programda yer alan kazanımlara ilişkin etkinliklerin çoğunun sınıf rehber öğretmenleri tarafından, belirli kazanımlara ilişkin etkinliklerin ise okul rehberlik öğretmeni tarafından uygulanması gerekmektedir.
- Uygulayıcıların öğrencileri etkinliklere aktif katılım ve yansıtıcı düşünme göstermeleri için teşvik etmeleri/ motive etmeleri gerekir.
- Bazı kazanım ifadeleri RPD alanına ilişkin özel kavramlar içerdiğinden uygulayıcıların kazanım açıklamalarını ve program sözlüğünü incelemeleri gerekmektedir.
- Programdaki kazanımların sırası ve bu kazanımlara ilişkin etkinliklerin yapılacağı haftalar uyum (oryantasyon) süreci, dönem içi ara tatiller, belirli günler ve haftalar, sınav dönemleri, üst öğretim kurumuna geçiş dönemleri, kazanımların ön koşullarının sağlanmış olması gibi belirli dönemler dikkate alınarak hazırlanmıştır.
- Sınıf Rehberlik Programı'nda okul rehberlik öğretmeni tarafından özellikle uygulanması belirtilen kazanımlar açıklamalar bölümünde belirtilmiş, bu kazanımlar dışındaki diğer kazanımlara yönelik etkinlikler; okul öncesinde okul öncesi öğretmeni, ilkokulda sınıf öğretmeni, ortaokul ve liselerde sınıf rehber öğretmenleri tarafından uygulanacaktır.

BİREYİ TANIMA

Rehberliğin önemli işlevlerinden biri bireyi tanıma işlevidir. Bireyi tanıma iki kısımda ele alınabilir: Alanlar ve teknikler

Bireyi Tanıma Alanları

Bireyi Tanımanın Öğretmenlere Faydası (Yeşilyaprak, 2019)

- Ünite planı yapmak, ders etkinliklerini düzenlemek, öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına yönelik yöntem ve teknikleri seçmek, uygun ölçme ve değerlendirme yöntem ve teknikleri kullanmak,
- Her öğrencinin bireysel farklılıklarına göre ve gizil güçlerine uygun olarak üst düzeyde gelişmesine yardımcı olabilmek,

- Öğrencinin sağlıklı kişilik geliştirmesine, kendini gerçekleştirebilmesine çevresine uyumlu hale gelmesine yardımcı olabilmek,
- Öğrencilerin gerçekçi benlik algıları geliştirmelerine ve kendi problemlerini çözebilme gücü kazanabilmelerine yardım etmek,
- Öğrencileri ilgileri, güdüleri, yetenekleri doğrultusunda kendilerine en uygun öğrenim dalına ve /veya mesleğe yönelebilmek, öğrencileri belli bir mesleğe hazırlamak, bu meslekle ilgili davranışları kazanmalarına yardım edebilmek,
- Sınıf-içi ilişkileri düzenlemek ve geliştirmek.

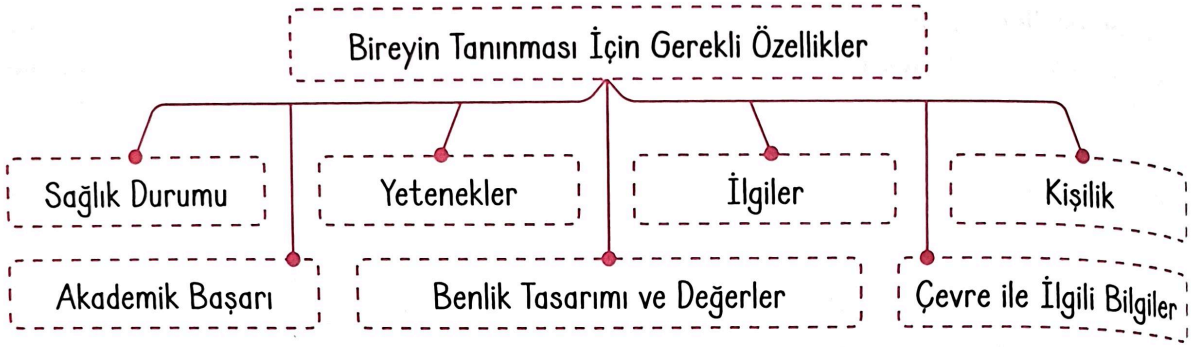

Bireyi Tanıma Teknikleri Ve Uygulamalar

Rehberlikte Bireyi Tanırken Göz Önünde Tutulması Gereken İlkeler

- Bireyi tanıma hizmetlerinde temel amaç bireyin kendini anlaması, yeteneklerinin, ilgilerinin, güçlü ve geliştirilmesi gereken yönlerinin farkına varması ve kendisiyle ilgili edindiği bilgiler çerçevesinde kararlar almasına yardımcı olmaktır.
- Geçerlik ve güvenirlik katsayıları ne kadar yüksek olursa olsun, sadece bir ölçme aracı bireyi tanımak için yeterli değildir.
- Bireyi bütün yönleri ile tanımak mümkün değildir. Amaç bireyi olabildiğince farklı yönleriyle tanımaya çalışmak olmalıdır.
- Geçerlik ve güvenirlik katsayıları ne kadar yüksek olursa olsun, birey hakkındaki bilgilere ek bilgiler sağlamayacaksa o tekniği uygulamanın gereği yoktur.
- Bireyi tanıma tekniklerinin değişik zamanlarda uygulanıp elde edilen bilgileri ayrı ayrı yorumlamak yerine bu teknikleri birlikte veya kısa zaman dilimi içinde uygulayıp sonuçlarını birlikte yorumlamak daha yararlıdır.
- Bireyi tanıma teknikleri arasında her durumda herkese uygulanan ve herkes tarafından kabul edilen bir teknik yoktur.
- Bireyi tanıma çalışmaları bütün öğrencileri kapsar. Ancak bireyi tanıma tekniklerinin hepsini bütün öğrencilere uygulamak zorunlu veya gerekli değildir.
- Bireyi tanıma teknikleri birer araçtır. Araç uygulamak amaç hâline getirilmemelidir.
- Bireyi tanıma hizmetleri sadece duygusal sorunu olan öğrencilere değil, tüm öğrencilere yönelik olmalıdır.
- Öğrencileri tanıma hizmetleri süreklidir.

- Bireyi tanıma teknikleri arasında her durumda herkese uygulanan ve herkes tarafından kabul edilen bir teknik yoktur.
- Bireyi tanıma çalışmaları bütün öğrencileri kapsar. Ancak bireyi tanıma tekniklerinin hepsini bütün öğrencilere uygulamak zorunlu veya gerekli değildir.
- Bireyi tanıma teknikleri birer araçtır. Araç uygulamak amaç hâline getirilmemelidir.
- Bireyi tanıma hizmetleri sadece duygusal sorunu olan öğrencilere değil, tüm öğrencilere yönelik olmalıdır.
- Öğrencileri tanıma hizmetleri süreklidir.
(Yıldırım 2018)

REHBERLİKTE KULLANILAN TESTLER

Yetenek Testleri

- Kişinin zihinsel ya da akademik yetenekleri hakkında bilgi sahibi olmak ve gelecekteki başarısını yorumlamak için kullanılan testlerdir. Yetenek testleri bireyin "en iyi neleri yapabileceğini" yani "başarılı olabileceği alanları" gösteren testlerdir. Örnek: Zeka testi, resim yapma

İlgi Envanterleri

- İlgi, bireylerin bir etkinliğe yönelik sürekli olarak gösterdikleri hoşlanma durumudur. Bu envanterler okullarda rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde, daha çok eğitsel ve mesleki yönlendirmelerde kullanılmaktadır. Örnek: Teknolojilerden hoşlanmıyorum , sporu seviyorum gibi.

Kişilik Testleri

- Kişilik; bireyin kendisini diğer bireylerden ayıran, kendine özgü karakteristik özelliklerini ifade eder. Kişilik testleri daha çok duygusal sorunları olan bireylere psikolojik danışma yardımı yapma amacı ile kullanılmaktadır. Örnek: Kağıt-Kalem ile yapılan ölçek testleri

Tutum Ölçekleri

- Tutum ölçekleri; bir kimsenin herhangi bir olaya, kişiye ya da nesneye ne derece önem verdiğini, o duruma ilişkin ne düşündüğünü ve ne hissettiğini saptamaya yarayan test araçlarıdır. Örnek: Matematiğe karşı düşüncelerimiz ve duygularımızı ölçen ölçekler.

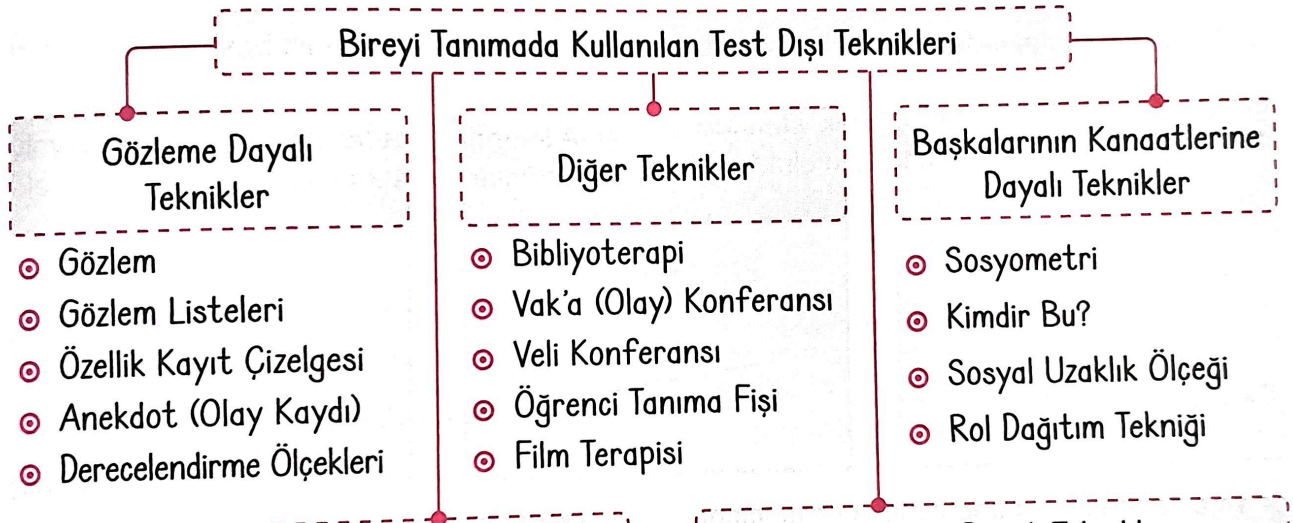

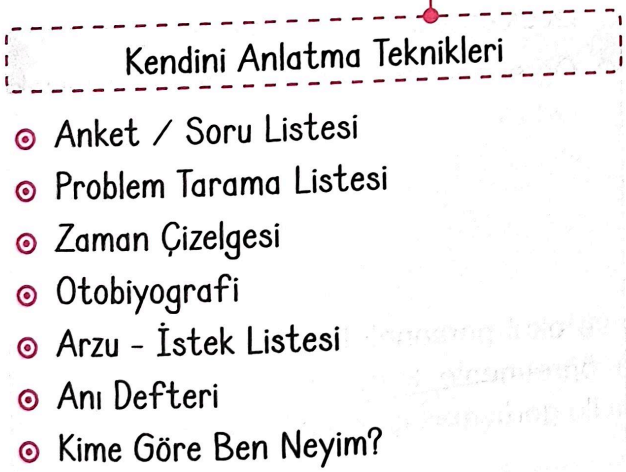

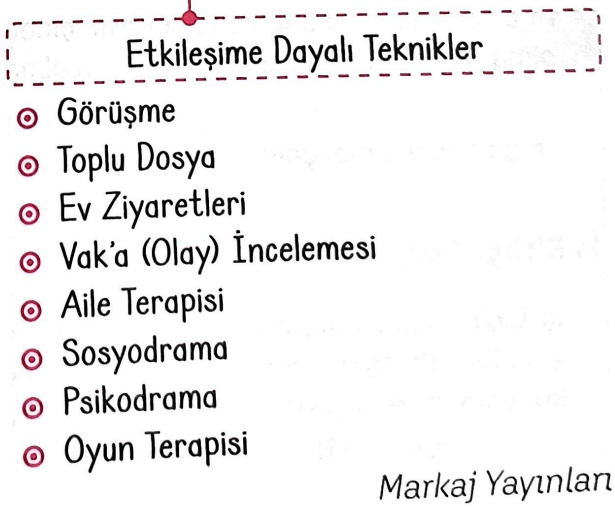

AİLELERLE İLİŞKİLER

Ebeveyn Katılımı

Ebeveyn kavramı, temel anlamda çocuğa bakım vermekle sorumlu olan biyolojik ya da evlat edinen anne ve/veya babayı kapsamaktadır. Çocuğun gelişiminde anne-babadan alınan genetik miras olan kalıtımdan sonra etkili olan unsur çevredir.

Ailelerle İlişkiler

Ailelerin Eğitim Sürecine Katılmalarının Gerekçeleri (Akkök, 1999)

- Aileler çocuklarıyla en yoğun iletişim içinde olan kişilerdir. Onların gözlemlerinden ve görüşlerinden yararlanmak çocukların gelişimlerini kolaylaştıracaktır.
- Toplumumuzda genel olarak annelerin eğitim düzeylerinin alt düzeyde olması onlardan beklenen akademik katkıyı yeterince sağlayamamalarına yol açmaktadır.
- Aile katılım programları yetişkin eğitimi olarak algılanmaktadır.
- Ailelerin okulu tanıması, kendilerini bir parçası olarak hissetmesi, onların okul ve öğrenciler için kaynaklar araması için de fırsat sağlamaktadır.
- Ailelerin katılımında diğer bir önemli gerekçe de çocukların akademik performanslarının, okulun akademik standartlarının yükselmesine de katkısı olmasıdır.
- Sınıf ve okul ortamı içinde "ortak bir kültürün" oluşması için ailelerin eğitim sürecine ilişkin bazı etkinlikleri ev ortamına taşımaları ve bunları geliştirmeleri de çok yararlı olacaktır.
- Aileler çocuklarının gelişimi için en iyi ve etkili yolları, yöntemleri bulmak için çaba sarf etmektedirler. Ancak zaman zaman bu ipuçlarını bulmakta zorlanmaktadırlar.
- Aile katılımı ile geliştirilmeye çalışılan etkileşimden hem çocuklar hem de aileler yarar görmektedirler.
- Çocukların benlik algısı olumlu yönde etkilenmektedir.
- Çocukların akademik başarılarının arttığı gözlenmektedir.
- Ailelerin okula ve eğitim sürecine olumlu tutumlar geliştirmelerine yardımcı olmaktadır.

Ailelerin Katılımlarının Türleri (Akkök, 1999)

Okul Merkezli Katılım

- Aile-öğretmen konferans ve toplantılarına katılma, öğretmenlerle iletişim içinde olma, akademik etkinliklerde gönüllü olma
- Ailelerin proje, ödevlere gönüllü yardımı ve okul aile birliği çalışmalarına katılma

Ev Merkezli Katılım

- Ana babaların çocukları ile evde yapabilecekleri eğitimsel etkinlikler
- Öğretmenlerin gerektiği zaman yapacakları ev ziyaretleri

İş Birliği Temelli Katılım

- İş birliği temelli katılım, ebeveynin, öğretmen ve okul personeli ile öğrencinin gelişimine yönelik etkileşimleridir. Etkinlikler konusunda öğretmenle konuşmak, problemlerle ilgili konuşmak ve bilgi edinmek üzere okul yönetimi ile görüşmek iş birliği temelli katılım örnekleridir (Kaya, 2011)

Ailelerden Beklentiler

- Rehberlik programında yer alan kazanımların kazandırılma sürecinde okul aile iş birliği kaçınılmazdır. Bu sebeple kazanımlara yönelik yaşantıların aile ortamında da sağlanması, takibinin yapılması ve aile desteği, programın etkililiğini artırmak için gereklidir. Bu amaçla velilerin;
  - Öğrencilere kazandırılması istenen beceriler konusunda model olması
  - Okul ile iş birliği yaparak öğrencinin takibi ve değerlendirilmesinde sınıf ve okul rehber öğretmenine destek sağlaması,
  - Okulda düzenlenen velilere yönelik çalışmalara katılması beklenir.

Ebeveynlik Tarzını Bulmak

Demokratik Anne-Baba

Bu tür anne-baba çocuklarını bağımsız olmaya teşvik eder ama yine de eylemlerine sınırlar ve kontroller getirirler. Kural koyarlar ama kuralların mantığını açıklarlar ve eleştirileri dinlerler. Sevgilerini hissettirler ve çocukla iletişim kurarlar.

İhmalkâr Anne-Baba

Bu tür anne-babalar, çocuklarının yaşamıyla son derece ilgisizdirler. Anne-babaları ihmalkâr olan çocuklar, anne-babalarının yaşamlarının diğer yönlerinin kendilerinden daha önemli olduğu duygusu geliştirir (Santrock, 2021).

İzin Verici Anne-Baba

Bu tür anne-babalar çocuklarıyla yakından ilgilenir ancak onlardan pek bir şey istemezler, kural koymazlar, cezalandırmadan kaçınırlar. Genellikle tutarsız ve güvensizdirler.

Otoriter Anne-Baba

Bu tür ana babalar çocuklarını kontrol ederler ancak onları dinlemezler, çocuklarıyla daha az ilgilenirler, bazen soğuk ve katı olurlar. Ceza ve emirleri oldukça sıktır.

REHBERLİKTE ETİK VE BİGİLERİN SAKLANMASI

- Eğitim kurumları ile rehberlik ve araştırma merkezlerinde RPD hizmetlerini yürüten personelin uyması gereken etik ilkeler MEB Rehberlik ve Psikolojik Danışma Hizmetleri Etik Yönergesi ile belirlenmiştir. Bu yönerge ile RPD hizmetlerinin planlanması ve yürütülmesinde; yetkinlik, dürüstlük, gizlilik, duyarlılık, bilimsellik ve sorumluluk ilkeleri esas alınmıştır.

Temel İlkeler

- Yetkinlik
- Dürüstlük
- Duyarlık ve hoşgörü
- Toplumsal sorumluluk
- Mesleki ve bilimsel sorumluluk
- Etik kurallar
- Yetkinlik sınırları
- Sürekli gelişim
- Başkalarına zarar vermeme
- Gizli bilgilerin muhafaza edilmesi
- Profesyonel kimlik
- Rehberlikte etik ve bilgilerin saklanması

ÖZEL EĞİTİM

Özel eğitime ihtiyacı olan bireylerin eğitim ihtiyaçlarını karşılamak için özel olarak yetiştirilmiş personel, geliştirilmiş eğitim programları ve yöntemleri ile onların özür ve özelliklerine uygun ortamlarda sürdürülen eğitime "özel eğitim" denir. Ulusal ve uluslararası birçok yasal düzenleme eğitim hakkı ve fırsat eşitliği kavramlarına vurgu yaparak tüm çocukların dil, din, cinsiyet, ırk ve engellilik ayrımı gözetilmeksizin bu haklardan yararlanması gerektiğini belirtir. Bu ulusal ve uluslararası yasal düzenlemeler şunlardır:

- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına dair Sözleşme
- 1989; BM Engelli Haklarına İlişkin Sözleşme
- 2008; Millî Eğitim Temel Kanunu
- 1973; Salamanca Bildirisi ve Eylem Planı, 1994

A. ÖZEL EĞİTİME GEREKSİNİM DUYAN ÖĞRENCİLER VE ÖZEL EĞİTİM

Mevcut Özel Eğitim Hizmetleri Yönetmeliği'ne göre (2021) özel eğitim ihtiyacı olan birey, "Bireysel ve gelişim özellikleri ile eğitim yeterlilikleri açısından akranlarından anlamlı düzeyde farklılık gösteren birey" şeklinde tanımlanmaktadır. Özel eğitim ise bu bireylerin eğitsel ve sosyal gereksinimlerini karşılamak amacıyla geliştirilmiş bireyselleştirilmiş eğitim programları aracılığıyla özel olarak yetiştirilmiş personel tarafından uygun eğitim ortamlarında sürdürülen eğitim olarak tanımlanmaktadır.

Zihinsel Öğrenme Yetersizliği Olan Bireylerin Özellikleri

- Sağlık problemleri vardır. Bedensel gelişimleri yavaştır.
- Psiko-devimsel alanlarda gerilik gösterirler. El-göz koordinasyonunu güç sağlarlar. Büyük ve küçük kaslarını kullanma becerisini geç kazanırlar.
- Akademik kavramları geç ve güç öğrenirler.
- İlgi süreleri kısa ve dikkatleri dağınıktır.
- Çeşitli durumları kavramada, genelleme yapmada, öğrendiklerini transfer etmede zorluk çekerler.
- Somut kavramları daha iyi kavrarlar.
- Yeni durumlara uymada zorluk çekerler.
- Algıları, kavramları ve tepkileri basittir.
- Monoton işleri yapmaktan hoşlanırlar.
- Gördükleri, duydukları şeyleri çabuk unuturlar, bellekleri zayıftır.
- Kendilerinden yaşça küçük olanlarla arkadaşlık kurarlar.
- Grup içi ilişkilerinde başkalarına daima bağımlıdırlar.
- Kurallara kavramakta zorluk çekerler.
- Kendilerine güvenleri azdır.
- Sosyal faaliyetlere karşı ilgileri azdır.

Otizmi Olan Bireylerin Özellikleri

- Otizm genellikle ilk 3 yaşta başlayan ve hayat boyu devam eden, kişinin etrafıyla sözel ve sözel olmayan şekilde uygun ilişki kuramaması şeklinde ifade edebileceğimiz gelişimsel bir bozukluktur.
- Şiddeti ve semptomları genellikle azalarak da olsa hayat boyu devam eden bir problemdir.
- Erkek çocuklarında görülme sıklığı kızlardan 4 kat daha fazladır.
- Bu problem çocuğun sosyal hayatını, iletişim becerilerini ve davranışlarını olumsuz yönde etkilemektedir.
- Otizm şiddeti ve problem davranışların bir araya gelme şekli her çocukta farklıdır.
- Bazı ailelerde daha sık rastlanmaktadır.
- Yaklaşık her 500 çocuktan birinde görüldüğü bilinmektedir.
- Kızlarda ise daha ileri düzeyde seyrettiği yönündedir.

Özel Öğrenme Güçlüğü Olan Bireylerin Özellikleri

- Okuma hızı ve niteliği açısından yaşıtlarından geridirler.
- Okuduklarını anlamada zorlanırlar.
- Birbirine yakın heceli kelimelerde sesler karıştırılır. "Su" yerine "bu" gibi.
- Sağ – sol karıştırılır.
- Zaman ve yön kavramları birbirine karıştırılır.
- Okuma geç ve zor öğrenilir.
- Yavaş ve hatalı okunur.
- Yazı bozuklukları çok görülür.
- Matematikte güçlük çekilir.
- d ile b, p ile b harflerini karıştırılır
- Okuduğunu anlamada sorun yaşanır.
- Okurken sık sık harfler karıştırılır. "Dağ" yerine "bağ", "sal" yerine "şal" gibi.
- Harflerin sırası karıştırılır. "Kız" yerine "zık" veya "ızk" gibi.
- Benzer kelimeler birbirine karıştırılır. "İncir" yerine "zincir", "en" yerine "ne" vb.
- Ayna imajı ile ters olarak yazarlar.

Dil ve Konuşma Güçlüğü Olan Bireylerin Özellikleri

- Sesleri atlarlar ya da düşürürler "kapı" yerine "apı" gibi.
- Kelime içindeki bir sesin yerine başka bir ses çıkarırlar "arı" yerine "ayı" gibi.
- Sesleri olağan üstü uzatırlar "B-b-b-baca" gibi.
- Ses tonları farklılık gösterir.
- Konuşmaları kısıtlıdır ve sözcük dağarcıkları yetersizdir.
- Konuşma sesi gür ya da zayıf çıkar.
- Kelimeleri ve heceleri tekrar ederler "pe-pe peki" "ol-ol-olmaz" gibi.
- İsteklerini anlatma yerine jest,mimik ya da başka tür işaretler kullanırlar.

İşitme Yetersizliği Olan Bireylerin Özellikleri

- Konuşmalarında belirli sesleri düşürür ya da değiştirirler.
- Sözcükleri yanlış söylerler.
- İsteklerini anlatmak için gereğinden fazla jest ve mimik kullanırlar.
- Sesin geldiği yönü tayin edemezler.
- Talimatları yanlış anlarlar.
- Oturma, koşma, yürümede denge bozukluğu görülür.
- Çevrelerindeki seslere duyarsızlık gösterirler.
- Konuşmaları düzgün ve akıcı değildir.
- Konuşanları anlamak için ses kaynağına yakın dururlar.

Görme Yetersizliği Olan Bireylerin Özellikleri

- Konuşurken jest ve mimikleri az kullanırlar ya da hiç kullanmazlar.
- Bağımsız hareket edebilme becerileri sınırlıdır.
- Nesneleri elleriyle tanımaya çalışırlar.
- Aynı noktaya uzun süre bakarlar.
- Renkleri ayırt edemezler.

B. REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİNE YÖNLENDİRME

Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilere yönelik nitelikli özel eğitim hizmetlerinin sunulması için öğrencilerin ilgilerinin, gereksinimlerinin ve çeşitli alanlardaki eğitsel performanslarının ortaya konmuş olması gerekmektedir. Öğrenci hakkında bilgi toplama ve toplanan bu bilgilerden bir yargıya varma süreci genel olarak "değerlendirme" olarak tanımlanmaktadır (Peterson ve Meier, 1987; Salvia, Ysseldyke ve Bolt, 2010). Değerlendirme tarama, tanılama, yerleştirme, bireyselleştirilmiş eğitim planı (BEP) geliştirme ve izleme gibi amaçlarla yapılmaktadır (McCormick, 2006; McLoughlin ve Lewis, 2001).

- Öğretmenler rehberlik ve araştırma merkezine (RAM) yönlendirmeden önce öğrencinin performans düzeyine ilişkin değerlendirme yapar.
- Değerlendirme süreci, ilk belirleme aşamasıyla başlar. İlk belirleme aşamasında öğretmenler, akademik, sosyal-duygusal, motor ve dil becerileri bakımından akranlarından önemli ölçüde ayrışan öğrencileri belirler.
- İkinci aşamada ise bu öğrenciler için gönderme öncesi süreç uygulanır. Gönderme öncesi süreç, hastanelere ve rehberlik araştırma merkezine yönlendirme yapmadan önce öğretmenin eğitim ortamında çeşitli düzenlemeler yapması ve bu düzenlemeler sonrasında öğrencinin eğitim faaliyetlerine katılımının artıp artmadığını değerlendiren bir işleyişe sahiptir (Fuchs, Fuchs, Bahr, Fernstrom ve Stecker, 1990).

Gönderme öncesi süreçte öğretmenlerin yapacakları iş ve işlemler üç basamakta ele alınabilir.

Bilgi Toplama

Öğrencinin devam eden eğitsel faaliyetlere katılımını etkileyen faktörleri belirmek amacıyla öğretmenler, birçok farklı bilgi kaynağından öğrenci hakkında bilgi toplamalı ve bunları kaydetmelidir.

Müdahale Programı Hazırlama

Öğrenci hakkında toplanan tüm bu bilgiler, müdahale programı hazırlama sürecinin temelini oluşturur. Öğretmenler bu bilgilerden yararlanarak öğrenci için müdahale programı hazırlar. Hazırlanan müdahale programında mutlaka öğrenciye özgü uyarlamalara yer verilmelidir.

Müdahale programını hazırlarken öğretmenler;

- Program hedeflerinde,
- Öğretimsel süreçlerde,
- Sınıf yönetiminde,
- Sınıf ortamında uyarlama yapabilirler.

Müdahale Programını Uygulama ve Sonuçlarını Değerlendirme

Müdahale programı hazırlandıktan sonra hazırlanan programın uygulanması aşamasına geçilir. Programın uygulanması sürecinde dikkat edilecek en önemli konu ne kadar süreyle bu müdahalenin uygulanacağıdır. Öğretmenler müdahale programının uygulamasına yeterli zaman ayırmadığında müdahalenin etkili olmadığını düşünür ve aslında yönlendirme için uygun olmayan öğrenciyi ayrıntılı değerlendirme için yönlendirir.

C. EĞİTSEL DEĞERLENDİRME, TANILAMA SÜRECİ VE EĞİTİM ORTAMINA YERLEŞTİRME

Gönderme öncesi süreçte öğretmenin yaptığı düzenlemelere rağmen öğrencide beklenen düzeyde bir ilerleme görülmüyorsa ayrıntılı değerlendirme için gönderme süreci başlatılır.

Gönderme kararı sadece sınıf öğretmeninin vereceği bir karar olmayıp rehber öğretmen ve ailenin de bu karara onay vermiş olması gerekmektedir. Okul rehberlik servisi ve ailenin onayıyla birlikte öğrenci ayrıntılı değerlendirme için hastanelere ve RAM'a yönlendirilir.

Öğrencinin Özel Eğitim Hizmetlerine Uygunluğuna Karar Verirken Göz Önünde Bulundurulacak Ölçütler

- Öğrencinin tıbbi tanılama sonrasında mutlaka bir yetersizlik tanısı almış olması,
- Aldığı yetersizlik tanısının eğitsel performansını olumsuz yönde etkilemesi ve
- Eğitsel ihtiyaçlarını karşılamada özel program ya da hizmetlere ihtiyaç duyması

D. DESTEK EĞİTİM MODELLERİ

Ülkemizde özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin devam edebilecekleri eğitim ortamları ya da yerleştirme seçenekleri en fazla kısıtlayıcı olandan en az kısıtlayıcı olana doğru sıralaması şöyledir:

- Yatılı özel eğitim okul ve kurumları
- Gündüzlü özel eğitim okul ve kurumları
- Özel eğitim sınıfı
- Yarı zamanlı ve tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme

Kaynaştırma/Bütünleştirme Yoluyla Eğitim	Yarı Zamanlı Kaynaştırma/Bütünleştirme	Tam Zamanlı Kaynaştırma/Bütünleştirme
Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencilerin genel eğitim ortamlarında yetersizliği olmayan akranlarıyla beraber tam/yarı zamanlı olarak eğitimlerini sürdürmelerine denir. (MEB, 2017).	Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencinin gerekli destek hizmetler sağlanarak bazı dersleri özel eğitim sınıfında bazı dersleri kaynaştırma/bütünleştirme ortamlarında almasıdır.	Özel eğitim ihtiyacı olan öğrencinin gerekli destek hizmetlerle beraber, okulda geçirdiği sürenin tamamını normal gelişim gösteren akranlarıyla aynı sınıfta geçirmesidir.

E. BİREYSELLEŞTİRİLMİŞ EĞİTİM PLANI HAZIRLAMA

Özel eğitim ihtiyacı olan her öğrenci için yerleştirildikleri eğitim ortamında bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) oluşturulması yasal bir zorunluluktur.

Bireyselleştirilmiş Eğitim Planının Özellikleri

- Özeldir.
- Bireyselleştirilmiştir.
- Yıllık olarak hazırlanır.
- Öğrenciyle ve ailesiyle paylaşılan bir belgedir.
- Düzenli olarak gözden geçirilmelidir.
- Öğretim yöntemleri ve destekleyici stratejileri belirtir.
- Hedefler ve amaçlar belirtir.

Bireyselleştirilmiş Eğitim Planı geliştirme biriminde Yer Alan Görevliler

- Okul müdürü ya da görevlendireceği bir müdür yardımcısının başkanlığında
  - Rehber öğretmen,
  - Öğrencinin sınıf öğretmeni,
  - Öğrencinin velisi
  - Öğrencinin dersini okutan alan öğretmenleri
  - Öğrencinin kendisi

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programınının Hazırlanma Süreci

İzleme ve değerlendirme çalışmalarına yer verme → Öğrenci özellikleriyle ilgili bilgi toplama ve paylaşma → BEP içeriğini oluşturma → BEP'in imzalanıp uygulamaya konması

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programının İçeriğinde Yer Alması Gereken Bazı Temel Ögeler

- Öğrencinin demografik özelliklerinin tanımı
- Öğrencinin eğitsel performans düzeyinin tanımı
- Uzun dönemli ya da yıllık hedefler
- Kısa dönemli hedefler
- Öğretim yöntemleri ve materyaller
- Amaçlara ulaşmak için gerekli olan zamanın başlama ve bitiş tarihleri
- Uygun değerlendirme yöntemleri ve ölçütleri
- Ek hizmetler (Gibb ve Dyches, 2000; Strickland ve Turnbull, 1990 aktaran Kargın, 2007).

Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Sürecinin Etkili Bir Şekilde Yürütülmesi İçin Neler Yapılabilir?

- Gerçekçi bir BEP geliştirmek için öncelikli olarak öğrencinin performans düzeyinin belirlenmiş olması gerekir.
- Öğrencinin program içerisindeki performansını belirlemek ve programdan ne ölçüde yararlandığını ortaya koyabilmek amacıyla mutlaka izleme ve değerlendirme çalışmalarına yer verilmelidir.
- BEP geliştirme, uygulama, izleme ve değerlendirme süreci bir ekip işidir.
- BEP geliştirme biriminin ayrılmaz bir parçası da ailedir.
- BEP sürecinin işleyişinin niteliğini arttıran önemli noktalardan biri de öğretmene ve öğrenciye sağlanan destek hizmetlerdir.

F. ÖĞRETİMİN BİREYSELLEŞTİRİLMESİ VE ÖĞRETİM UYARLAMALARI

Özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin her birinin var olan performansları kapsamında üst düzeyde öğrenebilmesi, öğrenme ihtiyaçlarının ve bireysel özelliklerinin dikkate alınmasına bağlıdır. Bu da ancak öğretimlerde öğrenciye özgü uyarlamalar yapılarak öğretimlerin bireyselleştirilmesiyle mümkün olabilir (Mastropieri & Scruggs, 2016; Renzulli vd., 2000).

Öğretimin Bireyselleştirilmesinin ve Öğretim Uyarlamalarının Önemi

- Sınıflarda bulunan öğrencilere bakıldığında tek tip öğrenci profili olmadığı ve bireysel farklılıklardan dolayı çeşitli performans düzeylerine sahip öğrencilerin bulunduğu görülmektedir.
- Özel eğitim okullarında ve kaynaştırma/bütünleştirme kapsamına giren tüm sınıflarda çok sayıda özel eğitim ihtiyacı olan öğrenci bulunmaktadır.

Öğretimin Bireyselleştirilmesinde ve Öğretim Uygulamalarında Temel Uygulama İlkeleri

- Tüm öğrenciler öğrenebilir ve öğretmenler öğretebilirler.
- Her öğrencinin eğitimden en yüksek düzeyde faydalanma hakkı vardır.
- Her öğrencinin gelişimi takip edilmeli ve ilerleme gösterenler ödüllendirilmelidir.
- Her öğrencinin ortak, farklı ve bireysel gereksinimleri vardır.
- Tüm öğrencilerin farklı, ortak ve kendine özgü ihtiyaçları vardır. (O'Brien ve Guiney, 2001)

Öğretimin Bireyselleştirilmesinin ve Öğretim Uyarlamalarının Kapsamı

- Fiziksel düzenlemeler
- Sürece yönelik düzenlemeler
- Sınıf iklimine yönelik düzenlemeler
- Öğretimsel düzenlemeler
- İşleyişle ilgili düzenlemeler (Kargın, 2010).

1. Fiziksel Düzenlemeler

- Sınıf ortamındaki ısının gereğinden fazla ya da az olması öğrenmeyi olumsuz olarak etkileyebilmektedir.
- Sınıf ortamının gereğinden fazla aydınlık ya da karanlık olması, öğrenmeyi olumsuz etkileyen fiziki koşullardan biridir.
- Dışarıdan gelecek gürültüler, sınıfta bulunan öğrencilerin dikkatini dağıtabilir.
- Sınıfın fiziki olarak çok büyük ya da çok küçük olması da olumsuz bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır.
- Sınıfta bulunan sıra, masa, sandalye, yazı tahtası, akıllı tahta, kitaplık, harita gibi sınıf ortamındaki araç-gereçlerin öğrencilere göre düzenlenmesi öğretimleri daha etkili kılabilir.
- Okullarda tuvaletlerin, merdivenlerin, kantinin, laboratuvarların, kütüphanelerin vb. tüm ortamların tüm öğrenciler için ulaşılabilir bir şekilde planlanmasına dikkat edilmelidir.

2. Sürece Yönelik Düzenlemeler

- Öğretmenler, eğitim-öğretim yılının başında öğrencilere yönelik beklentilerini planlamalı ve eğitim-öğretim sürecine yönelik planlarını öğrencilere açıkça ifade etmelidir.
- Genel ilkeler, öğrencilerden yapması istenen davranışları ve yöneticilerin ve öğretmenlerin davranış biçimlerini içerir. Tüm öğrencilere eşit davranmak, saygılı olmak, sorumluluk sahibi olmak, güvenilir, kibar ve üretken olmak gibi davranışlar bunlardan bazılarıdır.
- Sınıf kuralları oluştururken öğrencilerin de sürece dâhil edilmesi önemlidir. Sınıf kuralları oluştururken dikkat edilmesi gereken bazı kriterler bulunmaktadır (Kargın, 2010).
- Sınıf rutinleri, öğrencilerin sınıfa girmeleriyle birlikte ders materyallerini ve sınıfta bulunan eşyaları kullanma, derse başlama, ödevlerini teslim etme, ders esnasında dersi dinleme, söz hakkı alma, sınav olma, izin isteme, yardım talebinde bulunma gibi birçok davranış şeklini içerir.

3. Sınıf İklimine Yönelik Düzenlemeler

- Sınıf iklimi, bir sınıfın sosyal ve psikolojik özellikleri ile ilgilidir. Öğrenciler üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır. Bu öğrenciler sınıf ortamında daha rahat, mutlu ve arkadaşça tutumlar gösterirler.
- Olumlu sınıf iklimine sahip sınıflarda özel eğitime ihtiyacı olan öğrencilerin öğretmenleri ve arkadaşları tarafından kabul oranı yüksek olur (Kargın, 2010).

4. Öğretimsel Düzenlemeler

- Öğretimsel düzenlemeler, iki başlık altında incelenebilir. Bunlardan biri öğretim yöntemlerinin uyarlanması diğeri ise öğrenci gruplarının oluşturulmasıdır.

5. İşleyişle İlgili Düzenlemeler

- İşleyişle ilgili düzenlemeler, öğretimlerin okul çapında öğrenci gereksinimlerine uygun olarak bireyselleştirilmesine yönelik temel uyarlamaları içerir. Bu kapsamda aşağıda belirtilen alanlara yönelik uyarlamalar yapılabilir.
  - Yönetici ve öğretmen sorumluluklarında uyarlama
  - Zamanda uyarlama ve düzenleme
  - Ödevlerde ve sınavlarda uyarlama

ÖZEL YETENEK KAVRAMI VE TÜRKİYE'DE ÖZEL YETENEKLİLERİN EĞİTİMİ

A. ÖZEL YETENEĞİN TANIMI VE ÖZEL YETENEK KURAMLARI

Özel Yetenek Nedir?

- Özel yetenek kavramının tanımı Millî Eğitim Bakanlığı (2013) tarafından yayınlanan özel yetenekli bireyler strateji ve uygulama planında "Özel yetenekli birey zekâ, yaratıcılık, sanat, liderlik kapasitesi, motivasyon veya özel akademik alanlarda yaşıtlarına göre yüksek düzeyde performans gösteren bireydir." şeklinde yapılmıştır.

Özel Yetenek Kuramları

Üçlü Halka Kuramı

- Renzulli (1978) tarafından ortaya atılmıştır.
- Bu kuram özel yeteneğin bazı bileşenlerden oluştuğunu öne sürer. Bunlar ortalama üstü yetenek, yaratıcılık ve motivasyondur.
- Yaratıcılık bileşeni akıcı, esnek, özgün düşünmeyle, merakla, yeniliklere açık olmayla ilgilidir.
- Motivasyon ise kişinin çalıştığı alana tutkuyla bağlanmasıyla, odaklanabilmesiyle ilgili bir bileşendir (Renzulli, 2021).

Beşgen Kuramı

- Sternberg ve Zhang (1995) tarafından ortaya konulmuştur.
- Bu kurama göre birini özel yetenekli olarak tanımlamak için şu beş ölçüt karşılanmalıdır: mükemmellik, nadirlik, kanıt, üretkenlik ve değer.

Bulanık Kuram

- Sak (2021) tarafından ortaya konan kurama göre özel yetenek âdeta sınırları olmayan bulutsu bir yapıdadır.
- Kuramda yetenek gelişimi sürecinde hem bileşenlere hem de gelişime değinilmiştir. Kuramın ana bileşenleri yatkınlık, uyarıcı koşul ve etkileşimdir.
- Kurama göre bellek, muhakeme gibi zihinsel yatkınlıklar da ilgi, benlik gibi zihinsel olmayan yatkınlıklar özel yeteneğin ortaya çıkması için gereklidir.
- Her iki tür yatkınlık da eşit derecede önemlidir.

Ayrımsal Üstün Zekâ ve Üstün Yetenek Kuramı

- Gagne (2005, 2013) tarafından ortaya konulmuştur.
- Kuramda üstün zekânın üstün yeteneğe dönüştüğü ve bu süreçte öğrenme-uygulama, katalizörler ve şans boyutlarının da rol aldığı belirtilmiştir.
- Kurama göre üstün zekâ doğuştan var olan mental ve fiziksel alanlara ait yetenekleri ifade etmektedir.
- Mental alanlar; bilişsel, yaratıcı, algısal ve sosyal becerileri ifade eder.

Özel Yeteneklilerin Özellikleri

- Akranlarına göre erken ve ileri düzeyde dil gelişimi olması,
- Genellikle erken okuma ve okumayı kendiliğinden öğrenme,
- Asenkronize gelişim gösterme,
- Empati, sorumluluk gibi özelliklerde erken gelişim gösterme,
- Duygusal açıdan hassas olma,
- Liderlik eğilimi gösterme,
- Meraklı olma, çok soru sorma,
- Yaşından ileri düzeyde mizah yeteneği olması,
- Mantık, muhakeme gibi becerilerde erken ve hızlı gelişim gösterme,
- Mükemmeliyetçilik eğilimi gösterme,
- Sosyal, toplumsal olaylara, evrensel değerlere karşı duyarlı olma,
- Geniş hayal gücü ve yaratıcılık gösterme,
- Geniş ilgi alanına sahip olma ve bazı konulara derin ilgili olma. (Ayas & Kirişçi, 2017; Cukierkorn vd, 2007; Çitil & Ataman, 2018; Demirel Dingeç, 2021)

Özel Yeteneklilerin Tanılanması

- Özel eğitime muhtaç çocukların sorunlarının ne olduğunu, bunun derecesini ve onlara nasıl eğitim verip nasıl yardım edilebileceğini belirlemek amacıyla zihinsel, sosyal, bedensel alanlarda zayıf ve güçlü olduğu yönlerini, kişilik yapısını ve değerlerini saptamak amacıyla yapılan bilimsel uğraşa denir (Özsoy vd.,1998).
- Bireysel ölçme-değerlendirme aşaması aslında tanılama konusunda adı en çok geçen bireysel zekâ testlerinin uygulandığı aşamadır. ASIS (Anadolu-Sak Zekâ Ölçeği), SB (Stanford-Binet) Zekâ Testi), WÇZÖ (Wechsler Çocuklar İçin Zekâ Ölçeği) en çok bilinenen bireysel testlere örnek olarak verilebilir.

Özel Yeteneklilerin Tanılanmasında Öğretmenlerin Dikkat Etmesi Gerekenler

- Öğretmenler öğrencilerini eğitim öğretim etkinlikleri süresince dikkatli şekilde gözlemlemelidir.
- Bazı özel yetenek programları, örneğin Bilim ve Sanat Merkezi (BİLSEM) belli dönemlerde tanılama yaparlar.
- Özel yetenek potansiyeli olan öğrencilerin keşfedilmesinde alan uzmanlarının fikirleri değerlidir.
- Özel yetenek potansiyeli olan bazı öğrenciler kolaylıkla fark edilirken bazıları arka planda kalabilir. Öğretmenler özel yetenekliler için kaynaklarda verilen karakteristik özelliklerin tamamını öğrencilerde beklememelidir.
- Tanılama sırasında dikkat edilecek spesifik bir durum da iki kere özel öğrencilerin belirlenmesidir.

B. ÖZEL YETENEKLİLERİN EĞİTİMLERİ

Özel Yetenekli Öğrencilere Eğitim Verme Çeşitleri

Gruplama

- Gruplama stratejisi adından da anlaşıldığı gibi özel yetenekli öğrencilere grup hâlinde eğitim verilmesiyle ilgilidir. Ancak bu gruplar tamamen özel yeteneklilerden oluşabileceği gibi, farklı yetenek düzeyindeki öğrencilerden de oluşabilir. Benzer şekilde gruplama zamanı bütün okul zamanını kapsayabileceği gibi, sadece belli zamanlarda da yapılabilir. Davis ve Rimm (1998)

Zenginleştirme

- Özel yeteneklilerin eğitimlerinde zenginleştirme uygulamaları için öğretim programının kendisini ve eğitim olanaklarını çeşitlendirerek eğitim öğretim sürecini normalin ötesine taşımak denebilir. Zenginleştirme türlerine içerik transferi, müfredat daraltma, bağımsız çalışma, öğrenme merkezleri, saha gezileri ve okul sonrası programlar örnek olarak verilebilir. Özel yetenekli öğrenciler için hazırlanmış programlarda en sık tercih edilen farklılaştırma stratejisi zenginleştirmedir (Clark, 1997).

Hızlandırma

- Hızlandırma, bir eğitim programının çeşitli uyarlamalarla normal süresinden daha önce tamamlanmasıdır (Dağlıoğlu, 2010). Hızlandırma özel yetenekli bireylerin eğitiminde özellikle akademik anlamda oldukça etkilidir. (Demirel & Ayas, 2013).

Özel Yeteneklilerin Öğretmenlerinden Beklenen Özellikler

- Öğrencinin görevlerini onun düzeyine ve hızına uygun vermelidir.
- Ödevlerde tekrarlara ve alıştırmalara ağırlık vermemelidir.
- Farklı öğrenme ve öğretme teknikleri, malzeme ve araç-gereç kullanmalıdır.
- Tartışma, proje ve drama çalışmalarına önem verilmelidir.
- Analiz, sentez ve değerlendirme basamaklarını içeren çalışmalar yapmalıdır.
- Grupla olduğu kadar bireysel çalışmalara da önem vermelidir.
- Öğrencileri zaman zaman liderliklerini geliştirmeye teşvik etmelidir.
- Başarılarını çocuğun kendi performansı içerisinde değerlendirmelidir.
- Öğrencinin akademik ve sosyal-duygusal gelişimiyle ilgili anne ve babalarla sürekli iş birliği içerisinde olmalıdır.
- Akademik konuların dışında sanat ve spor gibi alanlardaki bilgi ve becerilerinin de gelişmesini desteklemelidir.
- Çocuğun başarılarını mutlaka ödüllendirmelidir.

ÖZEL EĞITIM VE REHBERLIK BIRBIRIYLE KARŞILAŞTIRILAN KAVRAMLAR

Kavram Adı	Özel Eğitim	Özel Yetiştirme
Kavramın Tanımı	Bir engelinden ya da üstün yeteneğinden dolayı normal eğitimden yararlanamayan öğrencilere yönelik hizmettir.	Öğrencilerin yeteneklerini geliştirmeye yardımcı olmak için kursa gönderme veya kurs açma gibi hizmetleri içerir.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	• Bu hizmet engelli ya da üstün yetenekli öğrencilere yöneliktir.	• Bu hizmet türü tüm öğrencilere yönelik olabilir.

Kavram Adı	Ayarlayıcı Rehberlik	Tamamlayıcı Rehberlik
Kavramın Tanımı	Öğrencilerin en iyi şekilde yetişmesini sağlamak için onların ilgi, ihtiyaç ve yeteneklerine uygun düşecek eğitim faaliyetlerinin yer almasını sağlamak ayarlayıcı rehberliğin işlevidir.	Öğretimi planlayan, yürüten ve değerlendiren görevliler olarak öğretmenlerin rehberlik konusunda bilgilendirilmesi rehberliğin tamamlayıcı işlevidir.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Plan ve program yapılırken kullanılır.	⊙ Öğretimin kalitesini arttırmak için eğitim ortamında kullanılır.
Kavram Adı	Grupla Psikolojik Danışma	Bireysel Psikolojik Danışma
Kavramın Tanımı	Günlük hayatta karşılaşılan karar verme güçlüğü, kaygı, öfke, iletişim sorunları gibi konularda uzman bir psikolojik danışman tarafından terapötik becerilerin kullanıldığı en çok 8 - 12 kişi arasındaki kişilere yönelik psikolojik danışmadır.	Bir danışmanla bir danışan arasında gerçekleşen, sorunlar için derinlemesine yardım alma olanağı sağlayan psikolojik danışmadır.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Derinlemesine yardım olanağı vermez. ⊙ Maliyet düşüktür. ⊙ 90 dakika sürer.	⊙ Derinlemesine yardım olanağı sağlar. ⊙ Maliyet yüksektir. ⊙ 45 - 50 dakika sürer.
Kavram Adı	Grupla Rehberlik	Bireysel Rehberlik
Kavramın Tanımı	Öğrencilere grup ortamında tartışma, soru - cevap tipi iletişim ve bir ölçüde bilgi verme, aktarma yoluyla cereyan eden rehberlik türüdür.	Bireylerin sorunlarını çözmesine ve kendini gerçekleştirme hedefine yönelik tek tek kişilere verilen rehberlik hizmetidir.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Ekonomiktir ve daha çok sınıf öğretmenleri uygular. ⊙ Bireyin iç dünyasını değil, kendi dışındaki olayları merkeze alır.	⊙ Uzmanlık gerektirir ve psikolojik danışman tarafından verilir. ⊙ Daha çok bireysel sorunlar ve ilgi alanları üzerinde durulur.

Kavram Adı	Psikodrama	Sosyodrama
Kavramın Tanımı	Bireyin kendisi için kaygı ve üzüntü kaynağı olan bir psikolojik problemini bir grup karşısında gerçek yaşamda olduğu gibi oynayarak ortaya koymasıdır.	Bir grup bireyin bir sosyal problemle ilgili bazı rolleri paylaşarak izleyiciler karşısında gerçek yaşamda olduğu gibi oynamalarıdır.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Bu oyunda birey kendisini oynar.	⊙ Her birey kendisini değil, seçilen problemin içinde bir başkasının rolünü oynar.
Kavram Adı	Empati	Sempati
Kavramın Tanımı	Bireyin kendisini bir başkasının yerine koyup onun duygu ve düşüncelerini anlamasıdır.	Başkasının duygularını paylaşabilme becerisidir.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Birey karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini anlar.	⊙ Birey, karşısındaki kişinin duygu ve düşüncelerini yaşar.
Kavram Adı	Ben Dili	Sen Dili
Kavramın Tanımı	Olumsuz duygular yaşandığında duyguların yaşandığı kişiye önce davranış ya da durum tanımlanır, bu davranış ya da durumdan nasıl etkilenildiği ve ne hissedildiği söylenir.	Kişinin bir başkasının davranışlarına ilişkin suçlayıcı, eleştirici, yargılayıcı, tehdit edici, emir verici ifadeler kullanmasıdır.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Bireyin kendi iç dünyasındaki duygularını ifade eder.	⊙ Suçlama ve yargılama ağır basar.
Kavram Adı	Akran Danışmanlığı	Akran Arabuluculuğu
Kavramın Tanımı	Aynı öğretim kademesinde bulunan bireylerin birbirlerine yaptıkları rehberlik faaliyetidir.	Çatışma çözme, iletişim becerileri ve arabuluculuk eğitimi alan öğrenciler, kendilerine yakın yaş grubunda bulunan öğrencilere yaşadıkları sorunların çözümünde yardımcı olurlar.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Rehberlik faaliyetidir.	⊙ Sorun çözme faaliyetidir.

Kavram Adı	Etkin Dinleme	Edilgen Dinleme
Kavramın Tanımı	Beden dilini kullanmanın yanında kişilerin birbirlerine karşı empati kurmaya ve birbirlerine karşı saygı göstermeye özen gösterdiği bir dinleme türüdür.	Dinleyicinin hiçbir sözlü tepkide bulunmadığı, sadece beden dilini kullandığı, karşısındaki kişiye kabul edildiğini hissettiren ve daha çok karşıdaki kişinin konuşmasını sağlayan bir dinleme türüdür.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Empati ön plandadır.	⊙ Beden dili yoğunluktadır.
Kavram Adı	**Konsültasyon**	**Oryantasyon**
Kavramın Tanımı	Öğrencilere sunulan rehberlik hizmetlerinin etkililiğini arttırmak amacıyla okuldaki öğretmenlere, idarecilere ve velilere yönelik olarak rehberlik servisince yürütülen rehberlik hizmetidir.	Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde; durum veya ortama alıştırma - ortama ısındırma hizmetleridir.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Doğrudan öğrencilere yönelik bir hizmet değildir. ⊙ Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde ortak bir anlayış geliştirmek amaçlanır.	⊙ Doğrudan öğrencilere yönelik bir hizmettir. ⊙ Rehberliğin uyum sağlayıcı yönüdür.
Kavram Adı	**Rehberlik**	**Psikolojik Danışma**
Kavramın Tanımı	Rehberlik; bireye kendini anlaması, çevredeki imkânları tanıması ve doğru kararlar vererek özünü gerçekleştirebilmesi için yapılan sistematik ve profesyonel bir yardım sürecidir.	Bireylerin kendini tanımalarına, güçlü ve zayıf oldukları yönlerini bilmelerine ve karşılaştıkları durumlara etkili çözümler üretebilmelerine yardımcı olmak amacıyla bir uzman psikolojik danışman tarafından sunulan yardımdır.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Bireyin bilişsel yönü dikkate alınır. ⊙ Kapsamı geniştir.	⊙ Bireyin duyuşsal yönü dikkate alınır. ⊙ Kapsamı dardır.

Kavram Adı	Etkin Dinleme	Edilgen Dinleme
Kavramın Tanımı	Beden dilini kullanmanın yanında kişilerin birbirlerine karşı empati kurmaya ve birbirlerine karşı saygı göstermeye özen gösterdiği bir dinleme türüdür.	Dinleyicinin hiçbir sözlü tepkide bulunmadığı, sadece beden dilini kullandığı, karşısındaki kişiye kabul edildiğini hissettiren ve daha çok karşıdaki kişinin konuşmasını sağlayan bir dinleme türüdür.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Empati ön plandadır.	⊙ Beden dili yoğunluktadır.
Kavram Adı	**Konsültasyon**	**Oryantasyon**
Kavramın Tanımı	Öğrencilere sunulan rehberlik hizmetlerinin etkililiğini arttırmak amacıyla okuldaki öğretmenlere, idarecilere ve velilere yönelik olarak rehberlik servisince yürütülen rehberlik hizmetidir.	Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde; durum veya ortama alıştırma - ortama ısındırma hizmetleridir.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Doğrudan öğrencilere yönelik bir hizmet değildir. ⊙ Rehberlik ve psikolojik danışma hizmetlerinde ortak bir anlayış geliştirmek amaçlanır.	⊙ Doğrudan öğrencilere yönelik bir hizmettir. ⊙ Rehberliğin uyum sağlayıcı yönüdür.
Kavram Adı	**Rehberlik**	**Psikolojik Danışma**
Kavramın Tanımı	Rehberlik; bireye kendini anlaması, çevredeki imkânları tanıması ve doğru kararlar vererek özünü gerçekleştirebilmesi için yapılan sistematik ve profesyonel bir yardım sürecidir.	Bireylerin kendini tanımalarına, güçlü ve zayıf oldukları yönlerini bilmelerine ve karşılaştıkları durumlara etkili çözümler üretebilmelerine yardımcı olmak amacıyla bir uzman psikolojik danışman tarafından sunulan yardımdır.
Kavramın Ayırıcı Özellikleri	⊙ Bireyin bilişsel yönü dikkate alınır. ⊙ Kapsamı geniştir.	⊙ Bireyin duyuşsal yönü dikkate alınır. ⊙ Kapsamı dardır.

EĞİTİM ARAŞTIRMALARI VE AR-GE ÇALIŞMALARI

4. MODÜL

ARAŞTIRMA VE ARAŞTIRMA SÜRECİ

Araştırma bir konuyla alakalı yeniden alıştırmak, bilinmeyenleri ortaya çıkarmak ya da sorunları çözüme kavuşturmak için bilimsel yöntem kapsamında planlı ve sistemli bir şekilde veri toplanması, elde edilen verilerin analiz edilmesi, yorumlanması ve neticenin rapora dökülmesi sürecidir. Doğru ve güvenilir bilgiye ulaşmanın en temel yolu araştırmadır, bilimdir ve bu süreçte bilimsel yöntem kullanılır. Bilimsel yöntem, bir problemin veya sorunun belirlenmesi ile başlayan verinin toplanması, analiz edilmesi ve ulaşılan sonuçların yorumlanması ile tamamlanan bir süreçtir. (Büyüköztürk, Kılıç Çakmak, Akgün, Karadeniz, Demirel, 2022).

Literatürde Bilimsel Yöntemin Aşamaları

- Problemin fark edilmesi
- Problemin tanımlanması
- Çözüm önerilerinin tahmini
- Araştırma yönteminin geliştirilmesi
- Verilerin toplanması ve analizi
- Karar verme ve yorumlama

BİLİMSEL ARAŞTIRMA SÜRECİNİN AŞAMALARI

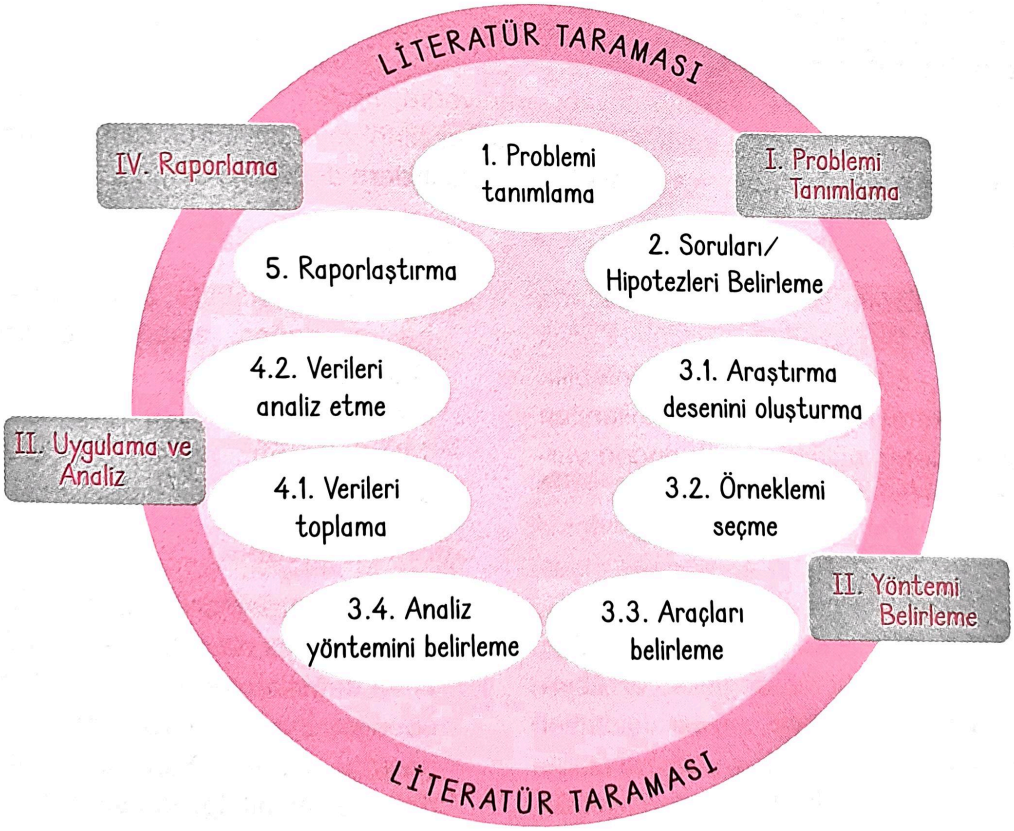

Araştırma Fikri, Araştırma Konusu, Araştırma Problemi

İyi Bir Problemin ve Soruların Özellikleri

- Akla yatkın olmalıdır. Çok fazla zaman, para veya enerji gerektirmeden araştırılabilmelidir.
- Anlamlı olmalıdır. Araştırılmaya değer olmalı ve araştırıldığında ise ilgili alana bilgi ve deneyim veya uygulama adına katkı getirebilmelidir.
- Açık ve anlaşılır olmalıdır. Okunulduğunda herkes tarafından anlaşılabilmelidir. Problemde yer alan kavramlar veya değişkenler açık ve net bir biçimde ifade edilmelidir.
- Sınanabilir, test edilebilir, ölçülebilir olmalıdır. Diğer bir deyişle tartışmalı sorular olmamalıdır.
- Çok geniş veya çok dar kapsamlı olmamalıdır.
- Orijinal ve özgün olmalıdır. Daha önce cevaplanmış olmamalıdır.
- Etik olmalıdır. Araştırma alanındaki doğa, kişi ve sosyal çevreye araştırma sırasında fiziksel veya psikolojik zararlar verilmemelidir. (Fraenkel ve Wallen, 2006; Gay, Mills ve Airasian, 2009)

Alanyazın Taraması

Bilimsel bir araştırmada alanyazın (literatür) taraması, araştırmacının ilgilendiği konuya ilişkin bilgileri, kuramsal bir zeminde yorumlayarak, bilimsel bir yayın havuzu oluşturması sürecidir. Araştırmacı, üzerinde çalıştığı araştırma konusuna ve alt konulara ilişkin kapsamlı tarama yapmalıdır. Alanyazın taraması sürecinde temel amaç mümkün olduğunca birincil kaynaklara ulaşmaktır.

Birincil kaynaklar: Araştırma raporları, tezler, araştırma makalelerinin yayınlandığı dergiler, özgün kitaplar

İkincil kaynaklar: Ansiklopediler, çeşitli kaynaklardan üretilen kitaplar, derleme makaleleri vb.

Araştırma Probleminin Tanımlanması

Değişken Tanımlama

Araştırma kapsamında bir ilişkinin cevabı aranıyorsa, neden sonuç ilişkileri sorgulanıyorsa değişken kavramını bilmek gerekir. En az iki değer alan veya bir durumdan diğerine farklılık gösteren insana, olaylara, eşyaya ait niteliklere, özelliklere değişken denir.

Nicel Değişkenler

- Nicel değişkenler sayı ile ya da miktarla gösterilir. Değişkenler ölçülebilecek şekilde az - çok ifadeleriyle de verilebilir. Bu değişkenleri göstermede kullanılan sayıların matematiksel olarak değeri vardır. Örnek: Boy, kilo, yaş vb.

Nitel Değişkenler

- Sembollerle ve sıfatlarla ifade edilen değişkenlerdir. Bu tür değişkenler sayılarla ifade edilse dahi sayılar işlemsel anlamını yitirir, büyüklük ya da küçüklük ifade etmez. Örnek. Cinsiyet, meslek, medeni hal vb.

Sürekli (Kesiksiz) Değişkenler

- İki değer arasında çok sayıda (sınırsız) başka değer alabilen değişkenlerdir. Ondalık olarak ifade edilebilir. Örnek: Bir insanın boy uzunluğu 1 metre, 1,5 metre, 1,8 metre vb. olabilir. Bu durumda boy uzunluğu sürekli bir değişkendir.

Süreksiz (Kesikli) Değişkenler

- İki değer arasında ya başka hiçbir değer alamayan ya da çok az sayıda değer alabilen değişkenlerdir. Örnek: Bir insanın 1 çocuğu, 2 çocuğu vb. olabilir. Ancak 1,5 çocuğu olamaz. Yani çocuk sayısı belli değerler alabildiği için süreksiz bir değişkendir.

Bağımlı (Etkilenen) Değişkenler

Başka bir değişkene bağlı olarak değişen ve araştırma sonucu niteliğinde olan değişkendir. Örnek: Sıcaklığın sütün bozulması üzerindeki etkileriyle ilgili araştırmada sütün bozulması bağımlı değişkendir.

Bağımsız (Etkileyen) Değişkenler

Başka bir değişkene bağlı olmayan ve araştırmanın konusunu temsil eden değişkendir. Bağımsız değişkeni, diğer değişkenler üzerinde etkisi incelenen değişken şeklinde de tanımlayabiliriz. Örnek: Çocukların televizyon izleme miktarının bilişsel gelişimleri üzerindeki etkisinin incelendiği bir araştırmada; televizyon izleme miktarı = bağımsız değişken, bilişsel gelişim = bağımlı değişkendir.

Bağımsız Değişken Türleri

Değiştirilebilen bağımsız değişken: Araştırmacının müdahale ettiği değişkendir.

Seçilmiş bağımsız değişken: Araştırmacının müdahale etmediği değişkendir.

Düzenleyici bağımsız değişken: Bağımlı ve bağımsız değişken arasındaki ilişkiyi düzenleyen ve etkileyen değişkendir.

Dışsal bağımsız değişken: Bağımlı değişkenle ilişkisi olan ancak araştırmada etkisi test edilmeyen değişkendir.

Araştırmanın Amacı ve Araştırma Sorusu/Hipotez Oluşturma

Araştırmanın problemini tanımladıktan sonra araştırmanın amacı şekillenmiş olur. Araştırmanın amacı, çalışmanın hedeflerini ortaya koyan genel bir ifadedir. Çalışmanın neyi araştırmayı planlandığı, açık ve net bir biçimde bu bölümde gösterilebilir.

Araştırmanın Amacının Düzeyleri

Araştırmanın problemini tanımladıktan sonra araştırmanın amacı şekillenir.

Genel (temel) amaç: Çalışmanın hedeflerini ortaya koyan genel bir ifadedir.

Alt amaçlar (alt problemler): Genel amaca ulaşmak için hangi özel amaçların gerçekleşeceğini gösterir. Alt amaçlar düz cümle, soru cümlesi veya hipotez olarak yazılabilir.

Araştırmanın Önemi, Sayıltıları, Sınırlılıkları, Tanımlar

Araştırmanın Önemi

Araştırmanın amacında belirlenip ortaya konulan verilerin hangi teorik veya kolay uygulanabilir problemin neticelendirilmesinde ve ne şekilde ele alınabileceğinin dile getirilmesidir.

Araştırmanın Varsayımları

Genel olarak varsayım; deneylerle henüz yeter derecede doğrulanmamış, ancak doğrulanacağı umulan teorik düşünce, hipotezdir. Örnek varsayımlar; ölçme aracının gerektiği oranda geçerli ve güvenilir olduğu, kainattan alınan örneklem grubunun kainatı temsil ettiği, ankete katılanların anket sorularını doğru yanıtladığı, belli bir kontrol değişkeninin deney ve kontrol gruplarını başkalaştırmadığı haller varsayım olarak değerlendirilebilir.

Araştırmanın Sınırlılıkları

Araştırmacının uygun bulduğu ve normalde yapmak isteyip de farklı sebeplerle kararından dönmek durumunda kaldığı anlar araştırmanın sınırlılıklarıdır.

Araştırmanın Tanımları

Araştırmadaki anahtar sözcüklerin netliğe ulaştırılmasıdır. Mesela iş verimiyle alakalı bir çalışmada araştırmacı bu kavramı kullandığı kapsamı (parasal, fiziksel gibi) açıklar. Bu tanımlar kavramsal veya fonksiyonel (belirli bir ölçüme uygun) seviyede yapılabilir. Araştırmacı kullandığı kavramlardan yanlış manalara ve farklı değerlendirmelere neden olabilecekleri tanımlamalıdır.

Yaratıcı Problem Bulma/Çözme ve Etkili Arama Stratejileri

Problem bulma, belirli amaçlara göre yeni bulunan problemleri üretmek ve ifade etmek için mevcut bağlamları ve deneyimleri kullanan bir düşünme etkinliğidir. Bu tür etkinlikler sadece düşünme süreçlerini değil, aynı zamanda düşünme ürünlerini de içerir; sadece bilişsel strateji değil, aynı zamanda üstbiliş; sadece davranış değişikliği değil, aynı zamanda tatmin edilmemiş duygusal durumdur. Bu süreçte problemle bağ kurulacak bir deneyime gereksinim duyarız.

Yaratıcı Problem Bulma Stratejileri

- Temel ihtiyaçların araştırılması
- Kasıtlı sınırları olan bir problem alanı tanımlamak
- Probleme kasıtlı olarak farklı bakış açıları uygulamak
- Sorgulamayı bir problemin bağlamına ve paydaşlarına doğru genişletmek (Abdula vd., 2018)

Problem Çözme Sürecinin Aşamaları

- Bir problemin varlığının farkına varma
- Problemi tanımlama
- Problemin çözümüne kaynak ayırma
- Problemi zihinsel olarak temsil etme
- Problemi çözmek için bir strateji formüle etme
- Stratejinin kullanılırken başarısının izlenmesi
- Stratejinin uygulandıktan sonra değerlendirilmesi

Yaratıcı Problem Bulma Hiyerarşisi

1. Problemi keşfetme
2. Problem formülasyonu
3. Problem oluşturma
4. Problem betimleme
5. Problemi tanımlama

Etkili Arama Stratejileri

- Arama motoru, özellikle World Wide Web'de belirli siteleri bulmak için kullanılan, kullanıcı tarafından belirtilen anahtar sözcüklere veya karakterlere karşılık gelen bir veri tabanındaki ögeleri arayan ve tanımlayan bir programdır.
- Arama motorları, kullanıcı deneyimini iyileştirmek için sıklıkla algoritmalarını değiştirir.
- Portal ise diğer internet sitelerine bağlantıların, genellikle alfabetik olarak listelendiği sitedir.
- Bilimsel dizinler (bibliyografik dizinler veya bibliyografik veri tabanları) disiplin, konu veya yayın türüne göre düzenlenen dergi listeleridir.
- Arama motoruna aramak istediğiniz anahtar sözcükleri boşluk bırakarak yan yana aradığınızda metin içerisinde her bir sözcüğün geçtiği metinleri size sıralar. Öncelik olarak kelimelerin yan yana geçtiği metinleri listeler. Siz aradığınız kelime grubunun bir bütün olarak aranmasını istiyorsanız, tırnak işareti içinde yazarsanız, araştırmanız özelleşecektir.

Evren ve Örnekleme Yöntemleri

Evren

Araştırma problemini cevaplamak için ihtiyaç duyulan verilerin elde edildiği canlı ya da cansız varlıklardan oluşan büyük gruba evren denir. Bir öğretmen pandemi ile birlikte öğrencilerin dijital oyun bağımlılığının öğrencilerin akademik başarısına etkisini incelemek istiyor. Araştırmacı olarak sizin bütün ortaöğretim öğrencilerine ulaşmanız mümkün değil. Ayrıca zaman, maliyet ve emek açısından düşündüğünüzde öğrencilerin tamamına ulaşabilmek aynı zamanda süreci yönetmek ve kontrol etmek oldukça güç. Bu durumda araştırmacı olarak bizler ne yapabiliriz? Araştırma kapsamında ihtiyaç duyduğumuz verileri kimlerden ve nasıl toplayabiliriz? Bu

soru örneklem kavramını karşımıza çıkarıyor. Evren, soruları cevaplamak için ihtiyaç duyulan verilerin elde edildiği büyük gruptur. Araştırma sonuçlarının geçerli olacağı evrenin sınırlandırılmış parçasına ise evren birimi denir. Evrenden elde edilen verilerden hesaplanan ve evreni betimlemek için kullanılan değerlere evren değer ya da parametre denir (Büyüköztürk, vd., 2022). Evrenin tüm birimlerine ulaşılarak bilgilerin toplanmasına ise sayım denir.

Hedef Evren: Araştırmacının ulaşmak istediği ancak ulaşması güç olan ve ideal seçimini yansıtan soyut evrendir.

Ulaşılabilir Evren: Araştırmacının ulaşılabileceği, gerçekçi seçimi olan somut evrendir.

Örnekleme

Örneklem, özellikleri hakkında bilgi toplamak için çalışılan evrenden seçilen onun sınırlı bir parçası; örnekleme ise evrenin özelliklerini belirlemek, tahmin etmek amacıyla onu temsil edecek uygun örnekleri seçmeye yönelik süreci ve bu süreçte gerçekleştirilen tüm işlemleri tanımlar (Çıngı, 1994). Örneklemlerden elde edilen verilerden hesaplanan ve örneklemi betimlemede kullanılan değerlere örneklem değer ya da kısaca istatistik denir (Büyüköztürk, vd., 2022). Evrenden örneklemi oluşturmada temel alınan birime, örneklem birimi denir.

Gözlem birimi: Hakkında bilgi toplanan ve evrenin en küçük parçası olarak tanımlanabilen ve araştırmanın bilgi kaynağı durumunda olan birimdir.

Örnekleme Yöntemleri

Seçkisiz Örnekleme Yöntemleri

Basit Seçkisiz Örnekleme: Örnekleme birimlerinin, evren listesinden seçkisiz olarak çekilmesidir. Örnek: İlkokul öğretmenlerinin web 2.0 araçlarını kullanma düzeylerinin araştırıldığı bir çalışmada, kodlanarak oluşturulan okul listesinden belirlenen sayıda okulun seçkisiz (kura ile) seçilmesi

Tabakalı Örnekleme: Tabakalı örneklemede amaç; evrendeki alt grupların ağırlıkları oranında örneklemde temsil edilmelerinin sağlanmasıdır. Alt evrenlerin her birinden birim çekme işlemi basit yansız örnekleme ile yapılır. Burada alt grupların belirlenmesinde araştırmanın bağımsız değişkenleri esas alınabilir. Örnek: Öğretmenlerin web 2.0 araçlarını kullanma düzeylerinin cinsiyete göre farklılık gösterip göstermediğini incelemek istediğinizde cinsiyete göre dağılım önemli olacaktır. Bu durumda evreni cinsiyete göre tabakalara ayırdıktan sonra evrendeki ağırlıklarına göre seçim yapılabilir.

Seçkisiz Olmayan Örnekleme Yöntemleri

Sistematik Örnekleme: Sistematik örneklemede, örneklem için birimler belli bir sistematik izlenerek seçilir. Seçim sürecinde, evren, örneklem büyüklükleri için «N/n» oranı belirlenir; 1'den itibaren k genişlikteki aralıktan seçkisiz olarak bir sayı belirlenir; bu değer çekilecek ilk örnekleme birimidir, örneklem büyüklüğüne ulaşılıncaya kadar başlangıç noktasından ileriye doğru k aralık kadar atlanarak birimler çekilir.

Uygun Örnekleme: Zaman, para ve iş gücü açısından var olan sınırlılıklar nedeniyle örneklemin kolay ulaşılabilir ve uygulama yapılabilir birimlerden seçilmesidir.

Amaçlı Örnekleme: Derinlemesine araştırma yapabilmek amacıyla çalışmanın amacı bağlamında bilgi açısından zengin durumların seçilmesidir. Sık kullanılan bazı amaçlı örnekleme türleri verilmiştir.

Nicel Araştırmalar

Nicel araştırma, olgu ve olayları nesnelleştirerek gözlemlenebilir, ölçülebilir ve sayısal olarak ifade edilebilir bir şekilde ortaya koyan araştırma türüdür. Biyoloji, kimya, fizik ve mühendislik bilimleri alanlarındaki araştırmalar gözlem ve ölçmeye dayanır. Gözlem ve ölçmelerin tekrarlanabildiği ve objektif yapıldığı araştırmalara niceliksel, sayısal araştırma denir.

Nicel Araştırma Türleri

Tarama Araştırmaları

Bir konuya veya olaya ilişkin var olan durumun fotoğrafını çekerek bir betimleme yapmak amacıyla katılımcıların demografik özelliklerinin, görüşlerinin, yeterliklerinin veya ilgi, beceri, yetenek, tutum vb. özelliklerinin belirlendiği genellikle diğer araştırmalara göre görece daha büyük örneklemler üzerinde yapılan araştırmalara tarama araştırmaları denir.

Tarama Araştırma Türleri

Anlık Tarama Araştırmaları: Belli bir zamanda mevcut durumun var olduğu şekliyle belirtilmesi amacıyla yürütülen araştırmalardır. Örnek: Eğitim Fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleği genel yeterliliklerinin incelenmesi (2019-2020 öğretim yılı bahar dönemi sonunda veri toplama) Üniversite öğrencilerinin mediko-sosyal merkezi rehberlik hizmetlerinden memnuniyetlerinin incelenmesi

Kesitsel Tarama Araştırmaları: Araştırmalarda betimlenecek değişkenlerin bir seferde ölçüldüğü araştımalardır. Örnek: Çocukların bir yaşından yedi yaşına kadar olan dil gelişiminin belirlenmesinde her yaş diliminden belli sayıda örneklem seçilir. Böylece yedi ayrı yaş diliminden seçilen çocuklar üzerinde tek seferde gözlem yapılır.

Boylamsal Tarama Araştırmaları: Araştırma değişkenlerinin zamana bağlı değişimlerini incelemek üzere farklı zamanlarda yenilenen araştırmalardır. Örnek: Eğitim Fakültesi öğrencilerinin öğretmenlik mesleği genel yeterliliklerinin incelenmesi (Aynı öğrenci grubunun her öğretim yılı sonunda mesleki yeterliliklerinin dört yıl boyunca ölçümü yapılır.

Geçmişe Dönük Tarama Araştırmaları: Geçmişte yaşanan olayları yaşayan kişilerin görüşlerine dayalı olarak yürütülen çalışmalardır. Örnek: Görev yapmakta olan öğretmenlerin, mezun oldukları lisans programlarını değerlendirmesi

Tarama Araştırma Süreçleri

- Evrenin tanımlanması
- Örneklemin seçimi
- Verilerin toplanması
- Verilerin analizi
- Evrene genelleme

Tek Denekli Araştırmalar

Tek denekli araştırma sadece bir ya da çok az sayıda deneğe ilişkin bulguların yorumlandığı yarı deneysel bir araştırma türüdür. Genel olarak bu desenler bir ya da bazı durumlarda birden çok denekle çalışılan ve değişimlerin grafiklerle izlendiği bir zaman serisi çalışması olarak tanımlanabilir. Tek denekli araştırma birden çok denekle yürütülürse bulgular her bir denek için ayrı ayrı incelenir. Araştırma denek üzerinde uygulanan birden çok aşamadan oluşur.

Korelasyonel Araştırmalar

Korelasyonel araştırma, iki ya da daha çok değişken arasındaki ilişkinin herhangi bir şekilde bu değişkenlere müdahale edilmeden incelendiği araştırmalardır. Değişkenlere müdahale edilmemesi nedeniyle korelasyonel araştırmalar nedensel karşılaştırma araştırmalarına benzer. Korelasyonel araştırmalarda değişkenler arasındaki ilişki, hesaplanan uygun bir korelasyon katsayısı ile gösterilir. Bu katsayı +1 ile -1 aralığında değişir. Katsayının pozitif olması bir değişkende artış meydana geldiği zaman diğer değişkende de artış olduğunu, negatif olması ise bir değişkende artış görülürken diğerinde azalma meydana geldiğini göstermektedir. Korelasyon katsayısının ± 1 olması mükemmel bir ilişkiyi, 0 olması ise iki değişken arasında hiç ilişki olmadığını gösterir.

Korelasyonel Araştırmaların Türleri

Keşfedici Korelasyon Araştırmaları: Bu araştırma türünde değişkenler arasında karşılıklı ilişkiler belirlenmeye çalışılır.

Yordayıcı Korelasyon Araştırmaları: Bu araştırma türünde değişkenler arası ilişkinin belirlenip bir veya daha fazla değişkenin bilinen değerinden diğer değişkenin bilinmeyen bir değeri belirlenmeye çalışılır.

Nedensel Karşılaştırma Araştırmaları

Nedensel karşılaştırma, ortaya çıkmış/var olan bir durumun veya olayın nedenlerini, bu nedenleri etkileyen değişkenleri veya bir etkinin sonuçlarını belirlemeye yönelik bir araştırma türüdür. Nedensel karşılaştırma türü araştırmalarda bir durumun neden ortaya çıktığı, bu durumun oluşmasında nelerin etkili olduğu bulunmaya çalışılır.

Deneysel Araştırmalar

Deneysel araştırmalar, kısaca araştırmacı tarafından oluşturulan farkların bağımlı değişken üzerindeki etkisini test etmeye yönelik çalışmalardır. Deneysel desenlerde temel amaç değişkenler arasında oluşturulan neden-sonuç ilişkisini test etmektir.

Deneysel Araştırmaların Türleri

Zayıf Deneysel Desenler: Zayıf deneysel desenlerin ortak özelliği desende iç geçerliliği tehdit eden faktörlerin kontrol edilmemesi ve seçkisizliğin söz konusu olmamasıdır. Zayıf deneysel desenler tek grup ön test-son test deseni, statik grup karşılaştırmalı desen ve statik grup ön test-son test deseni olmak üzere üçe ayrılır.

Yarı Deneysel Desenler: Hazır gruplar üzerinde grup eşleştirmenin olduğu ancak seçkisiz atamanın olmadığı desenlerdir. Seçkisiz atamayı içermeyen bu desenlerde sadece iki farklı eşleştirme türü dikkate alınarak gruplar belirlenir. Bunlar eşleştirilmiş ve zaman serisi desenleridir.

Nitel Araştırmalar

Nitel araştırmaların tanımlanmasında, bazı anahtar kelimeler vardır: anlam, yorumlayıcı doğal yaklaşım ve (daha yakın zamanda ise) dünyayı dönüştürme kabiliyetidir. Nitel yaklaşımda araştırmacılar doğal ortamdaki veri koleksiyonuna tümdengelim ve tümevarım yoluyla örüntü ve temalar kuran veri analizini kullanır.

Nitel Araştırmanın Aşamaları

- Çalışılacak konunun saptanması
- Çalışmadaki katılımcıların belirlenmesi
- Hipotezlerin üretilmesi
- Verilerin toplanması
- Verilerin analizi
- Analizin yorumlanması

Nitel Araştırmanın Özellikleri

- Doğal ortam
- Temel araç olarak araştırmacı
- Doğrudan veri toplama
- Çoklu yöntemler
- Zengin betimlemeler
- Sürece yönelik
- Tümevarım ve tümdengelim
- Veri analizi
- Araştırma desenlerinde esneklik
- Araştırmacının katılımcı rolü
- Yansıtıcılık
- Bütüncül açıklama

Nitel Araştırma Türleri

Durum Çalışması

McMillan (2000) ve Yin (2009), durum çalışmalarını (örnek olay çalışmaları/case studies) kendi gerçekliği içinde çalışan ve içinde bulunulan içerik arasındaki sınırların kesin hatlarıyla belirgin olmadığı bir veya daha fazla olayın, ortamın, programın, sosyal grubun veya diğer birbirine bağlı sistemlerin ve bunların derinlemesine incelendiği araştırma yöntemi olarak tanımlamaktadır.

Özellikleri

- Birey, küçük grup, kuruluş, ortaklık, topluluk, ilişki, karar verme, proje olabilir.
- İçsel bir durum veya araçsal bir durum ele alabilir.

- Çeşitlendirilmelidir.
- İrdelenecek durumun birden fazla birimi veya tamamı olabilir.
- Temalar, konular, belli durumlar seçilebilir.

Aşamaları

- Durum çalışmasının uygunluğunu test etmek
- Problemin ifadesi
- Araştırma alanına girme
- Katılımcıların seçilmesi (amaçlı örnekleme)
- Verilerin toplanması
- Verilerin analizi (bütüncül analiz/tek yönlü analiz)
- İçsel durum/araçsal durumun raporlanması

Türleri

- Tarihsel örgütleme
- Gözlemsel durum çalışması
- Hayat hikâyesi
- Durum analizi
- Çoklu durum
- Çoklu alan

Veri Analiz Yöntemleri

- Kategorik birleştirme
- Doğrudan yorumlama
- Modelleri çizme
- Doğal genellemedir (Büyüköztürk, vd. 2020).

Durum Çalışmalarının Olumlu Yönleri

- Yaşamın bir kesiti ile ilgili doğrudan ve derinlemesine bilgi sağlar.
- Okuyucunun kendi bulunduğu durumla verilen durumu karşılaştırma şansı olur.
- Alışık olunmayan durumları ayrıntılı irdeler.
- Araştırmacı önceden belirlenen soru ve veri toplama yöntemlerini güncelleyebilir.

Durum Çalışmalarının Olumsuz Yönleri

- Sonuçların genellenebilirliği düşüktür.
- Kurum veya kişilerin kimliklerini gizlemek zordur.
- Raporlaştırmada dil becerisi önemlidir.
- Durum içinde kaç durum olduğunu belirlemek araştırmacı için zordur.

Eylem Araştırması

Eylem araştırmaları (action research), bilimsel araştırma yönteminden daha çok mesleki gelişim modelidir (Kurubacak, 2017). Eylem araştırması kişilerin kendi mesleki eylemleri hakkında araştırma yapmaları ve değişim için eyleme geçmeleri temelinde gerçekleşen sistematik bir müdahale sürecidir (Costello, 2007).

Özellikleri

- Yerel uygulamalar üzerinde çalışır.
- Bireysel/takım temelli araştırma içerir.
- Öğretmenin gelişimine ve öğrencinin öğrenmesine odaklanır.
- Bir eylem planını yürürlüğe koyar.
- Katılımlı eylem araştırmalarının özellikleri:
- Bireylerin yaşamlarını sınırlandıran sosyal meseleleri inceler.
- Eşitlikçi iş birliğini vurgular.
- Yaşam kalitesini yükseltecek değişimlere odaklanır.
- Araştırmacının özgürleşmesi ile sonuçlanır.

Aşamaları

- Tanılama (problemin bulunması),
- Tanımlama (problemin tanımlanması),
- Geliştirme (çözümlerin geliştirilmesi),
- Uygulama ve değerlendirme (uygulanma ve değerlendirilme)

Eylem Araştırmalarında Veri Toplama Araçları

- Görüşmeler (bireysel ve odak grup)
- Gözlemler (gizli gözlem, açık gözlem ve katılımlı gözlem)
- Belge (doküman) analizi

Fenomenolojik Araştırmalar

Görüngübilim çalışmaları olarak da tanınmaktadır. Görüngü, duyularla algılanabilen her şey, fenomendir (TDK, 2022); bireyin başına gelen olay, yaşantıdır ve tanımlanabilir ve sonludur (Kurubacak, 2017). Fenomenolojik araştırmaların amacı bireysel deneyimleri evrensel nitelikte açıklamaya çalışmaktır.

Fenomenolojik Araştırmanın Aşamaları

- Görüngünün sezilmesi ve algılanması,
- Görüngüye odaklanılması ve görüngünün betimlenmesi

Fenomenolojik Araştırmalarda Verileri

- Görüşmeler
- Günlükler
- Çizimler
- Gözlemler

Fenomenolojik Araştırmanın Türleri

- Bireysel Fenomenoloji
- Ampirik Fenomenoloji
- Diyaloglu Fenomenoloji
- Hermenötik (Yorumlayıcı) Fenomenoloji

Etnografi Araştırmaları

Antropologlar tarafından geliştirilen etnografi, bir grubun davranışını doğrudan gözlemleme ve bu gözleme dayanarak bu gruba ilişkin bir betimleme olarak tanımlanmaktadır. Etnografi, bir insan grubuna ve bu grubu farklı kılan kültürel temellere ilişkin sosyal bilimsel bir betimlemedir (Taşkın, 2019; Vidich & Lyman, 2000).

Etnografi Araştırmalarının Özellikleri

- Aynı kültürü paylaşan bir grubun kültürünün karmaşık ve eksiksiz betimlenmesine odaklanır.
- Bu, bir grubun bütünü veya grubun bir alt kümesi olabilir.
- Grubun fikir ve inançlarının yanı sıra zihinsel faaliyetleri, gözlenen davranışları ile ritüeller, geleneksel sosyal davranışlar ve devamlılıklar gibi bedensel faaliyetlerin de modelleri ile ilgilenilir.
- Kültürdeki davranışlar uzun süre bozulmadan devam eder.
- Veri analizi için anahtar kelimeler: emik (Araştırma konusunun, kendi bağlamında değerlendirilmesi gerektiğidir.), kültürel yorum ve etiktir.
- Araştırma sonunda aynı kültürü paylaşan grubun nasıl çalıştığı, nasıl hareket ettiği, grubun yaşam şekline dair bilgi vermek gerekir.

Etnografi Araştırmalarının Türleri

- Dini etnografi
- Yaşam öyküsü
- Otoetneografi
- Feminist etnografi
- Etnografik romanlar ile fotoğraf
- Video elektronik ortamda bulunan görsel

Etnografi Araştırmalarının Aşamaları

- Etnografi en uygun desen mi?
- Katılımcılar gerçekten bir grup mu?
- Bunun göstergesi uzun zamandır bir arada yaşıyor olmalardır.
- Araştırılacak kültürel tema, konu veya kuram seçilmelidir.
- Temalaştırmada ne yaptıkları (davranış); ne söyledikleri (dil), vb. seçilir.
- Bütüncül bir bakış açısı ile tanımlanmalıdır.
- Alan çalışması yapılır.

- Etnograf, tema analizinin sonunda sistemin nasıl çalıştığının genel bir resmini ortaya koyar.

Etnografi Araştırmalarının Veri Türleri

- Gözlemler
- Testler
- Önlemler
- Anketler
- Mülakatlar
- Görsel-işitsel materyaller
- Mekânsal haritalama ve ağ araştırması

Anlatı Araştırmaları

Anlatı araştırmaları, insanların bir konuya veya duruma ilişkin deneyimlerini yaşamış oldukları hikâyeler ile inceler. İnsanların yaşadıkları olayların ardışık olarak düzenlenmesi, bu olaylar arası ilişkilerin kurulması ve böylece bu olayların belirli hedef kitle için anlamlandırılması sağlanır (Büyüköztürk, vd. 2020).

Anlatı Araştırmasının Özellikleri

- Hikâyeyi anlatanlar ile araştırmacı arasında bir iş birliği ortaya çıkar.
- Bireylerin kimlikleri ve kendilerini nasıl gördüklerini ortaya çıkaran deneyimler ele alınır.
- Farklı veri toplama teknikleri bir arada kullanılabilir.
- Araştırmacının hikâyeyi kronolojik sıraya koyması önemlidir. Gerekirse yeniden hikâyeleme ile doğru sırayı yakalamak gerekir.
- Analizinde tematik (neler söylendiği), yapısal (söylenenlerin arkasındaki gerçeklik/doğa) veya diyalojik/performans (hikâyeyi kimin yönlendirdiğine bağlı) yöntemler kullanılabilir.

Anlatı Araştırmasının Aşamaları

- Araştırma amacının ve incelenecek olayın belirlenmesi
- Bu olaya ilişkin deneyimi olan araştırma katılımcılarının belirlenmesi
- Araştırma sorularının belirlenmesi
- Araştırmacının rolünün belirlenmesi ve gerekli izinleri alınması
- Veri toplama yöntemlerinin belirlenmesi ve verilerin toplanması
- Araştırma katılımcısı ile işbirliği sağlanarak araştırmada yazılan hikâyenin doğrulanması
- Araştırmanın raporlaştırılmasıdır.

Anlatı Araştırmasının Türleri

- Otobiyografi
- Biyografi
- Hayat hikâyesi
- Kişisel hikâyeler
- Sözlü tarih

Anlatı Araştırmasının Veri Toplama Teknikleri

- Alan notları
- Günlük kayıtları
- Görüşme
- Hikâye anlatma
- Yeniden hikâyeleştirme
- Sözel tarih
- Mektup yazma
- Otobiyografik ve biyografik yazı
- Diğer alıntı veri kaynakları

Nicel Ve Nitel Araştırmaların Karşılaştırılması

Açıklama	Nicel Araştırmalar	Nitel Araştırmalar
Yaklaşım	Tümdemgelim	Tümevarım
Amaç	Kuram sınama, tahmin, gerçekleri ortaya koyma, hipotez sınama	Gerçeklikleri betimleme, derinlemesine anlama sağlama, günlük yaşamı ve insanın bakış açısını ortaya koyma
Araştırma Odağı	İzole değişkenler, daha büyük örneklem, bilinmeyen katılımcılar, testler ve standart ölçeklerle veri toplama	Tüm bağlamı inceleme, katılımcılarla etkileşime girme, katılımcılardan yüzyüze veri toplama
Araştırma Planı	Çalışma başlamadan önce geliştirilir ve yapılandırılır, öneri resmidir	Katılımcılar ve ortamla ilgili daha fazla bilgi edinmek üzere başlar, esnektir, öneri geçicidir.
Veri Analizi	Temel olarak istatistiksel ve sayısaldır.	Temel olarak betimleyici ve yorumlayıcıdır.

Karma Araştırmalar

Araştırmacı (lar)ın, nicel ve nitel yöntemlerin, yaklaşımların veya kavramların karışımlarını veya kombinasyonlarını tek bir araştırmada veya bir dizi araştırmada kullanması karma araştırmayı işaret eder (Johnson ve Christensen, 2014). Yapılmak istenen çalışmanın amacına ve varılmak istenen noktaya bağlı olarak seçilecek olan yöntem belirlenmektedir. Ancak araştırma deseni uygunsa her iki yöntem birden kullanılabilir.

Genel Olarak Karma Yöntem Araştırmalarının Kullanım Yerleri Ve Amaçları

- Ölçek, anket formu ve diğer veri toplama araçlarının geliştirilmesi ve iyileştirilmesinde
- geliştirme, uygulama ve değerlendirme çalışmalarında
- Verilerin onaylanması ve çapraz doğrulamasında
- Aynı konuların farklı yönleriyle incelemesinde
- Farklı açılardan karmaşık olguların keşfedilmesinde
- Tek bir yöntemle elde edilen bulgularının araştırılması veya test edilmesinde (fırat, yurdakul, & ersoy, 2014)

Karma Yöntem Araştırmalarının Temel Amaçları

- Çeşitleme ve tamamlayıcılık
- Başlatma, geliştirme ve genişletme

Karma Yöntem Araştırmalarının Güçlü Yönleri

- Sayılara anlam katmak için kelimeler, resimler ve anlatılar kullanılabilir.
- Kelimelere, resimlere ve anlatılara hassasiyet katmak için sayılar kullanılabilir.
- Nicel ve nitel araştırma paradigmalarının güçlü yönlerinin birlikte kullanılması sağlanabilir.
- Araştırmacı temelli bir kuram oluşturulabilir ve oluşturulan bu kuram test edilebilir.
- Araştırmacı tek bir yöntem ve yaklaşımla sınırlı olmadığından dolayı daha fazla ve daha geniş kapsamlı araştırma sorularına cevap bulabilir.

- Araştırmacı çalışmasında kullandığı bir yöntemdeki zayıflıkların üstesinden gelmek için diğer yöntemin güçlü yönlerinden faydalanabilir.
- Elde edilen bulguların doğrulanması için daha güçlü kanıtlar sağlayabilir.
- Tek bir yöntem kullanıldığında eksik kalabilecek unsurlar (içgörü, anlayış) diğer yöntemle tamamlanabilir.
- Elde edilen sonuçların genellenebilirliğini artırmak için kullanılabilir.
- Kuram ve uygulamanın birlikte ele alındığı karma yöntem araştırmalarında araştırma problemine ilişkin daha bütüncül ve eksiksiz bilgi sağlanabilir (Fırat, Yurdakul ve Ersoy, 2014).

Karma Yöntem Araştırmalarında Karşılaşılabilecek Başlıca Sınırlılıklar

- Araştırmacıların hem nitel hem de nicel araştırma yöntemleriyle başa çıkmaları zor olabilir.
- Özellikle iki yöntem aynı anda işe koşulduğunda veya araştırmacılar takım hâlinde çalıştıklarında karma yöntemin uygulanması zorlaşabilir. (Creswell, 2003; Johnson ve Onwuegbuzie, 2004)

Karma Desen Türleri: Zenginleştirilmiş desen (triangulation design), açıklayıcı desenler (explanatory design), keşfe yönelik/keşfedici desen (exploratory design) ve gömülü desen (embedded design).

Karma Yöntem Araştırmasının Aşamaları (Fırat, Yurdakul ve Ersoy, 2014)

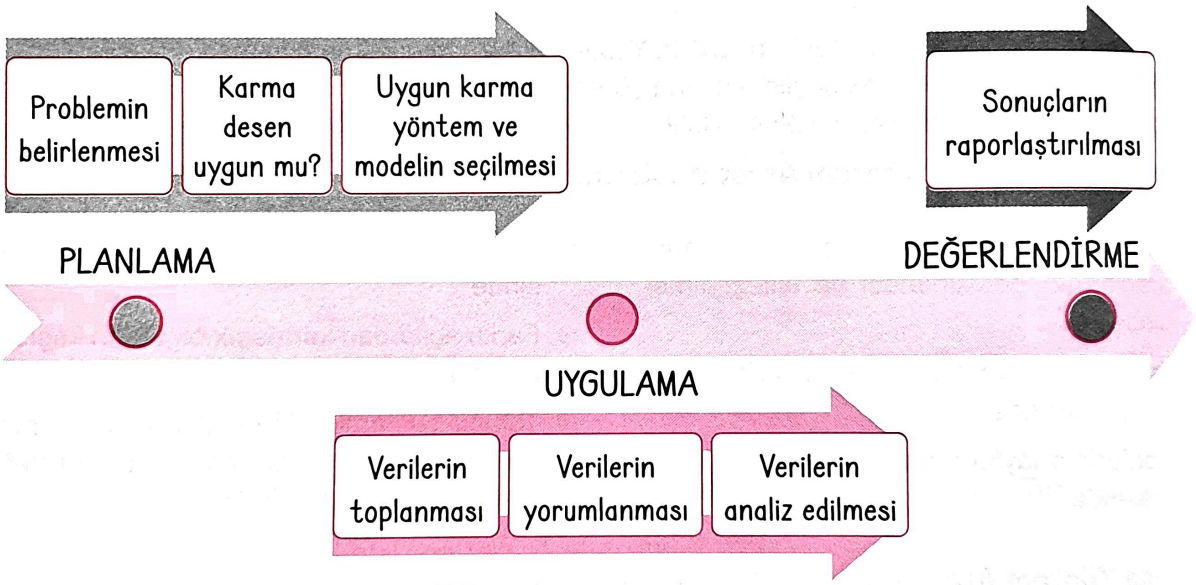

BİLİMSEL ARAŞTIRMA ETİĞİ

Etik; iyi davranış sergileme, toplumsal olarak iyi ve kötünün ayrımını yapma, mesleki olarak benzer iyi davranışı benimseme ve kötü davranıştan sakınmadır. Bilimsel araştırma etiği; genel bilimsel araştırma etiği, araştırmacı-katılımcı etiği ve yayın etiği olarak sınıflandırılabilir.

- Genel bilimsel araştırma etiği ile ilgili ilk söylenecek unsur, araştırmanın alanyazın taramasının detaylı yapılarak sağlam temellere oturtulması; sonrasında doğru araştırma yönteminin benimsenmesi ve tüm sürecin araştırma ekibi ile paylaşılmasıdır.
- Araştırma-Katılımcı Etiği için bireye saygı ön planda tutulup katılımcının araştırmaya katılımının seçim hakkının kendisinde olduğunu bilmesi sağlanmalıdır.

Yayın Etiği İhlalleri

- Bir araştırmanın olmayan verileri üretmek (uydurma)
- Sonuçları, materyalleri değiştirmek (çarpıtma); başkasının ürünlerini atıf yapmadan kullanmak (aşırma)
- Aynı çalışmaya başka başka yerlerde yayımlamak (dublikasyon)
- Bütününü parça parça yayın hâline getirmek (dilimleme)
- Araştırma desteğini belirtmemek
- Yazarlarının isim sırasını değiştirmek
- Yazar olmayan birini göstermek
- Yayınlanmamış başka birine ait çalışmayı kendine mal etmek

Verilerin Toplanması

Araştırma kapsamında deneklerden elde edilen her tür bilgi veri olarak tanımlanmaktadır. Verilerin toplanmasında kullanılan farklı araçlar vardır. Bunlar anket, görüşme/gözlem formu, testler ve derecelendirme ölçekleridir. Veri toplama araçlarını araştırmacı tarafından doldurulan (derecelendirme ölçekleri, görüşme çizelgeleri, gözlem formları, çeteleme, performans kontrol listeleri, zaman ve hareket kayıtları (loglar)) ve denekler tarafından doldurulan (anketler, öz değerlendirme kontrol listeleri, tutum ölçekleri, kişilik envanterleri, başarı/yetenek testleri, performans testleri) testler olarak ikiye ayırabiliriz. Geçerlik ve güvenirlik ölçme ve değerlendirme modülünde anlatıldığı için tekrar burada anlatılmayacaktır.

Gözlem

Herhangi bir ortamda ya da kurumda oluşan davranışı ayrıntılı olarak tanımlamak-açıklamak amacıyla kullanılan bir yöntemidir.

Gözlem Türleri

Yapılandırılmamış Gözlem	Yapılandırılmış Gözlem
Doğal ortamda (sahada doğrudan katılım) ya da yapay ortamda (laboratuarda dışarıdan gözlemci) yapılır.	Araştırmacı sahada veya laboratuarda dışarıdan gözlemcidir.

Görüşme (Mülakat)

Kişilerin birtakım yönlerini tanıtmak veya bir konuyu aydınlatmak için, kişilerle veya uzmanlarla yapılan görüşmelerdir.

Görüşme Türleri

Yapılandırılmış Görüşme	Yapılandırılmamış Görüşme	Yarı Yapılandırılmış Görüşme
Görüşme soruları önceden belirlenip standartlaştırılmıştır. Cevaplar için seçenekler belirlenmiştir. Bu görüşme türünde derinlemesine bilgi elde edilmez.	Sorular açık uçludur, derinlemesine bir veri toplama söz konusu olur. Bu görüşme türü zengin ve değerli veri elde etmeye yarayan güçlü bir tekniktir.	Bazı sorular standartlaştırılmıştır, bazı sorular da açık uçlu olarak hazırlanmıştır. Bu görüşme türünde derinlemesine bilgi elde etmek mümkün olur.

Bilimsel Raporun Bölümleri

- Başlık: Kullanmanın temel amacı, çalışma hakkında okuyucuya bilgi vermektir.
- Özet Bölümü: Kısa, ayrıntılı ve çok yönlü olmalıdır. Okuyucuların ilk incelediği bölümdür ve çalışma hakkında fikir vermelidir.
- Giriş Bölümü: Bu bölümde çalışmanın problemi sunulur, tanıtılır.
- Yöntem Bölümü: Bu bölümde araştırmanın nasıl yürütüldüğüne ilişkin detaylar yer alır.
- Bulgular Bölümü: Bu bölümde toplanan verilerin analizine ilişkin istatistiksel sonuçlar özetlenir.
- Tartışma Bölümü: Bu bölümde özellikle çalışmanın soruları/hipotezleri ile ilgili değerlendirme ve yorumlar yapılır.
- Kaynaklar Listesi: Çalışmada kullanılan kaynakların tamamı yer almalı ve kaynaklar listesindeki kaynaklara da metin içinde atıf yapılmalıdır.
- Ekler: Bir materyalin çalışmanın gövde kısmında detaylı olarak verilmesinin uygun olmayacağı ve dikkati dağıtacağı durumlarda oldukça yararlıdır.
- Yazar Notu: Her bir yazara ilişkin kuramsal bilginin, finansal desteğin kaynağının belirtildiği, çalışmaya destek veren meslektaşların belirtildiği bölümdür.

Yazım Kuralları

- Her bir sayfanın üst, alt, sağ ve solundan 2.54 cm boşluk bırakılmalıdır.
- APA (Amerikan Psikoloji Derneği) 6'ya göre 12 punto Times New Roman serifli (Serifli yazı karakteri, karakterlerin kenarlarındaki tırnak ifade etmektedir.
- Sıkıştırılmış yazı karakterleri ya da kelime ve harfler arasındaki boşluğu azaltan özellikler kullanılmamalıdır.
- Rakam olarak kullanılan "0" ile harf olan "o" birbirinin yerine kullanılmamalıdır. Kelimeler satır sonunda kesinlikle bölünmemelidir.
- Satır aralığı özelliklerini çift (tezlerde 1,5) olarak düzenlemek gerekir.
- Yazılar sola hizalı olacak şekilde yazılmalı, sağ kenar girintili olarak bırakılmalı ve kelimeler satır sonunda kesinlikle bölünmemelidir. (Tezler için iki yana yaslanmalıdır.)
- Üstbilgi olarak eklenecek olan başlık, çalışmanın başlığının ilk iki veya üç kelimesinden oluşur.
- Başlıklar numara veya harf kullanılarak etiketlenmemelidir.
- Matematiksel ifadeler metin içinde belirtilirken okunaklı olabilmesi için her bir ifadeden sonra boşluk bırakılmalıdır.
- Sayfa düzenlemelerinde yeni bir başlığın/görselin/tablonun yeni bir sayfadan başlaması için kesmelerden yararlanılabilir.
- Kanıt, açıklama veya kaynakları belirtmek amacıyla içeriğe ilişkin dipnot veya telif hakkına dipnotlardan yararlanılabilir.

Kaynak Gösterimi

Kaynak genellikle yazar, yayımlanma tarihi, başlık, yayımlanma yeri bilgilerini içerir. Yazarlar kaynaklar listesinde bulunan tüm bilgilerden sorumludurlar. Sosyal Bilimler alanında en sık kullanılan Amerikan Psikoloji Derneği tarafından belirlenen kaynak gösterimine ile ilgili kurallara (APA6) yer verilmiştir.

Kaynakların Metin İçinde Gösterimi

Tek Yazarlı Bir Çalışma

Örnek: Kılıç (2006) iki farklı çoklu ortamı karşılaştırdığı çalışmada...

Örnek: Bu çalışmada iki farklı çoklu ortam karşılaştırılmış (Kılıç, 2006).

İki Yazarlı Bir Çalışma

- İki yazarlı bir çalışma kaynak olarak gösterildiğinde metin içinde her seferinde yazarların her ikisinin de soyadı belirtilir.

Kaynaklar listesinin düzenlenmesi

- Kaynaklar ilk yazarın soyadına göre alfabetik sıraya konulur.
- Aynı yazarın farklı yıllarda tek başına yaptığı çalışmalar, yıl sırasına göre önce yapılan çalışmadan başlanarak düzenlenir.
- Aynı yazarın/yazarların aynı tarihli çalışmaları listelenirken çalışmanın adı alfabetik olarak sıralanır.
- Yayın yılından sonra a, b, c ... şeklinde alfabetik olarak küçük harfler yerleştirilir.
- Aynı soyadlı farklı yazarların çalışmaları, yazarların isimleri dikkate alınarak alfabetik olarak sıralanır.

Girişimcilik ve Yenilikçilik

Girişimcilik

Girişim; bir işi yapmak için harekete geçme; girişimci; ticaret, endüstri vb. alanlarda sermaye koyarak girişimde bulunan kimseyi; girişimcilik ise girişimci olma durumunu ifade eder.

Öğretmen Girişimciliği

- Girişimcilik Eğitimi ve Pedagojisi
- Girişimde Bulunma, İş Geliştirme ve Kurma
- Girişimci Yetkinlik ve Davranışlar

Öğretmen Girişimciliğine İlişkin Yetkinlikleri

- Sosyal motivasyon
- Yenilikçilik
- İş birliklilik
- Proaktif (başkalarını sınırlandıran engellerle kendini kısıtlamayan)
- Fırsat odaklı (her zaman değer ve değişim yaratama potansiyelini arayan)
- İşinin farkında olan, bilgili (yalnızca pedagojik ve alan bilgisi değil, girişimcilik bilgisi de olan),
- Özverili
- Becerikli (kaynak edinme, çeşitli kaynakları bulma)
- Risk toleranslı
- Vizyoner
- Kişisel gelişim odaklı (akkaya, 2021; keyhani ve kim, 2020).

Yenilikçilik (İnovasyon)

İnovasyon olarak sıklıkla kullanılan yenilikçilik köken olarak Latince innovatus, novare ve İngilizce innovation kelimelerinden gelir. İnovasyon toplumsal, kültürel ve idari ortamda yeni yöntemlerin kullanılmaya başlanmasıdır. (Bozkurt Çetinkaya, t.y.).

Eğitim araştırmaları açısından yenilik ise belirli bir birey veya grup açısından yeni olan ve benimsenmesiyle/kullanılmasıyla birlikte değişime neden olan şey veya fikirdir (Goldsmith ve Foxall, 2003). Yenilik, mükemmeli sunmak değildir, müşterilere aracılara, seçicilere yeni deneyimler sunmayı vaat eden bir terimdir (Hastings, 2008).

Öğretmenlere Yönelik Yenilikçilik/İnovasyon Eğitiminde Yararlanılabilecek Materyalleri

Elektronik ürünler: Web sitesi, bloglar, forumlar, elektronik ağlar, filmler, uzaktan eğitime özgü materyaller, animasyon, simülasyonlar vb.)

Eğitim-Öğretim Dokümanları: kitapçık, afiş, ders ve kılavuz kitapları SWOT analizleri, proje çalışmaları ve Bilimsel, Sanatsal, Toplumsal, Kültürel ve Edebî Çalışmalar (Senaryo, tiyatro, hikâye vb.) olarak sıralamaktadır.

- Damanpour (1991), bir okulun inovasyon göstergeleri için üç unsura işaret etmektedir:
  - Yönetim desteği
  - Yenilikçi atmosfer
  - İnovasyon engelleri

Temel inovasyon göstergeleri: Anketlerle belirlenen belirli dönemlerde yapılan yenilik sayımları; patentler, patent başvuruları ve patent kullanım hakları satışı; bilimsel yayınlar; Ar-Ge harcamaları ve çalışmaları; Araştırmacı sayılarıdır (Bozkurt Çetinkaya, t.y.).

PROJE YÖNETİMİ

PROJE NEDİR?

İnsan ihtiyaçlarını karşılayacak mal ve hizmetlerin üretimini sağlayacak yeni birimlerin oluşturulması amacıyla kaynakların belli bir sistematik çerçevesinde harcanmasıdır (Karahan, 2004).

Projenin Özellikleri

- Geçici: Tanımlanmış bir başlangıç ve bitişi vardır. Projenin süresi yalnızca bir hafta olabilir ya da yıllarca sürebilir ancak her projenin bir bitiş günü vardır.
- Girişim (Çaba): Faaliyetlerin yürütülmesi için insan gücüne, kaynağa ve ekipmana ihtiyaç vardır. Girişim bir takım ya da kuruluş tarafından yürütüldüğü için projeler amaçlı ve planlı olaylardır.
- Özgün ürün, hizmet: Projenin sonucu olarak elde edilen değer sadece bir kere yaratılır.
- Projeler, faydalı mal ya da hizmet üretiminde kullanmak amacıyla yeni ya da ek üretim kapasiteleri yaratır.
- Rutin yapılan işlerden farklı olması gerekir (Ayanoğlu, Düzyol, İlter ve Yılmaz, 1996; Karakan, 2004).

Proje Yönetimi

Proje yönetimi, paydaşların beklentilerine ulaşmak veya daha fazlasını sağlayabilmek için yürütülen faaliyetlere bilgi, beceri, araç ve tekniklerin uygulanmasıdır.

Proje Yönetiminin Faydaları

- Amaç ve hedeflere ne zaman ve nasıl ulaşılacağını önceden gösterir.
- Sürekli raporlama ihtiyacı minimuma iner.
- Zaman ve maliyet önceden belirlenir.
- Gerekli kaynaklar ortaya çıkar.
- Kontrol sisteminin kurulmasını sağlar.
- Görevlerin organizasyon şemasını gösterir.
- Ekip üyelerinin proje süreci konusunda gelişmesini sağlar. (Karahan, 2004).

Proje Yöneticisi

Bir projeyi yönetmek üzere görevlendirilen ve projeyi mümkün olan en yüksek üretkenlik, en düşük belirsizlik ve risk ile yürütmekten sorumlu kişidir.

Proje Yönetimi Sürecindeki Bilgi Sahaları

Temel Bilgi Sahaları

- Kapsam Yönetimi
- Zaman Yönetimi
- Maliyet Yönetimi
- Risk Yönetimi
- Entegrasyon Yönetimi
- İletişim Yönetimi

Destekleyici Bilgi Sahaları

- İnsan Kaynakları Yönetimi
- Kalite Yönetimi
- Tedarik Yönetimi

Proje Yaşam Döngüsü

Projenin fikir olarak doğuşundan planlanmasına, uygulanmasına, kontrolüne ve kapanışına kadar geçen aşamaların bütününe "proje yaşam döngüsü" denmektedir. Proje yaşam döngüsü (Proje yönetimi süreci) başlangıç, planlama, uygulama, kontrol ve kapanış olmak üzere beş aşamadan oluşur.

Başlangıç

Proje yaşam döngüsü; proje fikrinin derlendiği, değerlendirildiği ve ön elemeye tabi tutulduğu "başlangıç" aşaması ile başlar. Proje fikrinin ortaya atılarak tartışıldığı, değerlendirildiği ve şekillendirildiği dönemdir.

Planlama

Planlama süreci bu döngünün en önemli aşamalarından biridir. Bu aşamada projeye ilişkin her tür planlama ayrıntılarıyla yapılır. Her projenin kısıtlı bir zamanı yani belli olan bir bitiş tarihi vardır. Bir ürün ya da hizmet ortaya çıkaran bir proje için zaman, yönetilmesi gereken en önemli kısıtlamadır. Maliyet, neredeyse tüm projeler için bir kısıtlamadır. Çok az sayıda proje düzeltme gerektirmeden bütçe dâhilinde bitebilir. Bunun için maliyet planlaması oldukça önemlidir. Kapsam, iki yönlü değerlendirilmelidir: Ürün kapsamı ve proje kapsamı.

Uygulama

Bu aşamada proje planının uygulanmasına odaklanılır. Plan insan ve tüm kaynakların koordine edilmesi ile gerçekleştirilir. Proje yöneticisi ve ekip üyeleri birçok teknik ve örgütsel düzenlemeleri yapar ve yönetir.

Kontrol

Bu aşamada proje kapsamındaki ilerleme, değişik izleme ve ölçüm yöntemleri ile düzenli olarak denetlenir. Sapmaların belirlenmesi hâlinde düzeltici önlemlerin alınması ve proje hedeflerinin bütçe çerçevesinde gerçekleştirilmesi sağlanır.

Kapanış

Bu aşama projeye ilişkin sözleşme ve idari kapsamdaki tüm işlemlerin sonuçlanmasını ifade eder. İdari kapanış ile projenin sonuç ve başarılarının raporlaştırıldığı sunuşlar yapılır, deneyim dokümante edilir ve proje için ayrılan tüm kaynaklar serbest bırakılır. (Karahan, 2004).

Çevrim İçi Proje Yönetim Araçları

- ClickUp
- Wrike
- monday.com
- Kissflow Project
- nTaskManager
- Zoho Projects
- MeisterTask
- Freedcamp
- ActiveCollab
- MsProject

TÜBİTAK Destekleri

TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu) Projelerine başvurmadan önce proje yürütücüsü, araştırmacı ve danışmanların öz geçmişleri, ARBİS (Araştırmacı Bilgi Sistemi) bilgileri doğrultusunda sistem tarafından otomatik olarak oluşturulması beklenmektedir. ARBİS, Türkiye'nin güncel araştırmacı veri tabanını oluşturmak amacıyla TÜBİTAK tarafından tasarlanan ve geliştirilen web tabanlı bir uygulamadır.

Tübitak'ın Öğretmenler İçin Destekleri

- 4007 Bilim Şenlikleri Destekleme Programı
- 4004 Doğa Eğitimi ve Bilim Okulları
- 4006 TÜBİTAK Bilim Fuarları Destekleme Programı
- 4008 Özel Gereksinimli Bireylere Yönelik Kapsayıcı Toplum Uygulamaları

Destek veren Diğer Kurum ve Kuruluşlar

KOSGEB'in (Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı) Girişimcilik Eğitimlerinden ve AR-GE, Teknolojik Üretim ve Yerlileştirme Destekleri'nden yararlanılabilir. Ayrıca özellikle meslek liseleri için alt yapı projeleri ile 26 farklı Kalkınma Ajanslarından destek bulunabilir.

Avrupa Birliği Destekleri

Türkiye Ulusal Ajansı, Eğitim, gençlik ve spor alanlarındaki AB programlarını yürüterek kurum ve kuruluşlar ile vatandaşlarımızın bu programlardan yararlanmasını sağlamayı amaçlar (https://www.ua.gov.tr/). Ulusal Ajansın hâlihazırda 4 başlık altında sunduğu fırsatlar vardır.

Ulusal Ajans Fırsatları

- Gençler/Gençlik Çalışanları
- Eğitim Alanlar
- Eğitim Verenler
- Kurum/Kuruluşlar

Fikri ve Sınai Haklar

Fikri hak, fikir ürünlerini koruyan haklara verilen genel addır. Bu ürünler insan zekâsı ile ortaya çıkan; edebiyat ve sanat eserleri, bilgisayar programları, tasarımlar vb. ürünleri kapsar. Telif hakkı koruması altında olan eser, eser sahibinin karakteristiklerini ve özelliklerini taşıyacaktır.

Sınai hakla; sanayide ve tarımdaki buluşların, yeniliklerin, ilk uygulayıcıları adına; ürün veya hizmetin üretilen ve satılan malların üzerlerindeki üreticisinin veya satıcısının ayırt edilmesini sağlayan işaretlerin sahipleri adına kayıt edilmesini sağlayan haklar sinai haklar olarak ifade edilir.

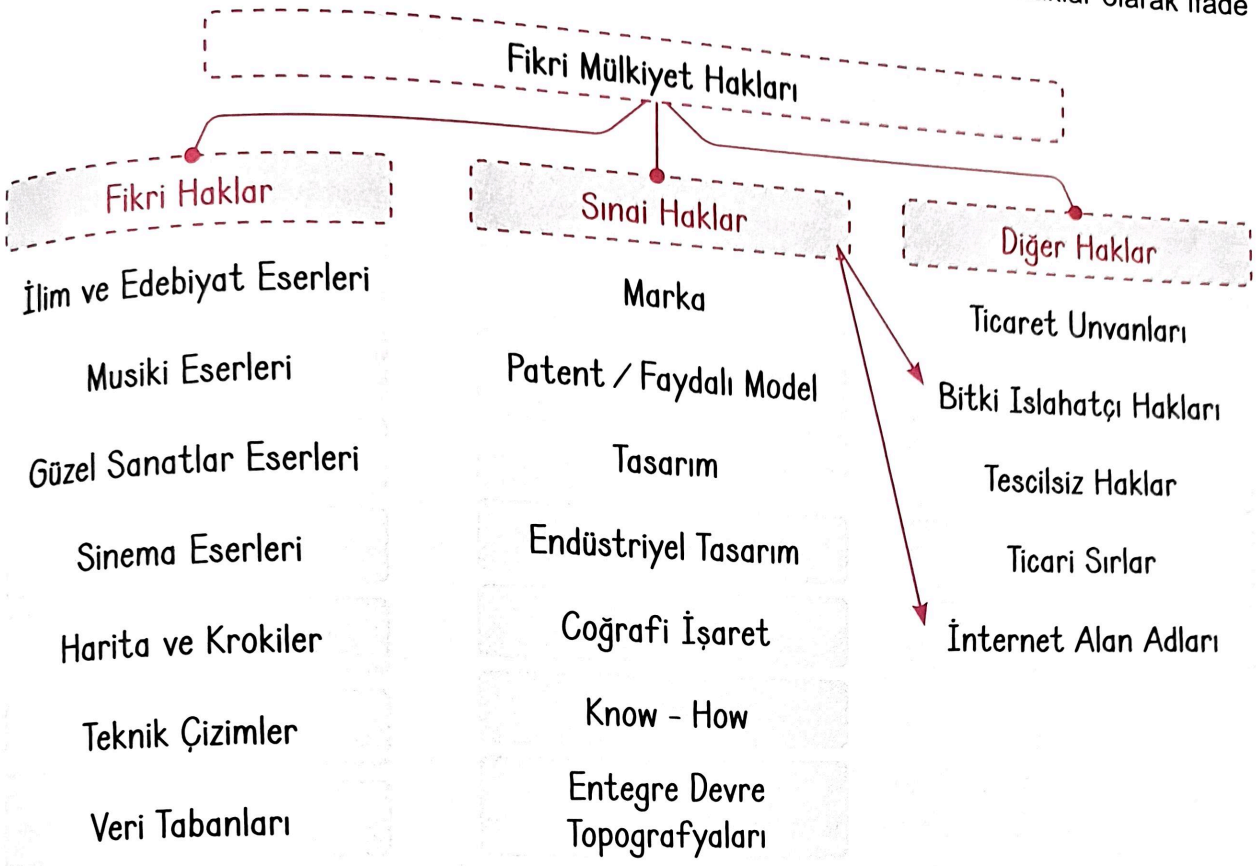

Yaratıcı Ortaklık

Creative Commons veya yaratıcı ortaklık, Amerika Birleşik Devletleri'nde dijital eserlere ilişkin telif hakkı yasasının çok uzun soluklu olmasına karşın açılan davanın kaybedilmesi sonucunda bu uzun sürelere tepki olarak kurulan kâr amacı gütmeyen örgütün kurulmasıyla lisanslamada kendine yer edinmiştir. Creative Commons (CC) lisansları; "Tüm hakları saklıdır." anlayışından, "Bazı hakları saklıdır." anlayışına bir kayıştır. Telif hakkı eserin doğması ile beraber ortaya çıkan bir haktır, Creative Commons bu hakka itiraz etmez ancak kullanılması, değiştirilmesi, karıştırılması veya ticari olarak kullanılmasının hakkındaki kararı, eserin yaratıcısına bırakır. Eserlerin internet ortamındaki kullanım koşullarının eser sahibi tarafından belirlenmesini sağlayan açık lisanslar topluluğudur (Creative Commons Türkiye, 2022).

EĞİTİMDE KAPSAYICILIK

5. MODÜL

KAPSAYICI EĞİTİM ANLAYIŞI, TEMEL KAVRAMLARI VE GEREKÇELERİ

Kapsayıcı eğitim, her bir öğrencinin kendi öğrenme ve gelişim özellikleri, ilgi ve gereksinimleri doğrultusunda eğitime erişimini, eğitim ortamlarına katılımını ve bu doğrultuda onlarla ilgili profesyonellerin desteklenmesine yönelik süreçleri gerektiren bir "anlayış"tır.

Kapsayıcı eğitim, genel eğitim okullarındaki "özel gereksinimli çocukların" ihtiyaçlarını karşılayan "özel" öğretmenlerle ilgili değildir. (Ballard, 1995)

Kapsayıcı eğitim, tüm çocukların "eğer"siz ve "ama"sız genel eğitim sınıflarında bir arada bulunması üzerine inşa edilen bir yapıdır. (Hodkinson, 2020)

Bir öğrencinin genel eğitim faaliyetlerine ve müfredatına tam olarak katılması için ihtiyaç duyacağı tüm destek ve hizmetlere erişmesinin bir gereklilik olduğu sistemdir. (Kurth & Gross, 2014)

Engelleri ortadan kaldırmayı, tüm öğrencilerin aynı yaştaki akranları ile öğrenme deneyimlerine ve öğrenme ortamlarına katılmalarını sağlayan temel bir insan hakkı ve eğitimde sistemli bir reform sürecidir. (Graham, 2020)

Tanımlarda vurgulanan özelliklere dikkat edildiğinde, 1990'lı yıllarda sadece özel gereksinimli çocuklarla ilişkilendirilen bir kapsayıcı eğitim kavramına tepki ile 2000'li yıllarda tüm öğrencilerin dâhil olduğu, aidiyet geliştirdiği bir yapı ve sistem boyutları ön plana çıkmıştır.

KAPSAYICI EĞİTİMİN YARARLARI

- Kapsayıcı eğitim uygulamaları, aynı ortamda eğitimine devam eden hem gelişimsel yetersizliği olan çocuklar hem de tipik gelişim gösteren akranlarının gelişimlerini desteklemektedir.
- Bu uygulamalar akran etkileşim ortamına katkı sağlayarak çocukların öğrenme süreçlerini yönlendirmeye yardımcı olmaktadır.
- Tüm çocukların aileleri kapsayıcı eğitim ortamlarında eğitim alan çocukları vesilesi ile kapsayıcı eğitime yönelik olumlu tutum geliştirmektedir.
- Kapsayıcı ortamlarda bulunan çocuklar ayrıştırılmış ortamlarda eğitim gören benzer özellikteki akranlarına göre öğretimsel hedeflerinde bulunan iletişim, sosyal ve akademik becerileri daha kısa sürede öğrenebilmektedir.

KAYNAŞTIRMA/BÜTÜNLEŞTİRME VE KAPSAYICI EĞİTİMİN KARŞILAŞTIRILMASI

Kaynaştırma/Bütünleştirme	Kapsayıcı Eğitim
Özel gereksinimli çocuklara odaklıdır.	Tüm çocukların özelliklerini dikkate alarak eğitimde eşit erişime yöneliktir.
Çocukların eğitim ortamına hazır olmasını gerektirir.	Eğitim ortamlarının çocukların özelliklerine göre yapısal ve işlevsel olarak düzenlenmesi söz konusudur.
Genel eğitim ortamlarında çocukların yarı zamanlı ya da tam zamanlı şekilde bulunmasını içerir.	Tüm çocukların gelişimsel özellikleri ve gereksinimlerine göre öğretimsel uyarlamalar yapılarak eğitim ortamlarına erişim ve katılımlarını içerir.
Çocukların "bireysel farklılıkları" ön plandadır ve çoğu zaman bu durum sorun ya da ayırıcı özellik olarak görülür.	"Çeşitlilik" esastır ve bireysel farklılıklar olağan karşılanarak ayırıcı özellik şeklinde vurgulanmaz.
Ayrıştırılan çocukların bütünleştirilmesine yönelik destek sunulur.	Tüm çocukların okula aidiyeti, katılımı için gerekli tedbirler alınır.

KAPSAYICI EĞİTİMİN TEMEL KAVRAMLARI

Çeşitlilik

Çeşitlilik; yaş, etnik köken, ırk, cinsiyet, engellilik, sosyoekonomik düzey, dil, din, coğrafi konum gibi özelliklerin farklılıklarının doğasını değerlendirmeden ve yargılamadan olduğu gibi kabul etmeyi ve sosyal dışlamayı ortadan kaldırmayı ifade etmektedir (Ainscow, 2020; Spandagou, 2020)

Katılım

Katılım, tüm çocukların aynı eğitim ortamında "bulunmasının" yanı sıra, kendi gereksinimlerine ve ilgilerine göre çeşitli uyarlamalara da yer verilerek öğrenme süreçlerine katılımını ifade etmektedir.

Aidiyet

Aidiyet bir yere veya bir kimseye bağlı olma duygusu o kimseden kopamayacağını belirten duygudur. Aidiyet, okullarında ve sınıflarında tüm çocukların sosyal ilişkiler geliştirerek kendilerini o eğitim ortamına ait hissedebilecekleri bir kapsayıcı kültürü oluşturmak, kapsayıcı eğitim uygulamalarının hayata geçirilmesi noktasında kritik öneme sahiptir.

Hak

Hak temelli yaklaşıma göre tüm çocukların ücretsiz ve zorunlu eğitime erişimi, ayrımcılığın ortadan kaldırılması, kaliteli eğitimin müfredat ve öğretim uygulamalarında yer alması ilkelerini içermektedir.

Adalet

Kapsayıcı bir okul, tüm üyelerinin hak ve sorumluluklara sahip olduğu, okulun hem kendi ortamında hem de dışında sağlanan eğitimden tüm öğrencilerin benzer şekilde yararlanma fırsatına sahip olduğu, adaleti temel alan bir ortam sağlamaktadır (Thomas vd., 2005).

Kapsayıcı Eğitimin Gerekçeleri

Eğitimsel Gerekçe

- Öğrencilerin bireysel yeteneklerine ve ihtiyaçlarına yönelik nitelikli öğrenim ortamı oluşturmak.
- Eğitimde görülen fırsat eşitsizliğini gidermek.
- Çocukların öğrenme potansiyelini ortaya çıkartarak öz güvenli bireyler olmalarını sağlamak.

Sosyal Gerekçe

- Adil ve ayrımcı olmayan bir toplum oluşturmak.
- Bireylerin adil ve eşit bir ortamda okumasını sağlamak.
- Birlikte yaşama duygularını ortaya çıkarmak.
- Farklılıklarımızın zenginlik olduğu anlayışını oluşturmak.

Ekonomik Gerekçe

- Birbirinden farklı niteliklere sahip öğrencilerin her birine yönelik okul veya program geliştirmek büyük maliyet gerektirmektedir. Bu durum eğitimde gereksiz bir harcamaya yol açacaktır.
- Kapsayıcı eğitim ise tüm öğrencilerin bir arada maliyeti az olan nitelikli eğitim almalarını sağlama amacını taşımaktadır.

Hukuki Gerekçe

- Birleşmiş Milletler Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nin I. Kısım 1. Maddesi'nde yer alan çocuk tanımına göre "On sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır".
- 28. Madde, eğitim imkânlarından toplum içerisindeki tüm çocukların eşit derecede faydalanmasından söz etmektedir.
- 23. Madde, özellikle engelli çocukların eğitime erişimlerinin sağlanmasından söz etmektedir.
- Tüm bireylerin zorunlu ve ücretsiz eğitime erişmesini sağlamak.
- Nitelikli eğitim süreçlerine erişim hakkını kullanmak.

KAPSAYICI EĞİTİMİN İLKELERİ

- Eğitimde fırsat eşitliği ve adalet gibi kapsayıcı değerleri uygulamaya geçirmek.
- Herkese aynı derecede değer vermek.
- Herkesin aidiyet duygusunu geliştirmek.
- Bütün bireylerin öğrenme ortamlarına katılımlarını sağlamak.
- Eğitim ortamlarında yaşanan dışlanma ve ayrımcılık gibi durumları ortadan kaldırmak veya azaltmak.

- Kültürel çeşitliliği zenginlik olarak kabul eden aynı zamanda herkesi eşit biçimde kabul eden okul kültürü oluşturmak ve bu doğrultuda eğitim politikaları geliştirmek.
- Eğitim süreçlerinde nitelikli öğrenim ortamları oluşturmak için kapsayıcı yöntemler kullanmak.
- Bireyler arasındaki farklılıkları inceleyerek öğrenmeyi desteklemek.
- Bireylerin nitelikli eğitim alma hakkına sahip olduklarını kabul ettirmek.
- Öğrenim ortamlarını sadece öğrenciler için değil, çalışanlar ve aileler için de geliştirmek.
- Başarılı okul ortamları oluşturmanın önemini vurgulamak.
- Okul ve çevre arasındaki ilişkileri olumlu biçimde geliştirmek.
- Öğrenme ortamlarına katılmanın topluma dahil olmanın bir göstergesi olduğunu ortaya koymak.

KAPSAYICI EĞİTİM ANLAYIŞI

Kapsayıcı eğitimin işler hâle getirilmesi, kapsayıcılığın tam olarak anlaşılması ile mümkün olabilir. Kapsayıcı eğitim anlayışı sınıftaki tüm öğrencilerin öğretmeni olmak ile ilgilidir. Çeşitli nedenlerle akranlarından farklılaşan özelliklerine bakılmaksızın, tüm öğrencilerin sınıflarına ve okuluna aidiyet kurabilecekleri bir yapı gerektirmektedir.

Kapsayıcı Anlayışın Yansımaları ve Dil

- Biz yetişkinler kendimize benzer özelliklerde olmayanlara ilişkin farklı tutumlara ve zaman zaman ön yargılara sahip iken, erken dönemden itibaren çocuklar aslında çok kabullenicidir ve zihinlerinde ayrıştıcı şemalar yer almamaktadır.
- Yetişkinlerden kapsayıcı olmayan dilsel ifadeleri ve tutumları öğrendikçe, çocuklar da çeşitli bakımlardan kendileri gibi olmayanı kapsamakta zorlanmaktadır.
- Zihnimizde farkında olmadığımız sınıflama dilimize yansımakta ve zaman zaman ayrıştırıcı olabilmektedir.
- Yetişkinlerin tutumları ve dil kullanımları çocukların gözünde arkadaşlarına yönelik doğrudan fikir oluşturmalarına ve zaman zaman ön yargı geliştirmelerine sebep olabilir. Kapsayıcı anlayışta çocukların "etiketleri", tanıları, çeşitli özellikleri onların çocuk/öğrenci olmalarının önüne geçmemelidir.

Kapsayıcı Eğitim Yaklaşımının Tarihsel Gelişimi ve Yasal Düzenlemeler

Erişim: Geniş çaplı öğrenme fırsatları, etkinlikleri ve ortamları sunmak, çocukları eğitim fırsatlarından alıkoyan fiziksel ve yapısal engelleri ortadan kaldırmak, öğrenme için evrensel tasarım temelinde eğitim çevresini düzenlemek ve bunları gerçekleştirmede teknolojiyi işe koşmak gibi ilkeleri içermektedir.

Katılım: Kaliteli kapsayıcı eğitim hizmetlerinin çocukların aidiyet ve katılma hislerini kasıtlı olarak teşvik edecek ve destekleyecek önlemler alınması ve uygulamalarda bulunmasını içermektedir.

Destek: Aileler, öğretmenler, uzmanlar ve yöneticilerin kapsayıcı eğitime ilişkin bilgi ve tutumlarını geliştirmeyi hedefleyen profesyonel eğitim olanakları sunmayı içermektedir.

Kapsayıcı Eğitime Yönelik Uluslararası Düzenlemeler

1. İnsan Hakları Temelli Süreç (1948 ve Sonrası)

- BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi ile temel insan hakları, özgürlükler konusu gündeme gelerek sözleşmeyi imzalayan ülkelerin tüm vatandaşlarına yönelik yaşama, eğitim, barınma gibi temel haklarının temin edilmesine yönelik adımlar atılmıştır.
- İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi kendisinden sonra gelen pek çok düzenlemeye temel oluşturarak gerek eğitim gerekse diğer hizmetlerde temel haklara ve özgürlüklere yönelik bakış açısı sağlamıştır.
- Ülkemizde 27 Mayıs 1949 tarihli Bakanlar Kurulu kararı ile bildirge Resmî Gazete'de yayımlanmıştır.
- İnsan hakları temelli sürece ilişkin diğer belgelerde de ayrımcılık gözetilmeksizin haklardan yararlanma ile dışlanmaya sebep olabilecek durumlar ortaya konularak eşitlik ve adalet vurgusu yapılmıştır.
- BM'nin 1971, 1975 ve 1982 yıllarındaki belgelerinde, engellilere yönelik eğitim ve diğer hizmetlerden yararlanma konusunda çeşitli kararlar yer almaktadır.
- 1989 Çocuk Haklarına Dair Sözleşme ile de çocuklara ırk, renk, cinsiyet, ulusal ve sosyal köken, mülkiyet, doğuş ve diğer durumlardan kaynaklı hiçbir ayrım gözetilmemesi konusu ele alınmıştır.

İnsan Hakları Temelli Sürece İlişkin Gelişmeler

- 1948 BM İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi
- 1952 Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi
- 1960 UNESCO Eğitimde Ayrımcılığa Karşı Sözleşme
- 1966 Uluslararası Ekonomik, Sosyal ve Kültürel Haklar Sözleşmesi
- 1971 BM Zihinsel Engelli Bireylerin Hakları Bildirisi
- 1975 BM Engelli Hakları Bildirgesi
- 1981 UNESCO Sundberg Bildirgesi
- 1982 BM Engelliler İçin Dünya Eylem Programı
- 1989 BM Çocuk Haklarına Dair Sözleşme

2. Özel Gereksinimli Çocuklara Yönelik Süreç (1990 ve Sonrası)

- 1990 yılında Herkes İçin Eğitim Dünya Konferansı ile başlayan süreç, özel gereksinimli çocukların kapsayıcı eğitimine yönelik çok önemli gelişmeleri de beraberinde getirmiştir. Herkes İçin Eğitim Dünya Konferansı, BM Eğitim Bilim ve Kültür Kurumu (UNESCO), BM Çocuklara Yardım Fonu (UNICEF), BM Nüfus Fonu (UNFPA), BM Kalkınma Programı (UNDP) ve Dünya Bankası tarafından organize edilen, 155 ülkeden temsilcilerin ve pek çok sivil toplum kuruluşunun yer aldığı en önemli küresel eğitim girişimidir (Erçetin & Arifoğlu, 2016).
- 1993 yılında çıkarılan Engelliler İçin Fırsat Eşitliği ve Standart Kurallar belgesi taraf ülkelerin insan hakları ve engellilik konularında atacağı adımlara ilişkin bir rehber olma niteliği taşımaktadır.
- 1994 yılında Salamanca Konferansı sonrasında yayımlanan Salamanca Bildirgesi ve Eylem Çerçevesi ile "kapsayıcı eğitim" ilk kez gündeme gelmiştir.
- Salamanca Konferansı "Herkes İçin Eğitim" girişiminde özel gereksinimlilerin göz ardı edildiği endişelerine yanıt olarak düzenlenmiştir (Graham vd., 2020).

Özel Gereksinimli Çocuklara Yönelik Sürece İlişkin Gelişmeler

- 1990 Herkes İçin Eğitim Dünya Konferansı
- 1993 BM Engelliler İçin Fırsat Eşitliği ve Standart Kurallar
- 1994 UNESCO Salamanca Bildirgesi ve Eylem Çerçevesi
- 1996 BM Engellilik Strateji Belgesi

3. Dezavantajlı Gruplara Yönelik Süreç (2000 ve Sonrası)

- 2000 yılında Senegal, Dakar'da toplanan Dünya Eğitim Forumu Dakar Çerçevesi'nde marjinal gruplar; yoksul ve savunmasız bireyler, hapishanedekiler, mülteciler, ebeveynsiz çocuklar, çocuk işçiler, okuma yazma bilmeyen ve refakatçisi olmayanlar ile çeşitli özelliklerinden dolayı toplum geneline aykırı olduklarının düşünülmesi nedeniyle dışlanmaya maruz kalanlar olarak ifade edilmiştir.
- 26-28 Nisan 2000 tarihleri arasında Senegal, Dakar'da düzenlenen Dünya Eğitim Forumu'nda "herkes için eğitim" hedeflerine ne düzeyde ulaşıldığı ve 2015 yılına kadar hedeflere ulaşılması için yapılabilecekler ele alınmıştır.
- Avrupa Komisyonu tarafından 2000 yılında yayımlanan Engelsiz Avrupa Tebliği'nde özel gereksinimli bireyleri sosyal ve ekonomik olarak engelleyen sosyal, fiziksel ve tasarımsal engellerin ortadan kaldırılmasına yönelik bütüncül bir strateji ortaya konulmuştur.
- 2004 yılında ortaya konulan Avrupa Komisyonu Engellilik Eylem Planı'nda ise engellerinden dolayı ayrımcılığa maruz kalmaksızın iş sahibi olma ve istihdam toplumsal politikalara özel gereksinimlilerin dâhil edilmesi ve sosyal ortamda herkes için ulaşılabilirliğin sağlanmasına ilişkin 2010 yılına kadar yapılması önerilenler ele alınmıştır.
- 2000'li yıllarda hem BM hem de Avrupa Komisyonu tarafından yapılan organizasyonlar bu yıllardan önce yapılanlar ile birlikte sonraki süreçlere temel oluşturarak, kapsayıcı eğitim bağlamında eğitim sistemlerinin dönüşümü perspektifini oluşturmuştur.

Dezavantajlı Gruplara Yönelik Sürece İlişkin Gelişmeler

- 2000 UNESCO Dünya Eğitim Forumu ve Dakar Eylem Çerçevesi; Avrupa Komisyonu Engelsiz Avrupa Tebliği
- 2003 BM Engellilik İçin Fırsat Eşitliği
- 2004-2010 Avrupa Komisyonu Engellilik Eylem Planı

4. Eğitim Sistemlerinin Dönüşümü (2005 ve Sonrası)

- 2005 UNESCO Kapsayıcılık Rehberi: Herkes İçin Eğitime İlişkin Erişilebilirliği Sağlama
- 2006 BM Engelli Hakları Sözleşmesi
- 2006-2015 Avrupa Konseyi Engellilik Eylem Planı
- 2008 UNESCO Kapsayıcılığa Yönelik Politika Rehberi
- 2010-2020 AB Engellilik Stratejisi; UNESCO Herkes İçin Eğitim İzleme Raporu
- 2012 UNESCO Eğitimde Dışlanma: Daha Kapsayıcı ve Adil Toplumlar İçin Eğitim Sistemlerini Değerlendirme Rehberi
- 2015 UNESCO Eğitim 2030 Eylem Çerçevesi
- 2017 UNESCO Eğitimde Kapsayıcılık ve Eşitliği Sağlama
- 2019-2030 Her Çocuk Öğrenebilir: UNICEF Eğitim Stratejisi
- 2020 UNESCO Salamanca Bildirgesi'nden 25 Yıl Sonra Eğitimde Kapsayıcılık: Mevcut Durum, Eğilimler ve Zorluklar; Küresel Eğitim İzleme Raporu: Eğitimde Kapsayıcılık
- 2021-2030 AB Engelli Haklarına Yönelik Strateji Belgesi

Kapsayıcı Eğitime Yönelik Ulusal Düzenlemeler

Yasalar	Maddeler
222 Sayılı İlköğretim ve Eğitim Kanunu (1961)	Madde 12."Mecburi ilköğrenim çağında bulundukları hâlde zihnen, bedenen, ruhen ve sosyal bakımdan engelli olan çocukların eğitim ve öğretim görmeleri sağlanır."
	Madde 46. "Her çocuk mecburi ilköğrenim çağına girdiği yılın başında (...) ilköğretim okuluna kayıt ve kabul edilir. Her veli yahut vasî veya aile başkanı, çocuğunu zamanında okula yazdırmakla yükümlüdür."
1739 Sayılı Millî Eğitim Temel Kanunu (1973)	Madde 4. "Eğitim kurumları dil, din, ırk, cinsiyet, engellilik ve din ayrımı gözetmeksizin herkese açıktır. Eğitimde hiçbir kişiye aileye, zümreye veya sınıfa imtiyaz tanınamaz."
	Madde 8. "Eğitimde kadın, erkek herkese fırsat ve imkân eşitliği sağlanır."
573 Sayılı KHK (1997)	Madde 4. "Özel eğitim gerektiren bireylerin eğitsel performansları dikkate alınarak, amaç, muhteva ve öğretim süreçlerinde uyarlamalar yapılarak diğer bireylerle birlikte eğitilmelerine öncelik verilir."
	Madde 7. "Tanısı konulmuş özel eğitim gerektiren çocuklar için okul öncesi eğitim zorunludur. Bu eğitim özel eğitim okulları ve diğer okul öncesi eğitim kurumlarında verilir."
5378 Sayılı Engelliler Hakkında Kanun (2005)	Madde 15. "Hiçbir gerekçeyle engellilerin eğitim alması engellenemez. Engelli çocuklara, gençlere ve yetişkinlere, özel durumları ve farklılıkları dikkate alınarak, bütünleştirilmiş ortamlarda ve engelli olmayanlarla eşit eğitim imkânı sağlanır."
6458 Sayılı Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu (2013)	Madde 66. "Refakatsiz çocuklarla ilgili tüm işlemlerde çocuğun yüksek yararının gözetilmesi esastır."
6883 Karar Sayılı Geçici Koruma Yönetmeliği (2014)	Madde 28. "54-66 aylık çocuklar öncelikli olmak üzere okul öncesi eğitim çağındaki 36-66 aylık çocuklara okul öncesi eğitim hizmeti verilebilir."

Kapsayıcı Eğitimin Bileşenleri, Kapsayıcı Okulların ve Sınıfların Özellikleri

Erişim

- Öğrencilere ayrımcılığa uğramadan geniş öğrenme imkanları sunmaktır.
- Çocukları eğitim olanaklarından alıkoyan fiziksel vb. engelleri ortadan kaldırmaktır.
- Teknolojiyi eğitim sürecine dahil etmektir.
- Dezavantajlı çocukların eğitime erişimlerini kolaylaştırmak için uygun öğrenme ortamları oluşturmaktır.
- Örneğin, görme sorunu yaşayan bir çocuk için ışık düzenlemeleri yapmak gibi.
- Bu tür düzenlemeler çocukların nitelikli bir eğitime erişimini kolaylaştıracaktır.

Katılım

- Eğitim süreçlerinde oluşturulan öğrenme ortamlarına her çocuğun aktif bir biçimde katılabilmelerini sağlamaktır.
- Bütün çocuklara öğrenme ortamındaki etkinliklere aktif katılımı için destek verilse de bazı çocuklar için bireyselleştirilmiş desteğe gereksinim duyulabilir.
- Kaliteli kapsayıcı eğitim sayesinde bu durumdaki öğrencilerin öğrenim etkinliklerine katılımı teşvik edilir.
- Örneğin canlıların yaşam alanları hakkında bilgi edinmesi için, sınıfa deniz canlıları maketleri getiren öğretmenin bu maketleri sınıfa gösterme görevini tekerlekli sandalye kullanan öğrencisine vermesi.

Destek

- Öğretmen, yönetici ve ailelerin kapsayıcı eğitime ilişkin bilgi, beceri ve tutumlarının profesyonel eğitim olanakları ile geliştirilmesidir. Örneğin öğretmenlerin hizmet içi eğitim almaları gibi.
- Bir öğretmenin sınıf içinde yaşadığı sorunlara çözmek için okulundaki deneyimli öğretmenlerle iş birliği yapması kaliteli kapsayıcı bir öğrenim ortamı sağlamaya örnek olarak verilebilir.

Kapsayıcı Eğitimin Bileşenlerinin Önemi

- Kapsayıcı eğitimin erişim, katılım ve destek bileşenlerinin tamamı çocuğu merkeze almayı gerektirir.
- Çocuğa bireyselleştirilmiş destekler gerektirir.
- Eğitim ortamında aidiyet ve sosyal ilişkilerinin geliştirilmesini gerektirir.
- Öğretmenlerinin mesleki gelişimlerinin desteklenmesini ve bu sürecin de izlenip değerlendirilmesini gerektirmektedir.

Kapsayıcı Okullar ve Tüm Personel

Kapsayıcı Kültürü Oluşturan Temel Adımlar

- Çocukların/öğrencilerin okula geldikleri andan itibaren tüm personel tarafından selamlaşılması ve güler yüzle karşılanması
- Çocuklara/öğrencilere destek olabilecek personele onların özel ihtiyaçları (ilaç, alternatif destek vb.) hakkında bilgi verilmesi,
- Çocukların/öğrencilerin yapabildikleri temelinde okuldaki tüm personel tarafından desteklenmesi

Kapsayıcı Sınıf Ortamlarının Özellikleri

- Farklı öğrenme ve öğretme şekillerine zemin hazırlayan, bunlara imkân veren ortamlardır.
- Aidiyet, sosyal ilişkiler ve etkileşimi oluşturan ortamlardır.
- Her çocuğun kendi hızında ve kendi öğrenme şekliyle öğrenmesine yönelik desteklendiği ortamlardır.
- Öğrenmeyi ve katılımı destekleyen kaynakların yer aldığı ortamlardır.
- Tüm çocukların birlikte öğrenebildiği ve eğlenebildiği ortamlardır. (allan ve cowdery, 2015; graham, 2020).

Kapsayıcı Sınıf Ekolojisi

Kapsayıcı sınıf ortamlarının fiziksel ve sosyal özellikleri birbirleri ile ilişkilidir ve içerisinde bulunanların davranış özellikleri ile birlikte "ekolojik" olarak ele alınmaktadır.

- Fiziksel ekolojik özellikler kapsamında materyaller/araçlar, etkinlik ortamı, görseller ve çizelgeler, sınıftaki yetişkin-çocuk oranı yer almaktadır.
- Sosyal ekolojik özellikler kapsamında akran etkileşimi, yetişkin-çocuk etkileşimi, materyaller ve ortamla etkileşim, sosyal ilişkiler, aidiyet yer almaktadır (Odom ve Bailey, 2001).

Kapsayıcı Sınıf Ortamları Nasıl Geliştirilebilir?

- Kapsayıcı okullar, öğrencilerinin fiziksel ortamın ve materyallerin tamamına erişebildiği; öğrencilerin okulun aynı ortamlarında birlikte öğrenip eğlenebildiği, okulun tüm personeli tarafından kabullenilip desteklendiği ortamlardır.

Kapsayıcı Okul ve Özellikleri

- Kapsayıcı okul; farklılıklarına rağmen tüm öğrencilerin başarabileceğine inanan, ortak bir anlayış geliştirmiş, kişisel haklara ve eşitliğe değer veren okulları tanımlamakta kullanılan bir kavramdır.
- Kapsayıcı bir okulda tüm farklılıklar bir zenginlik olarak görülür.

Liderlik

Liderlik pozisyonlarında bulanan yönetici ve öğretmenlerin temel olarak; öğrencilerin, personelin ve ailelerin okulun temel felsefesi olarak kapsayıcılığı anlamalarına yardımcı olmada temel rol ve sorumlulukları vardır.

Bireysel Farklılıklar

Kapsayıcı okul bireysel farklılıklara önem verir, öğrencilerin katılımını önemser ve öğretmenler, öğrenciler, idari personel ve aileler başta olmak üzere okulun tüm paydaşlarının öğrenme ve öğretim faaliyetlerinde sorumluluk ve görev almalarını destekler.

Demokratik Bir Sınıf Olup Olmadığımızı Ölçen Sorular

- Sınıf kurallarını kim belirlemektedir?
- Öğrenme ortamı nasıl?
- Öğrenciler öğretmen tarafından verilen kararları sorgulayabilmekte midir?
- Öğrenciler rahat bir şekilde duygu ve düşüncelerini özgürce ifade edebiliyor mu?
- İçerik ve öğretim ile ilgili kararları kim vermektedir?

Okul Kültürü

Kapsayıcı öğretimi benimsemiş bir öğretmen, farklı öğrenme gereksinimlerine sahip öğrencilerinin ihtiyaçları temelinde; farklı seviyelerde çalışma kâğıtları hazırlayabilir, düzenli çalışmada sıkıntılar yaşayan öğrencileri için öğrenci ile birlikte bireysel çalışma takvimleri oluşturabilir ve öğrencilerinin öğrendiklerini en iyi şekilde ortaya koyabilecekleri poster, sözlü sunum, drama gibi değerlendirme yaklaşımlarını alternatif olarak seçebilme imkânı sağlayabilir.

Farklılaştırılmış Öğretim

Öğretmen, birden fazla etkinlik sunar, bu etkinliklerin içinde tüm sınıf, büyük grup, küçük grup, bireysel veya hepsini barındıracak şekilde ortamlar oluşturur. Farklılaştırılmış öğretim, yapılandırmacı yaklaşım, öğrenme stilleri; öğrencilerin hazırbulunuşluk, ilgi ve zekâ çeşitlerini etkileyen durumları ele alan beyin gelişimi araştırmalarının tümünü içermektedir. Farklılaştırılmış öğretimin temel iddiası; farklılaşmayı destekleyen bir öğretmenin, öğrencinin belirli bir konuyu daha derinlemesine inceleme, belirli bir beceri hakkında ek öğretim yapma, bir okuma parçasıyla ilgili rehberlik yardımı alma, bir grupla çalışma veya kendini ifade etme ihtiyacını anladığı ve bu ihtiyaca aktif ve olumlu yanıt verdiğidir. Bu bağlamda farklılaştırılmış öğretimin genel amacı, öğrenme-öğretme sürecinde en üst düzeyde öğrenme gerçekleştirebilmeleri için öğrencilerin ilgi ve yeteneklerini öğrenme sürecine dâhil etmektir.

İlkeler

Kapsayıcı Eğitim İlkelerine Göre Yönetilen Okulların Özellikleri

- Bu okullarda, özelliklerine veya kişisel koşullarına bakılmaksızın her tür öğrenciye erişim izni verilir.
- Eğitim fırsat eşitliği ve adaleti temelinde bir hak olarak görülür.
- Çocukların yaşam kalitesinin sadece öğrenme düzeyinde değil, her alanda artması hedeflenir. Çocuklar bir bütün olarak ele alınarak tüm gelişim alanları desteklenmeye çalışılır.
- Öğretmenler, kendilerini sınıflarında sadece bilgi aktarmaya adamak yerine rehberlik ve destek rolüne sahiptir.
- Öğretmenin rol ve sorumluluklarında farklılaşmalar vardır. Öğretmen bu rol ve sorumlulukları diğer paydaşlar ile paylaşmaya gönüllü ve isteklidir.
- Kapsayıcı eğitime dayalı okullar, çocuğu, kendi dönüşümünü gerçekleştirebilecek özerk ve yetenekli bir kişi olarak görür.
- Bireysel farklılıklar bir dezavantaj değil gelişime destek noktası olarak ele alınır.
- Öğrencilerde eleştirel düşünmeyi teşvik etmeye ve farklı olanları kabul ederken kendi fikirlerini geliştirmelerine izin vermeye çalışılır.
- Bu demokratik tutumun diğer yaşam alanlarındada hayata geçirilebilmesi için tedbirler alınır.
- Öğretmenler, öğrencilerin performansını yalnızca akademik sonuçlarına göre değil, yetenekleri veya genel ilerlemeleri gibi diğer faktörlere göre de değerlendirmelidir.

Kapsayıcı Eğitim Ortamlarında Erişilebilirliği Artırma

- Öğrenme için evrensel tasarım ilkelerine göre düzenlenen bir öğrenme ortamında öğretmen çoklu sunum yolları sağlayarak, çoklu meşgul olma yolları sağlayarak ve çoklu ifade etme yöntemleri kullanarak tüm öğrencilerinin erişimini artırabilir (Horn vd., 2016).
- Çoklu sunum yolları sağlamak; öğretim sürecinde videolar, sunumlar, kitaplar, görseller gibi yazılı ve görsel, birbirinden çeşitli yollar kullanmayı ifade etmektedir.
- Çoklu ifade etme yolları sağlamak, öğrencilere sözlü, yazılı, resmederek, çizim yaparak, bilgisayar ya da diğer dijital araçları kullanarak kendilerini ifade etmelerine olanak sağlamaktır.
- Ortama davranışları düzenleyici görsel ipuçlarının yerleştirilmesi, duyarlılığı olan öğrenciler için ısı, ışık ve ses düzeyinin ayarlanması, öğrencilerin gereksinimlerine göre kural hatırlatıcılarının yerleştirilmesi ile fiziksel çevreye yönelik düzenlemeler yapılabilir.
- Sosyal çevreye yönelik olarak, küçük grup çalışmalarına yer verilebilir.
- Öğrencilerin gereksinimlerine göre kullandıkları materyaller uyarlanabilir.

Kapsayıcı Eğitim Ortamlarında Katılımı Sağlama

Kapsayıcı eğitim ortamlarında katılım, öğrencilerin etkinliğin, derslerin, rutinin aktif bir üyesi hâline gelmesini ve akranları ile bir arada olmasını sağlamaktır. Bu kapsamda tüm çocuklara yönelik öğrenme içeriğinde, sürecinde ve öğrenme süreci sonunda (ürünlerde) yapılabilecek düzenlemeler çocukların katılımı konusunda önemli yol araçlarıdır (Yılmaz, 2020).

Öğrenme İçeriğinin Farklılaştırılması

Çocukların Tercihleri

Sevdiği deftere yazı yazması, etkinlik sürecinde sevdiği bir oyuncağını yanında bulundurması onların katılımını destekleyebilir.

Etkinlikleri Basitleştirme

Çocukların performanslarının dikkate alınması ve onlara özgü, yapabilecekleri şekilde bir aşamalandırmanın olması önemlidir.

Etkinlikleri Çeşitlendirme

Derslerde yer alan etkinlikleri müzik, sanat ve hareket içeren ögelerle birleştirmek bu kapsamda yapılabileceklerdendir.

- Öğrenme sürecini farklılaştırmada desteğe gereksinimi olan öğrenciler için yetişkin desteği ya da akran desteği sunulabilir. Yetişkin desteği, çocukların katılım ve öğrenmesini desteklemek için yaptıkları müdahaleyi kapsamaktadır.
- Öğrenme ürünlerinin farklılaştırılması, öğrenme sonucundaki kazanımları ifade etme yollarının çocukların performanslarına göre farklılaştırılmasıdır. Öğrenme ürünleri ile kast edilen öğrencilerin ne öğrendiğini, nasıl gösterebileceğidir.

Kapsayıcı Eğitim Ortamlarında Öğrenme İçeriklerine İlişkin Düzenlemeler

Öğretmenlerimizin öğrenme içeriklerini kapsayıcı şekilde düzenlemeden önce kendilerine "Sınıfımdaki öğrencilere ne öğreteceğime nasıl karar veriyorum?" sorusunu sormaları ve kendi yanıtlarını oluşturmaları gerekir. Birbirinden çeşitli "heterojen" yapıda bir sınıf olduğu düşünüldüğünde verilen yanıtlar farklı olacaktır. Öğrencilere ne öğretileceğine karar verilirken öğrenme gereksinimlerine, hazır bulunuşluklarına, değerlendirme sonuçlarına ve müfredat kazanımlarına bakılmalıdır.

Geleneksel Sınıflar	Öğretimin Uyarlandığı Sınıflar
Öğretim öğretmen merkezlidir.	Öğretim öğrenci merkezlidir.
Öğretim genel olarak büyük grup etkinlikleri şeklinde yapılır.	Farklı gruplama formatları (büyük grup, küçük grup, akran eşleme) vardır.
Gruplar oluşturulurken sabit ve öğretmen yönlendirmeli olarak düşük, orta, yüksek başarılıların grupları şeklinde yapılır.	Öğrencilerin öğrenme gereksinimlerine ve ilgilerine göre gruplamalar yapılır.
Öğretmen daha çok orta seviyedeki öğrencilere göre öğretim yapar.	Öğretmen sınıfındaki herkesin özelliklerini dikkate alarak öğretim yapmaya çalışır.
Öğretim tek bir şekilde (ders anlatımı yoluyla) sağlanır.	Öğretim birden fazla yolla sağlanır.
Öğretim görevleri, sınıf düzeyindeki standartlarla uyumludur.	Sınıf düzeyindeki standartlarla uyum sağlarken, öğretim görevleri öğrencilerin ihtiyaçlarına ve farklılıklarına hitap edecek şekilde tasarlanmıştır.
Öğretmen bilgiyi sunmak için tek bir kaynağa güvenir.	Öğretmen bilgileri sunmak için çeşitli materyaller (örneğin, birden fazla sınıf düzeyinden ders kitapları, bilgisayar yazılımı) kullanır.
Öğretmen tüm öğrencilere aynı ödevi verir.	Öğretmen birkaç ödev seçeneği sunar.

Öğrenme içeriğinin miktarı, zorluğu değiştirilerek, alternatif hedefler konularak ve öğrencilerin ilgileri dikkate alınarak gerçekleştirilebilir (Tomlinson, 2001).

Boyut/miktar: Öğrencinin öğrenmesi beklenen öge sayısı değiştirilerek yapılabilir.

Alternatif hedefler: Aynı materyalleri ve içeriği kullanırken öğrenciler için ders amacını çeşitlendirilerek yapılabilir.

Zorluk: Öğrencilerin ihtiyaçlarına göre zorluk seviyesini çeşitlendirilerek yapılabilir.

Öğrencilerin ilgileri: Öğrencilerin ilgileri dikkate alınarak motivasyonlarının artırılması gerekebilir.

Öğrencinin öğrenmesi beklenen öge sayısını değiştirmeye yönelik olarak;

- Bir seferde tamamlanacak çalışma sayfası sayısını azaltabilir ya da artırabilirsiniz.
- Çalışma sayfasında yer alan soruların sayısını öğrencinin performansına göre azaltabilir ya da artırabilirsiniz.
- Boyanması gereken bölümden bir kısmının boyamasını isteyebilirsiniz, yapılacak işlemlerden bir kısmını yapmasını bekleyebilirsiniz.

Öğrencinin öğrenmesi beklenen öge sayısını değiştirmeye yönelik olarak;

- Beden eğitimi dersinde oynanan parkurlu bir grup oyunu varsa bir (ya da birden çok) kısmını tamamlamasını isteyebilirsiniz.
- Türkçe dersinde okunması gereken bir okuma materyalinin bir (ya da birden çok) bölümünü okumasını isteyebilirsiniz.
- Matematik dersinde çözmesi gereken problemlerin sayısını performansına göre azaltabilir ya da artırabilirsiniz. Öğrenmesi gereken bir şarkının bir kısmını söylemesine isteyebilirsiniz.
- Tarih dersinde anlatılan olayların bir kısmını özetlenmesini ya da birden çok olay örgüsünü ilişkilendirerek anlatmasını isteyebilirsiniz.

Öğrencilerin ihtiyaçlarına göre zorluk seviyesini çeşitlendirmeye yönelik olarak;

- Kısmen tamamlanmış ders notları verebilirsiniz. Çok aşamalı etkinliklerin nasıl yapılacağını aşama aşama görselleri ile anlatıp yönergeleri ard arda sunabilirsiniz.
- Akranlarından göreceli olarak hızlı öğrenen ve sınıf seviyesinin üstünde yer alan öğrenciler için aynı içerikleri daha karmaşık hâle getirebilirsiniz.

Aynı materyalleri ve içeriği kullanırken öğrenciler için ders amacını çeşitlendirmeye yönelik olarak;

- Türkçe dersinde aynı etkinlikle bağlantılı olarak bir öğrenciden kelimenin tanımını yazmasını isterken, diğerinden kelimeyi tanımıyla eşleştirmesini veya kelimeyi sözlü olarak tanımlamasını isteyebilirsiniz.
- Matematik dersinde aynı etkinlikle bağlantılı olarak öğrencilerin bir kısmının verilen geometrik şekil üzerinde çevresini hesaplamasını, diğerlerinin alanını hesaplamasını isteyebilirsiniz.
- Web 2.0 araçları kullanarak çeşitlendirilmiş amaçları öğrencilerinizin gereksinimleri doğrultusunda onlarla paylaşabilirsiniz.

Öğrenme Sözleşmesi

Öğrenme sözleşmesi, öğrencinin belirli bir süre içinde tamamlayacağı işi yazılı olarak belirleyen öğretmen ve öğrenci arasında yapılan bir anlaşmadır. Bir öğrenme sözleşmesi, öğretmenlerin müfredatı öğrencinin hazır bulunuşluk düzeyine veya öğrenme profiline göre farklılaştırmasına olanak tanır.

Mini Dersler

Öğrenci bilgi düzeyinin değerlendirilmesine dayanarak öğretmen öğrencilerinin bir kısmına yeniden öğretebilir, bir grup öğrenciye öğretmek için başka bir yol bulabilir veya anlayışlarını ve becerilerini genişletmek için başka bir grupla çalışabilir.

Aileler ve Çocuklarla İletişim

Öğrenme içeriğini düzenleme sürecinde aileler ile iletişim de oldukça önemlidir. Kapsayıcı eğitim ortamlarında bu tür uyarlamaların yapılması noktasında geleneksel öğretimden farklı uygulamalar olduğu için, öğretmenler kapsayıcı bir sınıfta neler bekleyebileceklerini öğrenciler ve velilerle konuşabilir, onlara bilgi verebilir.

Kapsayıcı Eğitim Ortamlarında Öğrenme Süreçlerine İlişkin Düzenlemeler

Kapsayıcı ortamlarda öğrencilerin çeşitli öğrenme gereksinimlerine göre öğrenme süreçleri de farklılaştırılabilir. Öğrenme süreci öğrencilerin içerisinde bulundukları ortamda öğretmenleri, arkadaşları, okuldaki/sınıftaki tüm araç gereçler, materyaller ile hemhâl olduğu- duğu- etkileşim kursüreçtir. Öğrenme sürecinin nörolojik boyutu, eğitimsel boyutu, psikolojik boyutu, sosyal ve ekonomik boyutu bulunmaktadır. Çok farklı yönlerden ele alınabilmektedir.

Motivasyonu Düşük Olan Öğrenciler İçin Öğrenme Süreçleri Kapsamında Yapılabilecek Birtakım Alternatifler

- Ders heyecanlı hâle getirilebilir.
- Sınıf belli öğretimsel hedeflerde çekici hâle getirilebilir.
- Rutinlerin dışında, etkinliklere öğrenciler tarafından beklenmedik özellikler taşıyan bazı içerikler eklenebilir.
- Öğrencileri duygusal olarak dâhil etmeye yönelik çaba gösterilebilir.
- Bunun için onların duygularının farkında olmak, onları iyi gözlemlemek ve paylaşmalarına yönelik rehberlik etmek yardımcı olabilir.
- Mümkün olduğunda öğrencilerin seçimlerine, etkinlikler içerisinde tercihlerini kullanmasına yönelik özellikler derslere eklenebilir. Örneğin, ilgi alanlarına göre materyaller ve içerikler eklemek gibi.
- Sınıfı bazen şaşırtabilirsiniz. Her zaman yaptıklarınızdan farklı bir aksesuar, kıyafet ya da öğretimsel uygulama ile bunu yapabilirsiniz. Öğrencilerin ilgilerini çeken bir konuğu sınıfa davet edebilirsiniz.
- Okul dışı öğrenme ortamlarını olabildiğince öğrenme süreçlerine dâhil edebilirsiniz.

Kapsayıcı eğitim ortamlarında tüm çocukların/öğrencilerin çeşitli öğrenme ve gelişim özellikleri bakımından desteğe ihtiyacı olabilir. Tüm öğrencilerin öğrenebileceğini ve hepsinin "etiketlerinden" ziyade performanslarına göre "desteklenmesinin" önemli olduğunu düşündüğümüzde; zihnimizde kalıp yargıları, ön yargıları büyütmeyip her çocuğun öğrenebilir olduğuna inandığımızda zihnimiz de bu destek piramidindeki gibi çalışmaktadır

Markaj Yayınları

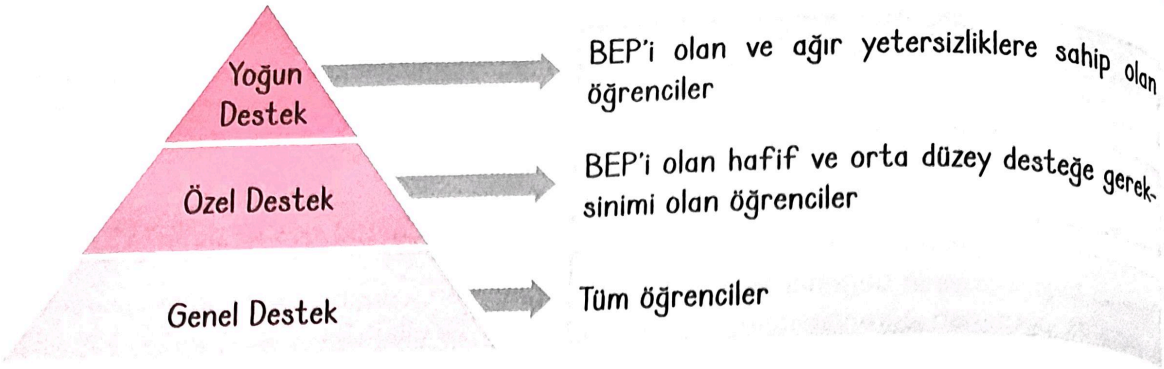

Uyarlamaların Etkisinin Değerlendirilmesi

Uyarlamaların etkisini değerlendirmek üzere sorular sormamız aynı uyarlamalarla ilgili çeşitli kararlar vermemizi de kolaylaştıracaktır (Bolt & Roach, 2009). Örneğin;

- Öğretim sürecinde hangi uyarlamalar kullanılmaktadır?
- Uyarlamaların öğretim sürecinde kullanıldığı ve kullanılmadığı durumdaki farklar nasıl ortaya çıkmaktadır?
- Eğer öğrenci beklenen performansı göstermedi ise bu durum öğretim sürecine dâhil olamamaktan mı, uyarlamanın sınırlı olmasından mı yoksa etkisiz uyarlama kullanılmasından mı kaynaklanmaktadır?
- Uyarlamaların işe yarayıp yaramadığı ile ilgili öğrenciler ne düşünüyor?
- Hangi uyarlamaların kombinasyonlarını kullanmak etkili görünüyor?
- Uyarlamaların yapılma sürecindeki zorluklar nelerdir?
- Uyarlamaların işe yarayıp yaramadığı konusunda öğretmenler ve diğerleri ne düşünüyor?

Kapsayıcı Eğitim Ortamlarında Öğrenme Ürünlerine İlişkin Düzenlemeler

- Kapsayıcı eğitim ortamlarında tüm çocukları desteklemek ve öğrenme sürecinin aktif bir üyesi olmasını sağlamak için uygulayabileceğimiz bir diğer yöntem öğrenme ürünlerini uyarlamaktır.
- Öğrenme ürünleri ile kast edilen öğrencilerin ne öğrendiğini, nasıl gösterebileceğidir.
- Öğrenme ürünleri öğrencilerin öğretim süreci sonunda neleri, ne kadar öğrendiklerini gösterir.
- Öğrenme ürünlerinin uyarlanmasına yönelik olarak değerlendirme ortamı, değerlendirme yöntemi, materyaller ve sürede düzenlemeler yapılabilir.
- Değerlendirme ortamının uyarlanmasında;
  - Hassasiyeti olan öğrenciler için ortamın ısı ve ışık bakımından düzenlenmesi sağlanabilir.
  - Görme bakımından desteklenmesi gereken öğrenciler için aydınlık bir ortam tercih edilebilir.
  - Mümkünse, olabildiğince en sessiz şekilde ve zeminde hareket edilmesi için dikkat dağıtıcı olmayan yer zemin kaplamasına sahip yerler tercih edilebilir.
  - Bireysel sınavlarda ya da grup değerlendirmelerinde ona göre ortam seçilmelidir.
  - Kalabalık bir ortamdan ziyade oturuş düzeninin öğrencilere uygun olduğu sakin bir ortam tercih edilebilir.

Değerlendirme yöntemi ile ilgili olarak;

- Yazılı sınavlar, testler, grup ödevleri gibi çeşitlendirilmiş değerlendirme yöntemleri kullanılabileceği gibi bunların yapıldığı materyallerin uyarlanması da çok önemlidir.

  Örnek: Testlerde mümkünse uzun soruların yer almaması; tamamı boşluk doldurma ya da çoktan seçmeli sorular yerine farklı türde (doğru-yanlış, eşleştirme, boşluk doldurma, yorum yazma gibi) soruların bir arada yer aldığı; eşleştirme, seçenekleri işaretleme, yazmayı içeren değerlendirmeler yapılmalıdır.

- Derslerin yapısına da uygun olabilecek şekilde uygulamalı değerlendirmeler de tercih edilmelidir.

- Bazı sınavlarda web 2.0 araçları kullanılarak değerlendirme yapılması da öğrenciler açısından pratik olabilir.

- Farklı bilişsel seviyelerde soruların yer alması öğrencilerin yeterliklerini göstermeleri açısından önemlidir. Ayrıca; bilgi ve kavramaya yönelik sorularla beraber analiz, sentez düzeyinde soruların da olması ölçme açısından isabetli olacaktır.

Değerlendirme materyalleri ile ilgili olarak;

- Yazılı dokümanlar var ise bunun okunabilirliğinin organize edilmesi çok önemlidir. Gerekiyorsa büyük puntolu yazılar, Braille ile yazılmış kâğıtlar kullanmak uygun olabilir.

- Resim ve müzik dersinde kullanılacak çizgili/yazılı materyallerin çizgilerine dokunsal özellikler eklenmesi,

- Matematik dersinde gerekiyorsa hesap makinesi kullanımına izin verme,

- Yazılı metinleri okuyup anlamada sorun yaşayan öğrenciler için seslendirilmiş metinler kullanılması ve IPadlerin sürece entegre edilmesi rahatlık sağlayabilir.

- Öğrencileri zorlayan ve endişelerini artıran bir diğer önemli husus sınavların süresidir:
  - Sınavlarda ihtiyacı olan öğrencilere ek süre tanınması,
  - Ara verme gereksinimi olan öğrencilere kısa molalar sağlanması,
  - Yanlarında yiyecek bulundurması gereken öğrencilere fırsat tanınması,
  - Sınav süresine ilişkin hatırlatmalar yapılması önemlidir.
  - Bununla birlikte yönergeleri anlamakta zorlanan öğrenciler için yönergelerin basitleştirilmesi ve bu şekilde sınav materyallerinde yer verilmesi onlar için kolaylaştırıcı olacaktır.

Kapsayıcı Değerlendirme

Kapsayıcı değerlendirme, çeşitli öğrenme ve gelişim özelliklerine sahip öğrencilerin ders öğrenme hedeflerini karşılama konusundaki ilerlemelerini öğretmenlerinin anlamalarını sağlayan faaliyetleri içerir.

Desteklenmesi Gereken Öğrencilerde Ölçme Ve Değerlendirmenin Temel Esasları

- Kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitimlerine devam eden öğrenciler için; Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Geliştirme Birimi tarafından bireyselleştirilmiş eğitim programı (BEP) hazırlanır ve bu öğrencilerin başarıları, bu programda yer alan amaçlara göre değerlendirilir.
- Öğrencilerin başarısı; öğretim programı öğrenme kazanımları esas alınarak dersin özelliğine göre yazılı sınavlar, uygulamalı sınavlar, performans çalışmaları ve projeler ile işletmelerde beceri eğitiminde alınan puanlara göre tespit edilir.
- Sınav soruları, öğretim programlarında belirtilen genel ve özel amaçlarıyla öğrenme kazanımları esas alınarak hazırlanır.
- Öğretmen, ölçme ve değerlendirme yöntem ve araçlarıyla öğrencinin programlarda amaçlanan bilgi ve becerileri kazanıp kazanmadığını sürekli izler ve değerlendirir.
- Öğrencilerin durumunu belirlemeye yönelik faaliyetler, ders ve etkinliklere katılım ile performans çalışmalarından oluşur.
- Geleneksel sınavlardaki soruların uyarlanmasına yönelik dikkate alınması gereken öğrencilerin başarısının belirlenmesinde, eleştirel ve yaratıcı düşünme, araştırma, sorgulama, problem çözme ve benzeri becerileri ölçen araç ve yöntemlere önem verilir.
- Öğrencilerin başarısının ölçülmesinde, geçerlilik, güvenirlilik ve kullanışlılık özellikleri açısından uygun ölçme araçları kullanılır.
- Ölçme aracının özelliğine göre cevap anahtarı, dereceli puanlama anahtarı ya da kontrol listeleri hazırlanır ve kullanılır.
- Kaynaştırma yoluyla eğitim ve öğretimlerine devam eden öğrencilere yönelik ölçme değerlendirmede Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı (BEP) esas alınır.
- Tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim alan öğrenciler ile özel eğitim sınıflarında eğitimlerine devam eden öğrencilere başarısızlıklarından dolayı sınıf tekrarı yaptırılmaz.
- Ancak; velinin yazılı talebi ve Bireyselleştirilmiş Eğitim Programı Geliştirme Biriminin kararı doğrultusunda, ilkokulda tam zamanlı kaynaştırma/bütünleştirme yoluyla eğitim alan öğrenciler ile ilköğretim programı uygulayan özel eğitim sınıflarında eğitimlerine devam eden öğrencilere bir defaya mahsus olmak üzere sınıf tekrarı yaptırılabilir.

Kapsayıcı Değerlendirmenin Özelliklerini Ortaya Koymak, Onun Daha İyi Anlaşılmasını Sağlayacaklar İçin Yapılması Gerekenler

- Değerlendirmenizi iyi bir değerlendirme tasarımı ile güçlendirin.
- Programınız içinde çeşitli değerlendirme yöntemlerini kullanın.
- Seçimlerinizi değerlendirmenize dâhil edin.
- Kapsayıcı sınavlar tasarlayın.
- Teknolojinin nasıl yardımcı olabileceğini düşünün.
- Öğrencileri değerlendirme sürecine hazırlayın, dâhil edin ve destekleyin.
- Uygulamayı izleyin, gözden geçirin ve paylaşın.

Markaj Yayınları

Sınıf İçi Değerlendirmelerin Kapsayıcılık Derecesini Belirlemek Üzere Sorulacak Sorular (Taneri, 2019)

- Sınıftaki tüm öğrencilerin yaptığınız değerlendirmede başarılı olmasını istiyor musunuz?
- Değerlendirme öğrencilerin okul yaşantısına getirdiği güçlü yanlar üzerine mi inşa edildi?
- Değerlendirmede tüm öğrencilerin katılımı söz konusu mu?
- Değerlendirmede çeşitliliklere/farklılıklara saygı esas alındı mı?
- Değerlendirme öğrencilerin kültürel deneyim ve yaşantıları doğrultusunda mı?
- Değerlendirme öğrencilerin farklı gereksinimlerine yanıt veriyor mu?
- Değerlendirme öğrencilerin kendilerini farklı yollarla ifade etmelerine olanak tanıyor mu?

Kapsayıcı Eğitim ve Paydaşlar

Günümüzde doğrudan veya dolaylı, pozitif veya olumsuz anlamda bir kuruluşun etkilediği grup veya kurumların tümüne paydaş denilmektedir.

- Öğretmenler
- Aileler
- Yöneticiler
- Sivil toplum kuruluşları

Paydaş Olarak Öğretmenler

Okullarda verilen eğitim ve öğretim faaliyetlerinin etkililiği, eğitimin en temel paydaşı olan öğretmenin niteliğine bağlıdır. Alberta Öğretmenler Birliğine (2000) göre, öğretmenler öğrencilerin öğrenme ihtiyaçlarını tespit etme, dersi planlama, dersi işleme, öğrencileri değerlendirme ve ailelere öğrenci ile ilgili bilgi verme gibi görevlerden sorumludurlar.

Öğretmenlerin Okullarda Kullanabileceği Ve Paydaşlarla İş Birliği Ve İletişimde Olmalarını Sağlayacak Öneriler

- Dönem başı ve sonu veli toplantıları
- Veli katılımı ile gerçekleştirilen sosyal etkinlikler
- Veli katılımı ile gerçekleştirilen akademik etkinlikler
- Belirli gün ve hafta etkinlikleri
- Oryantasyon etkinlikleri
- Velilerle telefonla irtibatlarını etkin kullanma
- Ev ziyaretleri gerçekleştirme
- Yılsonu sunumları/ okuma bayramı/ resmî bayramlar ve törenler

Paydaş Olarak Aileler

Çocukların eğitimine ebeveyn katılımının, anaokulundan liseye kadar tüm öğrenim düzeylerinde akademik ve sosyal başarılarını etkilediği ve çocukların akademik gelişimlerinde kritik bir öneme sahip olduğu görülmüştür. Çocukların üzerinde böyle bir etkisi olan ebeveynlerin çocukların eğitimine dâhil edilmelerinin akademik ve sosyal anlamda önemli çıktılar oluşturduğu belirlenmiştir.

Okul ve aile arasındaki etkileşimi arttırmak için okuldaki öğrenciler kadar öğrencilerin aile üyelerinin de etkin olması sağlanmalıdır. Bu kapsamda okul tarafından öğrenci velilerine yönelik yapılabilecek etkinlik türleri, ebeveyn eğitimi, ebeveyn katılımı ve okul-aile iş birliği olmak üzere üç ana başlıkta sınıflandırılabilir.

Ebeveyn eğitiminde amaç, ebeveynlerin istek ve ihtiyaçları doğrultusunda belirlenen konularda onları bilgilendirmek ve çocuk ve ergenlerin gelişimi, çocuk sağlığı gibi konularda yürütülecek eğitim programlarına katılımlarını sağlamaktır.

Markaj Yayınları

Yürütülebilecek Bazı Ebeveyn Katılımı Örnekleri

Dönem başı ve sonu veli toplantıları, okul aile birliği toplantıları, telefonla irtibatlar

Veli katılımı ile gerçekleştirilen sosyal faaliyetler, okulda bulunan atölyelere velilerin katılımı

Öğrenme alanlarıyla bağlantılı olduğunu düşünülen konuların içeriği hakkında velilerin okulda sunum yapmaları

Bireysel veli görüşmeleri (okul ortamında); ev ziyaretleri

Düzenlenen şenlik ve etkinliklere velileri davet etmek, portfolyo sunumu

Paydaş Olarak Okul Yöneticileri

Okul yöneticileri, kapsayıcı bir öğrenme ortamının oluşturulmasında ve geliştirilmesinde eğitimin tüm paydaşlarına liderlik edecek pedagojik, yasal ve kültürel bilgi ve becerilere sahip olmalıdır.

Okullardaki Etkileşimi Artırmak Adına Okul Yönetimince Gerçekleştirilebilecek Rutin Etkinlikler

- Seremoniler
- Gelenekler
- Ritüeller (derin anlam içeren süreçler ya da günlük rutinlerdir)

Okulların Açıldığı İlk Günlere Özgü Önerilen Bazı Karşılama Ritüelleri

- Oryantasyon
- Hoş geldin mektupları
- Hoş geldin etkinlikleri
- Sene başı genel kurul toplantısı
- Tanışma yemeği; sene başı okul kahvaltısı
- Sabah anonsları
- Müfredat gecesi
- Veli-öğrenci-öğretmen katılımıyla sene başı pikniği
- Okul web sitesinin ve sosyal medya hesaplarının etkin kullanılması

Okul Yönetimince Gerçekleştirilebilecek Bazı Kapanış Veya Sonlandırma Ritüelleri

- Bayrak törenleri (pazartesi ve cuma günleri)
- Mezuniyet törenleri
- Yılsonu çay partisi/kahvaltısı/Pikniği/kermesi/sergileri/yetenek sunumları
- Devir teslim töreni
- Veli-öğrenci-öğretmenler katılımıyla sene sonu pikniği
- Okuma bayramı
- Okulda kapanış yemeği
- Yılbaşı partisi

Paydaş Olarak Sivil Toplum Kuruluşları

Sivil toplum kuruluşları sosyal kulüpler, meslek örgütleri, çevre örgütleri, insan hakları örgütleri vb. şekilde örneklendirilebilecek farklı alanlardaki örgütlenmeleri kapsayan "kâr amacı gütmeyen", "gönüllü", "üçüncü ya da bağımsız sektör" olarak nitelendirilmektedir (Salamon, Anheier, & Associates, 1999).

Türkiye'de Eğitim Alanında Faaliyetler Yürüten Bazı Vakıf Ve Dernek

- Millî Eğitim Vakfı (MEV)
- Türk Eğitim Vakfı (TEV)
- Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı (TEGV)
- Türk Eğitim Derneği (TED)
- Başka Bir Okul Mümkün Derneği (BBOM)
- Türkiye Korunmaya Muhtaç Çocuklar (Koruncuk) Vakfı

Aile ve Toplum Katılımına Yönelik Pratik Öneriler

Okullarda aile ve toplum katılımı, öğrenci başarısı için kritik bir bileşendir.

Güçlü Aile-Toplum-Okul İş Birliği Geliştiren Okulların Özellikleri

- Sınıf seviyesine göre daha yüksek bir yüzdeliğe
- Artan ebeveyn gönüllülüğüne
- Desteklenen okul reformu çabalarına sahip olduğunu
- Öğrenci sınav puanlarını artırdığını
- Öğrencinin okula devam oranlarını artırdığını
- Öğrencilerin okul dışındaki öğrenme fırsatları için bağlantılar oluşturduğunu göstermektedir.

İletişim ve Etkin Katılım

- Okulun/ailenin iletişim ihtiyaçlarını değerlendirmek için bir anket yapılabilir.
- Ebeveyn ve aile katılımı için yapılan mevcut uygulamalar gözden geçirilebilir.
- Okul etkinliklerine, çalıştaylara vb. katılım için ebeveyn ve aile zamanının uygunluğu öğrenilebilir; kişisel şartlar ebeveynlerin yüz yüze bir toplantıya katılmalarını engellediğinde, ebeveyn-öğretmen görüşmelerinin alternatif yöntemleri (telefon, e-posta vb.) kullanılabilir.
- Öğrenci çalışmaları, gözden geçirilmesi ve yorumlanması için düzenli olarak evlerine gönderilebilir.

Evde ve Okulda Öğrenmeyi Birleştirme

- Haber bültenleri, tartışmalar, sınıf toplantıları vb. aracılığıyla ailelerin okulun ihtiyaçlarını ve verdikleri değerleri bilmeleri sağlanabilir.
- Sınıf etkinliklerine aile katılımını sağlamak için seçeneklerin ne olduğu araştırılabilir.
- Öğrencilerin ev ortamlarını tanıtan sınıf etkinlikleri belirlenebilir ve evden ya da daha geniş bir topluluktan kültürel kapsayıcılığı dâhil eden metinler ve diğer etkinlikler kullanılabilir.
- Okulun ev ödevi politikası, ebeveyn desteğine rehberlik etmek için tasarlanmış "ev ödevi rehberi" ebeveynler ile birlikte gözden geçirilebilir.
- Her yıl seviyesinde öğrencilerin ihtiyaç duyduğu beceriler hakkında ailelere bilgi sağlanabilir.
- Ev ve okul arasındaki öğrenci gelişimi hakkındaki tartışmalar için ek fırsatlar sağlanabilir.

Topluluk ve Kimlik Oluşturma

- Okulun yetişkinlere yönelik öğrenme ve topluluk toplantıları için bir topluluk kaynağı hâline gelebileceği yollar düşünülebilir.
- Daha geniş topluluktaki insanlar ve yerel diğer kuruluşlar, okula danışmanlık yapmak ve sınıflarda konuşmak gibi çeşitli yollarla okula dâhil edilebilir.
- Müfredattaki değerlerin tasarımına katılımcı ve kapsayıcı yaklaşımlar geliştirilebilir.

Ailenin Rolünü Tanıma

- Aileler ve okul arasındaki iş birliği için gerçekleştirilen okul düzenlemelerinin iyi uygulamalar olup olmadığı değerlendirebilir.
- İhtiyaçlarını ve önceliklerini belirlemek için ebeveynler, aileler ve toplumun üyeleri araştırılabilir.
- Okul topluluğuna danışılarak, aile-okul ortaklıkları hakkında yazılı bir politika geliştirilebilir.
- Toplantı sonuçlarını diğer ebeveynlere sunmak için belirli ebeveynler/ebeveyn grupları belirlenebilir.

Ortak Karar Verme Süreçleri Oluşturma

- Değerlendirme, raporlama ve müfredat değişiklikleri gibi yeni okul politikaları üzerine danışılması ve görüş alınması için okul topluluğuna başvurulabilir.
- Karar verme gruplarına öğrenciler (ebeveynlerle birlikte) dâhil edilebilir.

Okulun Dışında da İş Birliği Yapma

- Toplum sağlığı, kültür, eğlence, sosyal destek, diğer programlar veya hizmetler ve öğrencilere yönelik yaz programları da dâhil olmak üzere, öğrenme becerileri ve yeteneklerine dayanan topluluk etkinlikleri hakkında bilgi sağlanabilir.
- Rehberlik ve iş ortaklıkları gibi programlar için aileler bilgilendirilebilir.
- Okullar ve aileler tarafından geri dönüşüm, müzikal performanslar, yaşlılarla ilgili gönüllü etkinlikler ve kültürel faaliyetler gibi çalışmalar ile topluma hizmet uygulamaları yapılabilir.

Okul-Aile İş Birliğinin Önündeki Engeller

- Eğitici/Öğretmen Kaynaklı
- Aile Kaynaklı
- İş Birliği Eksikliği

Ülkemizde Kapsayıcı Eğitimin Görünümü

Eğitsel Bağlam

- Sınıfınızda/okulunuzda bu dezavantajların yoğun olarak hissedildiği öğrenci grubu;

- Engelli çocuklar
- Ruhsal ve davranışsal bozukluğu olan çocuklar
- İstismara maruz kalan çocuklar
- Az gelişmiş bölgelerdeki/kırsal kesimdeki çocuklar ve gençler
- Okula gitmeyen/okulu terk eden çocuklar
- Yoksul kent/mahallelerdeki çocuklar ve gençler
- Romanlar
- Çatışma ortamındaki çocuklar ve gençler
- Anadili Türkçe olmayan çocuklar
- Uluslararası göçmenler

- Dezavantajların hissedildiği öğrenci grubu kategorize edilirse;
  - Erişim sınırlıkları (mülteciler, coğrafi dağılım)
  - Dil bariyeri (mülteci ve göçmenler, anadili farklı çocuklar)
  - Düzey çeşitliliği (hazır bulunuşluk, okul öncesi eğitimde okullaşma)
  - Öğrenme kayıpları (mevsimlik tarım işçiliği, mücbir sebebler)
  - Sosyal duygusal gelişim sınırlıkları (mülteciler-dönemsel farklılıklar)
  - Fiziki sınırlıklar (özel eğitim gereksinimi olan bireyler)

Mülteci Eğitimindeki Sorunlar

- Psikososyal (travmalar)
- Uyum (farklı kültür)
- Dil ve iletişim (farklı dil)
- Sistemsel (farklı eğitim sistemi)
- Ailevi (kayıplar, yoksulluk...)

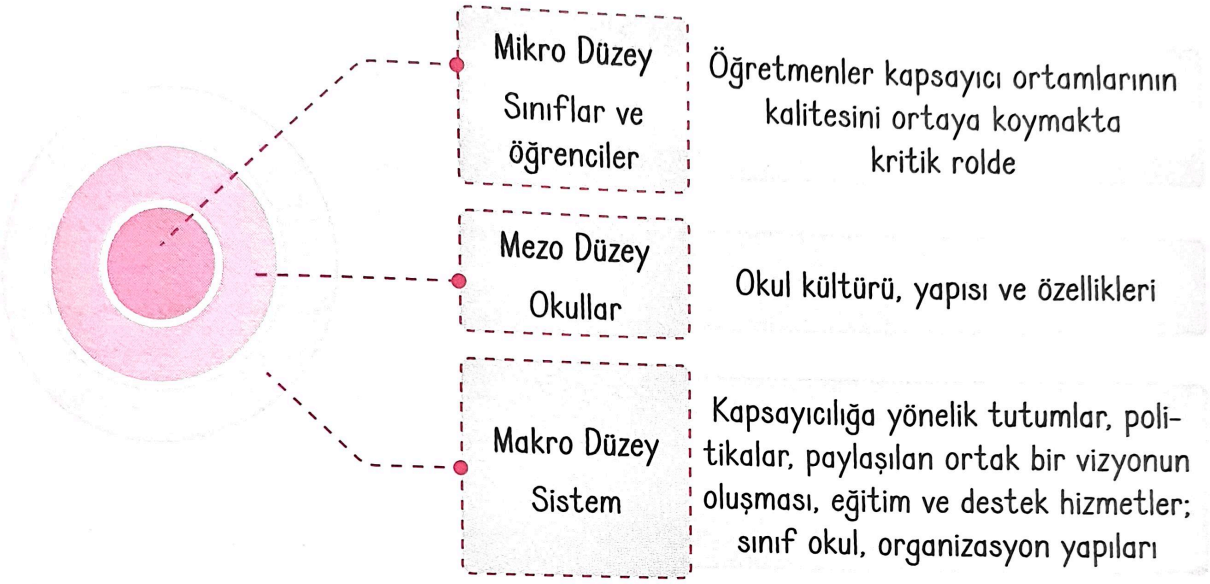

Loreman, T., Forlin, C. & Sharma, U. (2014) Measuring indicators of inclusive education: A systematic review of the literature, Measuring inclusive education, 165-188.

Kapsayıcı Eğitim

Çok Kültürlü Eğitim	Kültürler Arası Eğitim	Kültürel Değerlere Duyarlı Eğitim
Etnik merkezden uzak, farklılıklara saygı gösteren anlayış	Farklı kültürleri anlamaya çalışan ve saygı duyan bir anlayış	Sosyal entegrasyon kapsamında, bütünleşme bilincine dayalı bir anlayış
Yasal haklar ile tüm bireyler eşit haklar ile sunulan eğitim	Herkesin eğitimi amacıyla farklılıklara odaklanmadan sunulan eğitim	Bireyin kültürel değerlerini, düşünce ve deneyimlerini sürece dâhil ederek üst düzey beceri geliştirme amaçlı sunulan eğitim
Farklı kültürde yaşam becerisi kazanmaya odaklanır.	Evrensel değerleri aktarmaya odaklanır.	Farklılıklardan yararlanarak sosyal ve akademik beceri geliştirmeye odaklanır.

Kapsayıcı pedagojiyi temele alan eğitim yaklaşımları, sınıf içindeki çeşitliliklerin ve farklılıkların doğru yönetilememesinden kaynaklandığı düşünülen sorunlara alternatif çözümler sunan esnek ve evrensel bakış açıları içermektedir.

Bilgi, Beceri, Tutum ve Değerler

Öğretimi Çeşitlendirme	Motivasyon	Kültür	Mültecilik	İletişim / Sosyal uyum
Kişisel ilgi, ihtiyaç, beklentileri dikkate alma	Sosyal ve duygusal destek	Kültürlerarası iletişimi sağlama	Bilgi ve deneyimlerini çevresiyle paylaşma	Aile katılımını sağlama
Süreç odaklı değerlendirme	Kültür unsurları arasındaki benzerlikleri uygulama	Kapsayıcı sınıf iklimi oluşturma	Güç öncesi -süreci-sonrası bilgisi	Aileler arası iletişimi pekiştirme
Psikososyal aidiyet oluşturma	Güvenli bir ortam yaratma	Kültürel yapıları sürece dahil etme	Kapsayıcı ve ön yargısız tutum	Kültürel ipuçları hakkında farkındalık
Etkin ve tam katılımı sağlama	Değerli olduklarını hissettirme	Her kültüre değer verme	Olumsuz davranışların nedenlerini fark etme	Sözlü ve sözsüz iletişim becerileri

Öğrencilerin Katılımını Sağlama

- Gerekli ve uygun ipucu ve yardımı sağlama
- Öğrencilerle iletişiminde gerekli ve uygun düzenlemeler (zaman, vurgu, tonlama, konuşma hızı, beden duruşu vb.) yapma
- Cesaretlendirici sözel pekiştireçler (güçlü yönleri takdir, onay vb.) kullanma
- Her bir öğrenciyle iletişiminde uygun (kendilerini değerli hissettirecek) iletişim kanalları (isimleriyle hitap etme, göz teması kurma vb.) kullanma
- Dersin kazanımıyla ilişkili olarak bireysel ya da kültürel birikimlerini paylaşmaları için eşit fırsatlar tanıma

Kültürler Arası İletişim ve Etkileşim

- Her bir öğrenciyle iletişiminde kapsayıcılığa uygun sözlü ve sözsüz iletişim yolları kullanma
- Öğrencilerin, öğrenme görevlerini iş birliği/dayanışma/yardımlaşma içinde yapmalarını sağlama
- Etkinliğin gerekli yerlerinde, kazanımla bağlantılı olarak öğrencilerin duygu/düşünce/bilgi veya becerilerini kültürel birikimleriyle ilişki kurarak paylaşmalarını sağlama
- Kapsayıcı iletişim kanalları (saygı, hoşgörü, etkin dinleme vb.) kullanmalarını sağlama
- Öğrencileri, kendisinden farklı kültürden olan insanları tanımaya istekli olmaları noktasında, kazanım doğrultusunda teşvik etme
- Öğrencilerin empati, sosyal eşitlik, saygı, adalet gibi konular üzerinde düşünmelerini sağlayacak dersin kazanımıyla ilişkili ortamlar sunma

Kapsayıcı Eğitim ve Dezavantajlı Gruplar

Seçilmiş Özellikle Dezavantajlı Gruplara Yönelik Bazı Kavramlar

Ön Yargı

Türkçe sözlükte, "bir şeyi yeterince bilmeden varılmış kanı; önceden verilmiş yargı" biçiminde felsefi ve sosyolojik açılardan tanımlanmıştır. Örneğin, Suriyeli bir göçmenin "tehlikeli" olabileceğini varsaymak ön yargılı bir düşüncedir ve bu düşünce sebebiyle bu kişilerden uzak durmak ön yargılı bir davranıştır.

Damgalama

Bir kişiyi diğerlerinden ayıran ve onun istenmeyen, hoş karşılanmayan bir niteliğe sahip olduğunu belirtmeye yarayan işaret olarak ifade edilmektedir. Örneğin "cüzzam" ilk damgalanan hastalıklardan birisidir ve Tanrı'nın insana verdiği bir kötülük olarak nitelendirilmiştir. Cüzzamlı kişiler hapsedilmiş ve etik dışı tedavi uygulamalarına zorlanmıştır.

Doğrudan Ayrımcılık

Bir kişi veya bir grubun farklılıkları nedeniyle, açık bir biçimde eşit olmayan bir muamele görmesidir.

Dolaylı Ayrımcılık

Fark edilmesi güç olan, genelde imalar veya dolaylı ifadeler ile ortaya çıkan ayrımcılık şeklidir. Örneğin "yok sayma" bu tür ayrımcılığın en belirgin biçimlerindendir. Sınıf ortamında öğretmenin başarısız diye etiketlenen bir öğrenciyi görmezden gelip başarılı öğrencileri daha çok önemsemesi bu ayrımcılık türüne örnektir.

Ayrımcılığın Nedenleri ve Türleri

- Etnik köken ayrımcılığı
- Cinsiyet ayrımcılığı
- Sosyo-ekonomik düzey
- Engellilik veya özel gereksinimler

Pozitif Ayrımcılık

Toplumda ayrımcılığa uğrayan ve bu sebeble birtakım haklara erişemeyen ya da kısıtlı erişen grupların lehine geliştirilen politika, strateji, yöntem ve uygulamaların bütünüdür. Örneğin sosyal ortamlarda engeli bireyleri olumlu yönde ayırmak, kayırmak.

Eğitim Ortamlarında Ayrımcılık

- Okul ortamlarında öğretmenlerin ayrımcı davranışlar gösterdiği bazı durumlara
  - Potansiyellerini dikkate almadan bazı öğrencilerden diğerlerine göre daha düşük beklenti içinde olmak,
  - Öğrenciyi ticari bir kaynak gibi görmek; ailelerinin sosyo-ekonomik düzeylerine göre davranmak,
  - Cinsiyet ayrımcılığı ve özel gereksinime ihtiyacı olan veya engelli öğrencilere yapılan ayrımcılık,
  - Farklı kültürlerden gelen öğrencilere yapılan ayrımcılık,
  - Başarılı öğrencileri kayırma ve özel ilgi gösterme; sınıf ve şubeler arası ayrımcılık,
  - Dinsel ve etnik ayrımcılık; tanıdık ve yakınlarını kayırmak.

Kalıp yargı

Farklı sosyal sınıf ya da grupların özelliklerine ilişkin kaynaksız ve genellemeci inançlara denir. Örneğin, belli bir grubun "her" durumda nasıl davranacaklarına ilişkin yargılayıcı kanaatlerimizin olması, o grup hakkında kalıp yargılarımızın olduğunun göstergesidir. Daha önce bahsettiğimiz ön yargı daha çok "tanılama ve niteleme", kalıp yargı ise daha çok, "sınıflama" içerir.

Ötekileştirme

Ötekileştirme, kavramına göz atacak olur isek, ötekileştirme temelinde bir azınlık grubunu diğer olarak görür; biz'in farklı olanıdır, zıddıdır. Ötekileştirme medya gibi araçlarla sıradanlaştığında hak ihlallerini kolaylaştırır ve dezavantajlı gruplar için sosyal hayatı daha zorlu ve tehlikeli bir hâle getirir. Örneğin medyada sunulan bir haberde suça karışan birisinin etnik kimliği üzerine yapılan bir vurgu, suça karışmış "öteki"nin ait olduğu toplumsal grupları açık bir hedef hâline getirebilir.

Sosyal Dışlanma

Toplumun çoğunluğunun sahip olduğu avantajlardan mahrum olmak, bu kaynaklardan yeterince pay alamamak olarak tanımlanmaktadır. Dezavantajlı bütün gruplar sosyal dışlanmanın olumsuz sonuçlarına maruz kalmaktadır. Örneğin bazı kişilerin özellikle yoksulluk sebebiyle toplumun kenarına itilmeleri ve topluma tam katılımlarının engellenmesi.

Kapsayıcı Eğitim ve Öğretmen Yeterlikleri

Kapsayıcı Öğretmen Yeterlikleri (Uluslararası Düzenlemeler)

Öğretmenlerin kapsayıcı sınıflarda öğretme ve hizmet içi mesleki gelişim ve öğrenme konularında ne derece hazır olduklarını değerlendiren bir çalışmada, öğretmenlere tutarlı ve sürekli mesleki gelişim fırsatları sağlamanın bununla birlikte tüm çocuklara uygulama ve öğretim stratejileri kapsamında tutum, bilgi ve becerilerin kazandırılmasının önemine vurgu yapılmaktadır.

Nitelikli kapsayıcı eğitimin boyutları birçok uluslararası ve ulusal belgede "erişim", "katılım" ve "destek" olarak ele alınmakta ve öğretmenlerin öncelikle bu boyutlarla ilgili bilgi sahibi olmaları gerekmektedir.

Benzer şekilde, UNESCO'nun Küresel Eğitim Raporu'nda sürdürebilir kalkınma hedeflerine ulaşmak için yapılması gereken ulusal, bölgesel ve küresel çabalar içerisinde herkes için son derece adil, kapsayıcı ve kaliteli eğitim sistemlerinin sağlanması ve buna bağlı olarak da eğitimcilerin güçlendirilmesi, profesyonel becerilerinin artırılması, motive edilmesi ve desteklenmesi gerektiği vurgulanmıştır.

Kapsayıcı Öğretmen Yeterlikleri (Ulusal Düzenlemeler)

İlk olarak MEB 2017 yılında, toplumun öğretmenlerden beklentileri ile ulusal ve uluslararası gelişmelerin gerektirdiği ihtiyaçları gözeterek yetkin bir öğretmenin tüm özellikleri ile tanımlanmasını hedeflemiş ve Öğretmenlik Mesleği Genel Yeterlikleri (ÖMGY) içerisinde; mesleki bilgi, mesleki beceri, tutum ve değerler olmak üzere üç yeterlik alanı tanımlanmıştır.

Yetkin öğretmenlerin "bütün çocuklar" için sağlıklı ve güvenli bir öğrenme ortamı sağlamasına, eğitimin paydaşlarının hak ve sorumluluklarını bilmesine, çocukların bireysel farklılıklarını gözeterek esnek planlama yapmasına, özel gereksinimli öğrencilerin ihtiyaçlarına hassasiyet göstermesine, çocukların içinde bulunduğu kültürel çevreye duyarlı olmasına, tüm çocuklara öğrenen olarak değer vermesine dikkat çekmektedir.

Kapsayıcı Eğitim Ortamlarında Öğretmen

- Öğretmenlerin yansıtıcı düşünme merkezli bir anlayış geliştirmesinin önemli olduğu vurgulanmaktadır. Öğretmenlerin öz değerlendirme yapmak amacıyla veri toplama süreçlerini olumsuz etkileyebilen bazı nedenler mevcuttur.
- Bunlardan en öne çıkan ikisi bu süreçlerin karmaşık oluşu ve zaman darlığıdır. Özdeğerlendirme rubriklerinin kullanımı, öğretmenlerimizin kendi çalışmalarını kaydettikleri günlükler ve kayıt çizelgelerini oluşturmaları bu anlamda yardımcı olabilir.

Öğretmen Öz Değerlendirme Rubriği

- Öğretmenlerin verdikleri kararların farkına varmalarını ve sistematize etmelerini sağlamaya yönelik kullanılabilecek en etkili araçlardan birisi öz değerlendirme rubrikleridir.
- Öğretmenler haftalık değişimleri grafiklendirerek kayıt altına almak isterlerse, zayıf, orta ve iyi karşılığı olan 1, 2 ve 3 değerleri üzerinden grafik oluşturabilirler.
- Bu kayıt alma işini geliştirirken toplam puan üzerinden ve göstergeler üzerinden hareket edebilirler.
- Böylece öğretmenler, süreç içinde kendi sınıfına dönük değerlendirmesini bir bütün olarak görebilir, kendi gelişimine yön verebilmesi için odaklanması gereken hususları tespit edebilir.

Sevgili Günlük

Öğretmen günlükleri keyifli bir öz düzenleme aracıdır (Capizzi, Wehby, & Sandmel, 2010). Öğretmen günlükleri, sınıfta kapsayıcı bir öğrenme ortamı oluşturmak için hangi düzenlemelere yer verildiğini içerir ve karşılaşılan problemlere dönük nasıl bir strateji izlendiğine yönelik düşüncelerin kayıt altına alınması amacıyla tutulur.

Benim Eşsiz Sınıfım

Görsel araçlar etkili bir öz düzenleme aracı olarak kullanılabilir. Posterler, grafikler, diyagram şemaları ve fotoğraflar çoğu zaman yazıdan daha kalıcı olmaktadır (Cassandra, Brady & Taylor, 2005). Sınıfın fiziki düzenini, etkinlikler sırasında çocuklarla etkileşim anlarını ya da çocukların birbirleri ile etkileşime girdikleri anları gerekli durumlarda fotoğraflamak, arada kat edilen yolu görmenizde görsel bir ipucu sağlamak amacıyla bu yöntem kullanılabilir.

Sevgili Meslektaşım

Gereksinim duyulduğunda sınıfa davet ettiğimiz meslektaşımızın önceden geliştirilmiş kayıt formuna notlar alarak bizi izlemesi, bu notları bizimle paylaşması ve bize yapıcı bir dönüt sağlaması amacıyla gerçekleştirilebilir. Bir kişinin kendisini dışarıdan birisinin gözüyle değerlendirmesi her zaman kolayca gerçekleştirilebilecek bir uygulama olmayabilir. Bunu gerçekleştirmenin en etkili olan ve sıkça uygulanan bir yolu meslektaşlardan alınan destektir.

Kapsayıcı Eğitimin Kalitesi

Eğitimde kalitenin tanımı farklı gruplara göre farklı biçimde şekillenmekte; çocuklar, aileler, hizmet verenler farklı değerler ve ihtiyaçları temelinde kaliteyi farklı biçimde tanımlayabilmektedir (Katz, 1993, Layzer & Goodson, 2006). Aynı zamanda kapsayıcı eğitimin kalitesi faklı düzeylerde farklı paydaşlarla ele alınabilmektedir.

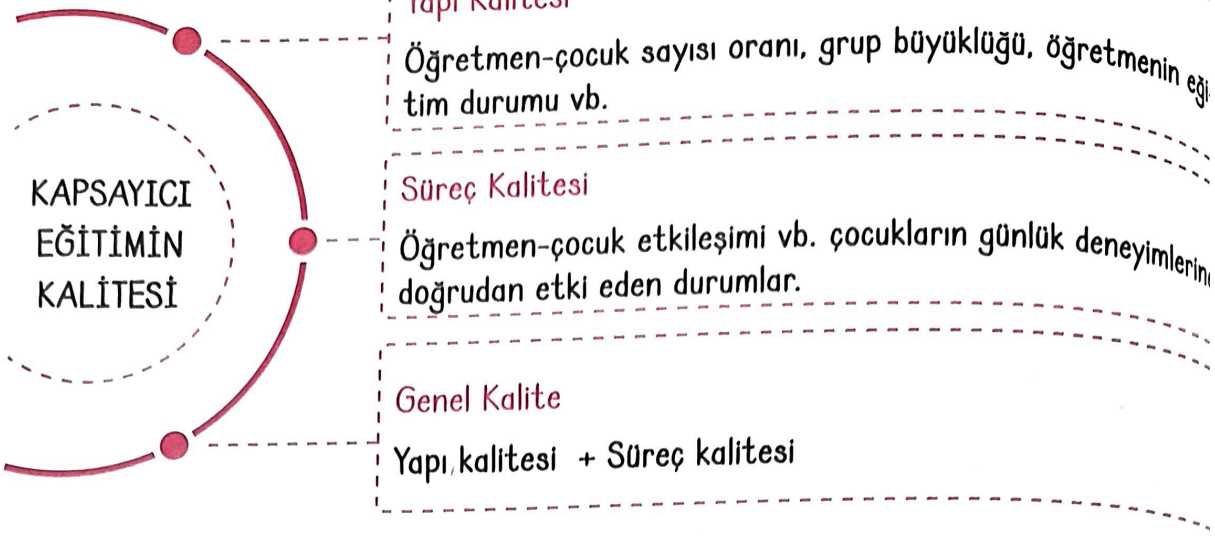

Kaliteli Kapsayıcı Eğitimin Bileşenleri

Erişim

Fiziksel engelleri kaldırarak çocuklara çok çeşitli etkinlikler sunmak ve ortam sağlamak, onların optimum gelişimlerini ve öğrenmelerini desteklemek için gerekli uyarlamaları yapmayı ifade etmektedir.

Katılım

Çocuklarda aidiyet hissi oluşturarak oyun ve öğrenme etkinlikleriyle meşgul olmalarını sağlamaktır. Engelli ve normal çocuklar "iş birliği" becerisi kapsamında birlikte çalışma şansı yakalar.

Destek

Kapsayıcı eğitimle sağlana destekler, öğretmen, yöne tici ve ailelerin kapsayı eğitime ilişkin bilgi, beceı ve tutumlarını geliştirmey hedefleyen profesyone eğitim olanakları olara tanımlanmaktadır.

Kapsayıcı Erken Çocukluk Eğitiminin Kalitesinin Göstergeleri

- Ortamın, materyallerin/araçların uyarlanması
- Akran etkileşimine yetişkin katılımı
- Yetişkinlerin çocukların serbest zaman etkinliklerine ve oyununa rehberliği
- Çatışma çözme
- Grup üyeliği
- Çocuklar ve yetişkinler arasındaki ilişkiler
- İletişim için destekleme
- Grup etkinliklerini uyarlama
- Etkinlikler arası geçiş
- Geri bildirim
- Aile-uzman iş birliği
- Çocukların öğrenmelerini takip etme

Not: Kalitenin gelişmesinde en kritik faktör öğretmenlerdir.

ÇEVRE EĞİTİMİ VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

6. MODÜL

ATMOSFER, HAVA, İKLİM VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLİŞKİSİ

ATMOSFER

Yeryüzünü saran ve kalınlığı 110 kilometreye yaklaşan gazlar karışımına atmosfer denir. Yerden yukarı doğru troposfer, stratosfer, mezosfer, termosfer ve eksosfer gibi katmanlara ayrılır. Buharlaşma, yağış, rüzgar ve benzeri meteorolojik olayların çoğu atmosferin en alt tabakasında gerçekleşir.

HAVA

Hava yeryüzünün herhangi bir yerinde ve herhangi bir anda yaşanan ya da gözlenen atmosferik olayların tümüdür.

Hava Olayları

Rüzgâr, nem, yağış gibi meteoroloji ile ilgili olan olaylara hava olayı denmektedir. Hava olayları, günlük yaşamımızı derinden etkileyen en temel etkenler arasında yer almaktadır. Hava olayları şu şekilde sıralanmaktadır: yağmur, sis, kar, rüzgâr, sıcaklık.

İKLİM

İklim, bir yerde uzun bir süre boyunca gözlemlenen sıcaklık, nem, hava basıncı, rüzgâr, yağış, yağış şekli gibi meteorolojik olayların ortalamasına verilen addır. Hava durumundan farklı olarak iklim, bir yerin meteorolojik olaylarını uzun süreler içinde gözlemler. Bir yerin iklimi o yerin enlemine, yükseltisine, yer şekillerine, kalıcı kar durumuna ve denizlere olan uzaklığına bağlıdır.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

İklim değişikliği, çok genel bir yaklaşımla, nedeni ne olursa olsun iklim koşullarındaki geniş ölçekli (küresel) ve önemli bölgesel ya da yerel etkileri bulunan, uzun süreli ve yavaş gelişen değişiklikler olarak tanımlanır (Türkeş, 2020b). İklimsel değişkenlik, tüm zaman ve alan ölçeklerinde iklimin ortalama durumundaki ve standart sapmalar ile uç olayların oluşumu gibi öteki istatistiklerindeki değişimlerdir (Türkeş, 2020a).

TÜRKİYE İKLİMİ VE KURAK BÖLGELER

TÜRKİYE İKLİMİNİN VE İKLİM DİNAMİĞİNİN ANA ÇİZGİLERİ

- Konumundan dolayı Türkye'de sürekli basınç merkezleri etkili değildir. Türkiye, 30° enlemlerindeki dinamik yüksek basınç merkezi ile 60° enlemindeki alçak basınç merkezi arasında yer almaktadır. Ülkemizi etkileyen basınç merkezleri; İzlanda alçak basınç alanı, Asor yüksek basınç alanı, Basra alçak basınç alanı, Sibirya yüksek basınç merkezidir.
- Türkiye'deki egemen iklim tipi ise, birçok farklı bölgesel alt iklim ve yağış rejimi tipleri bulunmasına karşın, kışı ılıman/soğuk ve yağışlı, yazı kurak ve sıcak/çok sıcak subtropikal Akdeniz iklimidir. Türkiye'nin Karadeniz Bölgesi ve Kuzeydoğu Anadolu Bölümü dışında kalan yerlerinde, yaz boyunca genellikle uzun süreli kuru ve sıcak iklim koşullarının (yaz kuraklığı) oluşmasına neden olur.
- Konunun daha iyi kavranması için bu noktada aridite ve kuraklık kavramlarını kısaca açıklamak gerekir.

Aridite (Kurak Olma Durumu)

- Yeryüzünün herhangi bir yerinde egemen olan fiziki coğrafya denetçilerinin ve uzun süreli atmosfer dolaşımı düzeneklerinin oluşturduğu sürekli yağış ve nem açığı koşulları ya da hidroklimatolojik kuraklıktır.

Kuraklık (Kuraklık Olayı)

- Hidrolojik, tarımsal ve meteorolojik kuraklık gibi bir ayrıma gidilmeksizin; "yeryüzündeki çeşitli sistemlerce kullanılan doğal su varlığının, belirli bir zaman süresince ve bölgesel ölçekte uzun süreli ortalamanın ya da normalin altında gerçekleşmesi sonucunda, temel olarak şiddet, süre ve coğrafi yayılış bileşenleri ile nitelendirilebilen üç boyutlu bir doğa olayı biçiminde etkili olan su açığı ve yetersizliğidir" (Türkeş, 2017b ve 2017c, vb.).
- Türkiye'de İç Anadolu Bölgesi'nin orta bölümü ve Doğu Anadolu'nun en doğusunda Van-Iğdır bölümü orta enlem yarıkurak step, (Marmara kıyı bölümü dışında Karadeniz kıyı kuşağı nemli orta enlem (ılıman) iklimlerin kurak mevsimi olmayan yazı sıcak ve çok sıcak nemli subtropikal ve Marmara, Ege, Akdeniz ve Güneydoğu Anadolu bölgeleri ile İç Anadolu'nun batı ve güney bölümleri yazı kurak sıcak ve çok sıcak subtropikal Akdeniz iklim sınıfına girer. Öte yandan, İç ve Doğu Anadolu bölgelerinin genel olarak orta-kuzey bölümlerinde uzanan geniş bir kuşak yazı kurak nemli karasal (soğuk), Kuzeydoğu Anadolu'nun (Erzurum-Kars Bölümü) ve İç Anadolu'nun kuzeyindeki görece dar bir alan ise kurak mevsimi olmayan nemli karasal (soğuk) iklim sınıfında yer alır.
- Aridite İndisi'ne ya da başka iklim sınıflandırmalarına göre çölleşmenin baskın ve tanıtıcı fiziki coğrafya gösterge ve özellikleri (jeomorfoloji, ekolojik biyocoğrafya, hidroloji vb.) açısından, Türkiye'de gerçek çöllerin yer aldığı çok kurak ve çöl benzeri koşulların yaşandığı gerçek kurak (arid) araziler yoktur (Türkeş, 2013, 2017b).

Türkiye'nin Bugünkü Su İklimi ve Su Potansiyeli

Türkiye'nin su iklimindeki mevsimsellik ve yıllar arası değişkenlik de dikkat çekici derecede yüksektir. Nüfusun artmakta olduğu Türkiye'deki su varlığı Dünya ortalamasının yaklaşık % 18'ine karşılık gelir. Başka bir deyişle, Türkiye su zengini bir ülke değildir, öyleymiş gibi yaşayan bir ülkedir.

İKLİM VE ÇEVRE ÜZERİNDEKİ ETKİLER

- Devletlere, iklim değişikliği konusunda bilimsel raporlar hazırlamak için 1988 yılında Birleşmiş Milletler himayesinde Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) ortaklığında Hükümetlerarası İklim Değişikliği Paneli (IPCC) kurulmuştur.
- Sanayi Devrimi'nden bu yana gerçekleşen karbondioksit (CO_2) ve diğer sera gazı emisyonlarının atmosferde birikmesi sonucunda gezegenimizin yüzey sıcaklığının ortalama yaklaşık 1.2°C derece kadar artış göstermiş olduğu belirlenmiştir.
- Dünyadaki Sanayi Devrimi'ni takip eden süreçte nüfus artışı, şehirleşme ve endüstriyel gelişmeler doğa ve çevre üzerinde olumsuz gelişmelere sebep olmuştur.
- Dünyanın geri kalanından iki ila üç kat daha hızlı ısınan ve iklim değişikliğine karşı en savunmasız bölgeler olarak kabul edilen kutuplar hızla erimektedir.
- Her yıl iklim değişikliği değerlendirmesi yapan ve Birleşmiş Milletler'e bağlı olarak çalışan Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) 2021 yılı raporunda, sera gazı salımlarının, deniz seviyelerinin, okyanus suyu sıcaklığının ve atmosferdeki birikimi artan CO_2 nedeniyle okyanus asitlenmesinin rekor yüksek seviyeye ulaştığını tespit etmiştir.

- Her yıl iklim değişikliği değerlendirmesi yapan ve Birleşmiş Milletler'e bağlı olarak çalışan Dünya Meteoroloji Örgütü (WMO) 2021 yılı raporunda, sera gazı salımlarının, deniz seviyelerinin, okyanus suyu sıcaklığının ve atmosferdeki birikimi artan CO_2 nedeniyle okyanus asitlenmesinin rekor yüksek seviyeye ulaştığını tespit etmiştir.

İklimde Meydana Gelen Değişikliklerin Temel Sebepleri

- Güneş'ten gelen enerji miktarındaki değişimler
- Okyanusal ve atmosferik süreçler
- Volkanik püskürmeler
- Atmosferdeki birikimleri insan etkinliklerinden kaynaklanan sera gazlarının (CO_2, CH_4, N_2O, vb.) artışları

İKLİM SİSTEMİNİN BİLEŞENLERİ

Fiziksel İklim Sistemi Nedir? Nasıl Çalışır?

Küresel İklimin Bileşenleri

- Atmosfer (hava küre)
- Hidrosfer (su küre)
- Krayosfer (buz küre)
- Litosfer (taş küre)
- Biyosfer (yaşam küre)

Tüm atmosfer hareketlerinin enerji kaynağı Güneş'tir. Güneş'ten gelen kısa dalga boylu enerji (GKDB Güneş ışınımı) atmosferi geçerek yeryüzüne ulaşır. Güneş enerjisinin atmosferden geçişi sırasında çok az enerji emilir ve bu da atmosferin ısınmasına harcanır.

Güneş'ten salınan ve yeryüzüne ulaşan enerjinin eşitsiz dağılımı, rüzgâr olarak bildiğimiz yatay hava hareketlerini ve bulutlar ile yağışları oluşturan dikine hava hareketlerinin (konveksiyon) doğrudan oluşmasına neden olur.

Küresel ortalama sıcaklıktaki uzun süreli artış, Sanayi Devrimi'nden beri özellikle son yarım yüzyılda CO_2, CH_4 ve N_2O gibi sera gazlarının atmosferdeki hızla artan birikimlerinden kaynaklanan küresel ısınma konusunda ciddi bir kaygıya yol açmaktadır.

Fiziksel İklim Sisteminin Bileşenleri

İklim Sistemindeki İçsel İnteraktif Bileşenleri

- Atmosferi
- Okyanusları
- Deniz buzu
- Kar örtüsünü
- Karasal buzulu (dağ buzullarını, antarktika ve grönland'daki buzul kalkanları)
- Hidrolojiyi (nehirleri, gölleri, yer üstü ve yer altı suları)
- Kara yüzeyini ve özelliklerini (yer şekilleri, bitki örtüsü, yeryüzünün güneş ışınımını yansıtma oranı (albedo), canlı kütle ve ekosistemler, vb.),

İklim Sistemindeki Dış Bileşenler

- Güneş'i ve enerjisi
- Güneş-yer geometrisi
- Yerkürenin yörüngesi
- Kara ve deniz dağılışı
- Karaların fiziki coğrafi özellikleri
- Yerkürenin ekseni çevresindeki dönüşü
- Okyanus tabanı topografyası
- Havza şekilleri
- Atmosfer ve okyanusların temel bileşimi ve kütlesi

GÜNEŞ RADYASYONU VE KÜRESEL ENERJİ DENGESİ

Güneş ve Yer Işınımı

- İklim sisteminin sıcaklık, basınç, rüzgâr, yağış, bulut ve nem gibi tüm öğeleri, yerküre/atmosfer sisteminin içindeki enerji transferi (taşınması) ve dönüşümlerinin bir sonucudur. Güneş, yerküre ve atmosfer, birlikte muazzam bir ısı motorunu oluşturur. Yeryüzüne ulaşan Güneş ışınları, ekvator ve çevresine yıl boyunca dik ve dike yakın açılarla geldiği için ekvatoral ve tropikal bölgeler daha fazla ısınır.
- Güneş enerjisi, uzaydan yeryüzüne doğru taşındığı için atmosfer ile etkileşim içindedir. Güneş enerjisinin bir bölümü, atmosferden uzaya geri yansır, bir bölümü emilir ve ısıya dönüşür, bir bölümü de yeryüzüne geçer (transmisyon). Yeryüzüne işleyen ve orada emilen ışınım, yüzeyi ısıtır, suyu buharlaştırır, karları eritir ve toprak örtüsünü ısıtır. Bunun sonucunda, Güneş ışınımı, çeşitli enerji biçimlerine dönüşür.

Yerkürenin Hareketleri ve Yerküre-Güneş İlişkileri

Rotasyon: Yerkürenin kendi ekseni çevresindeki dönüşüdür.

Revolusyon: Yerkürenin Güneş'in çevresindeki yörüngesini, başka bir deyişle ekliptik düzlemini izleyerek yaptığı dönüş hareketidir.

Presesyon (Yalpalama): Dünya'nın rotasyon sırasında, başını sallayan bir topaç gibi yalpalayarak yaptığı dönüş hareketidir.

Yerkürenin Enerji Bütçesi

Atmosferin Güneş'e bakan dış yüzündeki bir alanda, bir metrekarelik bir yüzeye saniyede düşen enerji tutarının yaklaşık 1367 Watt (W) olduğunu ve bu değerin, kısa sürelerde değişmediği için Güneş sabiti olarak adlandırıldığını görmüştük. Ancak, gezegenimiz küre biçimli olduğu için, herhangi bir zamanda yarısı geceyi yaşar. Bu yüzden, atmosferin dış yüzeyindeki bir noktaya gelen ortalama enerji tutarının, gerçekte bu değerin yaklaşık dörtte birine (342 W/m2) düştüğü hesaplanmıştır.

DOĞAL İKLİM DEĞİŞİKLİKLERİ: LEVHA HAREKETLERİ VE MİLANKOVİÇ DÖNGÜLERİ

Levha Tektoniği Nedir?

Levha tektoniği veya levha hareketleri, en geniş anlamıyla litosferin yapısını ve bu yapıyı oluşturan evreleri araştıran jeoloji dalıdır. Levha tektoniğinin temel ilkeleri, Alman bilim adamı Alfred Wegener'in Kıta Kayması Teorisi'nin geliştirilmesi sonucu oluşmuştur. Levha tektoniği kuramına göre, litosfer astenosfer üzerinde hareket eden çok sayıda levhaya ayrılır. Volkanik etkinlik, deprem etkinliği ya da volkanik ve deprem etkinlikleri birlikte, çoğunlukla levha sınırlarını işaret eder. Levhalar, bu sınırlar boyunca uzaklaşır (diverjans), yaklaşır (konverjans) ya da yanal olarak hareket eder (transform levha sınırı).

Levha hareketleri, yılda birkaç milimetreden (mm) birkaç santimetreye değişen bir yavaş hareket olarak gerçekleşir. Levha hareketlerinin yavaş oluşu kıtaların parçalanmasına ve okyanus havzalarının oluşmasına neden olur.

Markaj Yayınları

Levha Tektoniği, İklim ve İklim Değişikliği İlişkisi

- Levha tektoniği, doğal Dünya'daki üç ana iklim zorlama etmeninden biridir.
- Levha tektoniği, atmosfer, kara yüzeyi ve bitki örtüsü gibi iklime doğrudan etkisi olan bazı etmenlerin tersine, milyonlarca yıl boyunca çok yavaş çalışır.
- Diğer ikisi, yerküre ile güneş arasındaki astronomik ilişkiler, özellikle, Dünya'nın yörüngesinin şeklindeki ve kendi dönüş ekseninin eğimindeki vb. değişiklikler şeklinde tanımlanan orbital zorlama ve Güneş enerjisinin şiddetindeki değişikliklerdir.
- İklim zorlaması, herhangi bir düzeneğin, örneğin kuvvetlenen ya da değişen sera etkisinin, insan etkinlikleri yüzünden atmosfere salınan ve atmosferdeki birikimleri hızla artan milyarlarca tonluk ek sera gazı salımlarının etkisiyle iklimi değişmeye zorlamasıdır.
- Bu bir pozitif insan kaynaklı ışınımsal zorlamadır.

İNSAN KAYNAKLI İKLİM DEĞİŞİKLİKLERİ: KUVVETLENEN SERA ETKİSİ VE KÜRESEL ISINMA

Işınımsal Zorlama Nedir?

Güneş ışınımı ile yer ışınımı arasındaki bu dengeyi ya da enerjinin atmosferdeki ve atmosfer ile kara ve okyanus arasındaki dağılışını değiştiren herhangi bir etmen, iklimi de etkileyebilir. Yer/atmosfer sisteminin enerji dengesindeki herhangi bir değişiklik ise ışınımsal zorlama olarak adlandırılır.

İnsan Kaynaklı İklim Değişikliğine Nedenleri

- Olumsuz insan etkinlikleri ve eylemleri
- Hızla artmakta olan insan kaynaklı çeşitli salımların (emisyon) doğal bir sonucu olarak atmosferdeki ışınımsal olarak etkin/küresel ısınma potansiyelleri yüksek olan sera gazlarının aerosollerin ve ozon katmanında incelmeye neden olan ozon bozucu maddelerin birikimleri
- Arazi kullanımı ve arazi kullanımı değişikliği
- Ormansızlaşma

Atmosferdeki Değişken Gazlar ve Aerosoller

Su buharı (H_2O), CO_2, N_2O, CH_4, çeşitli asılı parçacıklar ve ozon (O_2), değişken gazların ve aerosollerin (havada asılı durabilen ve atmosfer dolaşımıyla sınırlar ötesi yer değiştirebilen çeşitli sıvı ya da katı küçük parçacıklar) önemli örneklerindendir. İnsan kaynaklı yapay sera gazları 20. yüzyıldan beri sanayi süreçleriyle üretilmekte ve atmosfere salınmaktadır.

Doğal Sera Etkisi

Sera etkisi, atmosferdeki gazların gelen Güneş ışınımına karşı geçirgen, buna karşılık geri salınan uzun dalga boylu yer ışınımına karşı çok daha az geçirgen olması nedeniyle, yerkürenin beklenenden daha fazla ısınmasını sağlayan ve ısı dengesini düzenleyen doğal süreç olarak tanımlanabilir (Türkeş, 2021a).

Kuvvetlenen Sera Etkisi

Yerküre/atmosfer ortak sisteminin enerji dengesine yapılan pozitif katkı, kuvvetlenen sera etkisi olarak adlandırılır (Türkeş, 2021c). Bu ise, yerküre atmosferindeki doğal sera gazları (su buharı, CO_2, CH_4, N_2O ve O_3) yardımıyla yüz milyonlarca yıldan beri çalışmakta olan doğal sera etkisinin kuvvetlenmesi ve küresel ısınmanın hızlanması anlamına gelmektedir (Türkeş, 2019 ve 2020a).

İNSAN KAYNAKLI İKLİM DEĞİŞİKLİKLERİ: FOSİL YAKITLARIN YAKILMASI VE ORMANLAŞTIRMA BAĞLAMINDA KÜRESEL ISINMA SORUNSALI

Ormansızlaşma ve Fosil Yakıt Yanmasının İklim Değişikliği Açısından Farklılaşması

Karbon, kara ve atmosfer arasında her zaman doğal olarak ve insan eylemleri yoluyla karşılıklı değişmektedir. Bu nedenle, ormansızlaşma gibi olumsuzluklar nedeniyle kara biyosferinden (toprak, bitkiler) kaybedilen karbondioksit (CO_2), basitçe zaten "aktif" karbonun karadan atmosfere aktarılmasıdır (Türkeş, 2021b).

Ağaç dikerek ya da ormanlaştırma vb. gibi çeşitli yollarla karbonu atmosferden toprağa geri taşımak, fosil yakıt salımlarını ancak belirli ve küçük bir oranda dengeleyebilir. Kısaca, karbonu karada depolamak dâhil, fosil yakıt salımlarını etkili bir biçimde azaltmanın yerini hiçbir şey tutamaz.

Ormansızlaşma ve İklim Değişikliği

Yanan fosil yakıtlar, ormansızlaşma ve diğer etkinlikler nedeniyle karbon yutaklarının yok edilmesiyle birlikte, atmosferde giderek ormanlar gibi mevcut karbon yutaklarından emilebilenden daha fazla CO2 kalmasına ya da birikmesine katkıda bulunmuştur. Atmosferdeki CO_2, metan ve diazotmonoksit gibi sera gazlarının artan birikimleri, ısı enerjisini alt atmosferde hapsettiği için küresel ısınmayı tetikliyor.

Başlıca Tartışma Konuları ve Konunun Sentezi

- Karasal biyosferin bileşenleri (örneğin toprak, bitki örtüsü, sulak alanlar, vb.) atmosferden CO_2'yi uzaklaştırarak ya da atmosfere CO_2 salınmasını önleyerek iklim değişikliğinin hafifletilmesine önemli bir katkı sağlayabilir (Türkeş, 2021b).
- Karbonca zengin bitki örtüsünü açmak ya da yok etmekten kaçınmak ve yeniden büyüyen bitki örtüsünü korumak, arazi sistemlerini kullanarak iklim değişikliğini hafifletmek için en etkili yaklaşımlardır (Climate Council of Australia. 2016).

AŞIRI HAVA VE İKLİM OLAYLARI: SICAK HAVA DALGALARI, ŞİDDETLİ YAĞIŞLAR VE KURAKLIKLAR

Karbondioksit (CO_2), metan (CH_4) ve diazotmonoksit (N_2O) gibi başlıca sera gazlarının atmosferdeki birikimlerinin çeşitli insan etkinlikleri nedeniyle sanayi devriminden beri hızla artması sonucunda kuvvetlenen sera etkisinin en önemli sonucu, yerkürenin enerji dengesi üzerinde ek bir pozitif ışınımsal zorlama oluşturarak, Dünya ikliminin daha sıcak ve daha değişken olmasını sağlamasıdır. Örneğin alansal ve zamansal olarak yüksek bir değişkenlikle nitelenen yağışlarda, 20. yüzyılın ortalarından günümüze değin Dünya'nın çeşitli bölgelerinde, örneğin Akdeniz Havzası ülkelerinin bazılarında ve Türkiye'de önemli azalış (kuraklıklar) ve artış eğilimleri gözlenmiş; bazı ekstrem (aşırı) olaylarda önemli değişiklikler ortaya çıkmıştır.

Aşırı Sıcak Koşullarda, Kuvvetli Yağışlarda ve Kuraklıklarda Gözlenen Bölgesel Değişmeler

- İnsan kaynaklı iklim değişikliğinin, Dünya'nın her yerindeki birçok hava ve iklim ekstremlerini (aşırılıklarını) şimdiden etkilediğini görüyoruz.
- Sıcak hava dalgaları, daha kuvvetli ve şiddetli yağışlar, kuraklıklar ve tropikal siklonlar gibi aşırı olaylarda gözlemlenen değişikliklerin ve özellikle bunların insan etkisine atfedilmesinin kanıtları yaklaşık son 10 yılda daha da güçlenmiştir.

- İnsan kaynaklı iklim değişikliği, yağışın azaldığı bölgelerde daha belirgin olmak üzere, artan hava sıcaklıklarının bir fonksiyonu olan toprak neminin buharlaşması nedeniyle bazı bölgelerde tarımsal ve ekolojik kuraklıkların artmasına neden olmuştur.
- Küresel ısınmadaki her artışla birlikte, ekstremlerdeki değişiklikler daha da büyümektedir.

Örnek: Her ek 0.5 °C'lik küresel ısınma, bazı bölgelerde büyük olasılıkla sıcak hava dalgaları ve kuvvetli yağışlar dâhil olmak üzere, aşırı sıcaklık olaylarının şiddetinde ve sıklığında belirgin artışlara ve ayrıca bazı bölgelerde tarımsal ve ekolojik kuraklıklara neden olabilecektir.

İKLİM DİPLOMASİSİ, BİRLEŞMİŞ MİLETLER İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ ÇERÇEVE SÖZLEŞMESİ VE KYOTO PROTOKOLÜ

İklim Diplomasisi

İklim değişikliği diplomasisi bilim, teknoloji, coğrafi temsil, politik süreçler, yasalar, etik, hakkaniyet ve felsefe gibi zengin bir çeşitlilik barındıran çok disiplinli ve disiplinler arası bir düzlemden gelen ve/ya da bir bilim-politika arayüzünden beslenen girdilere dayalı uzun soluklu ve çok taraflı bir politika alanı ve yaklaşımı olarak tanımlanabilir. (Türkeş, 2022)

Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi

- Sera gazı salımlarını belirli bir yıl düzeyinde tutma ya da belirlenen bir yıla kadar istenen oranda azaltma girişimlerinin en önemlisi, Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) oldu. Sözleşme'nin hazırlıkları BM Hükümetlerarası Görüşme Komitesi (INC) tarafından sürdürüldü. Haziran 1992'de Brezilya'nın Rio kentinde gerçekleştirilen BM Çevre ve Kalkınma Konferansı'nda (UNCED) imzaya açılan sözleşmeyi, çok kısa bir sürede Haziran 1993'e kadar 166 ülke ve Avrupa Topluluğu (AT) imzaladı ve özleşme 21 Mart 1994 tarihinde yürürlüğe girdi.
- Mayıs 1992'de New York'ta yapılan 5. toplantısının 2. bölüm görüşmeleri sonucunda; Türkiye, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD) ve pazar ekonomisine geçiş sürecindeki Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle birlikte hem Ek I'e hem de OECD ülkeleriyle birlikte Ek II'ye alınmıştır.
- Türkiye, yaklaşık 10 yıl süren zor ve yoğun diplomatik uğraşılardan sonra, BMİDÇS'ye Ek II'den çıkarak ve onu Ek I ülkelerinden farklı kılan özel koşulları kabul edildikten sonra 2004 yılında bir Ek I ülkesi olarak taraf olmuştur (Türkeş, 2021d).
- 1996 yılında Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne (TBMM) sunulmuş olan "BMİDÇS'ye Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı", 2003 yılında ilgili komisyonlarca kabul edildikten sonra, TBMM Genel Kurulu'nda da uygun bulunarak, 21 Ekim 2003 tarih ve 25266 sayılı Resmi Gazete'de yayımlandı.
- Sözleşme kuralları gereğince, Türkiye BMİDÇS'ye, 24 Mayıs 2004'te 188. (AB dikkate alındığında 189.) taraf ülke olarak kabul edildi (Türkeş, 2008).

BMİDÇS'nin Nihai Amacı

Atmosferdeki sera gazı birikimlerini, insanın iklim sistemi üstündeki tehlikeli etkilerini önleyecek bir düzeyde durdurmayı başarmaktır". Sözleşmenin kalbini oluşturan sera gazı salımlarıyla ilgili yükümlülükler ise "gelişmiş ülkelerin antropojen sera gazı salımlarını 2000 yılına kadar 1990 yılı düzeyinde tutmadır.

BMİDÇS Kyoto Protokolü

- Küresel düzeydeki insan kaynaklı sera gazı salımlarını 2000 sonrasında azaltmaya yönelik yasal yükümlülükleri BMİDÇS Kyoto Protokolü (KP) düzenlemektedir.
- KP'ye göre Ek I tarafları (OECD, AB ve eski sosyalist Doğu Avrupa ülkeleri), KP Ek A'da listelenen sera gazlarını (CO_2, CH_4, N_2O, Hidrofluorokarbonlar (HFC'ler), Perfluorokarbonlar (PFC'ler) ve Sülfür heksafluorid (SF6)) 2008-2012 döneminde 1990 düzeylerinin en az % 5 altına indirmekle yükümlüdür.
- KP'nin ve Kyoto düzeneklerinin uygulanmasına ilişkin yasal kuralların çerçevesi, Temmuz 2001'de kabul edilen Bonn Anlaşması ile çizildi (Türkeş, 2001b).
- Bonn Anlaşması'nın içerdiği ana politik uzlaşma konuları ise Kasım 2001'de Fas'ın Marakeş kentinde yapılan BMİDÇS Taraflar Konferansı'nın 7. toplantısında (TK-7) kabul edilen Marakeş Uzlaşmaları'yla yasal metinlere dönüştürüldü.
- Türkiye'nin "BMİDÇS KP'ye Katılmamızın Uygun Bulunduğuna Dair Kanun Tasarısı (Kanun No. 5836)" Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından 5 Şubat 2009'da kabul edildi. 5836 No.lu Kanun 17 Şubat 2009'da 27144 Sayılı Resmî Gazetede yayımlandı. Türkiye'nin Kyoto Protokolü'ne katılımı (taraf olması), resmi uygun bulma belgesinin 28 Mayıs 2009'da BM'ye sunulmasından sonraki 90. günde, 26 Ağustos 2009'da yürürlüğe girmiş oldu.

Bmidçs Paris Antlaşması Ve Sonrası

Paris Antlaşması Ana İlkeleri ve Hedefleri

- Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği Çerçeve Sözleşmesi (BMİDÇS) Paris Antlaşması, 30 Kasım-13 Aralık tarihlerinde Paris'te gerçekleştirilen BMİDÇS 21. Taraflar Konferansı'nda, ülkelerin çok büyük bir bölümünce imzalanarak kabul edildi.
- 12 Aralık 2015'te 196 taraf ülkece kabul edilen BMİDÇS Paris Antlaşması, çok kısa sürede 4 Kasım 2016'da yürürlüğe girdi. Paris Antlaşması'nın ana amacı, küresel sıcaklık artışını sanayi öncesi düzeylerinin 2°C'nin olabildiğince altına çekmek ya da olanaklıysa 1.5°C'de sınırlandırmanın yanı sıra, sırasıyla düşük sera gazı salımlı ve iklim dirençen bir toplum ve kalkınma yoluyla uyumlu finansman akışının sağlanması olarak belirlenmiştir.
- Türkiye Cumhuriyeti, 10 Kasım 2021 tarihinde BMİDÇS Paris Antlaşması'na resmi olarak taraf oldu. Türkiye 2015 yılında sunmuş olduğu -bir referans senaryoya (BAU) göre sera gazı salımlarını 2030 yılında % 21 oranına kadar azaltma hedeflerini içeren- Niyet Edilen Ulusal Katkı Beyanı'ndaki önceki hedefini "2035'te % 45'e kadar" şeklinde değiştirerek hızla kömürlü termik santralleri devreden çıkarmalı, fosil yakıtlara verdiği her türlü desteği kesmeli, rüzgâr ve güneş başta gelmek üzere yeni ve yenilenebilir enerji kaynaklarından sağlanan -daha güvenli, bol ve ucuz- elektrik enerjisinin birinci enerjinin içindeki payını artırmalıdır.

Glasgow Konferansı'nın Ana Sonuçları ve Glasgow İklim Paktı

- 1-13 Kasım 2021 tarihlerinde İskoçya'nın Glasgow kentinde gerçekleştirilen BMİDÇS 26. Taraflar Konferansı'ndan oluşturuldu.
- Hükümetler 2015 Paris Antlaşması'nı kabul ettiğinden beri başta güneş, rüzgâr, piller ve diğer yenilenebilir teknolojilere 2.2 trilyon Amerikan dolarından fazla para harcadı.

- Uluslararası Enerji Ajansı (IEA) Dünya Enerji Görünümü 2021 Raporu'nun (IEA, 2021) "Teknoloji ve Bölgelere Göre 2020-2050 Dönemindeki Seçilmiş Temiz Enerji Teknolojileri İçin Kestirilen Pazar Payları" bölümündeki kestirimlere göre, 2050'ye Kadar Net Sıfır Salım Senaryosu altında 2050'ye kadar en fazla yatırım gerektiren teknolojiler, büyüklük sırasıyla bataryalar (piller), açık deniz rüzgâr enerjisi ve yakıt hücresidir.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ İLE MÜCADELE POLİTİKALARI

- Veriler, küresel sera gazı salımların % 25'inin elektrik ve ısı üretimi, % 24'ü tarım, ormancılık ve diğer arazi kullanımları, % 21'i sanayi, % 14'ü ulaştırma, % 6'sı binalar ve % 10'unun - elektrik ve ısı üretimi dışındaki - diğer enerji etkinlik ve süreçlerinden kaynaklandığını göstermektedir.
- İklim değişikliği ile mücadelede emisyon azaltımı, iklim değişikliğine uyum, iklim değişikliği ile mücadele için teknoloji transferi, finansman, ormanlaştırma ve yeniden ormanlaştırma ve kapasite geliştirme gibi temel politika alanları bulunmaktadır (OECD, 2007; Cerit Mazlum, 2019; Arı, 2022, Türkeş, 2022).
- Sera gazlarının salımlarının azaltımında, salım yoğunluğu açısından ulaştırma sektörü, enerji sektörü, binalar, sanayi, yerleşme, şehirleşme, tarım, ormancılık ve arazi kullanımı gibi sektörler ön plana çıkmaktadır (Arı, 2022).
- Fosil yakıtlar yerine yenilenebilir enerji teknolojilerinin kullanımı hem salım azaltımına katkı sağlamakta hem de çevresel kirliliğin önüne geçmektedir. İnsan kaynaklı sera gazı salımlarının azaltımında öncelikli ele alınması gereken enerji yoğun sektörlerden biri, ulaştırma sektörüdür.
- Konutlar, hizmet binaları ve ticari binalardan oluşan bina sektörünün bulunduğu inşaat sektörü (2020 yılı verilerine göre) enerji kullanımının % 36'sından, karbon salımının ise %37'sinden sorumludur.
- Sanayi sektöründe, salım azaltımı için özellikle imalat sanayindeki süreçlerin yeniden tasarlanması gerekmektedir.
- Tarım, ormancılık ve arazi kullanımı sektörlerinde, emisyon kaynaklarının nötrlenmesi ve atmosferdeki karbon emisyonlarının tutulması ve yeryüzünün albedosunun çok fazla değiştirilmemesi açısından oldukça değerlidir.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİNDEN ETKİLENEBİLİRLİK VE UYUM

- İklim değişikliğinden etkilenebilirlik, "bir topluluk ya da sistemin (fiziki coğrafyaya ilişkin ve ekolojik sistemin ya da sosyoekonomik sektörün) iklim değişikliği stresinden etkilenme ya da etkiye açık olma derecesi, gerilimi karşılama ya da yanıtlama düzeyi (duyarlılık) ve iklim değişikliklerine uyum düzeyi ya da uyum kapasitesi arasındaki ilişki" şeklinde tanımlanabilir (Türkeş, 2021i). IPCC'ye (2022b)
- Doğal sistemlerde uyum ise, güncel iklime ve etkilerine uyarlanma sürecidir. Öte yandan maladaptasyon, artan sera gazı salımları, iklim değişikliğine karşı artan ya da değişen etkilenebilirlik, daha adaletsiz sonuçlar ve şimdi ya da gelecekte azalan refah dâhil olmak üzere iklimle ilgili olumsuz sonuçların riskinde artışa yol açabilecek "yanlış uyum" eylemleridir (IPCC, 2022b).

Ekosistemlerin ve İnsanların Etkilenebilirliği

Ekosistemlerin ve insanların iklim değişikliğine karşı etkilenebilirliği, kesişen sosyoekonomik kalkınma kalıpları, sürdürülemez okyanus ve arazi kullanımı, eşitsizlik, marjinalleşme, sömürgecilik ve yetersiz yönetişim gibi tarihsel ve süregelen eşitsizlik kalıpları tarafından yönlendirilen, bölgeler arasında ve içinde önemli ölçüde farklılık gösterir.

Geleceğe Uyum Seçenekleri ve Fizibiliteleri

İnsana ve doğaya yönelik riskleri azaltabilecek uygulanabilir ve etkili uyum seçenekleri vardır. Kısa vadede uyum seçeneklerinin uygulanmasının fizibilitesi sektörler ve bölgeler arasında farklılık gösterir. İklim riskini azaltmak için uyumun etkinliği, belirli bağlamlar, sektörler ve bölgeler için belgelenmiştir ve artan ısınma ile azalacaktır.

İklim Direngen Kalkınma

Herkes için sürdürülebilir kalkınmayı ilerletmek için uyum önlemlerini ve bunların etkinleştirme koşullarını iklim değişikliği mücadelesiyle bütünleştirir. Dahası karalarda, okyanuslarda ve ekosistemlerde eşitlik ve sistem geçişleri ile ilgili soruların yanı sıra, kent ve altyapı, enerji, sanayi, toplum ve insan, ekosistem ve gezegenin sağlığı için gerekli uyum eylem ve uygulamalarını içerir.

Biyoçeşitliliğin ve Ekosistemlerin Korunması

Biyoçeşitliliğin ve ekosistemlerin korunması, iklim değişikliğinin kendilerine getirdiği tehditler ve bunların uyum ve etkileri hafifletmedeki rolleri ışığında iklim direngen kalkınmanın temelidir.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE ENERJİ VERİMLİLİĞİ

- Atmosferdeki sera gazı salımlarının yüzde 77'si; petrol, kömür, doğal gaz gibi fosil yakıtların yanmasıyla oluşur. Günümüzde, başlıca sera gazlarından olan CO_2'nin atmosferdeki miktarı, doğanın kabul edebileceğinden çok daha hızlı artmaktadır. Bunun sonucunda, yeryüzünün ortalama yüzey sıcaklığı sanayi öncesi döneme oranla yaklaşık 1.2°C artmıştır.

Enerji Verimliliği: Binalarda yaşam standardı ve hizmet kalitesinin, endüstriyel işletmelerde ise üretim kalitesi ve miktarının düşüşüne yol açmadan, birim veya ürün miktarı başına enerji tüketiminin azaltılmasıdır.

- BM 7. Sürdürülebilir Kalkınma Amacı olan "Erişilebilir ve Temiz Enerji Amacı," 2030'a kadar küresel enerji verimliliği ilerleme oranının iki katına çıkarılması ve enerji verimliliği için yatırımların artırılması çağrısında bulunmaktadır.
- Enerji verimliliği, artan enerji ihtiyacı için doğal kaynakların tahribini önlemenin yanı sıra ekonomik açıdan da kârlıdır.

İklim Çözümleri 2050: Türkiye Vizyonu adlı rapor, 2020-2025 yılları itibariyle nüfus ve kalkınma düzeyi artarken, enerji verimliliği sayesinde, enerjiye tahmini talebin yılda yüzde 39 oranında azaltılabileceğini ifade etmektedir.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE KENTLER

- Kentler özellikle iklim değişikliğine neden olan insan faaliyetlerine kaynaklık etmektedir. Bugün yaklaşık 3.9 milyar insanın yaşadığı kentlerin toplam yüzölçümü yeryüzünün sadece % 2'sini kaplamaktadır. Buna karşın kentler, barındırdıkları nüfus, üretim ve tüketim faaliyetleriyle sosyal ve ekonomik hayatın merkezi konumundadır. Birleşmiş Milletler Ekonomik ve Sosyal İşler Dairesi'nin tahminlerine göre 2050'ye kadar 2.5 milyar kişinin daha kent nüfusuna eklenmesi ve dünya nüfusunun %70'inin kentlerde yaşaması öngörülmektedir.

- Günümüzde dünya enerji tüketiminin % 60 ila % 80'i kentlerde gerçekleştirilmektedir. İklim değişikliğinin başlıca sorumlusu olarak değerlendirilen karbondioksit salımlarının % 75'i kentlerde gerçekleştirilen etkinliklerden kaynaklanmaktadır.
- 6.5 milyar insanı barındırmak zorunda kalacak olan ve günümüz şartlarında bile yoksulluk, işsizlik, alt yapı hizmetlerine erişim, salgın hastalıklar, iklim değişikliğine bağlı doğal afetler ve göç sorunları yaşayan kentler bu büyük sorunlar ile daha da yaşanması zor yerler haline gelmektedir.
- IPCC yaşamakta olduğumuz iklim değişikliğinin nedeninin insan faaliyetleri olduğunu, bu faaliyetlerin özellikle kentlerde yoğunlaştığını belirtmektedir.
- Kentlerdeki sera gazı salımları ağırlıklı olarak sanayi, ticaret, inşaat, ulaşım, binaların inşası ve kullanımı gibi kent içi faaliyetlerden kaynaklanmaktadır.
- Kentler bir yandan, insanların etkinlikleri ile iklim değişikliğine neden olurken; iklim değişikliği sonucunda ortaya çıkan olumsuz sonuçlardan da en çok etkilenen yaşam birimleri olmaktadır.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE YEŞİL ÇATILAR

Yeşil Çatı Nedir?

Son yıllarda, şehirleri daha sürdürülebilir ve iklim değişikliğine karşı daha dirençen hale getirmek için küresel bir hareket ortaya çıktı. Şehirler daha fazla park ve yeşil alan oluşturuyor, araçlara ve diğer kirlilik biçimlerine sınırlar koyuyor ve binalar için enerji verimliliği önlemleri alıyor.

Yeşil Çatıların Başlıca Çevresel İşlev ve Yararları

- Kentin Havasını Soğuturlar.
- Enerji ve Sağlık Bakım Maliyetlerini Azaltırlar.
- Kentsel Selleri Önlerler.
- Suyu Süzerler.
- Gıda Güvenliğini Geliştirirler.
- Sosyal Uyum ve Savunuculuğu Sağlarlar.

İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ VE TARIMA ETKİSİ

Öngörülen İklim Değişikliğinin Etkileri

- İklim değişikliğinin tarımsal ürün ve karasal gıda üretimi üzerindeki olumsuz etkileri olumlu etkilerinden daha açık ve yaygındır.
- Aşırı iklim olaylarının bazıları, insan kaynaklı küresel iklim değişikliğinin ve onun en önemli göstergesi olan küresel ısınmanın bir sonucu olarak ortaya çıkmaktadır.
- İklimsel eğilimler hem tatlı su hem de deniz ortamlarında hasat edilen su türlerinin bolluk ve dağılış desenleri ile Dünya'nın farklı bölgelerindeki su kültürü üretim sistemlerini etkilemektedir.
- Bazı çalışmalar, günlük en yüksek hava sıcaklıkları ya da günlük yüksek sıcaklık ekstremleri 30 °C ve üstüne çıktığında ürün rekoltelerinin ciddi bir negatif etkilenebilirliği olduğunu belgelemiştir.
- Tropikal ve ılıman iklim bölgelerindeki buğday, pirinç ve darı gibi ana ürünler açısından, yerel hava sıcaklığı 21. yüzyılın son dönemlerine göre 2 °C ve daha fazla arttığında uyum olmaksızın iklim değişikliği üretimi negatif olarak etkileyecektir.
- 2000'li yıllardan beri gerçekleştirilmiş olan çalışmalardan elde edilen bulgulara göre iklimdeki ve CO_2 birikimlerindeki değişiklikler, tarımsal üretim açısından önemli ve istilacı türlerin dağılışını etkileyecek ve rekabet artışına yol açacaktır.

İklim Değişikliği Koşullarında C3 ve C4 Bitkilerinin CO_2 Gübrelemesine Farklı Yanıtları

- Calvin Döngüsü, organizmaların - özellikle bitkiler ve alglerin-havadaki CO_2 den enerji ve yiyecek oluşturduğu süreçtir.
- Calvin döngüsünün ilk adımı, üç karbon atomu içeren kararlı bir ara bileşik (3-fosfogliserik asit) üretimini içerir. Bu nedenle, bu işleme C3 fotosentezi ve bu şekilde metabolize olan buğday, pirinç, pamuk, soya fasulyesi, şeker pancarı ve patatesler vb. bitkilere C3 bitkileri denir.
- Mısır, şeker kamışı ve birçok tropikal çayırı içermek üzere bazı bitkiler, dört karbonlu bir bileşik üreterek fotosentetik işleme başlar. Aslında, mısır ve şeker kamışı, genellikle böyle düşünmememize karşın, birer ot türüdür. Bu tip bitkilere C4 bitkileri denir.
- C4 bitkileri CO_2 artışlarına C3 bitkilerine göre daha az tepki verir. Bu nedenle, CO_2 gübrelemesinin C3 bitkilerinin büyüme hızı üzerinde önemli bir etkisi olabilirken, C4 bitkileri üzerinde büyük bir etkisinin olması beklenmemektedir.
- Mısır gibi belirli tarımsal ürünler, yüksek CO_2'li bir dünyada C3 kökenli yabani otlara kıyasla dezavantajlı olabilir.
- C3 dünyası içinde bile farklı bitki türlerinin, CO_2 artışlarına eşlik edebilecek sıcaklık ve nem varlığındaki (örneğin yağış rejimi, toprak nem içeriği) değişikliklere farklı tepkiler göstermesi beklenmektedir.

SÜRDÜRÜLEBİLİR KALKINMA AMAÇLARI VE İKLİM DEĞİŞİKLİĞİ

- Sürdürülebilir kalkınma, insan ile doğa arasında denge kurarak doğal kaynakları tüketmeden, gelecek nesillerin ihtiyaçlarının karşılanmasına imkân verecek şekilde bugünün ve geleceğin yaşamını ve kalkınmasını programlama anlamını taşır.
- 1972 yılında Stockholm'de gerçekleştirilen BM İnsan Çevresi Konferansı'nda sosyo ekonomik yapıları ve gelişme düzeyleri farklı olan birçok ülke "çevre" konusunda ilk defa bir araya gelmiş ve BM İnsan Çevresi Bildirisi kabul edilmiştir.
- Sürdürülebilir kalkınma kavramı ilk kez, 1987 yılında Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu'nca hazırlanan Brundtland (Ortak Geleceğimiz) Raporu'nda "Bugünün gereksinimlerini, gelecek kuşakların gereksinimlerini karşılama yeteneğinden ödün vermeden karşılayan kalkınma" olarak tanımlanmıştır (Yücel 2016).
- 1992 Rio Konferansı'nda 178'den fazla ülke, insan yaşamını iyileştirmek, çevreyi korumak ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak üzere küresel bir ortaklık kurmak için kapsamlı bir eylem planı olan Gündem 21'i kabul etmiştir.
- Gündem 21'de sürdürülebilir kalkınma için üretim ve tüketim alışkanlıklarının değişmesi gerektiğine vurgu yapılmaktadır (GAİB, 2022).
- 2000 yılında toplanan Bin Yıl Zirvesi'nde ilan edilen BM Binyıl Kalkınma Hedefleri'nin temel amacı aşırı yoksulluğu ve açlığı ortadan kaldırmak olmuştur.
- 2012 yılında gerçekleştirilen, Rio + 20 Zirvesi olarak da anılan Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Zirvesi'nde, küresel ölçekte sürdürülebilir yaşama engel oluşturan sorunlar, ülkelerin kendi ulusal koşulları çerçevesinde ele alınmış ve görüşmeler 2015 yılına kadar sürmüştür.
- Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları (BM SKA) olarak belirlenen 17 Amaç, 169 hedef ve 247 gösterge, gezegenin ve tüm canlıların sağlıklı bir şekilde varlıklarını sürdürebilecekleri bir sistemin oluşturulması temeline dayanmaktadır. SKAlar, yoksulluğu ortadan kaldırmak, gezegenimizi korumak, tüm insanların barış ve refah içerisinde yaşamasını sağlamak için evrensel bir eylem çağrısıdır.

HAVA, SU, TOPRAK KİRLİLİĞİ VE ÇEVRE KİRLİLİĞİNİN KONTROLÜ

- İnsan faaliyetleri sonucunda doğanın ve yaşam alanlarının kirlenmesine çevre kirliliği denir. Çevre kirliliğinin birçok çeşidi vardır. En çok bilinen kirlilik çeşitleri; hava kirliliği, su kirliliği ve toprak kirliliğidir.
- SKA12, ülkeleri sorumlu bir yaşam için hava, su ve toprak kirliliğini önlemek üzere sorumlu üretim ve tüketim modelleri geliştirmeye çağırmaktadır.
- Özellikle fosil yakıtların yanması ya da fosil yakıtların verimli kullanılmaması/yakılmaması neticesinde hava kirliliği yüksek konsantrasyonlara (birikimlere) ulaşabilmektedir.
- Karbon monoksit (CO), kükürt dioksit (SO2) ve azot oksitleri (NOx) gibi partikül maddeler hem çevre kirliliğine neden olmakta hem de insan sağlığı üzerinde solunum ve kalp yetmezliği gibi hastalıklara neden olmaktadır.
- Diğer bir çevresel kirlilik su kirliliğidir. Su kirliliği, zararlı maddelerin akarsu, nehir, göl, okyanus gibi su kaynaklarımızı kirletmesi ve kalitesini düşürmesidir.
- BM SKAların altıncısı "Temiz Su ve Sanitasyon Amacı" herkes için erişilebilir su ve atık su hizmetlerinin ve sürdürülebilir su yönetiminin güvence altına alınmasını vurgulamaktadır.
- BM SKAların ondördüncüsü olan "Suda Yaşam" Amacı" sürdürülebilir kalkınma için okyanusların, denizlerin ve deniz kaynaklarının korunması çağrısında bulunmaktadır.
- Okyanus ve deniz sağlığının ve biyoçeşitliliğinin korunması için Birleşmiş Milletler, bilim ve iş dünyasını, sivil toplumu ve politika yapıcıları ortak araştırma ve teknolojik yenilik programı etrafında harekete geçirmek ve okyanus bilimlerindeki uluslararası işbirliğini artırmak üzere 2021-2030 dönemini Uluslararası Okyanus Bilimleri On Yılı olarak ilan etmiştir.
- Diğer bir çevresel kirlilik toprak kirliliğidir. Toprak, en önemli doğal kaynaklardan birisi olup; tarım dışı amaçlar ile kullanılması, ağır metallerle kirlenmesi ve erozyon sonucu oluşan etkilerle kayıplara uğraması sonucunda verimi düşmekte ya da yok olmaktadır.
- Kaybedilen toprakların ise yeniden kazanılması çok zordur. Toprağın 1 cm'lik üst tabakası, ancak birkaç yüzyılda oluşabilmektedir.

Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları

- Açlığa Son (SKA2)
- Sağlık ve Kaliteli Yaşam (SKA3)
- Temiz Su ve Sanitasyon (SKA6)
- Sanayi, Yenilikçilik ve Altyapı (SKA9)
- Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar (SKA11)
- Sorumlu Üretim ve Tüketim (SKA12)
- İklim Eylemi (SKA13)
- Sudaki Yaşam (SKA14)
- Karasal Yaşam (SKA15)

Kirliliğin Kontrolü

Kirliliğin kontrolü, mevzuat, düzenleme ve teknolojiler ile mümkündür. Okyanuslar, denizler, atmosfer, ormanlar, sulak alanlar vb. alıcı ortama verilecek atıklar ve emisyonlar açısından kirlilik standartları önemlidir. Kirlilik için yasal standartların oluşturulması, bu standartlara uyumun denetlenmesi ve ölçümlenmesi, uymayanlara cezai yaptırımların uygulanması sağlanmalıdır.

Markaj Yayınları

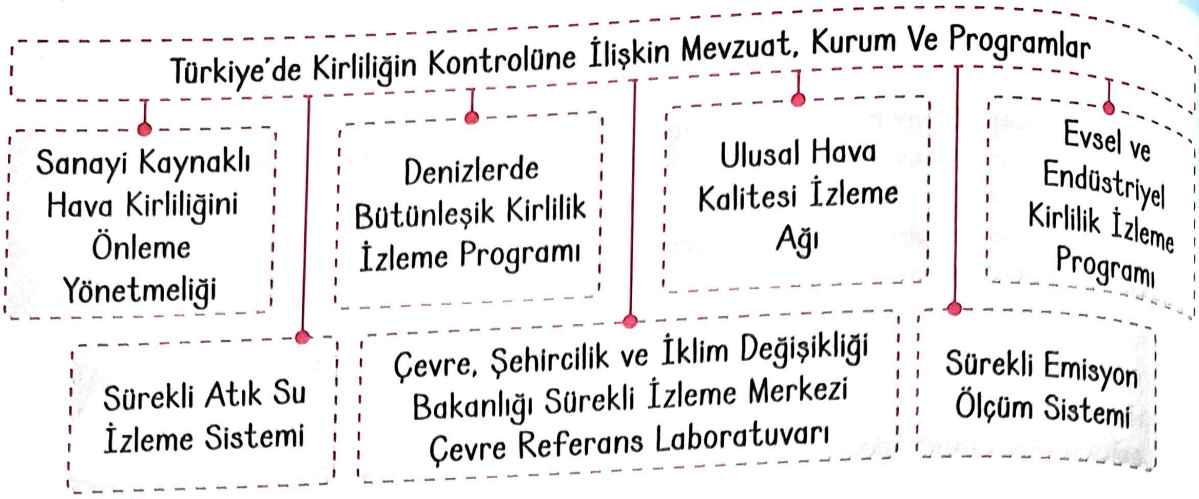

ATIK YÖNETİMİ VE SIFIR ATIK

- Sıfır atık, atık oluşumuna engel olmaktır. Sıfır atığın hedefi atık oluşmadan önce atık oluşumunu önlemek; atık üretmemektir.
- Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları'ndan Açlığa Son, Nitelikli Eğitim, Temiz Su ve Sanitasyon, Sürdürülebilir Şehirler ve Topluluklar, Sorumlu Üretim ve Tüketim, İklim Eylemi, Sudaki Yaşam ve Karasal Yaşam Amaçları, atık yönetimi ve sıfır atık konusu ile ilgili önemli çalışmalardır.
- Türkiye'de 2017'den beri "Sıfır Atık" politikası kapsamında kaynakların daha verimli kullanılması, atık oluşumunun önlenmesi ve oluşan atığın geri dönüşümü amaçlanmaktadır.
- Atık yönetimi ve sıfır atık kapsamında doğrusal, geri dönüşüm ve döngüsel ekonomi modelleri ortaya çıkmıştır. Bu modellerin özellikleri şunlardır:

Doğrusal Ekonomi: Ham madde doğadan temin edilir; kullanılacak malzeme üretilir, kullanılır sonra da hepsi tekrar atık olarak doğaya atılır.

Geri Dönüşüm Ekonomisi: Doğadan alınan ham madde işlenir, kullanılır, doğaya atılır. Daha sonra doğadan tekrar toplanarak ekonomiye kazandırılır.

Döngüsel Ekonomi: Ham madde temininden itibaren, üretim, kullanım, dönüşüm ve yeniden dönüşümü esas almayı ifade eden üretim ve tüketim modelidir.

SOSYAL ETKİLEŞİM VE İLETİŞİM

7. MODÜL

GİRİŞ

İLETİŞİMİN ÖNEMİ VE İLETİŞİM BECERİLERİ

İletişimin Farklı Tanımları

- İletişim, sayesinde dünyayı anlamlı kıldığımız ve bu anlamı başkaları ile paylaştığımız insani bir süreçtir.
- Duygu düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması ve haberleşmedir.
- İletişim düşüncenin sözel olarak karşılıklı değiş tokuşudur.
- İletişim, insanların çevreyi etkileyebilme, varlığını ifade edebilme, amaçlarını gerçekleştirebilme ve gereksinimlerini karşılayabilme aracı olarak tanımlanabilir.

İletişim Tanımların Ortak Özellikleri

- İletişimde en az iki kişi vardır.
- İletişim tek yönlü değil, karşılıklıdır.
- İletişim hem psikolojik hem de sosyal/kültürel bir olgu ve süreçtir.

İLETİŞİMİN ÖGELERİ

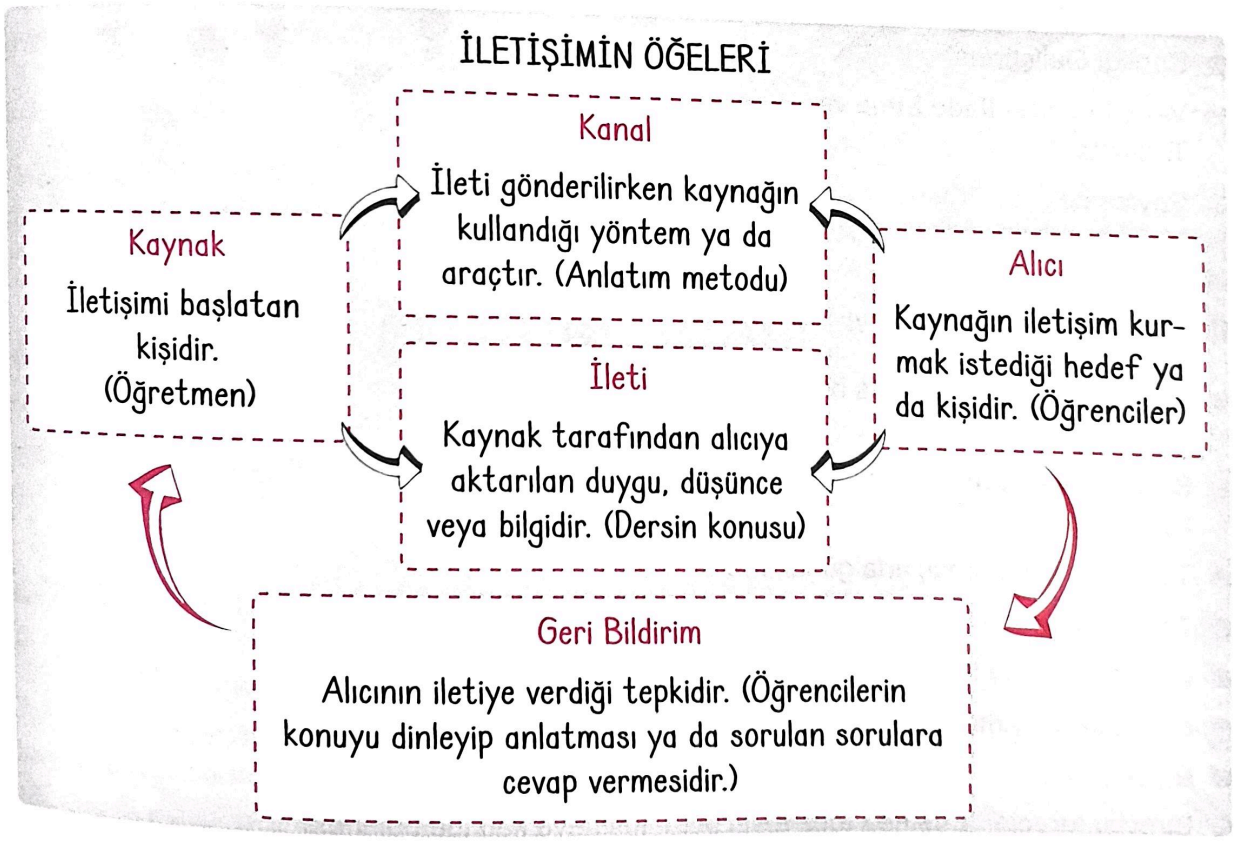

İLETİŞİM SÜREÇLERİ

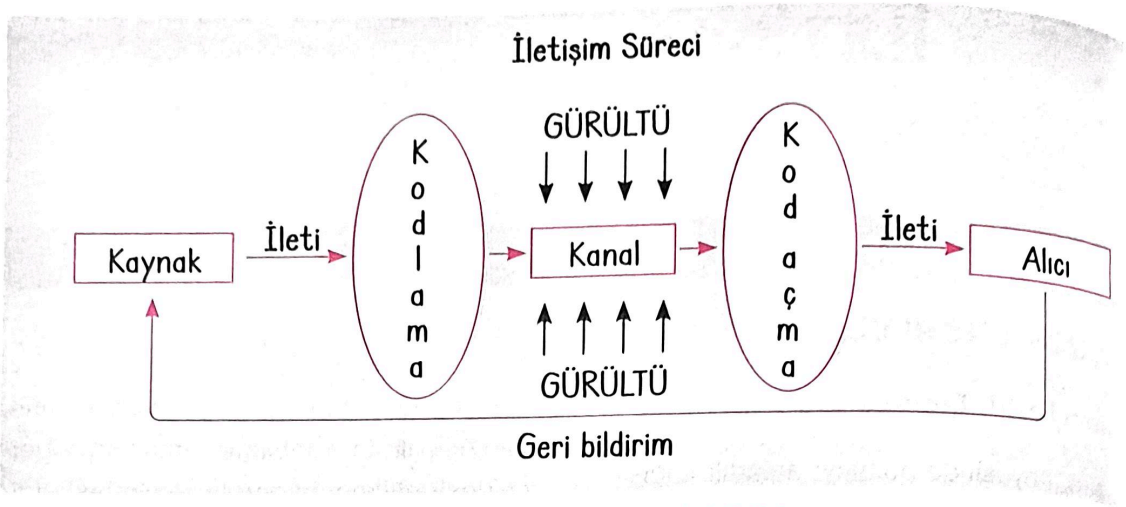

Kodlama: Mesajın işaret hâline dönüşmesinde kullanılan simgeler ve simgeler arasındaki ilişkileri düzenleyen kuralların tümüne kod denir.

Kod açma ve yorumlama: Kod açma, kaynaktan gelen mesajın içeriğinin alınıp çözümlenmesi, anlamın anlaşılmasıdır.

Geri bildirim: Geri bildirimin kişiler arası iletişimdeki işlevi de karşılıklı gidip gelen mesajların doğru algılanıp algılanmadığını test etmektir.

Gürültü: Kaynaktan çıkan mesajın hedef tarafından tam ve doğru olarak alınmasını etkileyen şey gürültüdür.

İLETİŞİMİN İŞLEVLERİ

İletişimin Bireysel İşlevi

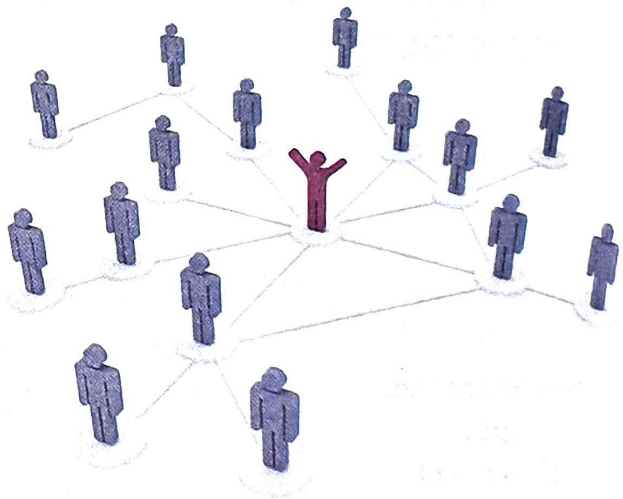

- İlişki Kurma
- Benliği Geliştirme
- Var Olduğunu İfade Etme ve Tanınma
- Paylaşma

İletişimin Toplumsal İşlevi

- Topluma çeşitli konularda bilgi sağlama
- Bireylerin toplumsallaşma süreçlerine katkıda bulunma
- Toplumu belirli amaçlarla güdüleme
- Tartışma ortamı hazırlama
- Eğitime katkıda bulunma
- Kültürün gelişimine katkıda bulunma
- Eğlendirme
- Bireyler, gruplar arasında toplumsal bütünleşmeye katkıda bulunma

İLETİŞİMİN SINIFLANDIRILMASI

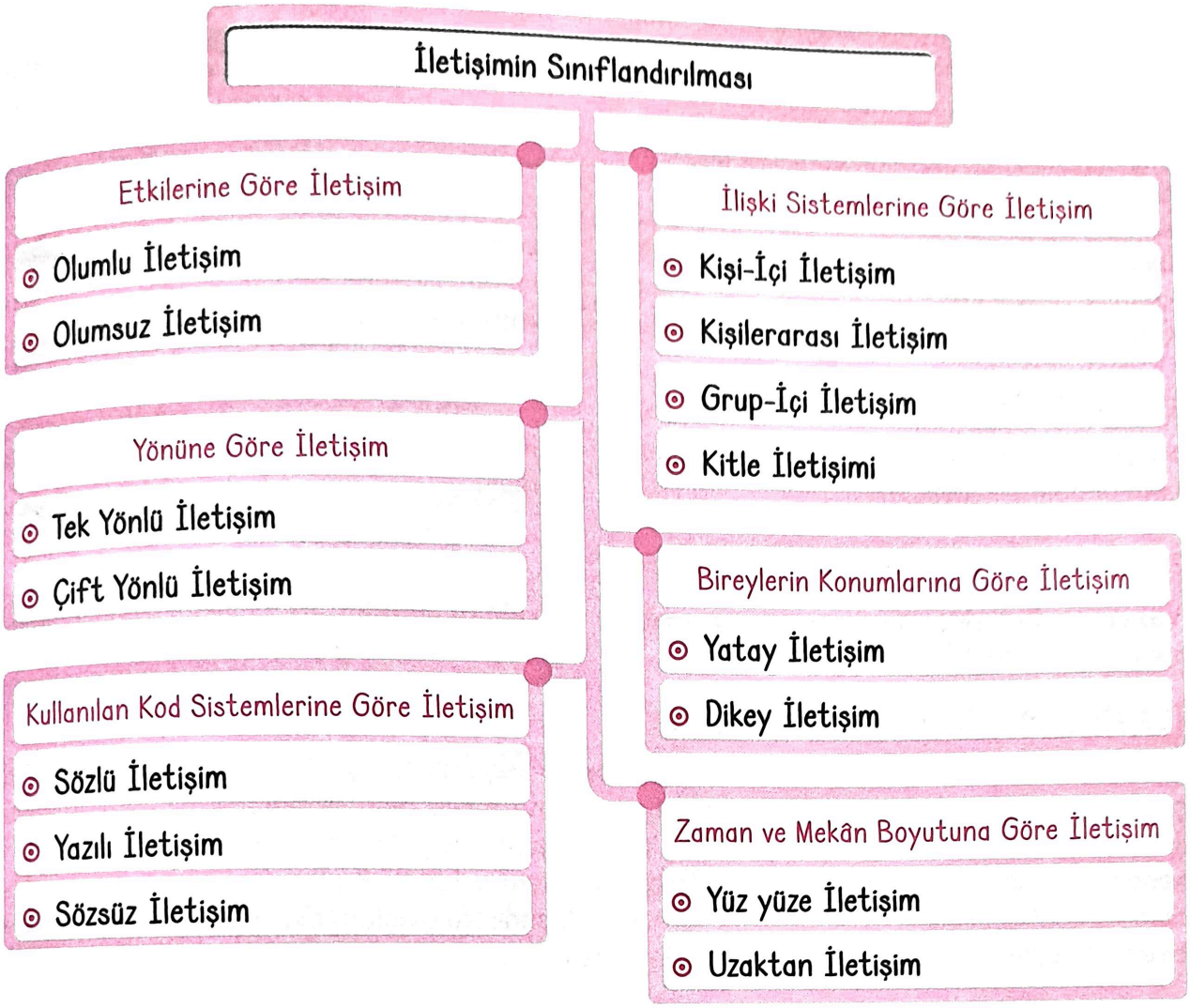

Etkilerine Göre İletişim

Olumlu iletişim: Kişilerde sevgi, saygı, takdir ve doyum gibi kavramları karşılar.

Olumsuz iletişim: Olumlu duyguların yerini taraflar arasında suçlama, saygısızlık, yapıcı olmaktan öte yıkıcı bir eleştiri çabası almaktadır.

Yönüne Göre İletişim

Tek yönlü iletişim: Belirli bir kaynaktan bir alıcıya/hedefe doğru ileti akışı söz konusudur. Hedef burada pasif konumdadır.

Çift yönlü iletişim: En az iki kişi arasındaki bilgi, duygu, düşünce alışverişidir. İleti, her iki tarafı arasında karşılıklı olarak üretilir.

Kullanılan Kod Sistemlerine Göre İletişim

Sözlü iletişim: Sese, konuşmaya ve dinlemeye dayalı olarak gerçekleşir.

Yazılı iletişim: mesajlar sözcüklerle kodlanmıştır ancak sözlü iletişimde olduğu gibi ses ve konuşma formatında değil yazım formatında sunulmaktadır.

Sözsüz iletişim: Mesajlar yazı ve dil dışındaki işaret sistemleri aracılığıyla kodlanmıştır.

İlişki Sistemlerine Göre İletişim

Gruplar arası İletişim: Gruplar ortak amaç ve hedefleri gerçekleştirmek üzere bir araya gelmiş insan topluluklarıdır.

Kişi-içi iletişim: Bir insanın kendi kendine bir düşünme süreci içine girmesi, kendine sorular sorması ve yanıtlaması, kendisiyle hesaplaşması, çeşitli duygu biçimleri hissetmesi, hayal kurması gibi süreçler kişinin kendisiyle içsel iletişime geçme biçimleridir.

Kişilerarası İletişim: Genel bir tanımlamayla, kaynağını ve hedefini insanların oluşturduğu iletişimdir. Bu tür bir iletişim için bir kaynak (gönderici) ve bir hedef (alıcı) olması gerekir.

Kitle İletişimi: Kitle iletişimi, medyayı kullanarak kitlelerle iletişim kurmayı ifade eder. Kitle iletişiminde kaynak ve alıcı arasındaki kanallar, kitle iletişim araçlarıdır.

Bireylerin Konumlarına Göre İletişim

Yatay iletişim: Benzer pozisyonlardaki kişilerin birbirleriyle iletişimidir.

Dikey iletişim: Ast-üstün arasındaki iletişimdir.

Zaman ve Mekan Boyutuna Göre İletişim

Yüzyüze iletişim: Fiziksel olarak aynı mekanda gerçekleşen iletişimdir.

Uzaktan iletişim: Aynı mekan olmayıp araç-gereçlerle aracılığıyla kurulmuş iletişimdir.

İLETİŞİMDE JOHARİ PENCERESİ

Bireylerin çatışma durumlarıyla karşılaşmamaları veya karşılaştıkları çatışma durumlarını çözmelerindeki belirleyici faktör iletişim becerilerine sahip olup olmamalarıdır. Söz konusu iletişim becerilerinin başında ise bireyin kendini tanıması gelir. Johari penceresi de bireyin kendini tanımasına yönelik olarak geliştirilen tekniklerden biridir. Bu teknikte bireylerin birbirleriyle kuracakları iletişimin derecesine göre 4 farklı pencere oluşturulmuştur ve her bir pencere bireylerin davranış, duygu, ihtiyaç ve tercihlerine işaret etmektedir.

Pencere Türleri

Açık Alan: Kişinin kendisi tarafından da başkaları tarafından da bilinen alandır. Bu alanda insanlar umutlarını, beklentilerini ya da korkularını çekinmeden diğer insanlarla paylaşmaktadırlar.

Kör Alan: Bu alan başkaları tarafından bilinen ancak kişinin bilmediği alanıdır. Başkalarının bir kişi hakkında edindiği izlenimlerle ilgilidir.

Saklı-Gizli Alan: Bu alan kişinin bildiği ancak başkalarının bilmediği alandır. Kişi, bilinçli olarak bazı yanlarını gizlemek istemektedir.

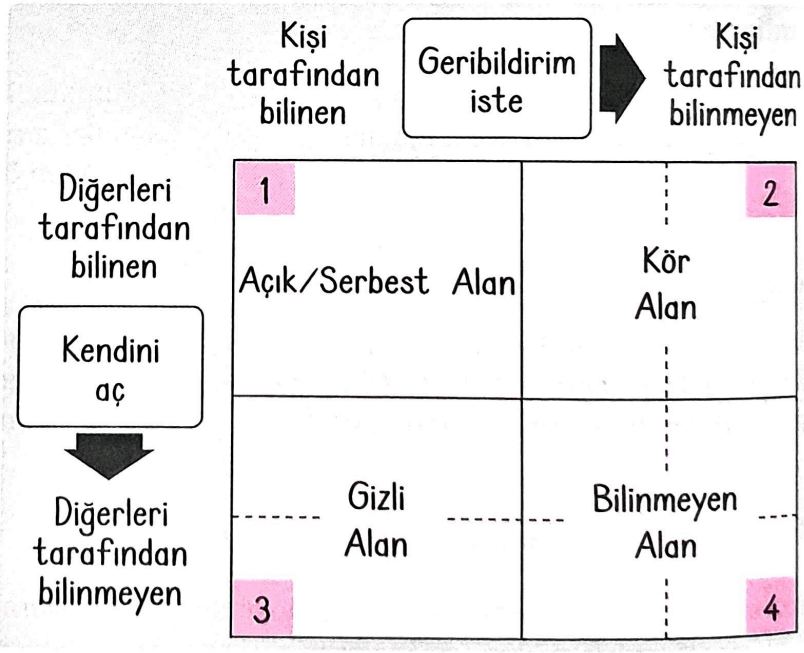

Bilinmeyen-Karanlık Alan: Bu alan kişinin de başkalarının da bilmediği alandır.

İLETİŞİM BECERİLERİ

Beceri "kişinin yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği, mahareti" olarak tanımlanır. İletişim becerileri şunlardır:

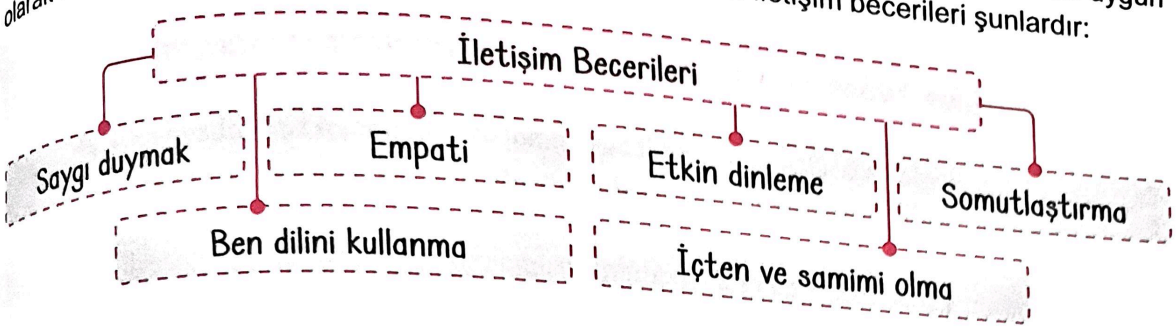

Saygı Duymak

Saygı insanlara yalnızca insan oldukları için değer vermektir. Aynı zamanda karşı tarafı kabul etmekle ve olduğu gibi kabul etmekle de ilgilidir.

Empati

Bir kişinin kendisini duygu ve düşüncelerinden soyutlayarak bir başkasının inançlarını, arzularını ve özellikle duygularını farkına varabilme ve anlayabilme yeteneğidir.

Ben Dili

Karşımızdaki kişiye kendimizi anlatmanın en iyi yolu ben dilini kullanmaktır. Ben dili kullanılarak kurulan cümleler, asıl amaca ve yaşanan durumun ne düşündürdüğünü ve ne hissettirdiğini karşı tarafa aktarır. Örnek: Çekiştirip durma kolumu!! yerine kolumun çekiştirilmesinden hoşlanmıyorum. denilmesi

Somutlaştırma

Kişilerarası ilişkilerde konuşurken genel ifadeler yerine konu ile ilgili belirgin ifadeler seçilmelidir. İfadelerin doğru anlaşılması için net ve açık konuşulması gerekir. Karmaşık ve bilinmeyen ifadelerden kaçınılmalı, ifadeler seçilirken karşıdaki kişinin sözcük dağarcığına dikkat edilmelidir.

İçten ve Samimi Olma

Samimiyet; doğruluk, dürüstlük, özü sözü bir olma, olduğundan başka türlü görünmeye ve göstermeye çalışmamak demektir. Samimi olmak, kendin olmaktır. İçten ve kalpten olan sevgi ve bağlılıktır. Samimiyet, yakın olmayı ve yakınlık göstermeyi gerektirir çünkü içtenlikle ilişkili olan bir kavramdır.

Etkin Dinleme

Dinleme, her türlü öğrenme sürecinde ve sosyal çevrede insanın karşısına çıkan, bazen farkında olarak bazen olmayarak kullanılan bir dil becerisidir. Dinleme, sesli uyarıcıları işitmek, anlamak ve zihinde yapılandırmak için kulak ve beynimizde yürütülen karmaşık bir süreçtir.

İyi Bir Dinleyicinin Özellikleri

- Dinlemenin amacını ve yöntemini belirler.
- Ön bilgilerini harekete geçirir.
- Dinlediklerini ön bilgilerinin ışığında inceler.
- Konuşmacının aktardığı bilgilerle ön bilgileri arasında bağ kurar.
- Bir olay ve düşünce arasındaki farkı belirler.
- Ana ve yardımcı düşünceleri belirler.
- Konuşmacının amacını belirler.
- Propaganda, abartı ve ön yargıları belirler.
- Zihinsel yapısını düzenler ve geliştirir.
- Konuşmayı, konuşmanın içeriğini değerlendirir.

Dinleme Alanlarının Boyutları

İşlem Boyutu

Bu süreçte hem fiziksel hem de zihinsel çeşitli işlemler yapılmaktadır.

- İşitme: Seslerle sözler fiziksel olarak alınarak algılanmakta ve beynimize iletilmektedir. Bu süreçte ses, ses telleri, ses dalgaları ve kulak yer almaktadır.
- Anlama: İşitilenlere dikkat yoğunlaştırılmakta, ilgi duyulan ve gerekli görülenler seçilerek anlamlandırılmaktadır. Dikkat yoğunlaştırma bütün anlama sürecini etkilemekte, işitilenlerin seçilmesi, işlenmesi ve anlamlandırılması belirleyici olmaktadır.
- Zihinde Yapılandırma: Anlama sırasında seçilen bilgi ve düşünceler çeşitli zihinsel işlemlerden geçirilerek işlenmektedir. Sıralama, sınıflama, ilişki kurma, düzenleme, sorgulama, değerlendirme gibi zihinsel işlemler yapılmaktadır. Daha sonra yeni bilgiler bireyin zihinsel yapısına göre ön bilgilerle bütünleştirilmekte ve zihnine yerleştirilmektedir.

Etkileşim Boyutu

Konuşmacı ile dinleyici arasında sözlü konuşmalar, aktarılan bilgiler ve iletişimin gerçekleştirildiği ortamla gerçekleşmektedir.

- Zihinsel Etkileşim: Dinleyicinin konuşmacının düşüncelerini öğrenmesi, anlaması, kendi bilgileriyle karşılaştırmasıdır.
- Fiziksel Etkileşim: Konuşmacının sesi, ses tonu, konuşma hızı, kullandığı kelimeler, beden dili, yüz ifadesi, göz teması, duruşu, jestleri, fiziksel mekân, araç-gereç, dinleme ortamı, gürültü, ışık, ısı, renk gibi durumlarla etkileşimi içermektedir.
- Sözlü Anlama Boyutu: Anlama işlemi hem süreçsel hem de etkileşimsel olarak gerçekleşmektedir.

Etkileşimsel süreçte dinleyicinin özellikleri, konuşmacının aktardıkları ve iletişimin gerçekleştiği ortam etkili olmaktadır.	Süreçsel anlama ise dinleme sırasında çeşitli bilgilerin alınması, zihnimizde işlenmesi ve anlamlandırılması aşamalarındaki işlemleri kapsamaktadır.

Dinleme Türleri

Takdir Edici Dinleme: Söylenenden keyif almaya odaklanılan dinlemedir.

Kapsamlı Dinleme: Öğrenme ve bilgiyi hatırlamaya odaklanılan dinlemedir.

Kritik Değerlendiren Dinleme: Duyulanı yargılayan ya da değerlendirmeye odaklanılan dinlemedir.

Vurgulu Dinleme: Diğerlerinin duygularını anlamaya odaklanılan dinlemedir.

Katılımcı Dinleme: Kişiler arası iletişimde etkili dinlemenin temeli aktif katılımdır. Katılımcı dinleme, dinleyen kişinin duyduklarını tekrar etmesi, özümlemesi ve yansıtmasıdır.

Edilgin Dinleme: Dinleyen kişinin sözel geri bildirimde bulunmadığı, konuşan kişinin duygularının anlaşılmaya çalışıldığı, vereceği kararа güvenildiği, kişinin sorunundan kendisinin sorumlu olduğu gibi mesajlar veren destekleyici bir süreçtir.

Etkin Dinleme: Konuşmacının mesajının sözel ve sözel olmayan yönüne, içeriğine ve duygularına anlam katma yöntemi olmalıdır.

Çözümleyici Dinleme: Kişinin kelimelerini aynen tekrarlamak değildir. Kişinin duygularının ve mesajlarının anlaşılmaya çalışıldığını gösterir.

Yargısız ve Eleştirel Dinleme: Etkili dinleme hem yargısız hem de eleştireldir; açık bir zihinle, anlamak için dinlemeyi gerektirir.

Derinlemesine Dinleme: Yüzeydeki mesajları da önemsemeyi, konuşmacının sözlü ve sözsüz mesajlarına ve bunlar arasındaki tutarlılığa dikkat etmeyi, hem içerik hem de duygu mesajlarını anlamayı, konuşmacının dile getirmediği duygu ve düşüncelerini anlamaya çalışmayı ve anlaşılanları dile getirmeyi, konuşmacının mesajlarına yanıt vermeyi içerir.

Dikkatle Dinleme: Konuşmacının söylediklerini takip etmeyi gerektirir.

Empatik Dinleme: Empatik dinlemede amaç kişinin kendisini açması, duygularını daha yoğun yaşaması, kendisinde var olan çatışmaları çözmesi, kendisini kabul etmesi için cesaretlendirmektir.

Etkili İletişim Becerileri

Ego Geliştirici Dil

Kişiler arası ilişkilerde benliği olumlu yönde etkileyen bir ifade türü olarak tanımlanabilir. Diğer bir ifadeyle, iletişim kurulan kişinin kendisini zayıf ve yetersiz görmesine neden olmadan, yeterlilikleri öncelenerek eksiklikleri dile getirilir ve kişinin böylece eksik yönlerini giderebileceği algılatılmaya ve hissettirilmeye çalışılır. Bunun tersi ego zedeleyici dil olarak adlandırılabilir.

Etkin-Katılımlı Dinleme

Bireyin mesajının anlaşılmasına katkı sağlayacak yeterli motivasyon ve dikkat ile o ana aktif bir şekilde katılma olarak kavramsallaştırılabilir. Etkin dinleme dinlenen kişide önemsendiği duygusunun oluşmasına katkı sağladığı için etkileşimin güvenle gerçekleşmesine de yol açmakta ve paylaşımları doyurucu kılmaktadır.

Kendini Tanıma-Kendini Açma

Bu beceri bireyin kendisine ilişkin farkındalığına, düşünce ve duygularıyla yeterli düzeyde ilişki kurmasına ve kendi iradesi ile kendisini açmasına ve şeffaflığına işaret etmektedir.

Empati

Bu beceri karşıdaki kişinin öznel dünyasından yola çıkarak onu anlamaya ve böylece anlaşılan duygu, düşünce ve beklentilerinin kendisine aktarılmasına işaret etmektedir.

Ben Dili

Kişinin karşılaştığı durum veya davranış karşısında kişisel tepkisini duygu ve düşüncelerle açıklayan bir ifade tarzıdır. Sen dili suçlayıcı, yargılayıcı iken ben dili sadece kişinin kendi duygularını ortaya koyar. Ben dili kullanılırken yargılama, eleştirme, suçlama vb. yapılmaz.

Etkili İletişimde Dil, Kültür ve Değerlerin Önemi

İletişime dair kavramsal bilgilerin ardından dil, kültür ve değerlerle ilgili olarak okul ve sınıf içinde kurulan iletişim döngüsü, öğretmen ve öğrencilerin sergiledikleri roller ve bu rollere göre davranış biçimleri oldukça etkili olabilmektedir.

Hayatı Zenginleştiren Öğrenme Ortamına Dönüştürebilmek İçin Öğrenme Ortamında Öğretmene Rehber Olacak Özellikler

- Öğrenciler ve öğretmenler (ebeveynler ve okul çalışanları) birlikte ve birbirinden öğrenir.
- Öğrenme ortamında hiçbir şekilde baskı yoktur.
- Öğrenme kazanımları ve kuralları, bunlardan etkilenecek herkesin anlaşmasıyla belirlenir.
- Öğrenenler içsel değerlerden, ihtiyaçlar ve arzulardan motive olurlar.

Kültür, bireyin toplumun bir üyesi olarak, iletişim kurmasına, belli davranışları ve olayları yorumlamasına ve değerlendirmesine yardımcı olan değerler, fikirler ve semboller dizisidir (Özdemir, 2011). İletişim süreci de içinde kültürel kodları da barındırır. İletişim süreci simgeleri, sembolleri ve kültürel kodları da içerir. Etkili iletişimde tutumlar, değer yargıları ve algılarımız da etkili olabilmektedir. Tutum, herhangi bir psikolojik nesnellik karşısında takındığımız tüm tavır ve davranışlarımızın altında yer alan eğilimlerimizdir (İnceoğlu, 2011, 18). Davranışın temel motivasyon kaynağı sorgulamalarında tutum, temel belirleyici olarak dikkate alınmalıdır.

İLETİŞİM ENGELLERİ

Fiziksel ve Teknik Engeller

Bunlar mesaj ile ilgili engeller, kanal ve araçlarla ilgili engeller, gürültü ile ilgili engeller ve dil ile ilgili engellerden oluşmaktadır.

Örgütsel Engeller

Roller, zaman baskısı, örgütün büyüklüğü, geri bildirim sisteminin yetersiz olması, yönetim tarzı, aşırı bilgi yüklemesi, statü farklılıkları ve hiyerarşi nedenli olabilir.

Sosyal ve Psikolojik Engeller

Söz konusu engeller, kişilerin var olan düşünce, duygu ve değer yargılarından, davranış, tutum ve hedefleri, düşünce boyutları, dinleme ve anlama becerilerinden bulundukları sosyokültürel şartların farkındalığından kaynaklanabilir. İletişim amacının belirlenmemesi, ön yargılar, görüş ve algılama farklılıkları, tutum ve davranışlar, sosyokültürel farklılıklar ve sahip olunan bilgi düzeyi ile ilgilidir.

Tutar (2009)'a Göre İse İletişimin Engelleri

Fiziksel Unsurlar	Kişisel Unsurlar	Semantik (Anlamsal) Unsurlar
Kişilerin kendilerinden kaynaklanmayan, dış kaynaklı ortamlarda oluşan ve iletişimi olumsuz etkileyen unsurlardır. Fiziksel unsurlar genellikle ortamdan kaynaklı engelleyicilerdir.	Alıcının ve vericinin mesajı kodlarken veya iletirken gerekli dikkati göstermemelerinden kaynaklanan engellerdir.	Kullanılan dilden kaynaklı yanlış anlaşmalar ve iletişim engelleridir. Bazı sembollerin birden fazla anlamı olabilir bunun dışında bir sembol farklı kişiler için farklı anlamlar oluşturabilir.

Zaman Baskısı

İş yaşantısı içerisindeki faaliyetlerin birçoğu, belirlenen mesai saatleri içerisinde gerçekleşmektedir. İş yaşamındaki zamanla alakalı sınırlamalar, iletişim esnasında örgüt üyelerinin üzerinde zaman baskısı oluşmasına neden olmaktadır.

Algılamadaki Seçicilik

Algılamada seçicilik olarak tanımlanabilecek bu unsur, bazı iletilerin bilerek yahut bilmeyerek algılanamamasıyla ilgilidir. Kişiler, belirli ön yargılara sahipseler vericiden gelecek olan iletileri hiç algılayamayabilirler yahut kastedilenden farklı algılanabilirler.

Dilin Kullanmayla Ortaya Çıkan Engeller

- Emir vermek, yönlendirmek, yönetmek.
  - Korku ya da aktif direnç yaratabilir.
- Uyarmak, gözdağı vermek.
  - Gücenme, kızgınlık, isyankârlığa neden olabilir.
- Ahlak dersi vermek.
  - Zorunluluk ya da suçluluk duyguları yaratır.
- Öğüt vermek, çözüm ve öneri getirmek.
  - Bağımlılık ya da direnme yaratabilir.
- Öğretmek, nutuk çekmek, mantıklı düşünceler önermek.
  - Bıkkınlık, nefret uyandırabilir.
- Yargılamak, eleştirmek, suçlamak.
  - Benlik saygısını azaltır.
- Ad takmak, alay etmek.
  - Genellikle karşılık vermeye iter.
- Yorumlamak, analiz etmek, tanı koymak.
  - Yanlış anlaşılma korkusuyla iletişim kesilebilir.
- Övmek, aynı düşüncede olmak, olumlu değerlendirmeler yapmak.
  - Övgü yokluğu eleştiri olarak algılanabilir.
- Avutmak, teselli etmek.
  - Zor görevlerde ben de aynı şeyi hissederdim.
- Sorgulamak, sınamak, sorguya çekmek.
  - Kendini köşe sıkıştırılmış hissetmesine sebep olabilir.
- Alaycı davranmak, şakacı davranmak, konuyu saptırmak.
  - Kendisi ile ilgilenilmediğini, kendisine saygı duyulmadığını düşündürebilir.

EĞİTİM ORTAMINDA EKOLOJİK SİSTEM YAKLAŞIMI

Ekolojik yaklaşım; birey, aile, grup ve/veya topluluk ile politik, sosyal ve kültürel çevreleri arasındaki ilişki ve bağlantıları, bunların birbirlerini nasıl etkilediğini ve şekillendirdiğini düşünmeyi gerektirmektedir. Diğer bir deyişle, ekolojik sistem yaklaşımı, insan davranışına etki eden iç ve dış kuvvetlerin karşılıklı etkileşimleri üzerinde durur, bireylerin farklı durumlara uyumlarını sağlayan geçerli davranış kalıplarını tanımlar ve çevre içerisinde bulunan insan ve diğer sistemlerin birbirleri üzerinde meydana getirdikleri etkileri açıklar. (Danış, 2006)

Ekolojik Yaklaşımın Temel Prensipleri

- Çocuk, modelin merkezinde yer almaktadır.
- Çocuğun hayatında kendisini ve birbirlerini etkileyen farklı sistemler yer almaktadır.
- Çocuğun davranışları çevresindeki bireylerden ve ilişkilerden etkilendiği gibi çocuk da onları etkiler.
- Çocuğun gelişimi bu sistemlerdeki deneyimlerin niteliğine bağlıdır.

- Sistemler arasındaki ilişkilerin niteliği ve sıklığı da çocuk üzerinde etkilidir.
- Çocuğun doğrudan içinde bulunmadığı sistemler de çocuğun gelişimini etkiler.
- Çocuğun sağlıklı gelişimi için sistemler arasındaki etkileşimin tutarlılığı önemlidir.

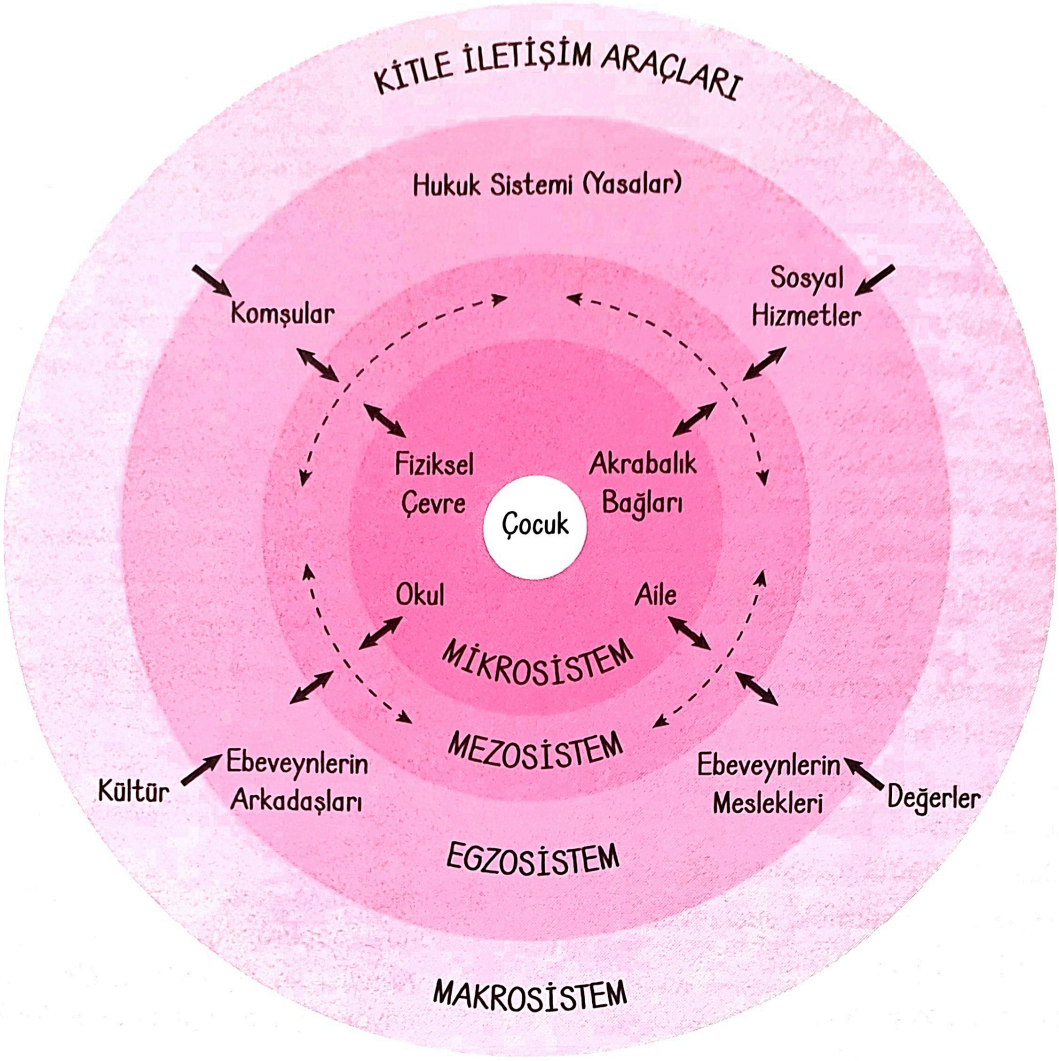

Ekolojik sistem yaklaşımı, bireyi çevre içerisinde yaşayan bir varlık olarak ele alır ve bireyin davranışını değerlendirirken çevreyi de göz önünde bulundurur. İnsan çevresi ile iç içe dinamik bir varlıktır, insan ve çevre arasında var olan bütünlük insan davranışı üzerinde etkilidir. Ekolojik sistem yaklaşımını göre her birey bir yaşam döngüsüne sahiptir.

Ekolojik Yaklaşımın Katmanları

Organizma

Sistemin temelini oluşturur. Merkezinde birey ve bireye ait özellikler bulunmaktadır. Örnek: Yaş, cinsiyet zeka vb.

Mikrosistem

Şu anki ortamdır. Örnek: ev, okul, iş yeri vb.

Mezzosistem

Mikrosistemlerden oluşan sistemdir. Örnek: komşuluk, toplum.

Ekzosistem

Doğrudan bireyi kapsamayan sosyal yapılardır. Örnek: Kamu kurumları, profesyonel kuruluşlar.

Makrosistem

Kültürü kapsayan örüntülerdir. Örnek: ekonomik ya da siyasal ideolojiler, baskın inançlar ya da basmakalıp düşünceler.

Kronosistem

Tarihsel koşulların belirlediği, tüm katmanları kaplayan dış katmandır. Kronosistem içerisinde yaşam dilimi önem kazanmaktadır. Savaşlarda ve ekonomik kriz dönemlerinde intihar davranışlarının artmasında kronosistemin etkili olduğu düşünülebilir. Ekolojik sistem yaklaşımı bireyin davranışını ele alırken birey ve çevresi arasındaki etkileşimin üç boyutunu birlikte değerlendirir.

Normal Gelişimsel Özellikler

Bireyin yaşam süreci içerisinde doğal olarak meydana gelen; biyolojik, psikolojik, duygusal ve entelektüel süreçleri içerir (Ashman ve Zastrow, 1990).

Genel Yaşam Olayları

Bireyin karşılanamayan ihtiyaçlarının yaşam döngüsünde meydana gelen değişimlerin (küçük, orta, büyük) şiddetidir (Danış, 2006).

Bireysel Farklılıklar

Birey ait olduğu grup yapısının toplum içinde yaşayan diğer gruplar ile arasındaki farklardan dolayı çok çabuk ayırt edilebilir. Birey kişisel farklılıklarının etkilerine de yakından bağlıdır (akt. Zorbaz ve Bilge, 2019).

Okul İklimi ve Ekolojik Sistem Yaklaşımı Arasındaki İlişki

- Okul iklimi, okulda çalışanların okulu nasıl betimlediği ile ilgilidir. İklim, okulda zaman içinde şekillenen, her zaman görülemeyen değerler ve kurallar bütününden oluşur. Okulun dışarıdan nasıl göründüğünü de gösterir. Örgüt iklimi, bir örgütü diğer örgütlerden ayıran ve örgüteki iş görenlerin davranışlarını etkileyen özellikler bütünü olarak tanımlanabilir.
- Okul ikliminin nasıl olduğu okulda birçok ilişki sistemini etkileyebilir.
- Okuldaki bireylerin birbirlerine güven duyması, öğretmenlerin kendilerini işe adamış olmaları, iş birlikli olarak çalışmaları, öğretmenlerin birbirlerine karşılıklı saygıda bulunmaları ve yardımcı olmaları, öğretmenler ve yöneticiler birbirlerini desteklemeleri de okuldaki olumlu iklimin yaratılmasında rol oynayan bazı davranışlardır.
- Okul yöneticilerinin okulda nasıl karar aldığı ve bu kararları nasıl uyguladığı ile ilgili bir araştırma sonucuna göre yöneticiler, karar verme sürecinde ekzosistem ve makrosistem unsurlarından etkilenmektedir (Demir Yıldız ve Dönmez, 2020).
- Ekolojik sitem kuramına göre öğrencilerin okula başlama yaşından itibaren özelliklerine bakıldığında; mikrosistem, çocuğun veya ergenin günlük hayatta karşılıklı etkileşim içerisinde olduğu kişileri ve bu kişilerle olan ilişkilerini içerir.
- Bireyin gelişimi üzerinde en büyük etkiye sahip olan bu sistem, en temelde aileyi, okulu ve arkadaş gruplarını kapsamaktadır (Bronfenbrenner, 1986).
- Mezosistem çocuğun ilişki içerisinde bulunduğu iki veya daha fazla mikrosistem arasındaki etkileşimi içermektedir (Bronfenbrenner, 1986).
- Ekzosistem ergenin doğrudan içinde bulunmadığı fakat onun gelişimini dolaylı olarak etkileyen etkileşimler bütünüdür.
- Makrosistemin yapıtaşları ergenlerin gelişiminde doğrudan bir etkide bulunmamakla birlikte, ergenin içinde yaşadığı toplumsal ve ekonomik çevreyi belirlemekte ve ergen de bundan dolaylı olarak etkilenmektedir.

İklim Türleri

- **Açık iklim:** Bu iklim türünde, arkadaşça ilişkiler, işleri kolaylaştırıcı, katılımcılığı teşvik gibi faktörler önemlidir. Yönetici örgütte kurmay bir liderlik örneği sergilemektedir.
- **Özerk (Otonom) İklim:** Bu iklimde ise, yönetici örgütte resmî ve sistemli bir iş yapmak için kendini çalışanlarından uzak tutar.
- **İdareci İklim:** Bu iklimi, yöneticinin işi kendisinin yapması, arkadaşça ilişkilerin olmaması, yazılı kurallar ve tatmin edilmeyen sosyal ihtiyaçlar karakterize eder.
- **Samimi İklim:** Bu iklimde arkadaşça ilişkiler hâkimdir ve örgüt üyeleri işlerin nasıl yapılacağı konusunda görüşlerini bildirirler.
- **Babacan İklim:** Bu iklim kısmen kapalı bir iklim olup, çalışanların birlikte hareket etmediği, grup içinde bölünmelerin olduğu ve yöneticinin sürekli kontrol edici görevinde olduğu bir iklimdir.
- **Kapalı İklim:** Yöneticinin çalışanları yönlendirmede etkili olmadığı, onların kişisel zenginlikleri ile ilgilenmediği, iş birliğinin olmadığı; grup başarısının minimum düzeyde olduğu resmî bir örgüt iklimi söz konusudur (Soysal ve Bakan, 2003: 850-851).

Eğitim Sistemi İçerisinde Ekolojik Sistemin İşlevi

- Ekolojik sistem yaklaşımı sorunlara çok boyutlu açılardan bakmamızı sağlayabilir. Bu kuram sayesinde sistemi oluşturan tüm boyutlar ve bu boyutların birbirleriyle olan karşılıklı etkileşimleri incelenebilmekte; olayların ancak bütüncül bir bakış açısı ile açıklamanın olanaklı olduğu kabul edilmektedir.
- Araştırmacılar eğitim sisteminin önemli sorunlarından akran zorbalığını ve öğrenci devamsızlığını ekolojik sistem yaklaşımı ile tanımlamış ve geniş bir çerçevede ele almışlardır.
- Doğan (2010)'a göre araştırmalar akran zorbalığının çocukların ve ergenlerin bireysel özelliklerinden kaynaklanan tek yönlü bir problem olmaktan öte aile, okul atmosferi, öğretmen tutumu, arkadaş ilişkileri ve içinde yaşanılan kültürün de rol oynadığı çok boyutlu ve karmaşık bir problem olduğunu göstermektedir.

Mikrosistem Kapsamında Akran Zorbalığına Sebep Olabilecek Etmenler

- İlgi, sevgi, sıcaklıktan yoksun bir aile ortamı ve cezalandırıcı, tartışmacı, düşmanca ve kötüleyici ebeveyn tavırları
- Fiziksel ve duygusal istismar uygulayan ebeveynler
- Okul bahçesi ve oyun alanlarının yetersiz olması
- Öğretmenlerin ve yöneticilerin zorbalık davranışlarını görmezden gelmesi
- Okul yönetimi tarafından fiziksel cezanın uygulanması
- Öğrencilerin okul atmosferi hakkındaki negatif düşünceleri
- Okuldaki akranların saldırgan davranışlar sergilemesi
- Okul mevcudunun fazla olması
- Olumsuz davranışlar gösteren akran gruplarına dâhil olması

Mezosistem Kapsamında Akran Zorbalığına Sebep Olabilecek Etmenler

- Okul ve aile arasındaki iletişimin yetersiz veya eksik olması
- Ailenin onaylamadığı arkadaş grupları

Ekzosistem Kapsamında Akran Zorbalığına Sebep Olabilecek Etmenler

- İş yerinde yüksek stres ve anlaşmazlık yaşayan babaların evde çocuklarına karşı daha otoriter bir tutum sergilemeleri
- Millî Eğitim Müdürlüğünün eğitim politikaları ve okul yönetiminin akran zorbalığı konusundaki tutumu öğretmenleri etkileyecek, öğretmen davranışları da dolaylı olarak öğrencileri etkileyecektir.
- Akranlarının ailelerinin ebeveynlik stilleri

Makrosistem Kapsamında Akran Zorbalığına Sebep Olabilecek Etmenler

- Şiddetin toplumda kabul görmesi
- Televizyondaki şiddet içerikli programlar
- Mahallenin sosyo-ekonomik düzeyi (Doğan, 2010)

DİJİTAL YETKİNLİK

8. MODÜL

ÖĞRETMENLER İÇİN DİJİTAL YETKİNLİKLER

KAVRAMLAR VE TANIMLAR

1. Dijital Yetkinlik

Yetkinlik/Yeterlik

- Yetkinlik, "yargılamaya yetkili" veya "konuşma hakkına sahip" anlamına gelmektedir. Yeterlik ise "bir işi yapma gücünü sağlayan özel bilgi veya ehliyet" ya da "görevi yerine getirme gücü veren bilgi" olarak tanımlanmaktadır.
- Yeterlik kelimesi anlam olarak bir işi yapmak için gerekli minimum bilgi ve becerileri ifade eder. Yeterlikler bir ürün üreten veya hizmet sunan meslek dalları için bilgi ve beceri gereksinimlerini tanımlar.
- Öğretim alanında yeterlikler bizler için öğretimde ulaşılması gereken hedefler olarak karşımıza çıkmaktadır.

Öğretimin Planlanmasında Yeterlikler

- Bilgi/beceri tipleri ve seviyelerini belirlemede,
- Ders içeriklerini oluşturmada,
- Okul müfredatlarını oluşturmada,
- Öğretmen adaylarını yetiştirmede,
- Öğretmen mesleki gelişim programlarını oluşturmada yol göstericidir.

Not: Yetkinlik olağanüstü performansı ayırt eden bireysel özellikler kastedilmekte iken, yeterlilikte kişinin işini etkin yapabilmesi için gerekli minimum iş standartları kastedilmektedir.

Dijital Yeterlikler ve Öğretmen Yeterlikleri

Dijital Yeterlik

- Geniş anlamda iş, istihdam edilebilirlik, öğrenme, boş zaman, dâhil olma ve/veya topluma katılım ile ilgili hedeflere ulaşmak için Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin (BİT'in) kendinden emin, eleştirel ve yaratıcı kullanımı olarak tanımlanabilir.
- Dijital yeterlik aynı zamanda bilgi, iletişim ve iş birliği, medya, bilişim güvenliği, problem çözme ve eleştirel düşünme gibi farklı okuryazarlıkları içeren bir yeterliktir. Öğretmenlerin eğitim alanında sahip olması gereken en yaygın yeterliklerden biri dijital yeterliktir.

Dijital Beceriler ve Dijital Okuryazarlık

Dijital Beceriler

- Dijital beceri, günlük yaşamda bir sorunu çözmek için bilgi teknolojisi becerisini kullanma ve uygulama yeteneğidir. Dijital beceriler; bilgileri yönetmek, iletişim kurmak, sorunları çözmek ve içerik oluşturmak için donanım ve yazılım kullanma becerisi gibi temel becerilere hâkim olmayı gerektirir. Dijital becerilerin örgün eğitimde çeşitli hizmet içi eğitimler ve toplumda bilgi teknolojisinin sürdürülebilir kullanımı yoluyla sürekli olarak geliştirilmesi gerekmektedir.

Dijital Okuryazarlık

Dijital okuryazarlık; günümüz dünyasında çalışabilmek, öğrenebilmek ve eğlenebilmek için iletişim ve etkileşimi bilişim teknolojileri kullanarak etkili, verimli ve güvenli şekilde yapabilecek kadar becerilere sahip olmak demektir.

Dijital Çağ ve İlgili Tanımlar

Öğretmenler dijital çağa ayak uydurabilme, değişimin taşıyıcısı ve dönüşümün bir parçası olabilme gibi birçok rol üstlenmektedirler. Dijital ayak izi, dijital ağ, dijital kimlik, dijital vatandaşlık ve e-devlet gibi yeni kavramların hayat bulduğu günümüzde öğretmenlere büyük rol düşmektedir.

Dijital Dönüşüm

- Dijital Dönüşüm "bilgi, bilişim ve ağ teknolojilerinin birlikte kullanımıyla bir varlığın özelliklerinde önemli değişiklikleri tetikleyerek iyileştirmeyi / geliştirmeyi amaçlayan bir süreç" olarak tanımlanmaktadır. (Vial, 2019)
- Öğretmenlik mesleği bu dönüşümün bir parçasıdır.
- Dijitalleştirme, var olan içeriklerin dijital ortama aktarımını kapsamaktadır. Dijitalleşme, hizmetlerin çevrim içi ortamlardan ve uzaktan gerçekleştirilmesini kapsar. Dijital dönüşüm ise teknoloji adaptasyonu ile veri alışverişi ve otomasyon içeren bütünleşik sistemlerde süreçlerin dijital ortama taşınması ve daha verimli işletilmesini kapsamaktadır. E-devlet servisleri en öne çıkan dijital dönüşüm araçlarıdır.

Dijital Vatandaşlık

- Dijital vatandaşlık, teknoloji kullanımına ilişkin davranış normları olarak tanımlanabilir (Ribble, Bailey ve Ross, 2004).
- ISTE, dijital vatandaşlığı, öğretmenlerin öğrencilerine öğretmekten sorumlu tutulduğu eğitim teknolojisinin temel bir yönü olarak ifade etmektedir.
- Öğretmenler dijital vatandaşlığı anlamaya ve öğretmeye teşvik edilmektedir. Çünkü teknolojide yaşanan gelişmelerle eğitim, ticaret, sağlık, iletişim, hukuk ve güvenlik gibi vatandaşlık boyutları dijital ortamlara taşınmıştır.
- Öğretmenler öğrencilerini dijital vatandaşlık becerileriyle donatmalı ve öğrencilerin teknoloji okuryazarı olabilmeleri için onlara yardımcı olmalıdırlar (Ribble, 2012).

E-Devlet

- E-devlet, daha iyi bir süreç yönetimine ulaşmak için bir araç olarak Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin (BİT) ve özellikle internetin kullanılması olarak tanımlanmaktadır.
- E-devlet, internet (çevrim içi) hizmet sunumu ve e-danışmanlık gibi diğer internet tabanlı faaliyetler olarak tanımlanır.
- E-devlet, vatandaşlara fayda sağlamak için devlet hizmetlerine erişimi ve bu hizmetlerin sunumunu geliştirmeyi amaçlar. Daha da önemlisi, bir ülkenin kalkınması için sosyal ve ekonomik kaynakları daha iyi yönetmek amacıyla devletin etkili yönetişime ve artan şeffaflığa yönelimini güçlendirmeye yardımcı olmayı amaçlar.

Dijital Teknolojiler ve Hukuksal Boyut

Bilişim Hukuku

Bilişim hukuku; etik ve telif haklarına paralel olarak doğmuş olan bir kavramdır. Bilişim teknolojilerin kullanımının giderek artmasından ve riskli kullanımından dolayı bilişim suçu dediğimiz bazı suç türleri ortaya çıkmıştır. Bilişim suçu hukuksal yapıda karşılığı olan kavramlardandır.

Bilişim Suçu

Bilişim suçu, bilgileri otomatik işleme tabi tutan veya verilerin nakline yarayan bir sistemle gayrı kanuni, gayrı ahlaki veya yetki dışı gerçekleştirilen her türlü davranış olarak tanımlanmaktadır (Dülger, 2005). Bilişim etiği ya da telif hakkı ihlalleri bilişim suçları kapsamında ele alınmaktadır. Bilişim suçlarıyla ilgili yasal düzenlemeler ise bilişim hukukunu kapsamındadır.

Bilişim Etiği

Bilişim etiği; bilgisayar, iletişim ve ağ/internet ortamlarında uyulması gereken kuralları tanımlayan kurallardır. Bilişim etiği, tüm "bilişim toplumu"nun bilgisayar kullanımı sırasında uyulması gereken kuralları düzenler. Temel amaç, kişilerin azami fayda ve asgari zarar ile bu ortamları kullanmasını güvence altına almaktır.

Telif Hakkı

Telif hakkı, kişinin her türlü fikri emeği ile meydana getirdiği ürünler üzerinde hukuken sağlanan haklardır. Telif hakları fikirleri değil, fikirlerin ifade etme biçimini koruma altına almaktadır.

Telif haklarının temelde kişisel ve toplumsal olmak üzere iki amacı vardır. Kişisel amaç, yaratıcı eser sahiplerini telif hakları aracılığıyla ödüllendirmek ve daha fazla eser yaratmaya teşvik etmektir. Toplumsal amaç ise özgün ve yaratıcı eserleri belirli bir süre geçtikten sonra toplumdaki herkesin yararlanmasına sunmaktır.

Kişisel Veriler ve Kişisel Verilerin Korunması Kanunu

Kişisel Veri

Kişisel veri, gerçek kişiye ilişkin her türlü bilgiyi kapsamaktadır. Vatandaşlık numarası, adı ve soyadı, kişinin e-posta adresi, IBAN bilgisi, araç plaka bilgisi, görevine uygun olarak ehliyet bilgisi, kişinin fiziksel özellikleri, öğrencinin almış olduğu not bilgisi, aldığı burs miktarı, hangi yurtta kaldığı gibi bilgiler kişisel veri olarak ele alınabilir.

Anayasa'da öngörülen başta özel hayatın gizliliği olmak üzere temel hak ve özgürlüklerin korunması amacıyla 6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu (KVKK) 2016 yılında Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.

Kişisel Verilerin Kullanımında Dikkat Edilmesi Gereken Hususlar

- Kişisel verilerin toplanmasında hukuka ve dürüstlük ilkelerine uyulması
- Kişisel verilerin elde edildiği kaynakların açık ve net olması
- Kişisel verilerin doğru ve güncel olması
- Verilerin meşru ve gerekli amaçlar için toplanıyor ve işleniyor olması
- Veri toplama amaçlarının açıklanması ve sadece bu amaçlar için kullanılması
- Verilerin amaç için kullanıldıktan sonra muhafaza edilmemesi ve silinmesi

2. Dijital Yeterliklerin Oluşum Süreci ve Değerler

Neden Dijital Yeterlik Çalışıyoruz?

2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi

- Yeni dönemin paradigma değişimlerini, küresel rekabette daha güçlü olmayı, sürdürülebilir ekonomik kalkınmayı ve toplumsal refah artışını sağlamak amacıyla Sanayi ve Teknoloji Bakanlığı tarafından "2023 Sanayi ve Teknoloji Stratejisi" hazırlanmıştır.
- Bu belgede, Türkiye'nin "Millî Teknoloji Güçlü Sanayi" vizyonunu gerçekleştirmede yol haritası çizilmektedir. "Yüksek Teknoloji ve İnovasyon", "Dijital Dönüşüm ve Sanayi Hamlesi", "Girişimcilik", "Beşerî Sermaye" ve "Altyapı" olmak üzere 5 ana bileşenden oluşan stratejik bir yapı esas alınmıştır.
- Rapora göre ülkeler ve toplumlar, önceki dönemlerden farklı olarak yeni sınama ve zorluklar ile karşılaşmaktadır.
- Bir yandan sanayi ve teknolojide gelişim sağlanırken diğer taraftan bunların yol açtığı yeni nesil problemlere çözüm üretilmesi gerekmektedir.
- Öğretmen dijital yeterliklerini geliştirmek, tüm paydaşlarıyla toplumu harekete geçirebilecek ve devlet politikası ortaya konulan toplumda dijital dönüşümü gerçekleştirebilecek bir girişimdir.

Avrupa Birliği Dijital Eğitim Eylem Planı (2021-2027)

Avrupa Birliği üye devletlerinin eğitim ve öğretim sistemlerinin dijital çağa sürdürülebilir ve etkin bir şekilde uyarlanmasını desteklemek için yenilenmiş bir politika girişimidir.

Planın Hedefleri

- Yüksek kaliteli, kapsayıcı ve erişilebilir bir dijital eğitim sunmak,
- Pandeminin teknolojik açıdan fırsatlarını ve zorluklarını ele almak,
- Dijital eğitim konusunda daha güçlü bir iş birliği sağlamak,
- Dijital teknolojilerle ilgili öğretimin kalitesinin ve miktarının iyileştirilmesi,
- Öğretim yöntemlerinin ve pedagojilerin dijitalleştirilmesi için destek,
- Kapsayıcı ve esnek uzaktan öğrenme için gerekli altyapının sağlanması dâhil olmak üzere fırsatlar sunmak
- Bu hedeflere ulaşmak için Eylem Planı öncelikli iki alan belirlemiştir (Avrupa Birliği, 2021):
  - Yüksek performanslı bir dijital eğitim ekosisteminin gelişimini desteklemek
  - Dijital dönüşüm için dijital becerilerin ve yeterliklerin geliştirilmesi

TEDMEM Türkiye'de Öğretmen Dijital Yeterlikleri Raporu (2021)

Raporda uluslararası kuruluşların öğretmen dijital yeterlik çerçeveleri ve eylem planları incelenmiş; özellikle pandemi döneminde öğretmen dijital yeterliklerine nasıl bakıldığı, hangi gelişmelerin ortaya konulduğu, uygulamalar yapılan eğitim politikaları ve sınırlılıklar incelenmiştir. Türkiye'de merkez düzeyde ulusal ihtiyaçlara göre belirlenmiş bir öğretmen dijital yeterlik çerçevesine ihtiyaç olduğu sonucuna varmışlardır.

Araştırma sonuçlarına göre dijital yeterlik, tüm öğretmenler ve diğer eğitim personelleri için temel bir beceri olmalı ve aday öğretmen eğitimi de dâhil olmak üzere öğretmenlerin meslek gelişiminin tüm alanlarına yerleştirilmelidir.

2021-2027 yılları için öngörülen Dijital Eğitim Eylem Planının Öncelikleri

- Öğretme ve öğrenme için dijital teknolojinin daha iyi kullanılması
- Dijital yeterlikler ve beceriler geliştirmek
- Daha iyi veri analizi ve öngörü yoluyla eğitimi iyileştirmek

Yeterlikler Nereden Gelmektedir?

- Toplumların ilerlemesinde bireyler, toplumun ihtiyaçları, teknoloji ve eğitim sistemi birbiri ile etkileşim içinde olan bileşenlerdir. Bireylerin hayatta kalmaları ve yaşamlarını sürdürmeleri, ihtiyaçlarını karşılama yetenekleri ile ilişkilidir.
- Toplumlar bireylerden oluşmaktadır ve toplum içindeki bireylerin çoğunluğunun benzer ihtiyaçlara sahip olması, bu ihtiyaçların giderilmesi için yöntemler ve araçlar geliştirilmesini gerektirir.
- Teknoloji ve toplum etkileşiminde eğitim bir katalizör görevi görerek yeni teknolojilerin yayılımını ve kullanımını artırıp yeni ihtiyaçların ortaya çıkmasına sebep olur. Bu ihtiyaçlar da topluma eğitim verilmesi ile artan bilgi ve beceriler sayesinde oluşan bilgi ve beceri birikimleriyle ortaya çıkarılan yeni teknolojiler yardımı ile giderilir. Böylelikle bir yandan toplumun eğitim seviyesi yükselirken diğer yandan yeni teknolojilerin ortaya çıkması sağlanarak toplumun refah artışına katkı sağlanır.
- Toplumun yaşamın sürdürebilmesi için giderilmesi gereken ihtiyaçları, bu ihtiyaçlara çözüm için üretilen teknolojiler, teknolojilerin kullanımı ve yaygınlaştırılması için eğitim ile toplumun farkındalık seviyesi ve yeterliklerinin artırılması, artan farkındalık ve seviyesinin toplumda yeni ihtiyaçlar ortaya çıkarmasının yanında bu ihtiyaçları teknoloji ile çözecek bilgi birikiminin oluşmaya başlaması ve bu döngünün devam etmesi; teknolojiyi ve toplumun eğitim seviyesini ilerletme durumunu ortaya çıkarır.

Yeterliklerin Belirlenme Süreci

Yeterliklerin belirlenme süreci çok basamaklı olarak yürüyen ve "ihtiyaç analizi" olarak da adlandırılan bir bilimsel veri toplama ve analizi süreci olarak gerçekleştirilmektedir.

Meslek Yeterliklerinin Belirlenmesindeki Süreçler

- Birinci Basamak: Öncelikle yeterlikleri analiz edilecek alan ile ilgili uzun süredir çalışmış kanaat önderleri veya akademisyenlerden söz konusu alanın geleceği ve geleceğinde gerekli becerilerin neler olabileceği konusunda ön bilgiler edinmektir.
- İkinci Basamak: İlgili meslek alanında işveren veya yönetici pozisyonlarında çalışanların meslek yeterlikleri hakkında geliştirilmiş olan anketteki yeterlikleri kendi düşündükleri önem derecesini gösterecek şekilde işaretlemeleridir.
- Üçüncü Basamak: Yeterliklerin ortaya çıkarılmasındaki amaç, bunları topluma kazandıracak eğitim yapılarını oluşturmaktır.
- Dördüncü Basamak: Örgün ve yaygın eğitim yapılarında ilgili yeterlikleri kazandıracak eğitim-öğretim faaliyetleri uygulandıktan sonra eğitimlerin, katılımcıların ve yeterliklerin değerlendirilmesi ve iyileştirilme çalışmaları gerçekleştirilmektedir.

Yeterlikler İçin Temel Değerler

Eleştirel Düşünme

Doğru bilgiye ulaşmak için kaynakları araştırmak ve ulaşılan bilginin doğruluğunu bilimsel yöntemler ile doğrulama becerisidir

Problem Çözme

Gerçek hayatta her zaman karşılaşılan iyi yapılandırılmamış problemleri çözebilmek için problem çözme sürecini içselleştirerek kullanabilme becerisidir.

Teknoloji Okuryazarlığı

Yeterlikler geliştirilirken veya çalışılırken güncel teknolojilerden hangileri ve ne kadarı hakkında temel bilgi ve beceri sahibi olunması gerektiğini belirlemek önemlidir. Teknolojinin gelişmesi, toplumun teknoloji okuryazarlığı ile ilgili becerilerinin de gelişmesini ve güncellenmesini gerektirir.

Takım Çalışması

Farklı yeteneklere, tecrübelere ve görüşlere sahip insanların bir amacı gerçekleştirmek için bir araya gelebilmesi ve beraber çalışmasıdır.

Sürekli Öğrenme ve Gelişim

Öğrenme, bireyin sadece okul hayatı ile sınırlı bir kavram değildir. Teknolojinin ve toplum ihtiyaçlarının bir bireyin etkili çalışma hayatı boyunca hızlı değişimleri, iş hayatındaki bireylerden hizmet yıllarının başından sonuna kadar olan zaman içinde yeni bilgi ve beceriler öğrenmelerini gerekli kılar.

Yenilikçilik

Toplumun yaşam kalitesinin iyileştirilmesi için ortaya koyduğu yeni ihtiyaçların daha önceden var olan çözümlerden daha verimli olan yeni çözümlerle giderilmesi gerekir.

Gardner'ın Yeterlikler İçin Belirlediği Temel Değerler

Alan Bilgisinde Zihin

Meslek alanları farklı disiplinlerden gelen bilgiler ile zenginlik kazanmıştır. Birden fazla disiplin hakkında bilgi sahibi olmak gerekliyken bu disiplinler arasından meslekle doğrudan ilgili olan alanda uzmanlık bilgisine derinlemesine sahip olmak ve meslek yaşamı boyunca düzenli olarak alan hakkında bilgi birikimini artırmak için öğrenme ve gelişim stratejilerinin geliştirilmesi olarak belirtilir.

Saygı Duyan Zihin

Kendisininkinden farklı kültüre, yaşam tarzına ve özelliklere sahip bireyleri ve toplumları anlamaya, onlarla beraber çalışma ve yaşama becerilerine değer veren zihindir.

Sentezleyen Zihin

Bireylerin mesleği ile doğrudan ilgili alanda derinlemesine bilgi sahibi olmasının yanı sıra farklı disiplinlerde de bilgi ve beceri sahibi olması gerekmektedir. Bireyden meslek alanındaki problemleri çözerken veya performansını gerçekleştirirken farklı disiplinlerden bilgiler sentezleyerek çözümler üretmesi beklenmektedir.

Yaratıcı Zihin

Bireylerin meslekleri ile ilgili ana alan bilgisi ve onun etrafındaki disiplinleri kullanarak kendi alanlarında var olan problemlere çözümler geliştirmesi ve bunları diğer meslektaşları tarafından kullanılabilir hâle getirebilmesidir.

Etik Zihin

Bireylerin bir insan, çalışan ve vatandaş olarak görev ve sorumluluklarını yerine getirirken etik kurallara uygun davranışlar göstermesi gerekmektedir. Ayrıca kurum ve kuruluşlar etik çalışma ilkelerini misyonlarına, vizyonlarına ve stratejik planlarına yansıtarak kendi etik anlayışlarını kamuya ilan etmektedir. Etik zihin, görev ve sorumluluklarını yerine getirirken bu kuralları hem uygular hem de etkileşimde olduğu bireylere örnek olmaya çalışır.

UNESCO'un Yeterlikler İçin Belirlediği Temel Değerler

- Temel mesleki bilgilerde yetkin olma
- Kapsayıcı eğitim kültürünü yaygınlaştırma
- İnsani becerileri kazandırma
- Öğrenme topluluğu ve öğrenen organizasyon olma

Mesleki Yeterliklerin Belirlenmesinde Ortaya Çıkan Ortak Değerler

- Problem çözmek için uzmanlık bilgisini ve diğer disiplinlerdeki bilgileri sentezleyen
- Var olan problemleri çözmek için başkalarının da kullanabileceği ürünler veya yöntemler geliştirebilen
- Farklılıklara saygı duyan, sürekli öğrenmeyi ve tecrübelerinden ders çıkarmayı sistematik hâle getirebilen
- Mesleki ve günlük hayatında etik ve insani değerleri ön planda tutan bireylerin yetiştirilmesi

3. Dijital Yeterlikler Çerçeveleri

- JISC (Joint Information Systems Committe - Birleşik Bilişim Sistemleri Komitesi)
- Eğitimcilerin Dijital Yeterlikleri İçin Avrupa Çerçevesi (DigCompEdu)
- UNESCO Öğretmen Yeterlikleri Çerçevesi
- Mishra ve Koehler'in (2006) Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi (TPAB) Çerçevesi
- Falloon'un (2020) Öğretmenler İçin Geniş Tabanlı Dijital Yetkinlikler Çerçevesi
- Puentedura'nın (2006) SAMR (Substitution, Augmentation, Modification, Redefinition - Yerine Kullanma, İşlevini Artırma, Değiştirme, Yeniden Tanımlama) Modeli
- Partnership for 21st Learning koalisyonun hazırlamış olduğu P21 Learning Framework (2019) Yeterlikleri Çerçevesi

JISC (Joint Information Systems Committe - Birleşik Bilişim Sistemleri Komitesi)

Bit Kullanım Yeterlikleri

Bit Yetkinliği: BİT cihazlarının, uygulamalarının ve hizmetlerinin kullanımları; yeni cihazların, uygulamaların ve hizmetlerin güvenle benimsenmesi ve yeni teknolojiler geliştikçe BİT ile güncel kalma kapasitesi. BİT ile ilgili sorunlar ortaya çıktığında bunlarla başa çıkma ve BİT çözümlerini tasarlama ve uygulama kapasitesi. Bilgi işlem, kodlama ve bilgi işlemedeki temel kavramların anlaşılması.

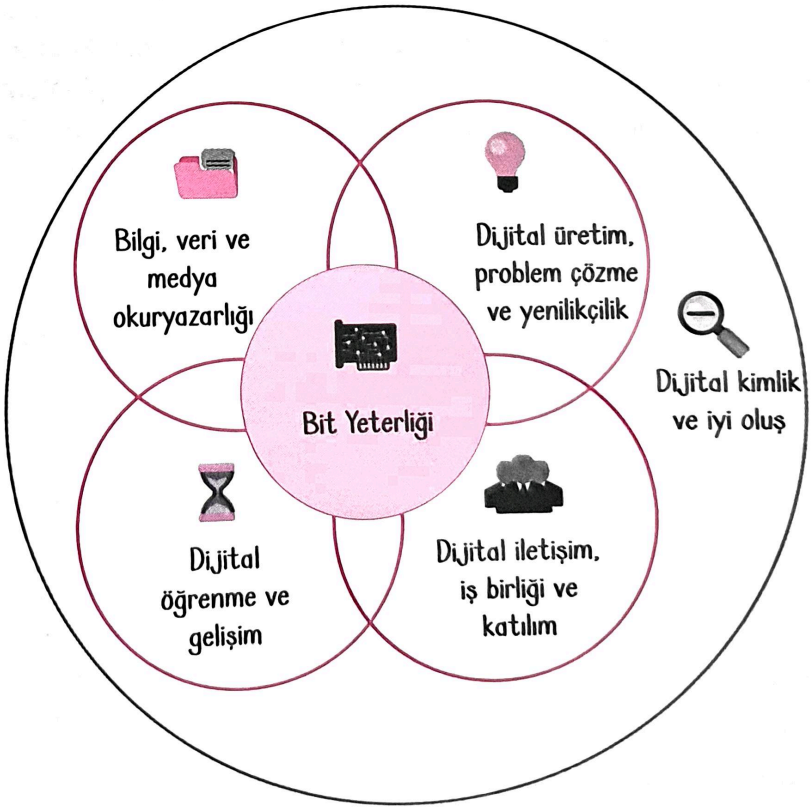

Bit Verimliliği: BİT araçlarını mesleki veya günlük görevleri yaparken etkili, verimli ve kaliteden ödün vermeden kullanabilmek. Dijital araçları ve kaynakları hedef kitlenin, bağlamın ve eğitim hedeflerine dikkat ederek seçebilmek. Karmaşık görevleri tamamlayabilmek için birden fazla BİT aracını, servisini ve platformunu akıcı şekilde kullanmak. Dijital teknolojilerin işte, evde, sosyal hayatta ve kamu hizmetlerinde uygulamaları nasıl değiştirdiğini kavramak.

Bilgi, veri ve medya okuryazarlıkları

Bilgi okuryazarlığı: Dijital bilgileri bulma, doğrulama, yönetme, düzenleme ve paylaşabilme. Dijital bilgileri akademik ve mesleki amaçlar için yorumlama, farklı ortamlarda gözden geçirme, analiz etme ve yeniden sunabilme.

Veri okuryazarlığı: Dijital veriyi; veri tabanları, tablolama yazılımları ve diğer formatlarda bulma, yönetme, bunlara erişme ve kullanabilmenin yanında analiz ve raporlar ile yorumlayabilme.

Medya okuryazarlığı: Metin, grafik, video, animasyon, ses gibi dijital medyadaki mesajları eleştirel bir şekilde alma ve yanıtlama.

Dijital üretim

Dijital yaratıcılık: Dijital üretim süreçlerinin, düzenleme ve kodlamanın genel olarak anlaşılması. Dijital araçları kullanarak dijital materyaller geliştirme.

Dijital araştırma ve problem çözme: Problem çözme sürecinde dijital olarak elde edilen kanıtları kullanarak problemleri çözme veya sorulara cevap verme.

Dijital yenilikler: Dijital teknolojileri kullanarak yeni uygulamalar geliştirme veya mevcut uygulamaları teknolojiye adapte etme.

İletişim, iş birliği ve katılım

Dijital iletişim: Dijital ortamları ve araçları kullanarak etkili iletişim kurabilme.

Dijital iş birliği: Dijital araçları ve platformları kullanarak iş birliğine dayalı takım çalışmaları yapabilme.

Dijital katılım: Dijital sosyal ağ platformları ve araçları kullanarak sosyal ve kültürel hayata katılım, etkinlikler oluşturma ve dijital sosyal ağlar oluşturabilme.

Dijital öğrenme ve gelişim

Dijital öğrenme: Dijital araçları ve platformları kullanarak öğrenme fırsatlarını arama, ihtiyaçları için en uygun olanı seçebilme, öğrenme etkinlikleri için işitsel ve görsel materyal geliştirebilme, değerlendirme araçlarını kullanabilme ve dijital platformlar üzerinden verilen geri bildirimleri yorumlayarak dijital ortamlarda zaman, görev ve motivasyon yönetimini gerçekleştirebilme.

Dijital öğretme: Öğretim ile ilgili görevleri yaparken öğretim materyali geliştirme, öğretim etkinliklerini uygulama, öğrenmeyi destekleme, geri bildirim verme veya öğretim planlaması yapan takımlarla beraber çalışma, dijital araçları ve platformları kullanabilme.

Dijital Kimlik ve İyi Oluş

Dijital kimlik yönetimi: Kurumsal veya bireysel kimlik ve profilleri dijital platformlarda geliştirme ve koruyabilme.

Dijital iyi oluş: Dijital platform ve araçları kullanarak kendi sağlığı ve spor ile ilgili durumları takip etme, sosyal etkinliklere katılma, dijital servisleri kullanırken güvenli ve sorumlu kullanım davranışları gösterme, dijital iş yükünü uygun şekilde yönetebilme ve dijital araçları kullanırken diğer insanlar ve çevre ile ilgili endişeleri dikkate alabilme.

Teknolojik Pedagojik Alan Bilgisi (TPAB) Çerçevesi

TPAB modeli öğretmenlerin teknoloji bilgisini, pedagoji ve alan bilgisi ile birlikte ele almaktadır. Temel amaç, teknolojinin öğretim süreci ile etkin bir biçimde bütünleştirilmesi için gerekli olan öğretmen bilgisini anlamaktır. TPAB çerçevesi, öğretmenlerin eğitim teknolojilerini anlamalarının temelini oluşturur.

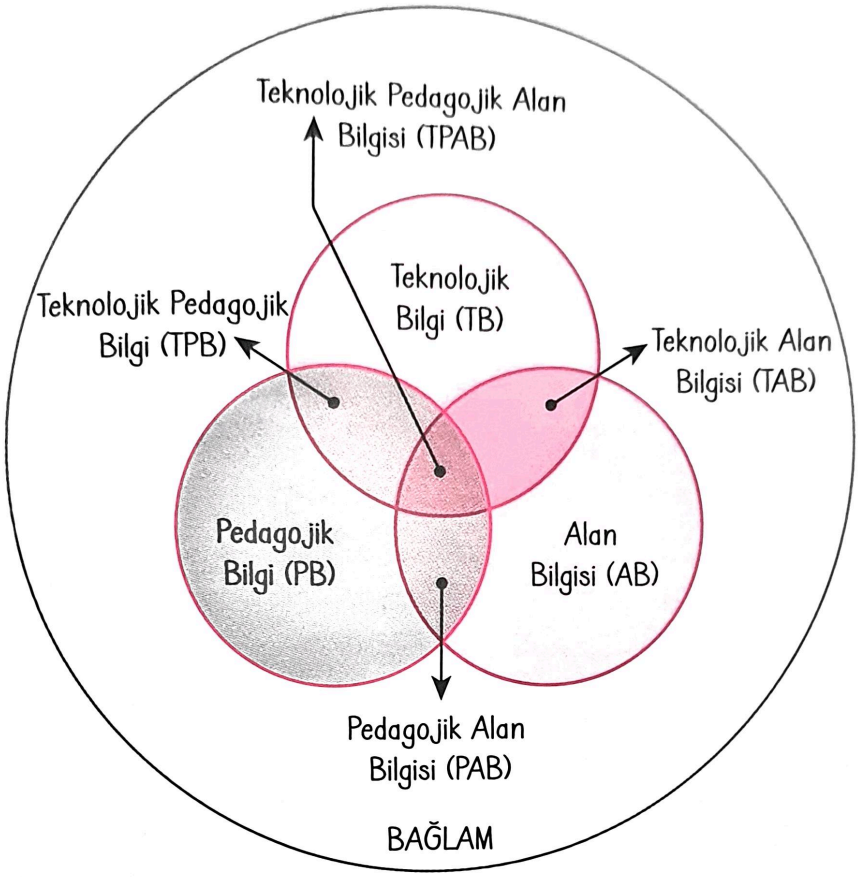

Alan Bilgisi: Öğretmenlerin öğrenilecek veya öğretilecek konu hakkındaki bilgileridir.

Pedagoji Bilgisi: Öğretmenlerin öğretme ve öğrenme süreçleri, uygulamaları ya da yöntemleri hakkındaki derin bilgisidir.

Teknoloji Bilgisi: Teknolojileri, donanım, yazılım ve araçlarını kullanma bilgisidir. Model ayrıca bu yapılar arasındaki etkileşimleri incelemektedir.

Pedagojik Alan Bilgisi: Belirli bir içeriği öğretmek için uygulanan pedagoji bilgisidir.

Teknolojik Alan Bilgisi: Teknolojinin ve içeriğin birbirini etkileme ve kısıtlama biçiminin bir anlayışıdır.

Teknolojik Pedagojik Bilgi: Belirli teknolojiler belirli şekillerde kullanıldığında öğrenme ve öğretmenin nasıl değişebileceği anlayışıdır.

Geniş Tabanlı Öğretmen Dijital Yeterlik Çerçevesi

TPAB ile uyumlu hâle getirdiği modeli "öğretim programı yeterlikleri", "bireysel-etik yeterlikler", "bireysel-mesleki yeterlikler", "bireysel-etik ve bireysel-mesleki yeterliklerin bütünleştirilmesi" kapsamında geniş tabanlı öğretmen dijital çerçevesini sunmuştur.

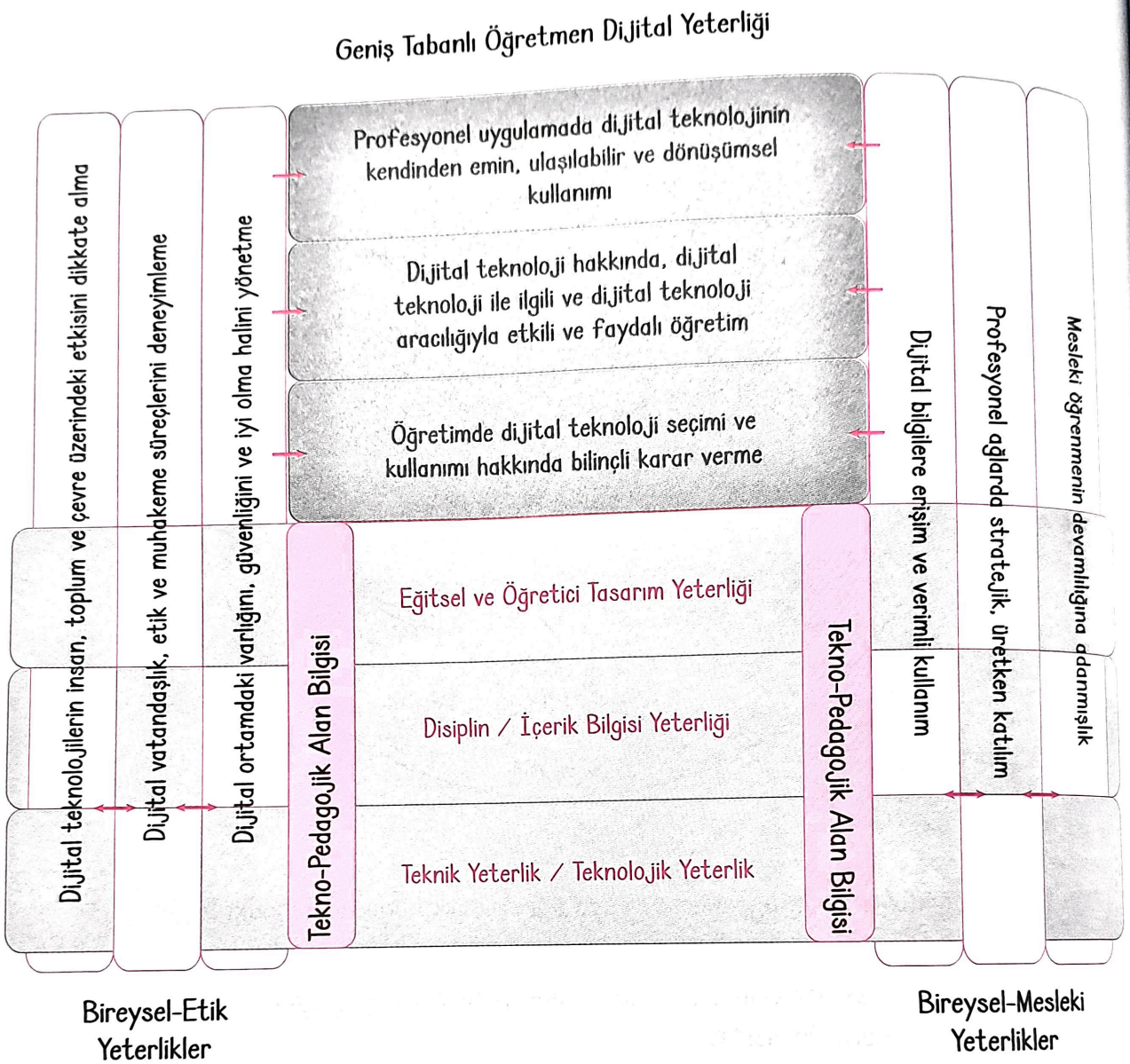

Eğitimcilerin Dijital Yeterlikleri İçin Avrupa Çerçevesi [European Framework for the Digital Competencies of Educators (DigCompEdu)]

Altı Alan ve Yirmi İki Yeterliği

DigCompEdu, öğretmenler için dijital yeterlikler çerçevesinde yer alan yeterlikler

- Yeni gelen (A1)
- Keşfedici (A2)
- Birleştirici (B1)
- Uzman (B2)
- Lider (C1)
- Öncü (C2)

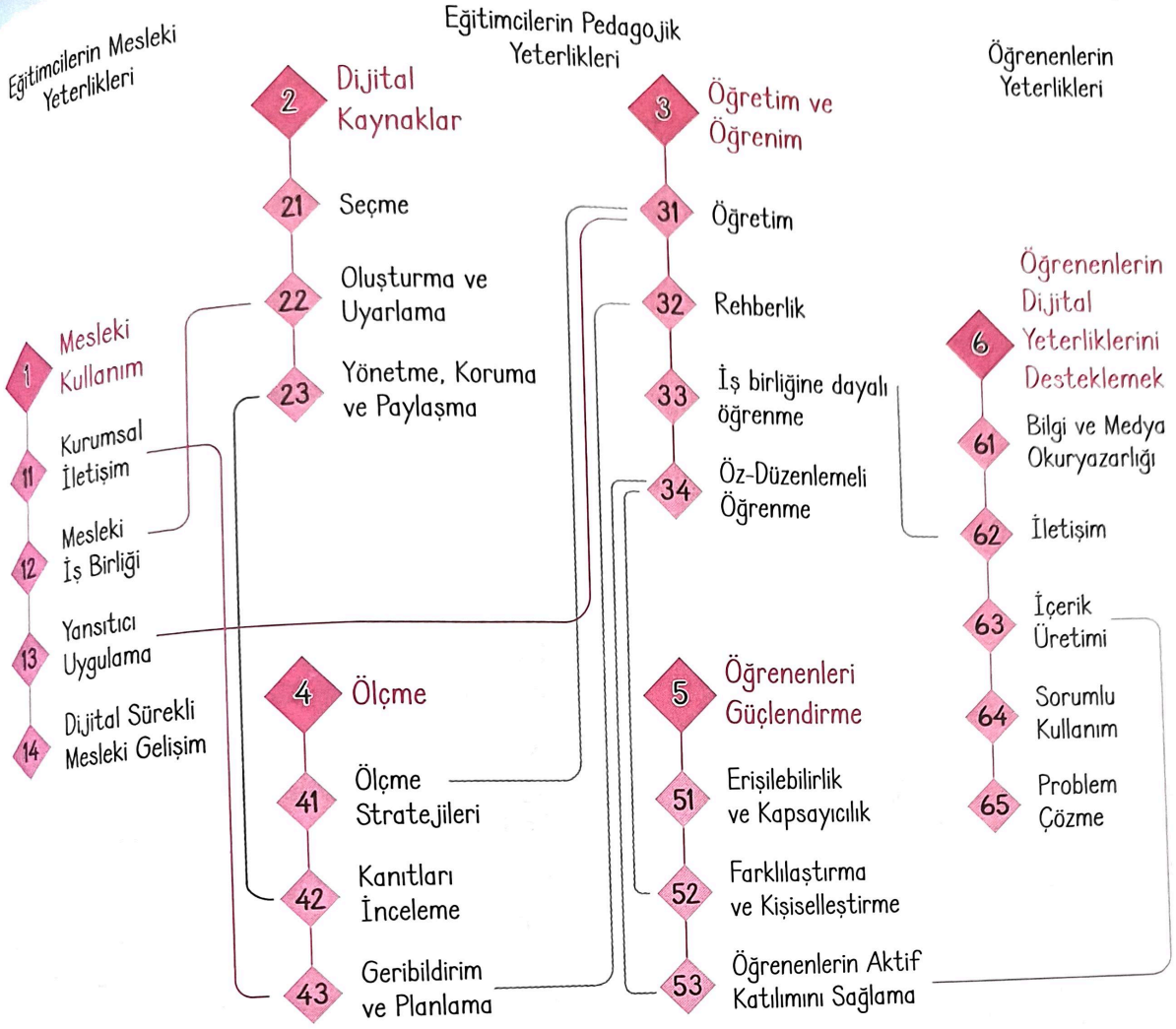

UNESCO Öğretmen Dijital Yeterlikleri Çerçevesi

	Bilgi Edinimi	Bilginin Derinleştirilmesi	Bilgi Oluşturma
Eğitimde Bilgi ve İletişim Teknolojilerinin Kavranması	Politika Kavrama	Politika Uygulama	Politika Yeniliği
Müfredat ve Değerlendirme	Temel Bilgi	Bilgi Uygulama	Bilgi Toplumu Becerileri
Pedagoji	Bilgi ve Teknolojileri Destekli Öğrenim	Karmaşık Problem Çözme	Öz Yönetim
Dijital Becerilerin Uygulanması	Uygulama	Ekleme	Dönüşüm
Organizasyon ve Yönetim	Standart Sınıf	İş Birlikçi Gruplar	Öğrenim Kurumları
Mesleki Öğretmen Öğrenimi	Dijital Okuryazarlık	Ağ Kurma	Yenilikçi Öğretmenler

Tüm Alandaki Yeterliklerin Yetkinlik Seviyelerine Göre Değişimi

Alan 1: Eğitim Politikasında BİT'in Kavranması

Politika Kavrama

Öğretmenlerden eğitimde bilgi ve iletişim teknolojilerinin kullanımını konu alan politikalar ve eğitim-öğretim uygulamaları arasındaki ilişkileri görmeleri ve bunlar arasında anlamsal bağlar kurmaları beklenir.

Politika Uygulama

Öğretmenlerden sınıf içi öğretim uygulamalarını planlarken millî eğitim politikalarını ve öncelikli problemleri ele alacak şekilde uygulamaları beklenir. Bu seviyede öğretmenler, eğitim politikaları tarafından ilan edilmiş şekliyle BİT'i derslerinde uygularlar.

Politika Yeniliği

Bu seviyede öğretmenlerden okul seviyesindeki reform programlarını tasarlamaları, uygulamaları ve değerlendirmelerinin yanında var olan millî eğitim politikalarına da iyileştirme önerileri getirmeleri beklenir.

Alan 2: Müfredat ve Değerlendirme

Temel Bilgi

Öğretmenler, öğrenme hedeflerini BİT ile nasıl destekleyeceklerini açıklayabilir, öğrenme hedeflerini destekleyen eğitim kaynaklarını bilişim teknolojileri ile aramayı ve tanımlamayı yapabilir ve değerlendirme stratejilerini desteklemek için BİT araçlarını seçebilir.

Bilgi Uygulama

Bu seviyede öğretmenlerden müfredat hedeflerini gerçekleştirmek için BİT'i uygun şekilde kullanmaları, alternatif değerlendirme stratejileri için BİT'i ve açık eğitim kaynaklarını derslerinde kullanmaları beklenir.

Bilgi Toplumu Becerileri

Bu yeterlikte öğretmenlerden bilgi toplumu için gerekli becerileri öğrencilerin kazanmaları için müfredattaki fırsatları tanımlamaları; öğrencilerin bilgi arama, yönetme, analiz etme ve değerlendirme becerileri kazanmaları için uygun BİT seçimleri yapmalarına doğru rehberlik etmeleri, müfredat hedeflerini gerçekleştirmek için öğrencilerin iletişim kurmalarına ve iş birliği yapmalarına izin veren BİT seçimlerine rehberlik etmeleri beklenir.

Alan 3: Eğitim-Öğretim

BİT Destekli Öğretim: Öğretmenlerin öğretimi desteklemeleri için teknolojileri, araçları ve dijital içeriği entegre etmeleridir.

Karmaşık Problem Çözme: BİT kullanarak öğrencilerin karmaşık problemlere çözüm üretme süreçlerini destekler, uygular ve izler.

Öz Yönetim: Öğretmenler, öğrencilerin sürekli bilgi üretimi ile ilgili etkinliklerle uğraşmasını sağlayacak öğrenme ortamlarını kurabilir; öğrencileri, kendi öğrenme süreçlerini yönetip iş birliğine dayalı öğrenme etkinlikleri ile çalışmaları için teşvik edebilir

Alan 4: Dijital Becerilerin Uygulanması

Uygulama: Öğretmenlerin bilgisayarları, mobil cihazları, yazılımları ve ağları öğrenme, öğretme ve yönetim amaçları dâhilinde güvenli kullanım çerçevesinde kullanmasıdır.

Ekleme: Öğretmenlerden dijital öğrenme ortamları oluşturmak için uygun yazılım paketlerini kullanmaları, webdeki kaynakların ve araçların doğruluğunu ve kullanılabilirliğini değerlendirmeleri, materyal tasarımı için yazılım araçlarını ve okul yönetim yazılımlarını kullanabilmeleri beklenir.

Dönüşüm: Bu yeterlikte öğretmenlerin bulut teknolojilerini kullanarak bilgi toplulukları kurmaları ve dijital araçları kullanarak her yerde öğrenmeyi desteklemeleri hedeflenir.

Alan 5: Organizasyon ve Yönetim

Standart Sınıf: Öğretmenlerin sınıflarını veya laboratuvarlarını derslerde BİT entegrasyonuna izin verecek şekilde fiziksel olarak düzenlemeleri beklenir.

İş Birliği Grupları: Öğretmenler dijital araçları ve platformları kullanarak iş birliğine dayalı öğrenmeyi ve öğrencileri yönetir.

Öğrenim Kurumları: Bu yeterlikte, kendi okullarının bir öğrenen organizasyon olması için teknoloji stratejileri geliştirilmesinde öğretmenlerden lider rolü oynaması beklenir.

Alan 6: Öğretmen Mesleki Öğrenimi

Dijital Okuryazarlık: Öğretmenlerin dijital okuryazarlıklarını oluşturup geliştirmeleri ve mesleki gelişim etkinliklerini yaparken BİT kullanmaları beklenir.

Ağ kurma: Öğretmenler mesleki gelişim ağları geliştirmek ve kaynaklara erişmek için BİT kullanırlar ve bu teknolojileri kullanarak mesleki ağlarla etkileşip mesleki gelişimlerini desteklerler.

Yenilikçi Öğretmenler: Bu yeterlikte öğretmenler, öğrenme ve öğretme süreçlerini iyileştirecek bilgi üretme etkinlikleri ve teknolojinin okullarına daha iyi nasıl hizmet edebileceği konusundaki planlamalar ile yeniliklerin geliştirilmesi ve iyi uygulamaların paylaşılması etkinlikleriyle uğraşır.

Yeterlik Çerçeveleri Oluşturulurken Cevaplanması Gereken Ortak Sorular

- Hangi öğretim hedeflerine teknoloji kullanarak ulaşılacağı
- Eğitimde teknoloji kullanımına izin verecek veya teknoloji kullanımına fırsatlar sağlayacak müfredatların nasıl oluşturulacağı
- Müfredat çerçevesinde öğretim hedeflerine ulaşmak için hangi öğretim yöntemlerinin kullanılacağı
- Öğrenme ortamlarının teknoloji kullanılarak nasıl düzenleneceği
- Öğretmenlerin ölçme değerlendirme etkinliklerini teknoloji kullanarak gerçekleştirmeleri için hangi dijital yeterliklere sahip olmaları, gerektiği
- Öğretmenlerin mesleki gelişimlerinin teknoloji ile nasıl desteklenmesi gerektiği

Öğretmenler İçin Geliştirilen Dijital Yeterlikler Çerçevelerinin Ortak Bileşenleri

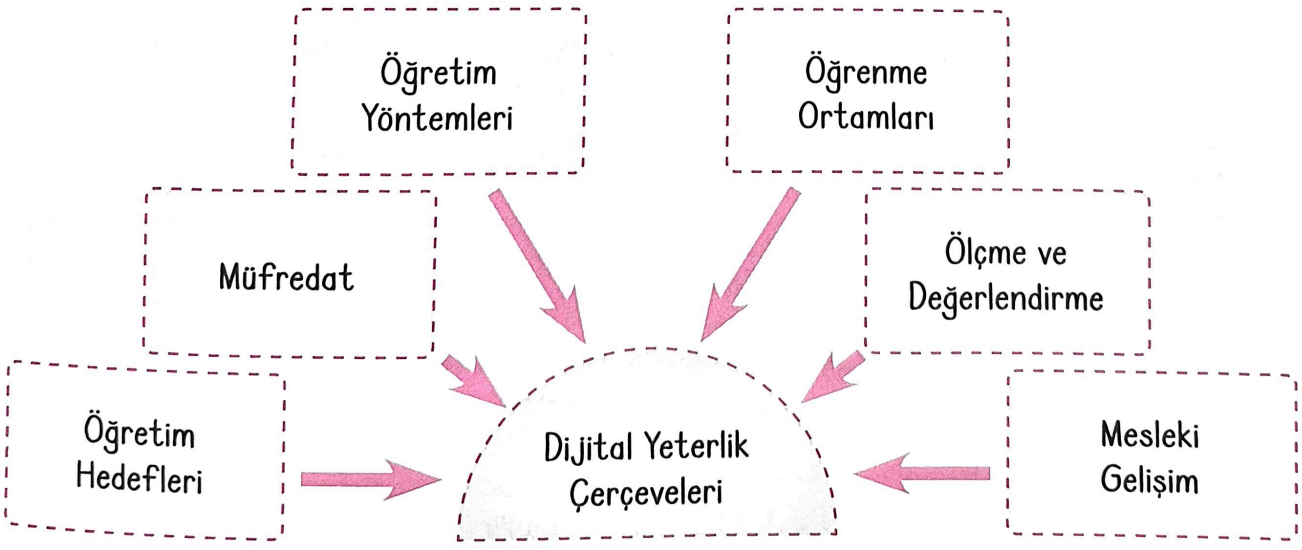

Markaj Yayınları

4. Dijital Öğrenme Ortamları

Dijital Yeterliklerin Güncellenmesi

Dijital teknolojiler ve bunları kullanabilmek için gerekli yeterlikler zamanla gelişmektedir. Bilişim ve iletişim teknolojilerindeki donanımların kapasitelerinin artması; artan işlemci, hafıza ve iletişim altyapısı kapasitesi ile daha işlevsel ve kullanışlı yazılımların hazırlanması, gelişmiş donanım ve yazılımlar kullanılarak üretilen veri miktarlarının artması sonucu teknolojiyi günlük hayatta veya eğitimle ilgili problemlerin çözümünde kullanabilmek için güncel bilgi ve iletişim teknolojileri yeterliklerine sahip olmak gereklidir.

Bilişim Teknolojilerinde İki Anahtar Değişimi Anlamak İçin Gerekli Kavramlar

- Donanım kapasitesindeki artış hızı
- Veri hacmindeki artış hızı

Teknoloji Destekli Öğrenme

Uzaktan Eğitim Çevrim İçi Eğitim

- Uzaktan eğitim ve özellikle çevrim içi eğitim, eğitim ve öğretime bir nedenden dolayı (sağlık, yer, kaynak vs.) erişimi olmayacak öğrencilerin eğitim imkânı bulmasını sağlayabilmektedir.
- Bir bilgisayar ve bir internet bağlantısı olduğunda, öğrencilerin boş zamanlarında mesleki gelişimleri için bir sertifika alabilmeleri ya da bilgi ve becerilerini artıracak dersler alabilmeleri mümkündür.
- Geleneksel öğretimin pedagojik sorunlarının artarak çevrim içi ortamlara taşınması, bunların üstesinden gelmek için yeni teknolojileri kullanma düşüncesi ve teknolojinin öğretme/öğrenmeyi artırıp artırmayacağı sorusu çevrim içi programların tekrar gözden geçirilmesi ihtiyacını beraberinde getirmiştir.
- Teknolojinin eğitime entegre edilmesi, öğrencilerin öğrenme sürecini değiştirmemektedir (Achacoso, 2003).
- Özenle tasarlanmış ve iyi uygulanmış bir çevrim içi eğitim, öğrencilerin daha hızlı ve daha fazla bilgiye erişmesine yardımcı olabilir. Aynı biçimde birden fazla algıya hitap edecek medya ortamlarının kullanılması öğrenmeyi destekleyebilir.

Mobil Öğrenme

- Mobil öğrenme (m-öğrenme), öğrencilerin mobil teknolojileri ve interneti kullanarak her yerde ve her zaman öğrenme materyalleri elde etmelerini sağlayan bir öğrenme modelidir.
- Öğrenmenin gerçekleştiği ortamları inceleyen araştırmalarda %75'lik bir oranla informal öğrenme ortamları öne çıkmaktadır.
- İnformal öğrenme; konuşmak, başkalarını gözlemlemek, deneme yanılma yapmak ve bilgili insanlarla çalışmakla gerçekleşmektedir.
- Mobil öğrenme özellikleri, informal öğrenme ile daha iyi konumlanabilir; kurslar, dönemler, değerlendirmeler düşünüldüğünde ilk bakışta okullarla (örgün öğrenme) uyum sağlaması zor bir model olarak görünmektedir.
- Hem mobil bilgisayarlar hem de cep telefonları ve aynı işlevlerden yararlanan diğer cihazlar mobil öğrenmede kullanılabilir.

Uzaktan Eğitim

- Uzaktan eğitimi en yalın hâliyle öğreten ve öğrenenin fiziksel olarak ayrı yerlerde bulunduğu bir öğretim yöntemi olarak tanımlayabiliriz.
- Teknoloji destekli öğretim araçlarının daha fazla kullanılması, internet ve çevrim içi öğrenmenin yaygınlaşmasıyla birlikte uzaktan eğitim de formal öğrenme ortamlarında kullanılmaya başlamıştır.
- Web temelli araçların kullanımıyla birlikte uzaktan eğitimin içsel sorunlarından en önemlisi olarak nitelendirebileceğimiz öğrenci-öğrenci, öğrenci-öğretmen ve öğrenci-içerik etkileşimleri de daha etkin olmaktadır.
- Uzaktan eğitim farklı yöntemlerle gerçekleştirilebilmektedir. Bunlar eş zamanlı ve eş zamansız uzaktan eğitim olarak nitelendirilmektedir.

Karma (Hibrit) Öğrenme

- Genel olarak karma öğrenme ortamları, yüz yüze ve çevrim içi öğrenme ortamlarının ve yöntemlerinin bir arada kullanılması biçimde tanımlanabilir.
- Karma öğrenme sözü edilen ortamların ve yöntemlerin farklı biçimlerde ve oranlarda bir arada kullanılmasıyla gerçekleştirilebilmektedir.
- Alanyazında karma öğrenme farklı isimler altında karşımıza çıkmaktadır; örneğin web destekli öğrenme, katışık öğrenme, tersyüz edilmiş öğrenme sıkça karşımıza çıkan isimlerdir.
- İçerik ve ders etkinliklerinin sırası ve oranına bağlı olarak farklı adlarla ifade edilen bu yöntemler karma öğrenme şemsiye terimi altında birleşmektedir.
- Karma öğrenme ortamlarının ortak yanları genellikle bilişsel veya uygulamalı içeriğe çevrim içi olarak ulaşması, uygulamalı etkinlikler ve ölçme değerlendirmenin ise yüz yüze yöntemlerle gerçekleşmesidir.

Gelişen Teknolojiler - Mevcut ve Yakın Gelecekteki Teknolojik Eğilimler

- Gelişen teknoloji, "Kullanımı, ekonominin ve/veya toplumun çok çeşitli sektörlerine fayda sağlayacak bir teknoloji." olarak tanımlanmıştır.
- Bilişim teknolojilerinin hızlı gelişmesi, iş dünyasında yeni meslekleri ve beklentileri ortaya çıkarır. Yakın geleceğin çalışanları olacak genç bireylerin de bu mesleklere uygun şekilde yetiştirilmesini gerektirir.

Mevcut Ve Yakın Gelecekte Göreceğimiz Bazı Teknolojiler

Mobil ve Bulut Teknolojileri: Bireylerin kullandığı dosyaların, uygulama programlarının hatta işletim sistemlerinin her yerden ve her cihazdan erişilebilir olmasını sağlayan internet altyapısı, yazılımları ve servisleridir.

Veri Bilimi: Bilişim teknolojileri sayesinde insanlar ve nesnelerden toplanan verilerden anlam çıkarma ve günümüzde var olan problemlere daha önceden keşfedilmemiş çözümleri önermek için geliştirilmiş modellerin ve algoritmaların kullanılması olarak tanımlanabilir.

Yapay Zekâ: Bilgisayarların insan öğrenmesini ve zekâsının benzeşimini yaparak veriler içinde örüntüler keşfetmesi ve bu keşifler sonucu kullandığı algoritmada iyileştirmeler yaparak verilen işi daha verimli yapmasıdır.

Finans Teknolojileri ve Blok Zincir: Kişiler veya kurumlar arasında bilgi, belge, likidite ve finansal enstrümanların güvenli bir şekilde değişimi ve saklanması için geliştirilmiş sistemlerdir.

Otonom Araçlar ve Taşıma Sistemleri: Ulaşım, bilinen insanlık tarihinin her aşamasında temel ihtiyaçlardan biridir. İnsanların ve ürünlerin bir noktadan başka bir noktaya güvenli ve verimli şekilde taşınabilmesi ve insan hatasını en aza indirmek için tüm bilişim teknolojilerinin bir arada çalıştığı sistemler ile kendi kendine ilerleyen araçlar, neredeyse tüm otomobil firmalarının odağına yerleşmiştir.

Nesnelerin İnterneti: Örneğin ev otomasyonu olarak ısıtma, soğutma, su, güvenlik gibi hizmetlerde internete bağlı sensörler ile durum bilgisinin kullanıcıya aktarılması ve kullanıcının manuel veya kural temelli otomatik çalışma ile evdeki aktüatörleri çalıştırarak hedefine ulaşması; bu tip sistemlerin en temel örneklerinden biridir.

İleri İmalat Teknolojileri: Günlük hayatta kullandığımız endüstriyel ürünlerin tasarımından elimize geçmesine kadar sürecin her aşamasında bilişim teknolojilerine ihtiyaç vardır. 3D yazıcılarla tasarım ve imalat veya otonom imalat bantlarının kullanımı, geleceğin çalışanlarından bu sistemlerin güvenli olarak kullanılması ve yenilerinin tasarlanmasını isteyecektir.

İş Zekâsı: Veri bilimi ile bağlantılı olarak bir kurumun işiyle ilgili yaptığı etkinlikler sonucu toplanan veriden karar vericilere yardımcı olması amacıyla oluşturulan doğru ve güvenilir veri görselleştirme teknikleridir.

Sanal ve Artırılmış Gerçeklik: Bilişim teknolojilerinde kullanıcıların bilgisayar ile etkileşimde en çok kullandıkları yöntem, ekranlar üzerindeki grafik arayüzdür.

Sosyal Ağlar: Kullanıcıların içerik üretmesine ve paylaşmasına izin veren sosyal ağların öğrenme, öğretme, eğlenme ve iş yapma amaçlı olarak kullanım alanları vardır. Sosyal ağlar kişilerin ve kurumların yaptıkları işlerin veya ürünlerin toplumda görünürlüğünün artırılması için bir platform olarak kullanılabilir.

Sosyal Medya: Öğrenenleri bilginin ortak üreticileri olarak vurgulayan teknolojik gelişmeler ve pedagojiler insanların iletişim kurma, paylaşma, iş birliği, yayımlama, yönetme ve etkileşim gibi işlevler aracılığıyla çeşitli topluluklar oluşturmalarını ve bunlara katılmalarını sağlayan web sitelerini ve çevrim içi uygulamaları belirtmek için insanların sosyal medya terimini benimsemesine katkıda bulunmuştur

Öğretim İçin Yetkinliklerle İlişkilendirilmiş Dijital Teknolojiler

- Görsel okuryazarlık araçlarını kullanabilmek
- Etkileşimli video ve animasyon araçlarını kullanabilmek
- Öğrenme ortamları geliştirebilmek
- İş birliğine dayalı problem çözme ve çalışmayı destekleyen bulut araçlarını etkin olarak kullanabilmek
- Dijital ölçme ve değerlendirme araçlarını kullanabilmek
- Uzaktan eğitim ortam ve araçlarını kullanabilmek
- Açık kaynak ders materyali katkısı yapabilmek
- Bilişim teknolojileri ile tasarım temelli problem çözme sürecini uygulayabilmek
- Veri toplama, elde etme ve analiz araçlarını kullanabilmek
- Büyük veri analitiği ve yapay zekâ uygulamalarını tanımlamak ve kullanabilmek
- Bilişim sistemlerini etik ve güvenli kullanmak için araçları ve yöntemlerini uygulayabilmek
- İnsan bilgisayar etkileşimi ilkelerini tasarlanan ürünlere uygulayabilmek
- Öğrenme toplulukları ve öğrenen organizasyon oluşturabilmek

5. Dijital Yetkinlikleri Kazandırmak İçin Okul Düzeyinde Gereksinimler

Altyapı Gereksinimleri

Okulların altyapı gereksinimleri sistematik bir yaklaşımla planlanmalı ve sürdürülebilir teknoloji yapıları kurulmalıdır.

Markaj Yayınları

Okullarda Bilişim Altyapısının Bileşenleri

- Aygıtlar
- Ağ ve bağlantılar
- Yazılımlar ve servisler

Bu üç bileşenin sürekli yönetilmesi, güncellenmesi ve derslerde kullanıma hazır bulundurulması gereklidir.

Teknik Destek

Araştırmalar, teknoloji kullanımını olumsuz etkileyen bileşenlerin içinde teknoloji desteğinin yetersiz olmasını göstermektedir. Burada en önemli konu kullanıcıların yeterli teknik bilgi ve beceriye sahip olmalarının beklenmesidir. Yapılan hizmet içi ve diğer eğitimlerle öğretmenler ve öğrencilerin donanım ve yazılım kullanımıyla ilgili temel sorunları giderebilmeleri hedeflenmektedir.

Teknik destek ile ilgili bir diğer konu bilişim teknolojilerindeki gelişmelerin özellikle işlenen veri miktarı ve yazılımlarda işlevlerin artması ile var olan bilişim altyapısı kapasitesi daha yüksek olan donanım ve veri altyapısı ile değiştirilmelidir.

Müfredat

Dijital yeterliklerin kazanılması için öğretmen ve öğrencilere birbiriyle ve içerikler ile dijital araçlar kullanarak etkileşim fırsatı verilmelidir. Bu etkileşimler dijital araçlar kullanarak problemler çözme, ürünler ortaya çıkarma veya yeni bilgi keşfi gibi etkinliklerden oluşmalıdır.

Öğretmen Eğitimi

Öğretmen yeterlikleri içinde dijital yetkinlik, bilişim servislerinin etkili ve verimli kullanımı için öne çıkmaktadır. Hem hizmete başlama öncesi (öğretmen adayları) hem de hizmet içi öğretmenlerin bilişim servisleri ile ilgili bilgilendirilmesi, bilgi ve beceri kazanmalarının sağlanması bu amaca hizmet edecektir.

Öğretim Yönetim Sistemleri

Teknoloji destekli eğitimin vazgeçilmezlerinden birisi öğretim yönetim sistemidir. Pek çok öğretim yönetim sistemi bulunmaktadır, bunlardan başlıcaları: Moodle, Google Classroom, Sakai LMS ve Base LMS olarak sıralanabilir. Bu sistemlerin ortak özelliği içerik sunumu, ders yönetimi, sınav ve test oluşturma, ödev verebilme ve takibi, notlandırma ve içerik paylaşımı yapabilmesidir.

İdari İnisiyatif ve Araştırmalara Destek

Okul yöneticilerinin öğretmen ve öğrencilerin dijital kaynakları kullanması yönünde inisiyatif alması ve özendirici olmasının teknoloji destekli öğretim ortamlarının gelişmesinde önemli olduğu aşikârdır. İdari gücün kullanılmasının yanı sıra yöneticilerin liderlik etmesi, kaynakları artırmak için çaba sarf etmesi, öğretmen eğitimlerini desteklemesi ve okul içinden ve dışından örnek uygulamaları paylaşarak iyi uygulamaları yaygınlaştırmaya çalışması beklenir.

Eğitim Bilişim Ağı (EBA)

Öğretim yönetim sistemlerinin teknoloji destekli öğretim için önemini vurgulamıştık. MEB›in e-okul sisteminde içerik paylaşım sınırlılığını EBA belirli ölçüde gidermektedir. EBA, özellikle öğretmen ve öğrencilerin içerik paylaşımı yapabilecekleri dijital bir ortam sunmaktadır. Web üzerinden erişilebileceği gibi mobil uygulama olarak akıllı telefon ve tablet bilgisayarlarla da servis veren EBA sistemi, gönüllülük esasıyla eğitim firmaları, öğretmen ve öğrencilerin farklı dersler ve konularda içerik paylaşmasına olanak sağlamaktadır. FATİH Projesi kapsamında ders içeriklerinin paylaşılması için kullanılması planlanan EBA sistemi, yaygınlaşarak günümüzde önemli bir içerik paylaşımı platformuna dönüşmüştür.

GÜVENLİ OKUL VE OKUL GÜVENLİĞİ

9. MODÜL

GÜVENLİ OKUL NEDİR?

Güvenli okul kavramının farklı yönlerine işaret eden tanımlamaların yapıldığı ve bunların güvenli okulun farklı boyutlarıyla ilgili olduğu görülmektedir. Bu tanımlar şunlardır:

Okulun temel unsurları olan öğrenci, öğretmen ve diğer personelin kendilerini fiziksel, psikolojik ve duygusal açıdan özgür ve güvenli hissettikleri okulları güvenli olarak tarif etmektedir. (Dönmez)

Öğrencilerin güvenli bir eğitim ortamında sosyal becerilerini sergiledikleri, öfkelerini kontrol edebildikleri, sorunlarına çözüm bulabildikleri ve herkesin birbirine saygılı davrandığı bir ortam. (Çelik)

Öğrenci ve okul personelinin okul içinden ya da çevreden kaynaklanan suç, şiddet, saldırganlık, zorbalık, hırsızlık, vandalizm, alkol, sigara ve uyuşturucu madde kullanımı, cinsel ve ırksal taciz gibi istenmeyen davranışlara karşı korunmaları ve okulda bir kriz ortamı yaratabilecek olağanüstü hâllerde can güvenliklerinin en üst düzeyde sağlanmasıdır. (Dönmez ve Özer)

Öğrencilerin başkalarına duydukları saygı ve okula olumlu bağlılık hissetmeleri üzerinde durmaktadır. (Inclusive Schools Network)

Güvenli Okulların Bazı Özellikleri

- Etkili okul yöneticiliği ve liderliği
- Okulu oluşturan mekânların kontrolü
- Güven hissi
- Saygı
- Samimiyet
- Fiziksel zarar, gözdağı, zorbalık ve tacizin bulunmaması
- Alay, nefret dili ve sosyal dışlanmadan uzak olma
- Çatışma riskinden uzak olma
- Doğal afetlerden uzak olma
- Sorumluluk duygusunu geliştirme
- İhtiyacı olan öğrencilerin ihtiyaçlarını giderme
- Eşit muamele
- Akademik başarıya odaklanma
- Veliler ve toplumla iyi ilişkiler içinde olma
- İfade özgürlüğünü destekleme
- Güvenlik problemlerini açıkça tartışma
- İletişim
- Empati kültürünü geliştirme
- Güvenliği tehdit eden davranışları ödüllendirmeme ve görmezlikten gelmeme
- Kolluk güçleriyle iş birliği
- Her türlü bağımlılıkla mücadele
- Göçmen çocukların problemlerini yönetebilme
- Krize hazırlık ve krize müdahale planlarına sahip olma

SİBER ZORBALIK VE SİBER MAĞDURİYET

Zorbalık

Zorbalık, yaşça daha büyük ya da fiziksel olarak güçlü olan çocukların kendilerinden daha güçsüz olan çocukları sürekli olarak hırpalaması, eziyet etmesi ve rahatsız etmesidir.

Zorbalığın Ayırt Edici Özellikleri

- Zorbalık bilinçli ve istençli olarak yapılan ve kurbana fiziksel, zihinsel, sosyal ya da psikolojik olarak zarar verme amacı güden söz ve eylemlerdir?
- Zorbalık bir kereye mahsus değildir. Çeşitli zaman aralıklarında tekrarlanıyor olması gerekir.
- Zorbalar eylemlerini bireysel veya grupla yapabilecekleri gibi, kurbanlar da bu eylemlerden bireysel ya da grup olarak zarar görebilirler.
- Zorbaca davranışa maruz kalan kurbanın kendini koruyamayacak ve savunamayacak fiziksel veya zihinsel nitelikte olması gerekir.
- Zorbaca davranışlar sergileyen bireylerin genellikle bu eylemler sonunda kendilerine çıkar sağladıkları görülür.
- Zorbalar, kurban veya kurbanlarının acı çekmesinden, küçük düşmesinden zevk alırlar.
- Zorbalar ve kurbanlar ile sergilenen zorbaca davranışlar dikkate alınmalıdır (İlhan Alper, 2008).

Siber Zorbalık

Siber zorbalık günümüzde gittikçe özellikle çocuklar ve gençler arasında sıkça görülen ve geleneksel zorbalık kavramından farklı olarak bireylerin mobil telefonlar ve internet aracılığıyla bilgi ve iletişim teknolojilerini kullanarak diğer bireylere rahatsızlık vermesi ve taciz etmesi olarak tanımlanır (Arıcak vd., 2008). Diğer bir deyişle bireylerin internet ve elektronik medyayı kullanarak saldırgan davranışlarda bulunmasıdır (Dooley, Pyzalski ve Cross, 2009).

Geleneksel Zorbalık ve Siber Zorbalık

Genellikle geleneksel zorbalık yapan bireyler ve çocuklar siber zorbalığı da sıklıkla tercih etmektedir. Çocukların siber zorbalığı geleneksel zorbalığa tercih etmesinin nedenlerinden biri de daha fazla izleyiciye ulaşmasıdır. Ayrıca yazılı kelimelerin etkisi daha büyüktür. Sözel kelimeler daha çabuk unutulurken yazılı tacizlerin etkisi daha büyük olabilir ve bireyler siber zorbalığı her zaman her yerde uygulayabilirler (Campbell, 2005).

Siber Zorbalık Nedenleri

- İntikam alma ya da cezalandırma arzusu
- Popüler olma arzusu
- Aile içinde yaşanan sorunlar
- Düşük öz güven ya da gerçek dünyada elde edilemeyen başarıyı sanal dünyada yakalama arzusu

Siber Mağduriyet

Kişinin dijital teknolojiler aracılığıyla kendine zarar veren saldırgan tutumlara maruz kalması ve bunun da kişide mağduriyet oluşturması durumudur (Arıcak, Tanrıkulu ve Kınay, 2012).

Siber Mağduriyete Maruz Kalan Kişilerde Görülen Etkiler

- Akademik, duygusal, ilişkisel ve sosyal problemlerle karşılaşma
- Artan stres ile görülen depresyon, kaygı, intihar vb.
- Baş ve karın ağrısı, cilt problemleri gibi fiziksel problemler
- Yeme alışkanlıklarında değişiklik

Siber Zorbalığın Önlenmesi Yapılması Gerekenler

- Çocuklarınızın mutlaka şifre kullanmalarını ve bu şifreleri kimseyle paylaşmamalarını sağlayın.
- Çocuğunuzun sosyal medya hesaplarında gizlilik ayarlarını uygulayın.
- Siber zorbalar karşıdan duygusal bir yanıt isterler. Çocuğunuza bu tür bir durumda asla karşıdakine yanıt vermemesini söyleyin.
- 4.Siber zorbalık yapanları ilgili makamlara bildirin.
- Çocuklarla rahat bir iletişim iklimi oluşturun.
- Siber zorbalığın ne olduğunu onlara anlatın.
- Çocukların çevrim içi aktivitelerini (oyun vb.) gözlemleyin.
- Uygulamalar ve çevrim içi platformlar hakkında bilgi sahibi olun. Öğretmenlerin de bu konuda özellikle ailelere ve çocuklara yönelik bilgilendirme yapmaları çok önemli. Tabii bu konuda önceden kendilerinin de bilgi sahibi olması gerekli.
- Öğrenci, öğretmen ve ailelere yönelik zorbalık ve siber zorbalık seminerleri düzenleyin.
- Okul ve aile arasındaki iş birliği ve iletişimi artırın.
- Zorbalığı ve siber zorbalığı önlemeye ve azaltmaya yönelik olarak öğrencilerin çatışma çözme, problem çözme, iletişim becerileri, duygu düzenleme becerileri vb. özelliklerini artırıcı etkinler ve grup çalışmaları, psikolojik danışmanlar/rehber öğretmenler tarafından yapılabilir.

BAĞIMLILIK VE TEKNOLOJİ BAĞIMLILIĞI

Bağımlılık Nedir?

Bağımlılık herhangi bir maddenin zarar veren sonuçlarına rağmen sürekli ve aşırı kullanımı sonucu ortaya çıkan bir rahatsızlıktır.

Bağımlılık Türleri

Fiziksel bağımlılık: Maddenin varlığına karşı duyulan fizyolojik bir istektir. Madde alınmadığı zaman fizyolojik uyumun bozulmasına bağlı olarak fiziksel belirtiler çıkar. Ve bu durum kişiyi ve çevresindeki insanları rahatsız edebilir.

Ruhsal bağımlılık: Kişinin duygusal ya da kişilik yapısı gereği, gereksinimlerini tatmin etme ya da giderme amacıyla o maddeye düşkünlüğü biçiminde tanımlanabilir. Madde bırakıldığında ruhsal bazı şikâyetler görülür (Ögel, Karalı, Tamar ve Çakmak, 1998).

Bağımlılık Kavramının Temel Özellikleri

- Maddeye ulaşmak için engellenemez arzu ve istek,
- Tolerans adı verilen kullanımın giderek artması
- Yoksunluk

Teknoloji Bağımlılığı ve İnternet Bağımlılığı

Teknoloji ve internetin bilinçli olmayan, kontrolsüz bir şekilde kullanımına bağlı olarak ortaya çıkan, davranışsal bağımlılıklar; oyun oynama bozukluğu, kumar oynama bozukluğu sosyal medyanın ve akıllı telefonun aşırı kullanımı gibi bağımlılık yapıcı alt davranışlarla kendini gösteren bağımlılık türü teknoloji bağımlılığı olarak tanımlanır (https://www.yesilay.org.tr).

İnternet Bağımlılığı Kriterleri

- Bireyler, günlük hayatta kuramadıkları anlamlı ve kendilerini değerli hissettirecek ilişkileri internet ortamında bulabilir.
- Bireyler, sosyal hayatta yaşamış olduğu sosyal kaygıdan daha az bir kaygı ya da hiçbir kaygı yaşamadan kişiler internet ya da teknoloji ortamında, sosyal medyada ilişkilerini sürdürebilmektedir.
- Günlük hayatta değer görmeyen ve sürekli hor görülen bir çocuk internet ve oyunlar sayesinde saygınlık ve güç ihtiyacını karşılayabilir (Arıcak, 2015).

İnternet Bağımlılığı Nedenleri

- Sosyalleşme gereksinimi
- Kişilerin gerçek kimliklerini saklayarak kendilerini olduklarından farklı bir şekilde göstermeleri
- Tanınmamanın verdiği rahatlıkla düşüncelerini açıkça paylaşabilmeleri
- Yüz yüze iletişim yerine internet iletişimini daha kolay bulmaları

İnternet Bağımlılığı Belirtileri

Davranışsal Belirtiler

- İnternette geçen sürenin giderek artması
- Amaçlandığından daha uzun süreli internet kullanma
- Kullanımla ilgili yalan söyleme
- İnternetle ilgili aşırı zihinsel uğraş
- İnterneti diğer problemlerden kaçmak için kullanma
- İnternet kullanımının sebep olduğu psikolojik, sosyal, fiziksel ve mesleki problemlere rağmen kullanmada ısrar etme

Fiziksel ve Zihinsel Belirtiler

- İnternet kullanımının azalmasıyla birlikte anksiyete ve stres, konsantrasyon eksikliği
- İnternetle ilgili obsesif düşünceler ve hayallerde artış
- İnternet kullanımını kontrol etmek veya azaltmak için süregelen bir istek ve arzunun olmaması
- Durgunluk, uykusuzluk, panik atak ve kızgınlık hâllerindeki artış
- Kan basıncı ve kalp dolaşım sistemi bozuklukları, baş, mide ve kas ağrıları ile görme zayıflıkları

Sosyal Belirtiler

- Önemli sosyal, mesleki ve serbest zaman faaliyetlerinin internet kullanımı yüzünden bırakılması,
- İş yerinde veya okulda azalan üretkenlikle birlikte yüksek gerilim ve rekabet ortamı oluşması

İnternet Bağımlılığının Sonuçları

Bedensel sonuçlar

- Aşırı teknoloji kullanımı çeşitli bedensel şikâyetlere neden olabilir.
- Bazıları beslenmeyi o kadar ihmal ederler ki ciddi bir şekilde zayıflarlar. Ancak büyük bir kısmı aşırı kiloludur.
- Sırt ağrıları, baş ağrıları, göz şikâyetleri aşırı internet kullanımının diğer sonuçlarıdır.
- Vücut hijyeni de sık sık ihmal edilen bir konu hâline gelir.

Sosyal Sonuçlar

- Teknoloji bağımlılığı genellikle gerçek dünyaya ait ilişkilerin azalması, hobi ve ilgi alanlarının ihmal edilmesiyle başlar.
- Kişi giderek yalnızlaşır ve sonunda çevresinden tümüyle yalıtılmış hâle gelir.
- Sanal dünyada ise sosyal ağda çok çeşitli ilişkileri vardır.
- Aşırı internet kullanımına rağmen mağdurların birçoğu başlarda okulu, mesleği ya da işi sürdürmeye çalışırlar. Ama bir süre sonra bunu başarmak mümkün olmaz.
- Notlar kötüleşir, iş yerine aşırı yorgun gelirler, konsantre olamazlar.
- Genellikle geç kalırlar, ev de ihmal edilir.

Psikolojik Sonuçlar

- Kendisine güvenmeyen kendisinden şüphe eden bir kişiliğe sahiptirler.
- Başkalarıyla temas kurmada yaşanan kendine güvensizlik zamanla giderek büyüyen bir korkaklığa dönüşür.
- Sık sık ortaya çıkan başka bir olgu da depresyondur.
- Ayrıca değersizlik ve çaresizlik duyguları da bu kişilerde baskındır (Feindel, 2019).

Aşırı Teknoloji Kullanımına Karşı Ailelerin Yapması Gerekenler

- Çocukların nasıl bir insan olmasını istiyorsanız ona o şekilde model olun.
- Çocuklara karşı her zaman saygılı olun.
- Çocuklara sevginizi açıkça ve koşulsuz olarak gösterin.
- Çocuklarla birlikte oyun oynayın.
- Çocuklarla birlikte kitap okuyun.
- Çocukların yaşına uygun sorumluluklar verin.
- Çocukların mutlaka bir spor ya da sanat alanında uğraş edinmesini sağlayın.
- Çocukların yaşam amacı edinmesine yardım edin.
- Sonuç değil süreç odaklı başarıyı destekleyin.
- Çocukların arkadaşlarını tanıyın.

Dijital Bağımlılıkların Önlenmesinde Okul Psikolojik Danışmanlarına/Rehber Öğretmenlere Yönelik Bir Model

Profesyonel gelişim: İkinci basamakta okul danışmanların konu ile ilgili yeni eğilimleri takip etmeleri ve profesyonel olarak kendilerini bu alanda geliştirmeleri yer almaktadır.

Tüm okul çapında eğitim: Okul psikolojik danışmanları dijital bağımlılıklarla ilgili tüm okul personelini bilgilendirmeli, çeşitli eğitimler düzenlemelidir.

Aile ve toplum eğitimi: Aile ve topluma yönelik atölye çalışmaları, seminer ve eğitimler bu modelin dördüncü basamağını oluşturmaktadır.

Markaj Yayınları

Öğrenci değerlendirmesi: Öğrencilerin birçok test ve çeşitli araçlarla internet bağımlılığı açısından değerlendirilmesini içerir.

Önleyici çalışmalar: Grup danışmanlığı, bireysel danışma, sınıf rehberliği gibi etkinliklerle öğrencilere yönelik dijital bağımlılıkta önleyici çalışmalar yapmayı içerir.

Kaynaklar: Okul psikolojik danışmanları aileler ve topluma yönelik çeşitli kaynaklar hazırlayabilirler ya da var olan kaynakları onlarla paylaşabilirler.

İnternet Bağımlılığını Önlemede Okullara ve Öğretmenlere Düşen Bazı Görevler

- Okullarda özellikle ilkokul seviyesinde önleyici programlar uygulanabilir.
- Öğretmenler öğrencilerinin kişilik özelliklerine odaklanmalılar.
- Öğretmenlerin, öğrencilerin diğer akranları ile ilişkilerini incelemeleri gerekir.
- Özellikle öğrenci yalnız ve içine kapanık ise sosyal medyada daha fazla vakit geçirebilir. Öğretmen öğrencilerini yaratıcı ve keşfedici grup faaliyetlerine sevk etmelidir. Öğrenciler internette ne kadar az vakit geçirirlerse bağımlılık geliştirmeleri o kadar azalır.
- Öğrencilere internetin pozitif ve negatif etkileri ile ilgili atölye çalışmaları düzenlenebilir. Seminer ve atölye çalışmaları ailelere yönelik de tasarlanabilir.
- Benlik saygısı düşük çocukların internet aktivitelerine daha fazla dâhil oldukları görülmektedir.

GÜVENLİ OKUL VE İLETİŞİM

Eğitim özünde bir iletişim faaliyetidir. Etkili iki yönlü iletişim, okul yönetiminden müfettişe, müdür, yönetici ve öğretmene kadar tüm eğitim süreçlerinin başarıyla yerine getirilmesinde ve güvenli bir okul ortamı sağlanmasında bir ön koşul olarak karşımıza çıkmaktadır (Bagin 2006).

Markaj Yayınları

Güvenli Eğitim İletişimi

Güvenli eğitim iletişimi, zorunlu öğrenim çağındaki bireylerin eğitim hayatlarında karşılaşabilecekleri güvenlik sorunları ile ilgili tüm paydaşlar arasında gerçekleşen iletişimsel süreç ve becerileri kapsamaktadır.

Güvenli eğitim iletişiminin sağlandığı bir ortamda herhangi bir sorunla karşılaşan çocuğun;

- *Öncelikle* kendisinin veya bir başkasının bir güvenlik sorunu veya eğitim süreçleri içerisinde yardım almasını gerektiren herhangi bir sorun ile karşılaştığını kavrayabilmesi,
- Sorunu; ailesi, öğretmenleri veya yetkili diğer kurum personelleri ile doğru ve etkili biçimde paylaşabilmesi,
- Paylaşımı sonunda bir yardım alacağına dair beklentiye sahip olabilmesi,
- Kurduğu bu iletişim sonunda olumsuz bir sonuç (ifşa edilme, hor görülme, dikkate alınmama, alay edilme, dışlanma vb.) ile karşılaşmayacağına dair bir güvene sahip olabilmesi beklenmektedir (Avşar, Çakmak, Kaya, İşler, & Terzi, 2020).

Güvenli Eğitim İletişimi Sağlamak İçin Başlangıç Stratejileri

- Duruma uygun iletişim tonunu belirlemek
- Okulun iletişim planlarını bilmek ve bu planların gerektirdiği sorumluluklar kapsamında hareket etmek
- Problemler ortaya çıkmadan önce iletişim kanallarının oluşturulması ve bunların açık tutulması
- İletişim etkinliğine pozitif olarak başlamak
- Aktif dinleme edimini uygulamak ve iletişim sırasında karşıdaki kişi ile etkileşime girmek
- Uzlaşılan noktaları vurgulamak ve ödün vermeye rıza gösterebilmek
- Gizliliğe saygı göstermek
- Dedikodudan kaçınmak
- Pozitif bir noktaya vurgu yaparak iletişimi sonlandırmak (Bender 2005)

YABANCILARIN EĞİTİMİ VE EĞİTİM GÜVENLİĞİ

- Yabancı uyruklu öğrencilerin eğitim ve güvenliği ise istikrarlı bir güvenliğin sürdürülmesini ifade eder.
- Bu durum, evrensel insan hakları açısından da önemlidir.
- Birçok ülkede yabancı uyruklu öğrencilerin güvenliği, eğitim kurumlarına devredilmiştir.
- Eğitim ve güvenlik sorunu, yabancı uyruklu öğrencilerin yaşamlarında çok önemlidir.
- Güvenlik politikaları sosyal, politik ve ekonomik konuları kapsayan sosyal bir süreçtir.
- Bir bireyin kimliği, aile içi iletişimi, okulda aldığı eğitim, yakın çevresinde sahip olduğu yaşam deneyimi ve sanal pencere olarak adlandırdığımız internet üzerinden eriştiği sanal dünyanın katkısıyla oluşur (Özgüzel, Tümkaya, Aybek, İşcan ve Çelebi, 2020).
- Eğitim bütün öğrenciler için kapsayıcı olmalıdır. Eğitim kurumlarında yabancı uyruklu öğrenciler, kendilerine en çok benzeyenlerle ve kendi dünya görüşünü paylaşanlarla iletişim kurma eğiliminde olmaktadırlar.

Yabancıların Çocuk Oranı

Göçmen vatandaşlardan 1.662.753 kişi 0-18 yaşları arasındadır. Geçici koruma altındaki Suriyelilerin yüzde 40'ını 15 yaş altı çocuklar oluştururken çalışma çağındaki nüfusun payı yüzde 58, yaşlı nüfusun payı ise yüzde 2 düzeyindedir. Okul çağında yaklaşık 1,5 milyon çocuk bulunmakta olup bu çocukların 914 bini eğitim almaktadır.

Türkiye'deki Yabancılarla İlgili Genel Bilgiler

Türkiye'deki yabancı kişi sayısı 2021 itibarıyla 5.4 milyon kadardır.

- Geçici Koruma altında 3.630.702
- Uluslararası Koruma altında 56.417
- Kısa İkamet izniyle 616.867
- Öğrenci İkamet izniyle 73.451
- Aile İkameti izniyle 76.490
- Diğer kategorisi 128.588

Kimlik Oluşumu ve Altın Üçgen

Çocuğun kişiliğinin oluşmaya başladığı yer ailedir. Bu yüzden çocuğun beynine kodlanmış olan aile kültürünün izleri, bireyin toplum içindeki davranışlarında ömür boyu görülebilecektir. Nitekim ebeveynlerin vereceği en iyi aile içi eğitim, doğru örnek vererek yaşamak olacaktır.

Çocuğun içinde yaşadığı toplumun kültürel yapısına dayanarak cinsiyet ve yaş gibi faktörler de çocuğun toplumdaki konumunu önemli düzeyde etkileyecektir.

Not: Altın Üçgen aile-okul ve sosyal çevreden oluşur.

Bir Yabancı Çocuğun Okuldaki Başarısını Ölçen Sorular

- Aile içi iletişim nasıldır? Ebeveynler çocuklarına rol model olabiliyor mu?
- Çocuğa gerekli olan destek veriliyor mu? Yoksa çocuğa danışmadan çocuğun yaşamındaki hemen her şey "helikopter ebeveynler" tarafından mı doldurulmaktadır?
- Okul ve aile ilişkileri nasıldır?
- Ailede çocuğun eğitimini destekleyen aile ortamı var mıdır?
- Göç sürecinden dolayı çocuğun yaşadığı travmalar var mıdır?

- Çocuğun iç dünyasına girip çocuğu anlamak için çocuk ve ebeveynleriyle hangi yöntemlerle iletişim sağlanmaktadır?
- Çocuğun yakın çevresini oluşturan akran grubunun özellikleri nedir?
- Çocuğun okulda arkadaşları var mıdır?

Yabancı Öğrencilerin Güvenliği

Okul güvenliğinin kapsamı ve boyutları; çocuğun ya da diğer okul personelinin okula gitmek amacıyla evinden ayrıldığı andan başlayarak tekrar evine gelinceye kadarki tüm aşamaları içerir.

Güvenli bir öğrenme ortamı olmazsa öğretmenler öğretimde, öğrenciler de öğrenmede sıkıntılar yaşarlar. Öğrenciler güvenlik endişesi taşırsa öğrenmeye yoğunlaşamazlar. Bu yüzden okulların güvenli hâle getirilmesi önemli olduğu gibi, aynı zamanda bir zorunluluktur.

Risk Alanları

- Dış tehlikeler (Yetişkin veya yaşıtlardan gelebilecek fiziksel veya psikolojik saldırı)
- Mekânla ilgili tehlikeler (kaygan zeminler, havasız mekânlar, yetersiz oksijen, merdivenler, set zeminler, menteşeler)
- Hijyenle ilgili tehlikeler (yeteri kadar temizlenmeyen tuvaletler, kirli sınıflar)
- Sağlıksız gıdalar
- Akran Zorbalığı
- Öğretmen-idareci şiddeti
- Veli şiddeti
- Sınav Kaygısı
- Servis kazaları
- Afetler (deprem, sel, yangın) (Özgüzel, 2018).

Okullarda Fiziksel, Psikolojik ve Sosyal Güvenlik

Psikolojik güvenlik, yabancı uyruklu öğrencilerin kültürel uyumu için kritik öneme sahiptir. Psikolojik güvenlik, uyumsuzlukların telafi edilmesine ve kabul duygusuna aracılık edebilir. Aksi hâlde yabancı uyruklu öğrenciler, kendilerini sosyal dışlanma olmasa da ilişkisel bir eksiklik içinde bulabilirler.

Sosyal güvenlik, kişinin hem resmî hem de gayri resmî kurumlar dâhil olmak üzere sosyal destek ağlarına erişme yeteneği olarak tanımlanmaktadır.

Yabancı uyruklu öğrencilerin hissetmiş olduğu fiziksel, psikolojik ve sosyal güvenlik eksikliği öğrencilere motivasyon kaybı yaşatabilir ve onları topluma yabancılaştırabilir.

Farklılıklarda Farkındalık

Yabancı uyruklu öğrenciler aynı ülkeden gelmiş olsalar da dışardan bakıldığında tek tip olarak görülebilmektedir. Oysaki bireysel-sosyal, kültürel, inanç ve yaşam felsefesi, etnik köken gibi farklılıklardan dolayı bu öğrencilerin ilgi alanları, hobileri, deneyimleri ve tercih edilen sosyalleşme yolları farklılık gösterebilmektedir.

GÜVENLİ OKUL KAPSAMINDA SOSYAL UYUM – ENTEGRASYON

Sosyal uyum

Sosyal uyum, bireylerin ev sahibi toplumla ilişki kurmak için geçirdiği değişimler olarak tanımlanmaktadır. Bireyin kendi kültürü perspektifinden ev sahibi ülkenin kültürel davranışlarını, değerlerini ve inançlarını anlama ve birleştirme süreçlerini içermektedir.

Asimilasyon

Asimilasyon, bireyin sahip olduğu kimliğini bırakıp yalnızca yeni toplumun kültürel değerleriyle yaşamına devam etmesi olarak ifade edilebilir.

Yabancı Öğrencilerin Uyum ve Entegrasyonuna Engel Olan En Sebepler

- Dil Sorunu
- Sosyal bilgilerin eksikliği
- Psikolojik, sosyal ve fiziksel okul güvenliği sorunu
- Okulu Terk Etme
- Yönetici ve Öğretmenlere Oryantasyon Eğitimi
- Meslek Eğitimi
- Kültürel Ayrımcılık ve Asimilasyon Endişesi
- Maddi Yetersizlikler
- Çocuk İşçiliği

Vatandaşlık Bilinci ve Eşitlik Yasası

Scheffer'in 2000 yılında "Çok Kültürlü Toplumun Dramı" başlığıyla yazdığı makaleden sonra göçmenlerin entegrasyonu ulusal bir sorun olarak Hollanda Parlamentosunda görüşülmüş, üçüncü ve dördüncü kuşak göçmen çocuklarının çoğunun yeterli düzeyde Hollandacaya sahip olamadıkları ve orantılı olarak Hollandalılar kadar yükseköğretim için başarılı olamadıkları kabul edilmiştir. 2001 yılında Citizenship Vatandaşlık yasası çıkararak göçmenlere uyum kurslarını zorunlu kılmıştır. Hükümet bu yasayla göçmenlere eşit hak, eşit sorumluluk vermiştir. Çünkü yabancıların toplumdaki konumları ve toplumda kabul görmeleri, kendilerinin sosyal yaşama yeterli ayak uydurmalarıyla doğru orantılıdır.

Yabancı Düşmanlığına Karşı Farkındalık

- Tek tip gibi görülen yabancı uyruklu öğrenciler bireysel sosyal, kültürel, inanç ve yaşam felsefesi, etnik köken gibi- farklılıklardan dolayı bu öğrencilerin ilgi alanları, hobileri, deneyimleri ve tercih edilen sosyalleşme yolları farklılık gösterebilmektedir.
- Bu farlılıktan dolayı eğitim kurumları, okullar yabancı uyruklu öğrencilerin karşılaştıkları sorunların farkında olmalı ve gerekli desteği sağlamalıdır.
- Çocuğun beynine kodlanmış olan aile kültürünün izleri, bireyin toplum içindeki davranışlarında ömür boyu görülebilecektir. Nitekim ebeveynlerin vereceği en iyi aile içi eğitim, doğru örnek vererek yaşamak olacaktır.
- Yabancı uyruklu öğrencilerin sosyal ve eğitimsel açıdan karşılaşabilecekleri birçok uyum sorunu olabilmektedir. Bu uyum sorunlarıyla başa çıkmaya yönelik yetenekler bireysel özelliklere göre farklılık gösterebilir.
- Tutum ve inançlardaki farklılıklardan dolayı ret edilme ve yabancılaşma korkusu yüzünden kültürel uyuma yönelik değişim ve gelişim başarılamayabilir.
- Bilinçli veya bilinçsiz olarak oluşabilecek kültürel inançların ve değerlerin çatışmasını engellemek ve ötekileşmeyi yok etmek için kültürel uyum oldukça önemlidir (Özgüzel, Taş ve Demirel, 2016).

Kültürel uyum

- Psikolojik uyum, stres ve başa çıkma durumlarıyla ilgili iyi oluş ve memnuniyet ile ilgilidir.
- Sosyokültürel uyum, güncel yaşamdaki sosyal beceriler ve öğrenme üzerine dayalıdır.

Kültürel uyum, yabancı uyruklu öğrencilerin ev sahibi ülkelerin kültürlerini öğrenmelerine, algılamalarına ve anlamalarına yardımcı olan zengin uygulama ile deneyim süreçlerini ve sonuçlarını içermektedir.

Sosyal Uyum

Sosyal uyum, bireyin belirli bir topluluğun değer ve normlarının kavramlarını öğrenerek sosyal çevrenin koşullarına aktif bir şekilde uyum sağlama sürecidir.

Göç Olgusu ve Yabancılar

- Göçmen çocukların ebeveynlerinin dil ve kültür farklılığı çocukların eğitimde geri kalmalarında ve Türk öğrencilerle uyum sorunu yaşamalarında temel nedenlerdendir.
- İletişimin sağlanamamasından ötürü göçmen aileler eğitim hususunda çocuklarına gerekli desteği verememektedir.
- Göç, insanlar dâhil bütün yaratıklarda olduğu gibi, yaşam alanını kalıcı veya geçici bir şekilde değiştirmek anlamına gelir.
- Göç bireysel olabileceği gibi savaş, kuraklık gibi doğa afetleri nedeniyle veya ekonomik nedenlerle gruplar hâlinde veya kitlesel olarak da gerçekleşebilir (Bozkurt, Özgüzel, 2019).

Sosyal Uyum Sürecinde Kültürün Önemi ve Güvenli Okul

- Hofstede, Kültürel Boyutlar Kuramıyla farklı kültürleri altı farklı boyuttan inceleyerek kültürlerin örtüşen ve birbirinden farklı taraflarını ortaya koymuştur.
- Kültürel Boyutlar Kuramı'ndan hareket ederek beşerî sorunların çözümlenmesi ancak ön yargının kalkması ve empati oluşturmakla mümkün olabileceğinden, eğitimcileri kültürlerarası iletişim alanında donanımlı kılarak okullarda sığınmacı çocuklara nasıl davranılması gerektiği ile öğrenciler arasındaki etkileşim ve ebeveynlerle gerçekleştirilen etkileşimin güvence altına alınması gerektiği söylenebilir.
- Sosyal entegrasyon ile aidiyet hissi kazandırılması yabancı uyruklu öğrencilerde mutluluk, sevinç, bağlılık ve sakinlik gibi olumlu duygulara yol açabilmektedir.
- Benzer kültürlere sahip olan gruplarla ilgili genellemeler yapılıyor olsa dahi bu grupların kendi içerisinde kültürel ve etnik uyuşmazlıklar, ideolojik ve siyasi farklılıklar, dinî ve sosyal kimlik farklılığı, tutumsal ve algısal farklılıklar olabilmektedir.
- Bireysel deneyimlerin karmaşıklığı, karşılaşılan zorluklar, uyumsuz beklentiler, farklı yaşam tarzı gibi nedenlerden dolayı yabancı uyruklu öğrenciler sosyal uyum sürecinde pek çok psikolojik sıkıntıyla karşılaşabilmektedir.

Kimlik Oluşumu ve Altın Üçgen

- Bireyin kendini güvende hissedebilmesi ve eğitimin "eğitim güvenliği" hedefine ulaşabilmesi için de ebeveynlerin eğitime gerekli desteği vermelerinin sağlanması gerekmektedir.
- Altın Üçgen olarak nitelenen; aile-okul ve sosyal çevre üçlüsü arasındaki sağlıklı iletişimin eğitim süresince gerçekleşmesi gerekmektedir.

- Kişiliğin büyük oranda aile eğitimiyle şekillendiği düşünüldüğünde aile içi iletişim, bireyin sağlıklı bir kimlik kazanmasına, etkili ve pozitif iletişim kurmayı öğrenmesine ve hem sağlıklı kişiliğiyle hem de iletişim becerisiyle, dünyadaki toplam "insani değerin" olumlu yönde değişimine katkı sağlayacaktır.
- Yabancı uyruklu ailelerin eğitimi destekleyen örnek davranışlarının eksikliği, çocuklarının eğitimdeki başarısını oldukça olumsuz bir şekilde etkileyecektir.
- Kimlik oluşumunda aile faktörünün yanında eğitim ve sosyal çevre önem taşımaktadır.
- "Altın Üçgen" dışında çocuğun kimliğinin oluşumunda son yıllarda gittikçe önemi artan yeni faktör ise sanal dünyadır.

Yabancı Uyruklu Çocukların Eğitim ve Okul Güvenliğine İlişkin Yapılan Çalışmalar ve Eğitim Politikaları

- Yabancı uyruklu çocukların eğitim ve okul güvenliğine ilişkin yurt dışında yapılan çalışmalar "yaş" faktörünün gençlerin okullara hızlı ve kolay adapte olunmasında kilit bir rol oynadığı sonucuna ulaşmışlardır.
- Diğer çalışmada kardeşlere bakmanın ve ev işlerini yürütmenin çocuklar üzerinde büyük stres yarattığı ifade edilmektedir.
- Bir başka çalışmada yeni toplumda "kabul edilmiş ve iyi entegre edilmiş hissetmek için arkadaş edinmenin son derece önemli olduğu" bulgusuna ulaşılmıştır.

OYUN BAĞIMLILIĞI

1. Oyun Bağımlılığını Tanımlama

Oyun bağımlılığı, uzun süreli çok fazla oyun oynama değil bireylerin günlük yaşamlarının önemli bir kısmında yer alarak gündelik yaşamlarında sorumlu olduğu görev ve sorumlulukları aksatarak bireyin yaşam kalitesini olumsuz etkilemesidir.

Dünya Sağlık Örgütüne Göre Sanal Oyun Bağımlılığının Belirtilerini Göstermedeki Ölçütleri

- Oyun oynama isteğini kontrol altına alamaması,
- Oyun oynamanın diğer tüm aktivitelerden daha önemli ve öncelikli olduğu duygusuna sahip olması,
- Oyun oynama isteğinin, ders çalışmalarını aksatmasına, sosyal ilişkilerin zayıflamasına ve tüm faaliyetlerden uzaklaşmasına rağmen, artarak devam etmesi

Sanal Oyunlarla İlgili Durumlar

- 2021 yılında dünya genelinde oyun endüstrisinin ekonomik hacmi 180 milyar dolardır.
- 2,5 milyar insanın oyun oynadığı tahmin edilmektedir.
- Erkekler kızlardan iki kat daha fazla oyun oynamaktadırlar.
- Her oyun bağımlılık yapmaz.
- Her oyun, her bir bireye aynı etkiyi yapmaz.
- Oyun bağımlılığı genetik ve çevresel faktörlere göre değişiklik göstermektedir.
- Her oyun, zararlı olmaz ve sağlıksız da değildir. Bireylerin yaşamlarında eğlence, rahatlama ve hatta sosyalleşme sağlayan oyunlar da vardır.

Amerika Psikoloji Derneği Bir Bireye Oyun Bağımlısı Teşhisi Konulması İçin Belirlediği Dokuz Ölçüt

- Oyun oynamanın her şeyden önce gelmesi,
- Oyun oynamadığı zaman gergin ve asabi davranışlar göstermesi,
- Oyuna daha fazla zaman ayırma eğilimi içinde olması,
- Daha önce sevdiği ve katıldığı aktivitelerle ilgilenmemeye başlaması ve aktivitelerden uzaklaşması,
- Oyunda harcadığı zamana ilişkin aileye yanlış bilgi vermesi,
- Akademik çalışmalarına daha az zaman ayırmaya başlaması,
- Oyun oynamayı, kaygı, suçluluk gibi olumsuz duygulardan kaçış olarak görmesi,
- Oyun oynama sıklığını, zamanını ve süresini kontrol edememesi,
- Psikolojik problemler yaşamaya başlamasına rağmen oyun oynamayı azaltma veya kısıtlama eğilimi göstermemesi

Not: Amerika Psikoloji bir bireye oyun bağımlısı teşhisi konulması için dokuz ölçütten en az beşinin bir yıl içinde göstermesi gerektiğini belirtmiştir.

Oyunlara Bağlanma Süreci ve Bağımlılığın Oluşma Aşamaları

Başlama İsteği	Oyun, oynamaya yeni başlayan bireylerin meraklarını uyandırarak oyunun içine alma ve oyunun bir parçası olma
İlginin Artması	Oyuna başlayan bireylerin günlük yaşamlarında ve davranışlarında farklılaşmaların başlaması. Örneğin, harcama alışkanlıklarında ve zamanı kullanma davranışlarında farklılaşmaların olması
Düşüncelerinde oyunun öncelikli bir yere sahip olması	Oyunun bireyin yaşamının merkezine yerleşmesi sonucu daha önce zevk aldığı etkinliklerden uzaklaşmaya başlaması
Oyun bağımlılığının oluşması	Bireyin zamanının büyük bir kısmını ve enerjisini oyuna ayırarak sorumlu olduğu görevlerini aksatması veya ihmal etmeye başlaması

2. Oyun Bağımlılığının Etkileri

- Bireyleri ekonomik, sosyal, bedensel (sağlık) ve duygusal olarak olumsuz etkilemektedir.
- Bireyin yaşamını ekonomik yönden olumsuz etkilemektedir.
- Bireylerin fiziksel aktiviteleri yavaşlamakta ve beslenme alışkanlıkları değişmektedir.
- Bireylerin sosyal hayatlarından da önemli değişikler görülmektedir.
- Bireyler üzerinde bir başka olumsuz etkisi de bireyin duygusal olarak kırılganlık yaşamasıdır. Gerçek hayattan kendini soyutlayan bireylerde yüksek kaygı, gerginlik, karamsarlık, yalnızlık ve empati düşüklüğü gibi duygular görülmektedir.

Oyun Bağımlılığını Önleyici Tedbirler

- Oyun oynama süresi sınırlandırılmalıdır.
- Oyun oynama etkinliğini alışkanlık ve rutin davranışa dönüştürecek sıklıkla yapmamaya dikkat edilmelidir.
- Geceleri oynanan oyunlardan hemen sonra yatmak yerine oynama ve yatma zamanı arasında belli bir süre bırakılmalıdır.
- Tatile giderken veya seyahat esnasında oyun konsollarını mümkünse yanına almama, telefon ve bilgisayarlardaki oyunlara az takılmaya dikkat edilmelidir.
- Oyuna harcanan zamanın farkında olunmalıdır.
- Oyun bağımlılığının başladığına işaret eden belirtiler fark edildiğinde oyun oynama zamanı bilinçli bir şekilde azaltılmalı veya uzmanlardan destek alma yolları aranmalıdır.
- Spor ve fiziksel etkinliklere katılmayı veya yapmayı teşvik edilmeli veya desteklenmelidir.
- Çocuklarla konuşarak onların neden oyun oynamak istedikleri ve hangi oyunlardan zevk aldıkları hakkında bilgi edinilmelidir.
- Çocukları oyundan uzaklaştırmak için aile içi ortak etkinlikler düzenlenmelidir.

GÜVENLİ OKUL: OKULLARDA SOSYAL DUYGUSAL ÖĞRENME BECERİLERİNİN DESTEKLENMESİ

Okulda şiddet, okul içinde veya çevresinde başkalarına zarar vermeyi amaçlayan bir dizi kasıtlı davranışı tanımlamaktadır. Zorbalık, siber zorbalık, kavga, silah kullanımı ve cinsel taciz ve istismar dâhil olmak üzere birçok sorun okul şiddeti olarak görülmektedir. Bir başka ifadeyle, okulda şiddet bir okulun eğitim misyonunu veya okulun saygı iklimini ihlal eden her türlü davranışlardır.

Şiddet İçin Risk Faktörleri

Okullarda şiddeti önlemenin en önemli ve ilk basamaklarından biri risk faktörlerini belirlemeye yönelik çalışmalardır; bu faktörler bilindiğinde bir kişi için ya da okul temelli önleme çalışmaları planlanabilir.

Risk Faktörlerinin Beş Önemli Yönü

1. Risk faktörleri eklemeli olma eğilimindedir- ne kadar fazla risk faktörü varsa şiddet riski o kadar yüksek olur.
2. Risk faktörleri, birey, aile, akran grubu, okul ve mahalle seviyeleri dâhil olmak üzere birden fazla düzeyde ortaya çıkmaktadır.
3. Farklı risk faktörleri yaşamın farklı noktalarına ilişkindir; aile düzeyindeki faktörler küçük çocuklar için daha büyük bir rol oynar ve akran grubu ve mahalle faktörleri daha büyük çocuklar için daha büyük bir rol oynar.
4. Bazı risk faktörleri, belirli şiddet içeren davranış türlerine özgüdür (Örneğin, cinsel şiddet için risk faktörleri, siber zorbalık için olanlardan oldukça farklı olabilir.).
5. Risk faktörlerine maruz kalmanın derecesinin sonuçlar üzerinde önemli etkisi bulunmaktadır (Örneğin, aşırı ve kronik çocuk istismarının etkisi ara sıra yaşanan ihmale göre daha düşüktür. Howell, 2000; Murphy, 2000).

Markaj Yayınları

Şiddet için Kuramsal Açıklamalar

Şiddetin Türleri

Doğrudan Şiddet: Zarar vermek amacı taşıyan bir kişiyle doğrudan karşı karşıya gelme davranışlarıdır. Dövmek, tehdit etmek, hakaret etmek, itmek doğrudan şiddete girer.

Dolaylı/İlişkisel Şiddet: Sosyal ret, sosyal dışlama, dedikodu yapmak gibi davranışları içerir.

İşlevleri Açısından Şiddet

- Tepkisel şiddet, kışkırtmaya cevap niteliğinde olan savunmacı davranışlardır.
- Planlı şiddette ise fayda beklentisi vardır.
- Kasıtlı bir biçimde yapılır ve dış pekiştireçler ile kontrol edilmektedir.

Şiddetin Ruh Sağlığı İçin Sonuçları

- Yaşamın erken dönemlerinde şiddet uygulayanların ve şiddet mağdurlarının sonraki yıllarda şiddet davranışlarında artma eğilimi görülmektedir.
- Şiddet davranışı gösteren çocukların yetişkinlik zamanlarında suç ve şiddete meyilli olma, riskli davranışlar gösterme, madde kullanımı gibi olumsuz anlamda yaşantılar geçirme ihtimalleri yüksek olmaktadır.
- Zorbalığa maruz kalmış çocukların ruhsal açıdan incelendiği ülkemizdeki araştırmalar, bu çocukların düşük özsaygı, stres, depresyon, kaygı, intihar eğilimi, travma sonrası stres bozukluğu, okul korkusu, okuldan kaçma, öfke ve şiddet eğiliminde artış gibi olumsuz sonuçlar yaşadıklarını göstermektedir.

Şiddeti Önleme ve Güvenli Okul

Şiddeti önleme programları genel anlamda öğrencilerin duygusal ve sosyal becerilerini desteklemeye odaklanmaktadır.

Güvenli okullar için olumlu sonuçlar sağlayan okul temelli programların en önemlilerinden birinin sosyal duygusal öğrenme (SDÖ) olduğu görülmektedir.

Sosyal Duygusal Öğrenme (SDÖ) ve Güvenli Okul İklimi

Sosyal Duygusal Öğrenme çocukların ve yetişkinlerin duygularını tanımak ve yönetmek, sorumlu kararlar vermek ve zorlu sosyal durumları yapıcı bir şekilde ele almak, başkalarını önemsemek ve ilgi göstermek, olumlu ilişkiler kurmak için ihtiyaç duydukları bilgi, tutum ve becerileri edindikleri süreçler olarak tanımlanmaktadır.

Sosyal Duygusal Öğrenmenin Boyutları

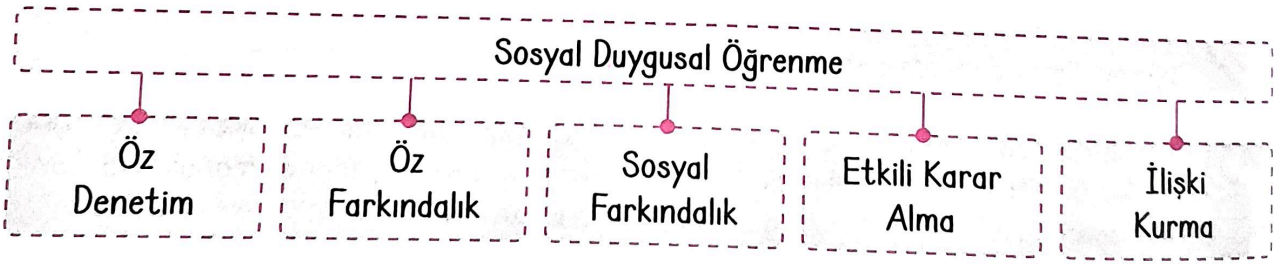

Öz Farkındalık

- Kişinin duygularını, ilgi alanlarını, değerlerini ve güçlü yanlarını/yeteneklerini doğru bir şekilde değerlendirme ve sağlam temellere dayanan bir öz güven duygusunu sürdürme becerisi

Öz Yönetim

- Stresle başa çıkmak, dürtüleri kontrol etmek ve engellerin üstesinden gelmek için sebat etmek için kişinin duygularını düzenleme kapasitesi
- Kişisel ve akademik hedefler belirlemek ve daha sonra bu hedeflere ulaşma yolunda ilerleme becerisi
- Duyguları yapıcı bir şekilde ifade etme becerisi

Sosyal Farkındalık

- Başkalarının bakış açısını almak ve onlarla empati kurma becerisi
- Bireysel ve grup benzerliklerini ve farklılıklarını tanıma ve takdir etme becerisi
- Toplumsal davranış standartlarını anlama ve uyma becerisi
- Aile, okul ve toplum kaynaklarını tanıma ve kullanma becerisi

İlişki Kurma

- İşbirliğine dayalı sağlıklı ilişkiler kurma ve sürdürme becerisi
- Uygunsuz sosyal baskıya direnme becerisi
- Kişiler arası çatışmayı önleme, yönetme ve çözme becerisi
- Gerektiğinde yardım isteme becerisi

Etkili Karar Alma

- Etik standartlar, güvenlik endişeleri, uygun davranış standartları, başkalarına saygı ve çeşitli eylemlerin olası sonuçları dikkate alınarak karar alabilme becerisi
- Karar verme becerilerini akademik ve sosyal durumlara uygulama becerisi
- Kişinin okulunun ve toplumun refahına katkıda bulunma becerisi

ŞİDDETİN ÖNLENMESİ: OKULLARDA BARIŞYAPICILIK/ ARABULUCULUK UYGULAMALARI

- Okullarda öğrenci-öğrenci anlaşmazlıklarının yapıcı-barışçıl çözümünü sağlamak için kullanılabilecek yöntemlerden biri "Barışyapıcılık/Arabuluculuk Uygulamaları"dır
- Barışyapıcılık/arabuluculuk programlarının iki temel amacı olduğu ileri sürülmektedir. Birinci amaç, öğrencilerin okullarda güvenliğinin sağlanması; ikinci amaç ise öğrencilerin yapıcı-barışçıl anlaşmazlık çözüm becerilerinin kullanıldığı bir ortamda sosyalleşmelerini ve gelişmelerini sağlamaktır.
- Barışyapıcılık/arabuluculuk, sorun yaşayan iki ya da daha fazla kişinin üçüncü bir nötr kişinin yardımıyla sorunu çözmek amacıyla bir araya geldikleri bir süreci içermektedir (Sağkal, 2015).
- Barışyapıcının, taraflar üzerinde bir gücü ya da otoritesi bulunmamaktadır. Barışyapıcı ve taraflar arasındaki ilişki eşitliğe dayanmaktadır.
- Barışyapıcılık, tarafların sorunlarını çözüme kavuşturmak için gönüllü olarak bir araya geldikleri ancak çözüm noktasında kontrolü ellerinde tuttukları bir süreçtir.
- Barışyapıcılık, tarafların sorunlarını çözmelerinde gizli bir süreç sağlamaktadır.

Barışyapıcılığın Aşamaları

- Birinci aşama, kavganın sonlanması ve tarafların sakinleşmesidir.
- İkinci aşama, tarafların barışyapıcılık desteği almaya karar vermeleridir.
- Üçüncü aşama, müzakere basamaklarının kolaylaştırılmasıdır. Barışyapıcı, tarafların müzakere basamaklarını kullanarak sorunlarını çözmelerinde kolaylaştırıcı bir rol üstlenir.
- Dördüncü aşama, anlaşmanın imzalanmasıdır.

Öz Yönetim

- Stresle başa çıkmak, dürtüleri kontrol etmek ve engellerin üstesinden gelmek için sebat etmek için kişinin duygularını düzenleme kapasitesi
- Kişisel ve akademik hedefler belirlemek ve daha sonra bu hedeflere ulaşma yolunda ilerleme becerisi
- Duyguları yapıcı bir şekilde ifade etme becerisi

Sosyal Farkındalık

- Başkalarının bakış açısını almak ve onlarla empati kurma becerisi
- Bireysel ve grup benzerliklerini ve farklılıklarını tanıma ve takdir etme becerisi
- Toplumsal davranış standartlarını anlama ve uyma becerisi
- Aile, okul ve toplum kaynaklarını tanıma ve kullanma becerisi

İlişki Kurma

- İşbirliğine dayalı sağlıklı ilişkiler kurma ve sürdürme becerisi
- Uygunsuz sosyal baskıya direnme becerisi
- Kişiler arası çatışmayı önleme, yönetme ve çözme becerisi
- Gerektiğinde yardım isteme becerisi

Etkili Karar Alma

- Etik standartlar, güvenlik endişeleri, uygun davranış standartları, başkalarına saygı ve çeşitli eylemlerin olası sonuçları dikkate alınarak karar alabilme becerisi
- Karar verme becerilerini akademik ve sosyal durumlara uygulama becerisi
- Kişinin okulunun ve toplumun refahına katkıda bulunma becerisi

ŞİDDETİN ÖNLENMESİ: OKULLARDA BARIŞYAPICILIK/ ARABULUCULUK UYGULAMALARI

- Okullarda öğrenci-öğrenci anlaşmazlıklarının yapıcı-barışçıl çözümünü sağlamak için kullanılabilecek yöntemlerden biri "Barışyapıcılık/Arabuluculuk Uygulamaları"dır
- Barışyapıcılık/arabuluculuk programlarının iki temel amacı olduğu ileri sürülmektedir. Birinci amaç, öğrencilerin okullarda güvenliğinin sağlanması; ikinci amaç ise öğrencilerin yapıcı-barışçıl anlaşmazlık çözüm becerilerinin kullanıldığı bir ortamda sosyalleşmelerini ve gelişmelerini sağlamaktır.
- Barışyapıcılık/arabuluculuk, sorun yaşayan iki ya da daha fazla kişinin üçüncü bir nötr kişinin yardımıyla sorunu çözmek amacıyla bir araya geldikleri bir süreci içermektedir (Sağkal, 2015).
- Barışyapıcının, taraflar üzerinde bir gücü ya da otoritesi bulunmamaktadır. Barışyapıcı ve taraflar arasındaki ilişki eşitliğe dayanmaktadır.
- Barışyapıcılık, tarafların sorunlarını çözüme kavuşturmak için gönüllü olarak bir araya geldikleri ancak çözüm noktasında kontrolü ellerinde tuttukları bir süreçtir.
- Barışyapıcılık, tarafların sorunlarını çözmelerinde gizli bir süreç sağlamaktadır.

Barışyapıcılığın Aşamaları

- Birinci aşama, kavganın sonlanması ve tarafların sakinleşmesidir.
- İkinci aşama, tarafların barışyapıcılık desteği almaya karar vermeleridir.
- Üçüncü aşama, müzakere basamaklarının kolaylaştırılmasıdır. Barışyapıcı, tarafların müzakere basamaklarını kullanarak sorunlarını çözmelerinde kolaylaştırıcı bir rol üstlenir.
- Dördüncü aşama, anlaşmanın imzalanmasıdır.

Markaj Yayınları

Barışyapıcı Öğrenciler, Tarafların Yaşadığı Anlaşmazlığı Ele Alırken Takip Edecekleri İşlem Basamakları

- Taraflar yaşadıkları sorunu nedenleriyle birlikte açıklarlar
- Taraflar yaşadıkları duyguları nedenleriyle birlikte açıklarlar
- Taraflar birbirlerinin bakış açısını anladıklarını gösterirler
- Taraflar isteklerini nedenleriyle birlikte açıklarlar
- Taraflar çözüm seçenekleri üretirler
- Taraflar ürettikleri çözüm seçenekleri arasından en adil, yapıcı ve barışçıl çözüm seçeneği üzerinde anlaşırlar

Uygulayıcılar İçin Adım Adım İşlem Basamakları

Uygulayıcılar İçin Adım Adım İşlem Basamakları

1. Adım
Okul yöneticilerini bilgilendirmek, onları ikna etmek, onların desteğini almak ve güvenini kazanmak

2. Adım
Çevre kurum ve kuruluşlarla iş birliğinin sağlanması

3. Adım
Her bir öğretmenin desteğinin kazanılması

4. Adım
Kullanılacak eğitim programının belirlenmesi, revize edilmesi ya da geliştirilmesi

5. Adım
Uygulayıcıların maddi ihtiyaçların nasıl giderileceği konusunda okul yöneticileriyle görüşmeleri ve bütçe planlamaları yapmaları

6. Adım
Barışyapıcı öğrencilerin seçimi ve eğitimlerin ne zaman gerçekleştirileceğinin belirlenmesi

7. Adım
Eğitim programının uygulanmasının ardından bu eğitime katılan öğrenciler için geniş katılımlı bir rozet takma töreni düzenlenmesi

8. Adım
Okulda Arabuluculuk Uygulamaları Başlatılmadan Önce Tüm Şubelerde Tanıtım Yapılması

9. Adım
Barışyapıcılık sürecinin yürütülmesi

10. Adım
Projenin etkililiğinin değerlendirilmesi

ZOR KİŞİLİKLERLE İLETİŞİM

1. Zor İnsanın Tanımı ve Davranışları

- Aynı ortamda bulunulduğunda kişide öfke, huzursuzluk, korku, endişe, sıkıntı gibi duygular yaşatan; dinleme, anlama, anlaşma ve uzlaşma konusunda bilgi ve beceri eksikliğinden kaynaklanan sıkıntıların ortaya çıkmasına sebep olan insanlar için kullanılan bir kavramdır.
- Bir insan veya kendimiz sıklıkla ve aşağı yukarı her ortamda zor iletişim kurulabilen, dostane tavırdan uzak, anlayışsız, dinleme ve empati becerisi sınırlı, "öteki"ne karşı ön yargılara sahip bir tutum sergiliyorsa zor insan olma ihtimali güçlüdür.

2. Zor Kişilik Nasıl Ortaya Çıkar ve Gelişir

- Bir insanın çocukluğunda özellikle ebeveynleri ile oluşturdukları iletişim tarzı ileri yaşlarda başka insanlarla iletişim kurarken aynı şekilde kullanılır.
- Ebeveynlerine güvensiz bağlanma, yetişkin yaşamda da diğer insanları güvenilmez bulma şeklinde devam eder.
- Ya da kaygılı bağlanmanın sonucu da yetişkinlik yaşamındaki ilişkilerinde benzer sonuçla ortaya çıkarır.
- Tüm insan davranışları varlığını sürdürmeye, kişilik bütünlüğünü korumaya dönüktür.
- Bazı insanlar bunu sağlamak için sağlıklı tutumlar edinirken bazıları defans mekanizmalarını kullanarak sağlıksız ya da patolojik tutum ve davranışlara başvurur. Genelde, zor insanlar kötü niyetli değildir.
- Hayatlarını kendilerini korumak üzere kurmaya çalışırlar çünkü "Dünya adaletsizdir ve onlar kurbandır!". Zihinlerinde bir karmaşa vardır, bu da onları hayatta gerçekten yapmak istediklerinden alıkoyar.
- Dünya görüşlerini destekleyecek sürekli bir kanıt arayışı içindedirler. Bu nedenle zor durumlara başvururlar.

3. Zor İnsan Tanımına Giren Kişilerin Kategorileri

Zor kişilikleri çeşitli kriterlere göre gruplamak mümkündür. Kurumsal yapı içinde özellikle kurumsal yapı içinde değerlendirildiklerinde üç grup insanla karşılaşırız. Bunlar;

İnaktif: İnaktif kişiliğin en belirleyici özelliği aşırı uyum davranışı sergilemeleridir. Özellikle otorite olarak gördükleri kişilerin her türlü düşünce, görüş ve önerilerine derhal ve sorgusuz katılırlar. "Yatan mutlular" olarak da tanımlanan bu kişiler kendi yaşamlarına veya kurumsal işleyişe olumlu bir katkıda bulunmazlar.

Reaktif: Reaktif kişiliğin en önemli özelliği ise hemen her görüş, düşünce veya öneriye spontane karşı çıkmaları, muhalefet etmeleridir. Ortaya atılan görüş ve öneriyi sorgulamazlar, üzerinde düşünmezler ve sadece karşı çıkarlar.

Proaktif: Proaktif kişi hem sorgular hem çözüm önerir. Diğer bir ifade ile içinde bulunduğu durumu ya da sorunu sorgulamakla kalmaz sorgu ve eleştirisinin sonuna bir çözüm önerisi ekler. Yapıcı, uzlaşmacı ve amaca yöneliktir.

Diğer bir sınıflamayı insanların "sorunlar karşısındaki duruşu" bakımından yapabiliriz. Bir sorunla karşılaşıldığında insanların soruna karşı takındıkları tavır da birbirinden farklı olmaktadır. Bu kriter açısından da üç grup kişilik karşımıza çıkmaktadır:

- Sağlıklı insan
- Normal insan
- Sağlıksız insan

4. Zor İnsanlarla Birlikte Yaşamak ve Çalışmak Konusunda Yöntem ve Öneriler

Zor kişiliklerle yaşarken yapılması önerilenler, edilgen bir şekilde onlara boyun eğme ve davranışlarını onaylamayı değil, etkin bir şekilde onlardan kendimizi korumayı içerir.

Zor Kişilikler Karşısında Sergilenmesi Gereken İletişim Becerilerinde Verilmesi Gereken Mesajın Özellikleri

- Dolaysız verilmeli
- Hemen verilmeli
- Açık bir şekilde verilmeli
- Dürüstlükle iletilmeli
- Karşıdakini incitmeden iletilmeli

Zor İnsanlarla İletişimi Büyük Ölçüde İmkânsız Kılan Veya Sorunu Daha Da Ağırlaştıran Tutumlar

- Aynen karşılık verme
- Problemi ele almak yerine savunmaya geçme
- Söylenenlerin ne anlama geldiğini dikkate almama
- Ürkme ve şaşırma
- Tepkisiz kalma (öfkeden dili tutulma)
- O anda bir şey düşünememe

Zor Kişiliklerle Araya Mesafe Koymada Uygulayabileceğiniz Yöntemler

- Kırık Plak: Dikkatle düşünüp kendinize bir "kırık plak" cümlesi hazırlayın. Zor kişinize kendisini duyduğunuzu belirtip bu kırık plak cümlesini üst üste tekrarlayın. Örneğin: "Söylediklerini duydum ve bugün konuşacak durumda değilim."
- Konunun içeriğini bırakıp ilişkiyi tanımlama: Zor kişinin alışılmış davranışları sergilemeye başladığında söylediklerine aldırmayıp yaptığına işaret etmek. Örneğin: "Eski sorunları bir kenara bırakırsak işi daha iyi planlayabiliriz."
- Ortam değişinceye kadar konuşmaya ara verme: Karşıdaki kişinin öfkesinin, dırdırının ya da suskunluğunun nedenini tümüyle göz ardı edip konuşmayı ertelemek. Örneğin: "Gördüğüm kadarıyla şu anda çok öfkelisin. En iyisi bu konuyu öğleden sonra ele alalım."
- Kendinden Emin Erteleme: Zor kişinize göstereceğiniz tepkiyi sizin daha sakin ve kafanızın daha duru olduğu bir zamana bırakmak. Örneğin: "Şu anda bu konuyu konuşmaya hazır değilim."
- Sislendirme: Karşınızdaki kişinin isteğini ve görüşlerini kendi sözlerinizle kısaca özetlemek ve kendi düşündüğünüz şekilde tutum almak. Örneğin: "Bu konunun sizin için çok önemli olduğunu anlıyorum. Maalesef şimdi işe gitmek zorundayım."

Zor Kişilikler Karşısında Takınılması Gereken Tutum Ve Sergilenmesi Gereken Davranışlar

Saldırgan Kişilikler

- Biraz boşalmalarına izin verin.
- Kibar davranmaya kalkışmayın.
- Adlarıyla hitap etmek gibi bir yöntemle dikkatlerini çekin.
- Oturtmaya çalışın (Oturan kişi daha az saldırgan olur.).
- Düşündüklerinizi etkili ve kendinizden emin bir biçimde ifade edin.

Markaj Yayınları

- Göz teması kurun.
- Söylediklerini tartışmayın, sözlerini kesmeyin.
- Dostça davranmaya hazır olun.

Sürekli Yakınanlar

- Kendinizi sorumluymuş gibi hissetseniz de sabrınız taşsa da dinleyin.
- Söylediklerini başka sözcüklerle ve kısa cümlelerle kendisine tekrarlayarak esas söylemek istediklerini saptamaya çalışın.
- Görüşlerini o an makul bulsanız bile, sakın söylediklerini onaylamayın ya da kendisinden özür dilemeyin. "Suçlama-savunma-karşı suçlama" kısır döngüsüne düşmeyin.
- Yorum yapmadan olguları belirtin.
- Özgül, açık uçlu sorularla kendisini sorunu çözmeye yönlendirin.
- Hiçbiri işe yaramazsa "Peki, sen ne öneriyorsun?" diye sorun.

Suskun Tepkisizler

- Suskunluğun, tepkisizliğin ne anlama geldiğini yorumlamaya kalkışmayın.
- Suskunu konuşturmaya çalışın.
- Açık uçlu sorular sorun.
- Yanıtı sabırla bekleyin.
- Sessizliği kendi konuşmalarınızla doldurmaya çalışmayın.
- Olaylarla veya durumla ilgili kendi yorumunuzu yapın.
- Tekrar açık uçlu sorular sorun.
- Eğer suskununuz konuşmaya başlarsa yorum yapmadan dinlemeye gayret edin.
- Suskununuz tepkisiz kalmayı sürdürüyorsa görüşmeyi kesin ve tekrar görüşmek üzere bir zaman belirtin.

Kötümserler

- Kendinize ve ekibinizi koruyun; kötümserliklerini size de bulaştırabilirler.
- Geçmişte benzer durumların nasıl başarıyla aşıldığını iyimser ama gerçekçi bir dille anlatın.
- Değişik seçenekler üzerinde görüşüyorsanız ilk önce en kötü durumda ne olabilir, bunu siz gündeme getirin.
- Kötümserin söylediklerini gelecekte aşılması gerekebilecek sorunlar olarak görün.
- Ne yapacağınızı kaçamaklar yapmadan doğrudan ifade ederek kendi başınıza davranmaya da hazır olun.
- Her şeyi ince eleyip sık dokuyanlara bir kere de kendilerini hazır hissetmeden harekete geçmeyi önerin.

Çokbilmişler

- Önceden düşüncelerinizi sıraya koymanız ve birlikte ele alacağınız konuyla ilgili hazırlıklar yapmanız gerekiyor.
- Söylediklerini kabul etmek istemiyorsanız en etkin yöntem soru tekniklerini kullanmaktır.
- Yapılacak işlerin gözden geçirilmesini sağlamak için ek bilgi vermesini sağlayacak sorulardan yararlanın.
- Çokbilmişlerin arasında uzman olmadıkları hâlde uzmanmış gibi konuşan, yarı-bilgili hâllerinin kısmen farkında olan ve aldıkları yarım yamalak bilgileri aceleyle olayın bütünüymüş gibi sunanlar da vardır.
- Bunlar karşısında da doğru olguları sanki başka bir seçenekmiş gibi mümkün olduğu kadar tasvir edin.